

SCHOOL EN TOEKOMST

U7CB
W 62
(1)

*Beelden van de ontwikkelingsgang van kinderen
gedurende de puberteit*

DOOR

DR. S. WIEGERSMA

M. SWIEBEL / DRS. M. GROEN / I. DOMMERHOLT

MET EEN VOORWOORD VAN

PROF. DR. J. KOEKEBAKKER

In opdracht van het

NEDERLANDS INSTITUUT VOOR PRAEVENTIEVE
GENEESKUNDE

uitgegeven door

UITGEVERIJ DE TOORTS HAARLEM

1963

25 112 163

BIBLIOTHEEK - NEDERLANDS INSTITUUT
VOOR PRAEVENTIEVE GENEESKUNDE
WASSENARSEWEG 56 - LEIDEN

VOORWOORD

Wanneer men de ontwikkelingsgang van kinderen wil bestuderen, heeft men een lange adem nodig. Met de nodige zelfdiscipline moet de onderzoeker periodiek — in de onderhavige studie van jaar tot jaar — de inlichtingen over het ontwikkelingsverloop inwinnen. De bewerking en de interpretatie van het zo verkregen materiaal kan eerst na jaren plaats vinden. Het uitstel van deze — voor een wetenschapsmens meest belangrijke — gratificatie wordt door weinigen gemakkelijk verdragen.

Dr. Wiegiersma is zich van deze bezwaren wel bewust geweest, toen hij kort na zijn komst in de afdeling Geestelijke Gezondheid van het Nederlands Instituut voor Praeventieve Geneeskunde het plan voor dit onderzoek opzette. Terecht meende hij echter, dat een dergelijke 'longitudinale' studie over de psychologische ontwikkeling bij 'normale' kinderen dringend nodig was. Te veel immers moet er in ons land, bij de behandeling van school- en beroepskeuze-problemen en bij de hulp voor opvoedingsmoeilijkheden, nog afgegaan worden op 'ad hoc' verkregen kennis. Zelden worden de uitspraken over kinderen, op een bepaald moment gedaan, geverifieerd aan hun latere levensgeschiedenis. Toch is eerst op basis van dergelijke, wel geverifieerde kennis een geestelijke gezondheidszorg voor het kind goed te verantwoorden. Hardnekkig hebben dr. Wiegiersma en zijn medewerkers daarom deze studie volgehouden, hoe moeizaam het achterhalen van de gegevens soms ook was en hoe weinig verrassend de in één nieuwe ronde verkregen inlichtingen nu en dan ook leken.

De bewerking van de thans bijeengebrachte schat aan gegevens zal nog wel de nodige tijd vergen. Aangezien echter velen reeds hun voordeel zouden kunnen doen met het lezen van deze levensgeschiedenissen van gewone Nederlandse kinderen, is besloten de casuïstiek waarop het later te publiceren onderzoek gebaseerd zal zijn, reeds thans het licht te doen zien. Reeds in deze strikt beschrijvende vorm kan het al diegenen, die zich met de problemen van de opgroeiende jeugd bezig houden, al leren hoe verrassend de ontwikkeling op een wat langere termijn vaak blijkt te zijn.

J. KOEKEBAKKER

ORIËNTATIE

INLEIDING

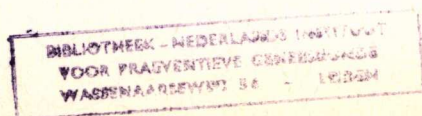
De toekomst voorspellen is een opgave die in wezen de menselijke krachten te boven gaat. Toch worden telkens weer vele mensen geplaatst voor vragen, die alleen goed op te lossen zijn, als men min of meer zou kunnen voorzien wat de toekomst ons zal brengen.

Eén van die opgaven heeft betrekking op kinderen, die op het punt staan de lagere school te verlaten. Zij en hun ouders staan voor een zeer belangrijke keuze: die van een richting in het voortgezet onderwijs. Van de beslissing hierover hangt voor het latere leven vaak veel af. Iedere richting opent bepaalde perspectieven ten aanzien van de beroepskeuze en sluit andere mogelijkheden af. Iedere richting geeft een eigen mate van maatschappelijk aanzien en vormt zijn leerlingen op zijn specifieke wijze. Iedere richting stelt echter ook zijn eisen en schept daardoor risico's van mislukking, met alle nadelen die daaraan verbonden zijn. Zou men de ontwikkelingsgang kunnen voorzien, dan zou het gemakkelijk zijn de beslissing te nemen die het beste resultaat oplevert.

Maar hier ligt juist de grote moeilijkheid. In zeer vele gevallen tekent de komende ontwikkeling zich nog slechts in uiterst vage contouren af. Gemakkelijk kan men in deze schemering een verkeerde weg inslaan. Vele ouders wenden zich dan ook om advies tot personen of instanties die geacht worden scherper te kunnen zien: tot de school, tot beroepskeuzebureaus, soms ook tot psychologen, artsen of anderen in wie zij vertrouwen stellen.

Daaruit volgt nu een eerste vraag, die ons interesseert. Zijn deze adviseurs van allerlei aard nu inderdaad competent om te adviseren. Kunnen zij, op grond van hun kennis van zaken en dank zij het feit, dat zij een objectiever oordeel kunnen hebben dan degenen, die persoonlijk bij de beslissing betrokken zijn, nu werkelijk de toekomst zich voldoende scherp zien aftekenen. Of heeft hun advies slechts de kans, een toevalstreffer te geven? Deze vraag houdt uiteraard velen bezig, die behoefte hebben aan advies.

Er zijn ook nog andere vragen, die in dezelfde samenhang van belang

zijn. Wij weten in feite ook nog maar heel weinig over datgene wat zich afspeelt als éénmaal de beslissing is genomen. Welke betekenis hebben de verschillende factoren, die de ontwikkeling kunnen beïnvloeden: begaafdheid, werkhouding, niveau van vooropleiding, ambitie, milieu, puberteitsontwikkeling, gezondheidstoestand, leerkrachten en leerlingen in de school die wordt gekozen, methodiek, sfeer en beleid van de school, ontwikkeling in de huiselijke omstandigheden, enzovoort. Wat weegt hier het zwaarste? Welke zijn, terugblikkend, de voornaamste krachten die aan de feitelijke ontwikkeling vorm hebben gegeven?

Of, andere vraag, wat gebeurt er in concreto verder met een kind, dat op grond van zijn keuze in moeilijkheden geraakt? Dat 'mislukt', misschien zelfs op een wijze, dat men niet meer weet hoe men verder moet. We mogen aannemen, dat er toch op een of andere wijze een oplossing wordt gevonden — maar hoe gaat de ontwikkeling dan verder?

En, weer een andere vraag, op welke wijze past de ontwikkeling in de sectoren van school en beroep in het kader van de totale persoonlijkheidsontwikkeling. In de periode waar wij in geïnteresseerd zijn, maakt men immers de overgang van kind tot jonge volwassene voor een belangrijk gedeelte door. Ook daarover weten we in concreto nog veel te weinig.

Kortom, er zijn tal van vragen rondom de ontwikkeling van het kind, dat de lagere school gaat verlaten, waarover we wel geïnformeerd zijn in algemene termen, maar waar we in detail nog veel te weinig van weten.

Een van de wegen om hierover beter geïnformeerd te worden, is een aantal kinderen gedurende een voldoende lange tijd in hun ontwikkeling te volgen, nadat eerst gegevens van allerlei aard over hen zijn verzameld. Een dergelijke studie pleegt men aan te duiden als een *longitudinaal onderzoek*. In het kader hiervan krijgt men dus een aantal 'levensgeschiedenissen'. In feite is elk daarvan natuurlijk alleen de geschiedenis van een bepaalde levensperiode, die ongeveer de puberteitsjaren omvat. Dergelijke levensgeschiedenissen worden in dit boek gereproduceerd.

Zij vormen voor de wetenschappelijk onderzoeker het uitgangsmateriaal voor een diepergaande studie. Maar het komt ons voor dat ook voor een breder kring dergelijke levensgeschiedenissen van belang zijn. In het bijzonder is hierbij gedacht aan de onderwijzensen en school- en beroepskeuze-adviseurs, die op een bepaald moment van de ontwikkeling met de problematiek te maken krijgen, maar die zelden gelegenheid hebben, kennis te nemen van datgene, wat zich daarna afspeelt. Wellicht kan het materiaal ook nuttig zijn voor ouders, die zich afvragen of de verschijnselen, die hun zoon of dochter vertoont, nu 'gewoon' of 'ongewoon' moeten

worden genoemd. Misschien zal tegen de achtergrond van een vrij groot aantal levensgeschiedenissen wel blijken dat tal van ouders met dezelfde problemen te maken hebben — misschien ook niet — en ook hoe in andere gevallen de verdere ontwikkeling is verlopen.

DE OPZET VAN HET ONDERZOEK

In de loop van 1953 ontstond bij het Nederlands Instituut voor Praeven-tieve Geneeskunde het plan voor een longitudinale studie. Aanvankelijk werd daarbij uitsluitend gedacht aan een onderzoek, waaruit zou kunnen blijken in hoeverre de ontwikkeling in de puberteitsjaren ten aanzien van studie en beroep te voorspellen zou zijn op grond van gegevens, die tegen het einde van de lagere school beschikbaar kunnen zijn. Meer specifiek werd gedacht aan de mogelijkheid, op deze wijze vast te stellen, welke gegevens in verband met het stellen van een prognose vooral van waarde kunnen zijn.

Voor de validering van het advieswerk is dit, zoals in de inleidende paragraaf reeds is aangeduid, van praktisch belang. Pas geleidelijk, bij de uitvoering van het onderzoek, werd duidelijk dat met de studie tevens andere belangen zouden kunnen worden gediend. Daarom zijn uiteindelijk niet alleen gegevens verzameld die in verband staan met school- en beroeps-keuze, maar ook inlichtingen gevraagd over de persoonlijkheidsontwikke-ling en de sociale ontplooiing in ruimere zin.

Nadat enige tijd was heengegaan met het treffen van een aantal voorbe-reidende maatregelen, kon in het schooljaar 1954/55 worden begonnen met de eerste fase van de studie. In dat jaar en het volgende werden ongeveer 165 schoolkinderen, vrijwel allen leerlingen van zesde klassen van lagere scholen, uitvoerig onderzocht. Uit praktische overwegingen werden een aantal klassen, in totaal vijf, in hun geheel onderzocht. De scholen in kwestie waren gelegen in gemeenten van uiteenlopende aard: een plattelandsgemeente, een forensenplaats met veel vreemdelingenverkeer, een grote stad *. De bevolkingsgroepen waaruit de leerlingen voortkwamen, waren zeer gevarieerd van samenstelling. Hoewel niet gestreefd is naar een representatieve steekproef uit de Nederlandse schooljeugd, is wel ge-tracht voldoende verscheidenheid in het materiaal te verkrijgen. Alleen is

* Om identificatie van onze 'proefpersonen' zoveel mogelijk te bemoeilijken, worden geen nadere aanduidingen gegeven.

bij de keuze van de scholen wel enigszins gelet op de waarschijnlijke bestemming van de leerlingen. Het zou voor ons doel weinig interessant zijn indien in het materiaal grote groepen van aanstaande ongeschoolde of geoefende arbeiders zouden voorkomen. Daarom werden schoolklassen onderzocht, waarvan de meeste leerlingen voortgezet algemeen vormend onderwijs of vakonderwijs zouden gaan volgen.

DE ONDERZOEKPROCEDURE

Nadat contact was gelegd met het hoofd van een school, werd eerst een uitvoerig klassikaal onderzoek ingesteld. Dit omvatte een schriftelijke intelligentietest, welke ongeveer drie uur in beslag nam, een aantal karakterologische tests en een handvaardigheidsproef. Op de aard van deze tests zal in een afzonderlijke paragraaf nader worden ingegaan.

Inmiddels was ook contact gezocht met de ouders om hun medewerking te vragen voor het onderzoek. Deze werd slechts in één geval geweigerd.

Er volgde nu een huisbezoek, waarin met de ouders uitvoerig werd gesproken over de ontwikkelingsgeschiedenis van het kind, over de opvoedingsproblemen, de positie van het kind in het gezin, zijn liefhebberijen en ambities en over de plannen met betrekking tot de toekomst. Ook werden een aantal feitelijke gegevens over het gezin verzameld. Door de interviewer kon worden toegezegd, dat de verstrekte inlichtingen vertrouwelijk zouden worden behandeld en met name ook niet aan de school zouden worden meegedeeld.

Ook met de klasse-onderwijzer werd over ieder kind van gedachten gewisseld. Hierbij kwamen ter sprake schoolprestaties, werkhouding, sociale aanpassing in de klas, ambities van het kind en de door de school gegeven prognose ten aanzien van het voortgezet onderwijs.

Bij drie van de vijf klassen volgde ook nog een gesprek met de schoolarts over iedere leerling afzonderlijk. Met name werd hier ook gevraagd naar eventuele medische bedenkingen tegen de toekomstplannen, die ons inmiddels bekend waren geworden.

Het laatste punt van het programma was een uitvoerig onderzoek van het kind. In het kader hiervan werd met het kind vertrouwelijk gepraat over zijn reacties ten opzichte van gezin, school en derde milieu en ook weer over de toekomstplannen. Verder werden vele psychologische tests afgenomen, betreffende intelligentie, werkhouding en persoonlijkheidsstructuur.

Het totale materiaal betreffende een kind werd nu door één onzer geanalyseerd aan de hand van een schema met 19 gezichtspunten: intellectueel niveau, associatief leervermogen, geheugen, fantasie, muzikaliteit, vormgevend vermogen, motorische begaafdheid, vitaliteit, stabiliteit, temperament, opvoedingssituatie, reactiewijze bij moeilijkheden, uitwijkgebieden en bedreigingsmomenten, zelfconcept, belangstellingsrichting, aspiratieniveau, werkhouding, sociale determinanten van de arbeidsgeschiedheid, andere milieufactoren. Aan het einde van deze analyse werd bovendien schriftelijk een prognose gegeven van onze verwachtingen ten aanzien van de ontwikkeling in school en beroep.

In de meeste gevallen werd, nadat het onderzoek van de gehele groep voltooid was, een afsluitend gesprek met de ouders gevoerd. Dit onderzoek vond plaats op een tijdstip waarop de beslissing ten aanzien van de keuze van voortgezet onderwijs reeds was genomen. Aan ouders, die hierop aanmerkingen maakten, werd uitgelegd, dat dit late tijdstip opzettelijk was gekozen, omdat wij zoveel mogelijk wilden vermijden, dat ons onderzoek invloed op de latere ontwikkeling zou hebben. Anders zou men achteraf bij het onderzoek naar de prognostische waarde van de onderzoekresultaten voor grote moeilijkheden komen te staan. Aan de ouders werd gevraagd ook aan het verdere onderzoek hun medewerking te verlenen, hetgeen soms met graagte, soms ook na enige aarzeling, steeds werd toegezegd. In één klas is het afsluitend gesprek niet mogelijk geweest, omdat ons onderzoek eerst enkele dagen voor het einde van het schooljaar kon worden voltooid en daarna zeer vele ouders verhinderd waren. Ook van deze ouders werd echter dezelfde medewerking bij het vervolg van het onderzoek verkregen.

Op alle scholen werd voorts een afsluitend gesprek met het hoofd der school en eventueel de klasse-onderwijzer gevoerd, waarbij onze prognoses werden vergeleken met die van de school. De gemeenschappelijke bespreking van eventuele verschillen leverde nog waardevolle aanvullende informaties.

HET VERVOLG-ONDERZOEK

Eén jaar na het einde van het schooljaar, waarin het onderzoek plaats vond, werden de ouders van alle betrokken leerlingen aangeschreven. Zij werden herinnerd aan het onderzoek, waarbij werd verzocht, een medewerker van het Nederlands Instituut voor Praeventieve Geneeskunde te

willen ontvangen voor een gesprek over de ontwikkeling van het kind. Zoveel mogelijk werd er naar gestreefd, deze gesprekken te doen plaats vinden in de maanden juli tot en met september, d.w.z. in een periode waarin men mocht hopen, dat de details van de ontwikkeling gedurende het eerste jaar nog vers in het geheugen zouden liggen. In de grote meerderheid der gevallen vond het onderhoud inderdaad in deze maanden plaats. Sommige gesprekken moesten echter tot later, soms zelfs tot na de jaarwisseling worden uitgesteld. Van de interviewers heeft dit veel vasthoudendheid gevraagd. Niet altijd waren de ouders op de afgesproken tijd aanwezig of beschikbaar. Sommigen reageerden niet of afwijzend op ons schrijven. Het was echter vrijwel steeds toch mogelijk om — soms na herhaald bezoek — toestemming te krijgen voor het gesprek. Dikwijls bleek dan, dat er misverstanden waren over de bedoelingen van ons onderzoek. Verwarring met medisch-opvoedkundige bureaus, kinderbescherming en andere instanties, was verre van zeldzaam, ondanks de uitleg bij het aanvankelijk onderzoek.

Het gesprek werd door de interviewer gevoerd aan de hand van een schema, waarin een aantal concrete onderwerpen werden genoemd. De instructie luidde, zo mogelijk over al deze onderwerpen informatie te verzamelen, echter niet door het schema als vragenlijst te hanteren. Er moest worden gestreefd naar een vrij gesprek, waarbij de interviewer, met het schema in gedachten, voorzichtig stuurde in de richtingen, waarin wij geïnteresseerd waren. Een vaste volgorde van onderwerpen behoefde dus niet te worden aangehouden. Vaak werd over allerlei onderdelen ook informatie verkregen, terwijl een geheel ander thema aan de orde was.

Onderwerpen die voor ons van belang waren, betroffen in de eerste plaats school en beroep. Welke school en klasse had het kind het afgelopen jaar bezocht. Welke waren de vorderingen. Wat waren de plannen voor het komende jaar. Of, voor degenen die reeds in een beroep werkzaam waren, analoge vragen. Steeds werd ook geïnformeerd naar de plannen op langere termijn.

Verder passeerde de sociale aanpassing van het kind, in gezin, in school of beroep en in de vriendenkring, de revue. Er werd gesproken over opvoedingsproblemen. Liefhebberijen en vrije-tijdsbesteding, belangstelling voor de ander sekse (bij de 14-jarigen en ouderen), vakantie, belangstelling voor maatschappelijk en kerkelijk leven, kwamen evenzeer ter sprake als de gezondheidstoestand, huisvesting, 'privacy' en belangrijke gebeurtenissen in het gezin als geheel. Aan het einde van het gesprek werd steeds het verzoek gedaan, ook het volgende jaar mee te werken aan het onderzoek.

In de grote vakantie van het jaar volgende op het eerste interview werd inderdaad weer contact opgenomen met de gezinnen, voor een tweede gesprek. Dit gesprek verliep volgens hetzelfde schema als het eerste.

Deze procedure werd telken jare herhaald, tot er zes jaar verlopen waren, nadat het kind de lagere school had verlaten. De meeste proefpersonen hadden toen een stadium bereikt, waarin het mogelijk was het beeld van de puberteitsontwikkeling voldoende scherp te tekenen. Na het zesde huisbezoek werden daarom de meeste contacten afgesloten, hetgeen ook aan de ouders kenbaar werd gemaakt. In enkele gevallen heeft nog een zevende huisbezoek plaats gevonden, als dit ter verduidelijking van het beeld nuttig werd geacht.

In het algemeen hebben de gezinnen een grote mate van medewerking gegeven. Wij zijn zeer erkentelijk voor de veelal zeer openhartige wijze, waarop met ons over de gang van zaken werd gesproken, ook in gevallen, waarin lang niet alles, wat meegedeeld kon worden, van prettige aard was. In totaal kon slechts in vijftien gevallen het contact niet tot het einde toe worden gehouden, daarbij inbegrepen acht gevallen van kinderen, die reeds in de eerste fase van schoolonderzoek, door emigratie of verhuizing binnenslands, uitvielen. Echte weigeringen tot medewerking aan het vervolgonderzoek kwamen dus slechts in zeven gevallen voor, de meeste hiervan, nadat er één of twee jaar contact was geweest.

Opvallend was, dat de uitval door verhuizing in de loop van het vervolgonderzoek geheel kon worden voorkomen. In de eerste plaats was het aantal verhuizingen reeds niet groot, waarschijnlijk omdat de meeste ouders van middelbare leeftijd waren en dus in het algemeen in de samenleving reeds een tamelijk vaste plaats hadden gevonden. De toch voorkomende verhuizingen vonden voor een belangrijk deel binnen de gemeente plaats; zij leverden voor ons nauwelijks moeilijkheden op. In de overige gevallen gelukte het steeds de gezinnen op te sporen, voor zover zij niet reeds zelf van hun adreswijziging kennis hadden gegeven.

In dit opzicht verschilt ons onderzoek belangrijk van buitenlandse onderzoeken, waar steeds van een belangrijk verlies door migratie melding wordt gemaakt. Het feit dat de Nederlandse afstanden relatief klein zijn, speelt uiteraard ook een rol. Het was nu mogelijk om ook met de gezinnen, die uit de oude woonplaats waren weggetrokken, contact te onderhouden.

Met de scholen hebben wij ook nog enige tijd contact gehouden. Met uitzondering van de ene plattelandsschool bleek ons echter, dat praktisch alle leerlingen reeds na een jaar geheel uit het gezichtsveld van de school

waren verdwenen. Zowel om deze reden, als om personeelwisselingen, ging het contact tenslotte verloren.

HET PSYCHOLOGISCH ONDERZOEK

Op deze plaats willen wij nu wat meer in details treden over de aard van het onderzoek, dat in de zesde klas geschiedde. Wij wijzen erop, dat in dit boek de validiteit van de tests voor de voorspelling van de ontwikkeling nog niet aan de orde komt — dit zal in latere publikaties geschieden. Maar wel wordt in de levensgeschiedenissen telkens verwezen naar de conclusies op grond van het psychologisch onderzoek, terwijl bovendien boven elke beschrijving ook enkele intelligentiequotiënten worden vermeld. Enige toelichting is dus wenselijk.

Vooropgesteld moet worden, dat de plannen voor het onderzoek reeds in 1953/54 werden ontworpen. Dat houdt in, dat uiteraard het programma voor het psychologisch onderzoek gebaseerd moest worden op de destijds beschikbare hulpmiddelen. Het was ook niet mogelijk in het kader van dit onderzoek zelf vele nieuwe tests te gaan ontwikkelen. Wil men dit op verantwoorde wijze doen, dan moet een tijdrovende en kostbare procedure worden gevolgd, met alle gevaar dat door het streven naar perfectie het eigenlijke onderzoek nooit op gang zou komen!

In het onderzoekprogramma ontbreken daardoor enkele onderdelen, die men er, in het licht van de huidige kennis, gaarne aan toegevoegd zou willen hebben. Dit betreft in het bijzonder schoolvorderingen- en belangstellingstests. Helaas was ons — de communicatie tussen wetenschappelijke onderzoekers op dit gebied was destijds nog bepaald slecht! — bij het ontwerpen van het onderzoek niets bekend over de studie welke in 1952 op instigatie van het Provinciaal Bestuur in Noord-Brabant was gemaakt van leerlingen van de zesde klassen van lagere school. Het zou anders allicht mogelijk zijn geweest in het testprogramma te streven naar coördinatie met de door de Brabantse onderzoekers gebruikte methoden.

Maar men kan ook zeggen, dat dergelijke gebreken inherent zijn aan iedere longitudinale studie. De ontwikkeling van de wetenschap maakt steeds, dat aan het einde van het onderzoek beschikt kan worden over inzichten, die een betere planning mogelijk zouden hebben gemaakt.

In ons onderzoekprogramma is dan in de eerste plaats veel aandacht geschonken aan de bepaling van het intelligentieniveau. Gezien de alge-

mene erkenning van het belang van deze functie in verband met het niveau, dat met name in het onderwijs, maar toch ook in het beroepsleven zal worden bereikt, ligt de nadruk die aan dit onderdeel werd gegeven wel voor de hand. Er werd zowel van schriftelijk-collectieve als van individuele tests gebruik gemaakt.

In het collectief onderzoek gebruikten wij de L.O.III-serie, ontwikkeld door prof. dr. J. Th. Snijders. Deze serie heeft elf onderdelen: stillees-tests, logische categorieën, cijferreeksen, verbale analogieën, woordenschat, figuuranalogieën, verbale invulling, uitslagen, rekenen, technisch inzicht en figuur aanvullen.

Uit de prestaties op deze onderdelen wordt een intelligentiequotiënt (IQ) bepaald. Deze grootheid is zo gekozen, dat het gemiddeld IQ 100 bedraagt, terwijl ongeveer de helft van alle kinderen een IQ tussen 90 en 110 heeft. Een kwart heeft een IQ lager dan 90, de overigen hebben een IQ hoger dan 110. Verder kan nog worden gezegd, dat ruim tweederde van alle kinderen een IQ tussen 85 en 115, ruim 80% een IQ tussen 80 en 120, ongeveer 90% een IQ tussen 75 en 125 en ongeveer 95% een IQ tussen 70 en 130 heeft. Het restant is telkens nagenoeg symmetrisch over de hogere en de lagere IQ's verdeeld.

Onderzoekingen over de aard van de opgaven in de L.O.III-serie hebben geleerd, dat drie factoren vooral een rol spelen bij de oplossing: denken in woorden (verbale factor), denken in ruimtelijk-aanschouwelijke voorstellingen (spatiale factor) en denken met behulp van getalbegrippen en andere symbolen (numerisch-symbolische factor). Deze drie denkvormen zijn echter onderling nauw verwant, zij bevatten een zeer belangrijke gemeenschappelijke component, die vrijwel identiek blijkt te zijn met het verbale denken. Daarom kan het IQ dat met behulp van de L.O.III-serie wordt bepaald, het beste worden beschouwd als een karakteristiek van de verbale intelligentie.

Voor het individueel intelligentie-onderzoek werd in de eerste plaats de Terman-Merrill test (model L) gebruikt. Destijds behoorde deze test tot de meest gebruikte intelligentietests. Sederdien heeft hij aan populariteit enigszins ingeboet, vooral omdat er tests zijn verschenen, waarvan de afname minder tijdrovend is. Kwalitatief kan hij echter ook naar de huidige inzichten nog steeds als een goede test worden beschouwd.

De Terman-Merrill test is afgeleid van de bekende Binet-serie. Hij bestaat dus uit series opgaven, die elk toegevoegd zijn aan een bepaald leeftijdsniveau, namelijk het leeftijdsjaar, waarin voor het eerst het *gemiddelde* kind in staat is de opgave op te lossen. De testserie vormt op

deze wijze als het ware een peilschaal. Naarmate het kind meer series van toenemende moeilijkheidsgraad goed kan oplossen, ligt ook zijn verstandelijke leeftijd hoger. Uit de verhouding van verstandelijke en werkelijke leeftijd volgt dan het intelligentiequotiënt.

Hoewel de testserie van Terman-Merrill opgaven van zeer uiteenlopende aard bevat, die een beroep doen op velerlei aspecten van de intelligentie, kan toch worden gezegd, dat het verbale denken de hoofdrol speelt. Het Terman-IQ moet dus in hoofdzaak worden gezien als een gegeven leeftijd volgt dan het intelligentiequotiënt.

Speciaal voor de benadering van de niet-verbale, d.w.z. vooral ruimtelijk-aanschouwelijke aspecten van het denken, werd daarom in het individueel onderzoek nog een andere test ingeschakeld. Hiervoor werd gekozen het niet-verbale gedeelte van de Wechsler-Bellevue serie. Deze heeft vijf onderdelen: plaatjes ordenen, onvolledige tekeningen, blokpatronen, figuren samenstellen en codeertest. Ook hier wordt uit het geheel van de prestaties een IQ afgeleid.

De drie IQ's waarvan in het voorgaande sprake was, worden bij de levensgeschiedenissen vermeld. Dit geschiedt met de afkortingen Sn, Tm en Wp voor respectievelijk de L.O.III-, Terman-Merrill- en Wechsler serie. In een enkel geval is ook het verbale gedeelte van de Wechsler serie gebruikt, het daaruit verkregen IQ wordt met Wv aangeduid.

Het zal de lezer opvallen, dat de gevonden waarden soms aanzienlijk uiteenlopen. Dit heeft verschillende oorzaken. In de eerste plaats is aan iedere IQ-bepaling, zoals trouwens aan alle metingen van welke aard ook, enige onnauwkeurigheid inherent. Toevallige storende factoren, wisselingen in de concentratie en in het welbevinden, evenzeer als variaties bij de onderzoeker kunnen tot deze onnauwkeurigheid bijdragen. In de tweede plaats is ook de aard van de meting van belang, sommige kinderen presteren beter in de situatie van een schriftelijk onderzoek, anderen daarentegen tonen zich juist bij een mondelinge test van hun beste kant. Maar belangrijker nog is, dat de verschillende tests niet dezelfde aspecten van de intelligentie onderzoeken. Hoewel er naar alle waarschijnlijkheid maar één fundamentele begaafdheidsfactor in het spel is, kunnen toch, onder invloed van verschillen in belangstelling, attitude, zelfvertrouwen en ook in de mate van stimulering door de omgeving, belangrijke verschillen in de mate van ontwikkeling van de diverse aspecten van het intellect tot stand komen. De onderzoeker zal hiermee bij de interpretatie van de testgegevens uiteraard rekening houden.

Een tweede onderdeel van het programma vormden de tempo-concentratietests. In het collectief gedeelte werd hiervoor de Kraepelin-test gebruikt. Deze bestaat uit kolommen getallen van elk één cijfer, die twee aan twee moeten worden opgeteld. Van de uitkomst worden alleen de eenheden opgeschreven. Is de som een getal van twee cijfers, dan wordt derhalve alleen het laatste cijfer genoteerd. Dus bijvoorbeeld:

9
1
2
6
4
0
6
8
2

Men begint onder aan een kolom te werken. De opgave werd klassikaal zo uitgevoerd, dat de kinderen werden geïnstrueerd om aan één kolom door te werken tot, na 30 seconden, een signaal werd gegeven. Dan moest men onmiddellijk aan de volgende kolom, weer van onderen af, beginnen. Het aantal optellingen per kolom was dusdanig, dat de kinderen in de gegeven tijd daarmee niet gereed konden komen. Ook hier speelt een peilschaal-principe een rol. Verbindt men van alle kolommen de laatst-gemaakte optelling door een lijn, dan geeft deze lijn een aanschouwelijk beeld van de constantheid van het werktempo. Uiteraard moet bij de interpretatie ook rekening worden gehouden met het gemiddelde tempo, dat uit het aantal optellingen per kolom volgt, en met de accuratesse.

Bij het individueel onderzoek werd nog de concentratietest van Bourdon-Wiersma gebruikt. Deze bestaat uit groepjes van onregelmatig geplaatste stippen, drie, vier of vijf stippen per groep. Telkens 25 groepjes zijn horizontaal op een rij geplaatst, de test bestaat uit 50 rijen. De opdracht is, de groepjes, afhankelijk van het aantal stippen, op bepaalde wijzen door te strepen. Afhankelijk van bijvoorbeeld de leeftijd en het begaafdheidsniveau van de onderzochten kan men de moeilijkheidsgraad van de opdracht doen variëren. In concreto werd de opdracht gegeven, de groepen van vier stippen horizontaal door te strepen en de overige groepen ongemoeid te laten.

Bij deze test registreert de onderzoeker de per regel benodigde tijd in seconden, bovendien wordt het gedrag van de onderzochte geobserveerd. Tesa-men met het aantal fouten geven deze gegevens een beeld van het concentratietype tijdens de test.

Ook werd een onderzoek ingesteld naar de handvaardigheid. Hierbij werd voornamelijk gebruik gemaakt van een draadbuigtest, waarbij het kind, alleen met behulp van een kniptang, uit een stuk uitgegloeid ijzerdraad een aantal gegeven modellen, nauwkeurig naar vorm en maat moet namaken.

Een zeer belangrijk gedeelte van het onderzoek werd gewijd aan de karakterologische aspecten van de persoonlijkheid. Van de verschillende tests, die hier werden toegepast, kan in de eerste plaats de Thematic Apperception Test (TAT) worden genoemd. Bij deze test worden het kind successievelijk een aantal platen voorgelegd, met het verzoek een verhaal te vertellen, waarvan deze plaat de illustratie kan zijn. Dus, wat speelt zich hier af. Wat zeggen de mensen, die erop voorkomen, of wat doen ze. Hoe is de situatie ontstaan, hoe loopt het af. Wat denken of voelen de afgebeelde personen, enz. Daar de totale testserie zeer omvangrijk is, werd met een selectie volstaan, waarbij platen werden gekozen, die een voorstelling gaven, die gemakkelijk konden appeleren aan de problematiek, die bij het kind kan leven: problemen van ambitie en ontmoediging, relatie met huisgenoten en dergelijke. De praktijk leerde, dat in de geproduceerde verhalen veel was terug te vinden van de problematiek, die ons reeds op andere wijze — met name uit het gesprek met de ouders — bekend was geworden, maar dan belicht op de eigen wijze van het kind.

Een tweede instrument was de Rorschach-test. In casu werd de modificatie Behn-Rorschach gebruikt. Deze werd volledig afgenomen.

Als tekentests werden de boomtest van Koch en een vrije familietekening gebruikt. Bij de laatstgenoemde was de opdracht, een tekening te vervaardigen, die een voorstelling gaf van het kind en zijn familie, hetgeen steeds als het gezin werd opgevat.

Bij de meeste kinderen is voorts gebruik gemaakt van een onvolledige-zinnentest. Hiervoor werd ten behoeve van dit onderzoek door ons een test ontworpen met zinnen, waarvan het eerste deel gegeven was, terwijl het vervolg door de kinderen naar eigen inzicht moest worden opgeschreven. De gekozen 'stammen' appeleerden aan problemen in de relatie met gezinsgenoten, de vriendenkring, de instelling ten opzichte van school, arbeid en huiswerk, maatschappelijke aspiraties en liefhebberijen. Helaas kwam een bruikbaar model van de test niet tijdig genoeg gereed om reeds bij het onderzoek van de eerste groepen kinderen te worden toegepast. Bij de meerderheid kon de test echter worden gebruikt.

Tenslotte werd nog van de kinderen een opstel over het thema 'Als ik

later groot ben' verkregen. Als regel kwamen hierin uitspraken voor, die betrekking hadden op de voorkeur voor studie en beroep.

Niet als rechtstreeks testgegevens, maar wel als een resultaat van de observatie tijdens het psychologisch onderzoek, werd ook gestreefd naar het verkrijgen van een gedetailleerde indruk van het arbeidskarakter. In dit verband waren natuurlijk de uitkomsten van de concentratie- en tempotests van belang, maar daarnaast toch vooral ook indrukken betreffende de mate van belangstelling en motivatie, de ijver en het doorzettingsvermogen.

Met uitzondering van enkele intelligentiequotiënten worden de gegevens van het psychologisch onderzoek in dit boek niet gereproduceerd. Het weergeven van de volledige testprotocollen zou, bij het aantal kinderen dat in dit boek wordt besproken, een veel te grote ruimte in beslag nemen. Anderzijds zouden excerpten een veel geringere waarde hebben, bij een omvang, die toch nog als bezwaarlijk kan gelden. Het ligt daarom in de bedoeling, de testgegevens pas in het kader van een meer psychologisch-technische studie openbaar te maken. De ene uitzondering, het vermelden van drie intelligentiequotiënten, kan worden gerechtvaardigd door een verwijzing naar de grote betekenis van de intelligentie in verband met de leerprestaties, terwijl in dit geval de vermelding nauwelijks ruimte in beslag neemt.

DE PRESENTATIE VAN HET MATERIAAL

In het kader van het onderzoek werden dus over ongeveer 150 kinderen gegevens verzameld, gedurende zes of zeven jaar na het verlaten van de zesde klas van de lagere school. Niet al deze gevallen zijn hier weergegeven.

In de eerste plaats zijn weggelaten een aantal gevallen van kinderen, die na de lagere school en eventueel v.g.l.o. of een enkel jaar in een andere vorm van voortgezet onderwijs, in ongeschoolde of geofende arbeid be-landden en daarna een ontwikkelingsbeeld vertoonden, dat zeer weinig bijzonderheden opleverde. Enkele van dergelijke gevallen zijn gereproduceerd, om ook van deze categorie een indruk te geven, maar het werd niet lonend geacht om van al de betrokken kinderen de levensgeschiedenis weer te geven. Ook zijn enkele gevallen weggelaten, waarin het niet mogelijk bleek, de identificatie van de betrokkene op voldoende wijze te belet-

ten, zonder tegelijk een aantal essentiële gegevens te elimineren. In totaal zijn daardoor van een twintigtal kinderen uit het onderzoek de levensgeschiedenissen niet opgenomen.

Zoals reeds aangeduid, is de mogelijkheid, dat personen, waarvan de gegevens zijn vermeld, door de lezer worden herkend, altijd een ernstig probleem bij het samenstellen van een publikatie als de onderhavige. Het spreekt wel vanzelf, dat hiertegen zoveel mogelijk moet worden gewaakt. Daarom zijn in de eerste plaats, waar nodig, een aantal objectieve gegevens van niet-essentiële aard gewijzigd. Dit geldt met name voor het beroep van de vader, dat vaak vervangen is door een ander beroep uit dezelfde of een verwante beroepenfamilie. Het spreekt evenwel ook vanzelf, dat dit nooit is geschied met informatie, die voor het doel van ons onderzoek essentieel is, dus bijvoorbeeld met gegevens over de schoolcarrière.

Verder is de 'vuile was', waarmee men bij een dergelijk onderzoek in zeer veel gezinnen wordt geconfronteerd, met grote omzichtigheid behandeld. Alles hieruit, wat niet duidelijk verband hield met de concrete ontwikkelingsgang, is onvermeld gebleven. In de andere gevallen is vaak volstaan met een aanduiding over de aanwezigheid van storende factoren en eventueel van de sector waar deze lagen, zonder op de concrete aard nader in te gaan. In dergelijke gevallen is bovendien extra aandacht aan de camouflage van het betrokken gezin besteed. Onvermijdelijk zijn daardoor de gevalbeschrijvingen minder kleurig geworden, dan mogelijk was geweest. Maar dit bezwaar telt o.i. veel minder dan de nadelen van een mogelijke identificatie.

Wat de presentatie van de gevallen zelf betreft, is, na langdurig overwegen, gekozen voor een uniform systeem van weergeven. Dat wil zeggen, dat steeds wordt begonnen met een korte schets van het kind op ongeveer twaalfjarige leeftijd, in ieder geval aan het einde van de lagere schoolperiode. Deze schets is in de eerste plaats gebaseerd op het beeld, dat uit het gesprek met de ouders werd verkregen. Het zal bijvoorbeeld opvallen, dat zeer vele ouders hun kind beschrijven als min of meer nerveus-gespannen en 'moeilijk'. Blijkbaar is dit eerder het 'normale' beeld, dan dat van het evenwichtige, rustige, weinig problematische kind. In vele gevallen bevat de schets van het kind ook enige informatie over het gezin en eventueel — vooral in gevallen, die van enigszins bijzondere aard zijn — over de opvoedingssituatie.

Daarna volgt een beschrijving van het kind op school, in zijn leerprestaties en eventueel in zijn relatie tot medeleerlingen en onderwijzer. De beoordeling van het kind door de school, met de taxatie van de school over

de beste aansluitende opleiding, sluiten hierop aan. Niet altijd zal deze taxatie identiek zijn met het advies, dat door de school aan de ouders wordt gegeven. Vooral in grensgevallen kan het schooloordeel zich in de loop van de zesde klas nog wel wijzigen en ook de gesprekken met de ouders en in dit geval de gedachtenwisseling met de psychologen, die geruime tijd achtereen op dezelfde school hun onderzoek verrichtten, kunnen invloed hebben. Naast de beoordeling door de school wordt ook melding gemaakt van de verlangens van kind en ouders over school- en beroepskeuze.

Hierop aansluitend volgen de conclusies van de eerste auteur betreffende de kansen van slagen in het voortgezet onderwijs, zoals deze op grond van het materiaal van het psychologisch onderzoek en op grond van de interviewgegevens destijds schriftelijk werden vastgelegd.

De levensgeschiedenis wordt dan chronologisch weergegeven, waarbij informaties over de schoolcarrière of beroepsarbeid en gegevens over de persoonlijkheidsontwikkeling en de sociale aanpassing elkaar afwisselen. Ter wille van de leesbaarheid wordt soms gelijkblijvende informatie over enkele jaren in één mededeling samengevat. De beschrijving eindigt met een indruk van de laatste contacten, die dus plaats vinden op een tijdstip dat de onderzochte 18 à 20 jaar oud was. Soms wordt daarbij dan nog een indruk gegeven van de verwachtingen over de verdere ontwikkeling, zoals deze dan in het gezin bestaan.

De informatie over de ontwikkeling is ontleend aan de mededelingen, meest van de ouders of andere opvoeders, een enkele maal ook van het kind zelf. Uiteraard rijst hier de vraag naar de betrouwbaarheid van deze gegevens. Het ligt immers voor de hand, dat deze niet zelden op sterk subjectief gekleurde wijze worden verteld en het is niet ondenkbaar, dat er ook feitelijke onjuistheden in voorkomen. Vooropgesteld mag worden, dat in zeer veel gevallen wat dit laatste betreft er weinig reden tot bezorgdheid is. Dit geldt vrijwel zeker voor mededelingen over mislukkingen en andere teleurstellingen, het geldt ook voor de vele gevallen, waarin de juistheid van de mededelingen geverifieerd kon worden, doordat schoolrapporten ter inzage werden gegeven of uit andere externe gegevens kon worden geput. Als interne controle dienden uiteraard de jaarlijkse verslagen van de huisbezoeken, die onderling vergeleken konden worden. Bij mogelijke tegenstrijdigheden werd in de loop van een volgend huisbezoek terloops een poging gedaan, om opheldering te krijgen. Door al deze hulpmiddelen kan, met een heel enkele uitzondering, wel worden ingestaan voor de juistheid van de feitelijke informatie.

Iets anders is natuurlijk de subjectieve beoordeling door kind en gezin van de omstandigheden, die eventueel invloed hadden op de gang van zaken, vooral als deze teleurstellend was. Als de mogelijkheid tot objectieve controle ontbrak zijn veelal deze inzichten wel weergegeven, maar dan tevens als subjectief oordeel gekenschetst.

Iedere levensgeschiedenis eindigt met een 'commentaar'. Hierin wordt een poging gedaan enkele saillante punten uit de ontwikkeling psychologisch te belichten. Daarbij wordt niet alleen aandacht geschonken aan een school- of arbeidscarrière, die duidelijk van de verwachting afwijkt, maar ook aan de achtergronden van eventuele andere problemen, die zich bij het kind voordeden. Dit commentaar draagt duidelijk het kenmerk van een verklaring achteraf. Er worden, op grond van de psychologische theorie en van datgene wat feitelijk over het geval bekend is, veronderstellingen gedaan, die de gang van zaken zouden kunnen verklaren. De juistheid daarvan blijft onvermijdelijk een vraagpunt, omdat mogelijkheden tot verificatie van het inzicht als regel ontbreken.

Tenslotte heeft iedere levensgeschiedenis een 'opschrift' gekregen, dat in enkele woorden een kenmerk van het desbetreffende geval of een typerend probleem weergeeft, soms ook een inzicht, dat pas in het commentaar wordt aangetroffen. Vooral bij de probleem-gevallen kan het opschrift nogal eens een negatief karakter dragen, hetgeen niet uitsluit, dat dikwijls toch op een of andere wijze een positieve oplossing voor de moeilijkheden werd gevonden!

Ten leste mag nog worden vermeld, dat de voornamen, waaronder de kinderen worden gepresenteerd, niet de werkelijke namen zijn en dat de volgorde der gevallen door loting werd bepaald. Wie zich gaarne zou willen wijden aan een vergelijkende studie van een aantal gevallen van verwante aard, zal in de registers een toegangssleutel kunnen vinden. Met het oog hierop zijn de gevallen doorlopend genummerd. Het nummer wordt voorafgegaan door de letter J resp. M, ter aanduiding van de sekse.

Alfons is op twee na de jongste uit een groot arbeidersgezin. Hij is een driftige, opvliegende knaap, die zegt wat hem voor de mond komt en gauw op zijn teentjes is getrapt. De ouders staan wat rancuneus tegenover de maatschappij. Vader, die vroeger samen met zijn broer een zaak dreef, ging na ruzie weg. Hij moet zich nu tevreden stellen met een baantje als chauffeur bij de gemeentereiniging. Hij ziet dit als een onrecht en beide ouders voelen zich ook maatschappelijk gedegradeerd. Bijgevolg ligt het niveau van de ambities in het gezin nogal hoog, misschien wel te hoog. De bindingen in het gezin zijn niet sterk. De opvoeding van de kinderen is vrij streng en formeel, vooral de vader is erg autoritair.

Op school toont Alfons een goed verstand, maar een gering doorzettingsvermogen en weinig ambitie voor leren. Hij geeft geregeld kleine moeilijkheden in de klas, omdat hij zo gauw beledigd is, en hij wordt niet gemakkelijk geaccepteerd. De onderwijzer vindt hem geschikt voor de lagere technische school. Zelf wil Alfons ook wel naar een dergelijke school. De ouders willen dat hij een behoorlijk vak leert. Hij moet kiezen tussen u.l.o. en l.t.s. Op grond van het onderzoek verwachten wij, gezien zijn capaciteiten, een succesvolle studie op de l.t.s.. Een u.l.o. ligt waarschijnlijk niet binnen zijn bereik.

Hij gaat naar de l.t.s., afdeling timmerman, en volgt daarnaast nog extra onderwijs als voorbereiding op de u.t.s. Dit laatste moet hij echter weldra staken omdat hij er nerveus van wordt. Trouwens zijn praktische vakken zijn beter dan zijn theoretische.

Thuis is hij gesloten en egocentrisch. Vooral met zijn oudste zusje zijn er nogal eens conflicten. Maar ook in andere opzichten laat zijn sociale aanpassing te wensen over. Hij is erg oppositioneel tegen zijn moeder.

Hij gaat over naar de tweede klas en haalt aan het eind van dat jaar zijn diploma. Zijn prestaties zijn wel voldoende, maar hij heeft er niet veel voor over gehad. Hij is gemakzuchtig en liever lui dan moe.

Alfons gaat nu werken als leerling in een klein timmerfabriekje en volgt daarnaast de tweejarige avondcursus op de ambachtsschool. De leerlingsopleiding voltooit hij in de voorgeschreven tijd, echter weer met hetzelfde beeld. Hij wil wel iets bereiken maar er weinig voor doen. Hij wil nu bouwkundig tekenaar worden en hiervoor een schriftelijke cursus gaan volgen. De ouders hebben liever dat hij dit aan een avondschool doet, maar dit wil Alfons zelf per se niet.

De bindingen thuis worden steeds minder. Alfons is erg gesloten en stil en de ouders weten dan ook weinig over hem. Hij schrijft inderdaad in op een schriftelijke cursus, maar schijnt er niets aan te doen. De vrijheid kan hij blijkbaar niet aan. Zijn vader verbiedt hem dan ook op te gaan voor het examen.

Alfons werkt nu als timmerman bij een aannemersbedrijf. Hij blijft daar nog geen jaar en gaat dan bij een andere aannemer werken. Hij is nonchalant en zal zich beslist niet overwerken.

De schriftelijke cursus breekt hij af, grotendeels onder druk van de moeilijkheden met zijn vader. Deze weinig soepele man kan niet verdragen, dat Alfons, van wie hij meer verwacht, zich er zo weinig van aantrekt en zich niet wil inspannen. Hij ergert zich bovendien aan diens gebrek aan discipline.

Een bijzondere factor van negatieve aard is het feit dat er thuis niet tegen hem gepraat wordt, maar eerder geschreeuwd. Alfons is driftig en tegen de draad in, hij wil zich geen enkele moeite getroosten, wil bouwkundig tekenaar worden zonder er iets voor te doen. Bovendien neemt hij, sinds zijn oudste zusje en zijn oudste broer beiden getrouwd zijn, een moeilijke plaats in tussen allemaal zusjes.

Het is voor iedereen een opluchting als Alfons in dienst gaat. Thuis gaat alles nu veel soepeler. Hij is prettiger in zijn gedrag en minder onverschillig. De ouders hoeven zich ook niet meer zo constant te ergeren, omdat hij nu zo weinig thuis is. Bovendien heeft hij nu een meisje, dat hem tot werken aanspoort en een gunstige invloed op hem heeft.

Commentaar. De ontwikkeling in school en beroep is in overeenstemming met de capaciteiten. Voor bouwkundig tekenaar is Alfons hoogstens marginaal geschikt. Het is dan ook de vraag of de vele verwijten van 'er de kantjes aflopen' gerechtvaardigd zijn. Mogelijk is dit slechts een schijn, die dient als verweer tegen de opgeschroefde eisen van de vader. Vooral de gunstige ontwikkeling, zodra de militaire diensttijd begint, suggereert, dat Alfons wellicht van nature geen zeer moeilijk karakter heeft, maar wel opgroeit in een moeilijk milieu.

J 2 Ludo: een mislukte opvoeding

IQ Sn 91

Tm 93

Wp 96

Ludo krijgt een vrije opvoeding. Dat is althans de bedoeling. De ouders

houden dit echter niet consequent vol, bovendien zijn zij het vaak onderling niet eens. Het kind moet dus maar afwachten hoe de reactie van elk der ouders op zijn gedrag zal zijn. Het resultaat is, dat Ludo in het geheel niet weet waaraan hij zich te houden heeft. Al met al is het niet verwonderlijk dat hij een kinderlijke, ongedisciplineerde en instabiele jongen blijkt te zijn. Gevoelsbindingen heeft hij nauwelijks, zelfs niet met de ouders. Tegenover vreemden kan hij zich wel aardig voordoen als hij wil. Maar het gaat niet diep en het duurt niet lang. In de dagelijkse omgang is Ludo slordig, onverschillig voor alles en iedereen, brutaal en vaak driftig.

Bij de intrede in de lagere school was Ludo misschien niet schoolrijp. Hij moest althans de eerste klas doubleren. Ook later bleven zijn schoolprestaties over de gehele linie laag. Hij houdt er niet van zich in te spannen en hij zou trouwens ook niet weten hoe hij dat moest doen.

Volgens de onderwijzer is 'de ambachtsschool' nog de enige oplossing. De ouders en vooral vader zagen hem graag op een u.l.o. Volgens de tests is de prognose voor u.l.o. beslist ongunstig. Een lagere technische school komt meer in aanmerking, eventueel na eerst nog een overbruggingsjaar, gezien het tekort aan rijpheid.

Ludo begint op de lagere technische school. Zijn ongeschiktheid voor dit schooltype is evenwel evident. Hij krijgt last van nervositeitsverschijnselen, die zich ook in de lichamelijke sector uiten. Op wens van vader gaat hij dan naar een u.l.o., maar ook hier gaat het niet. Nog voor het eind van het cursusjaar verlaat hij de school en gaat hij als jongste bediende op een kantoor werken, terwijl hij 's avonds lessen volgt. Moeder controleert en overhoort hem. Als dit redelijk goed gaat, wordt Ludo door vader na enkele maanden weer naar de u.l.o. gestuurd. Dit bevalt hem helemaal niet en hij blijft zitten. Thuis wordt hij steeds lastiger en brutaler. Moeder kan dit allemaal niet verwerken. Afwisselend reageert zij met driftig worden en vluchten in migraine.

Temidden van de klasgenoten is Ludo een opschepper, die tegelijk echter volkomen afhankelijk is van de anderen. Uit zichzelf of alleen is hij tot niets in staat. Maar om de erkenning door anderen is hij tot alles bereid.

Na de doublure gaat Ludo werken in een radiozaak, tevens gaat hij een avondcursus volgen voor radiomonteur. Ook dit vraagt echter nog teveel van hem. Hij schakelt over op een schriftelijke cursus. Hij heeft praats voor tien, maakt grootse plannen over het opzetten van een eigen zaak. Hij gedraagt zich nu als een 'groot heer' en geeft veel te veel geld uit. Daarom probeert hij met allerlei handeltjes geld in handen te krijgen. Hij heeft een clubje vrienden van enigszins verdacht allooi. Intussen verwaarloost hij

zijn cursus volkomen, begint weer eens opnieuw op de avondschool en verandert van baan. Hij blijft driftig, ongedurig, brutaal en wispelturig. Thuis vertelt hij niets meer over zijn ervaringen. Vader ergert zich aan zijn gemakzucht en zijn rondhangen in café's e.d. en probeert in te grijpen. Dit geeft dan prompt ruzie met de zoon. Op aandringen van moeder wordt dan weer toegegeven, met als gevolg dat Ludo doen en laten kan wat hij wil. Hij verandert weer van baan en volgt nu een cursus voor verkoper. Hij verschaft zich een bijverdienste, door onderdelen die hij uit de zaak meeneemt, thuis in elkaar te zetten tot radio's en daarna te verkopen. Ondanks al haar pogingen het Ludo naar de zin te maken — zij helpt zelfs mee de onderdelen in elkaar te zetten — oogst moeder alleen laatdunkendheid en harde woorden.

Commentaar. Een vrije opvoeding stelt aan de ouders hoger eisen, dan welke andere vorm van opvoeding ook. Bij de goedwillende, maar weinig doordenkende ouders van Ludo was er geen sprake van dat zij aan deze eisen konden voldoen en het verloop van de ontwikkeling demonstreert dan de grote gevaren die aan dit opvoedingstype zijn verbonden, als het niet goed wordt doorgevoerd. Innerlijke onzekerheid en gebrek aan bindingen bij het kind voeren tot een onvermogen om een eigen koers te sturen.

In dit geval, waar de intellectuele capaciteiten amper middelmatig zijn, komen er nog extra moeilijkheden omdat het milieu eigenlijk meer van hem verwacht. De leerprestaties blijven dan nog beneden de toch reeds laag gestelde verwachtingen, hoewel het Ludo blijkbaar niet aan praktische handigheid ontbreekt.

Gebrek aan goede leiding brengt voorts mee, dat Ludo in zijn sociale aanpassing los slaat. Op wijzen die soms het daglicht nauwelijks kunnen verdragen probeert hij aan het vele geld te komen, dat hij nodig heeft. Hoewel dit puberteitsbeeld niet per se meebrengt, dat hij straks maatschappelijk geheel zal ontspreiden, moet toch de verdere ontwikkeling met bezorgdheid tegemoet worden gezien.

M 3 Inez: een kwetsbare werkhouding

IQ Sn 107

Tm 114

Wp 113

Inez is geboren toen haar broer al tien jaar was. Zij vertoont vele trekken van de nakomer, die verwennend-overbeschermend opgevoed is.

Ze is niet erg zelfstandig, gauw bang voor moeilijkheden en voor nieuwe situaties. Ze is ook weinig gezellig. Van nature is zij nogal nerveus, ze slaapt slecht en huilt gauw. Met vader, die verzekeringsagent is, en ook met moeder en de oudere broer, zijn de verhoudingen goed.

Op school is Inez, ondanks een behoorlijke ijver, een middelmatige leerlinge. Men verwacht, dat zij dank zij haar werkhouding een u.l.o.-diploma wel zal kunnen behalen. Inez en haar ouders gaan met dit advies van de school accoord. Het past ook bij haar verlangen, later kleuteronderwijzeres te worden.

Volgens het testonderzoek is haar niveau wel ongeveer dat van een u.l.o.-leerlinge. Echter rijst enige twijfel, of haar werkhouding ook bestand zal blijken tegen de eisen die het u.l.o. zal stellen. Er is een reële kans dat zij, met haar kwetsbare zelfvertrouwen, ontmoedigd zal worden. Als wij in dit geval zouden moeten adviseren, zou in overweging worden gegeven niet al te veel druk te zetten achter het streven naar een u.l.o.-diploma. Als er indicaties komen, dat Inez niet tegen de studie zou zijn opgewassen, zou men spoedig moeten overschakelen naar een eenvoudiger opleiding.

De eerste klas u.l.o. brengt inderdaad een teleurstelling. Inez deed wel haar best, maar wat zij 's avonds leerde, was zij 's morgens weer vergeten. Men besluit haar de eerste klas te laten doubleren. Ook nu gaat de studie nog niet erg voorspoedig, zij wordt voorwaardelijk bevorderd.

Ondanks de wat teleurstellende resultaten vindt Inez het op school toch prettig. Als de proefwerkcijfers slecht uitvallen huilt zij wel gauw, maar zij is haar verdriet ook weer spoedig te boven. De toekomstplannen zijn gewijzigd. Zij zou nu kapster of schoonheidsspecialiste willen worden of eventueel verkoopster in een handel in kunstnijverheidsprodukten. De puberteitsontwikkeling blijkt bij haar, tot nu toe, vooral in een wijziging in de belangstelling en in de liefhebberijen. Ze wil naar ballet, gaat vaak kunstschaatsen, ze 'schwärmt' van filmsterren.

Het volgend jaar, in de tweede klas, wordt de strijd echter voor haar te zwaar. Met een over de gehele lijn onvoldoende rapport blijft zij zitten. Men besluit haar nu van school te laten gaan en zij vindt al spoedig een kantoorbetrekking. Voor Inez is het wel een opluchting dat zij van school af mag. Zij wordt veel rustiger, gaat beter eten, slaapt weer goed. Desondanks moet zij toch altijd nog als een nerveus meisje worden beschouwd. Zij is nog steeds weinig zelfstandig, ze blijft bang in het donker, ze huilt spoedig.

Gedurende drie jaar onderhouden wij nog contact met het gezin. In deze tijd groeit Inez op van een nog vrij kinderlijk meisje tot een volwassen-

schijnende jonge vrouw die door de ouders als volwassen wordt behandeld en die ook reeds een vaste vriend heeft. Zij blijft werkzaam op kantoor, de eerste jaren op een boekhoudafdeling, het laatste jaar als typiste-telefoniste-receptioniste. Het kantoorwerk bevalt haar goed; zij vindt ook gemakkelijk aansluiting bij de mensen die daar werken. De nerveuze trekken stabiliseren geleidelijk. Zij wordt wat minder kwetsbaar en verlegen, al zal zij altijd wel als enigszins zenuwachtig blijven gelden.

Commentaar. De geringe mate van zelfstandigheid en het gebrekkige zelfvertrouwen hebben gemaakt dat Inez, ondanks normale capaciteiten en een positieve werkhinstelling, in haar schoolcarrière weinig succes had. De latere ontwikkeling heeft als voornaamste opvallende trek de zeer snelle overgang van kinderlijkheid naar volwassenheid. Deze laatste komt niet alleen in de vroege verloving maar vooral ook in de stabilisering van de persoonlijkheid tot uitdrukking.

M 4 Laura: onjuiste richtingskeuze

IQ Sn 116

Tm 140

Wp 120

Laura is het enig kind uit een kunstenaarshuwelijk. Zij is een tamelijk labiel meisje, dat spoedig huilt en gauw bang is, maar anderzijds toch veelal een opgewekte indruk maakt. De verhoudingen in het gezin zijn goed, maar er is misschien wat weinig sprake van ouderlijk overwicht. Het milieu is cultureel en intellectueel gedifferentieerd. Vader heeft een academische studie voltooid en heeft toen voor de kunst gekozen, moeder komt uit een welgesteld gezin waar ook zij een goede vorming kreeg.

Op school geldt Laura als een geziene en intelligente leerlinge. Vooral in taal en in de leervakken levert zij goede prestaties, zodat er aan haar geschiktheid voor v.h.m.o. niet wordt getwijfeld. Voor Laura en haar ouders spreekt het vanzelf, dat zij naar het lyceum zal gaan.

De testresultaten wijzen op een vrij goede verstandelijke begaafdheid. Het meisje is ijverig en ambitieus, zodat de vooruitzichten bij keuze van v.h.m.o. inderdaad vrij gunstig kunnen worden geacht.

Gemakkelijk heeft Laura het op het lyceum niet. Zij moet geregeld wat extra hulp hebben, maar zij wordt toch zonder meer naar de tweede klas bevorderd. Reeds aan het einde van de lagere school had zij — vrij vage — artistieke ambities. Thans krijgen deze enige gestalte. Zij wil chansonière worden. De puberteitsontwikkeling gaat bij haar snel. Zij heeft reeds

in de eerste klas talrijke 'aanbidders'. Op school is zij door haar levendigheid bij leerlingen en leraren zeer gezien.

Ook de tweede klas (h.b.s.-richting) wordt goed doorlopen. Ondanks veel afleidende invloed — balletdansen, vrienden en vriendinnen, muziek — blijft zij toch erg op de school gesteld. Zij leert graag en mag ook de mensen op school graag.

Voor de ouders spreekt het nog allerminst vanzelf, dat Laura inderdaad een artistieke loopbaan zal gaan volgen. Zij proberen het kind eerder te stimuleren in de richting van een universitaire studie, al wil men haar uiteraard in de keuze vrijlaten.

Blijkbaar speelt deze overweging ook mee, als een jaar later tussen de A- en B-richting moet worden gekozen. Hoewel de cijfers voor de exacte vakken niet sterk zijn, kiest zij toch de B-richting. Deze keuze blijkt het volgend jaar wat te zwaar, zodat zij de vierde klas moet doubleren. Voor Laura is dit wel een hele slag. Zij en haar ouders zoeken de oorzaak van het doubleren eerder in een teveel aan nevenactiviteiten dan in een te hoog grijpen.

In haar persoonsontwikkeling zien wij de laatste jaren enigszins een contrast tussen de snelle lichamelijke rijping, waardoor zij uiterlijk volwassen lijkt, en de toch nog vrij naïef-kinderlijke psychische instelling. Zij is met moeder nog kinderlijk-vertrouwelijk. Vooral als iets haar tegenloopt, speelt zij nog graag met poppen. En zij reageert in het algemeen nog op een weinig-weerbare manier: spoedig huilen, zich terugtrekken e.d. Haar verlangens gaan nu vooral uit naar het toneel, iets waar de ouders zich geleidelijk mee verzoenen.

Ook het tweede jaar in de vierde klas is voor Laura geen gemakkelijke tijd. Met bijles en met een welwillende beoordeling door de school haalt zij op het nippertje de overgang. De lust in de studie is er nu ook groten-deels uit. Thuis geeft dit wel wat teleurstelling. Men had haar kennelijk hoger getaxeerd dan haar werkelijk begaafdheidsniveau.

In de vijfde klas blijkt wel dat de B-richting inderdaad voor haar te zwaar is. Nog voor het eindexamen verlaat zij de school.

De toneelambities zijn in de laatste twee jaar verflauwd, geleidelijk is een meer sociale wens naar voren gekomen: helpen bij de revalidatie van gebrekkige kinderen. Het plan is nu, dat zij een opleiding voor heilgymnastiek en massage gaat volgen en daarnaast halve dagen zal werken als tandartsassistent.

Commentaar. De aan het einde wat teleurstellende schoolcarrière

hangt zeker samen met een onjuiste richtingkeuze. Onduidelijk is, of de school hier geen voorlichting heeft gegeven of dat de ouders de keuze van de B-richting hebben doorgedreven. Met haar behoorlijke cijfers voor de talen en een goede werkhouding, zou Laura het diploma van de A-richting waarschijnlijk vlot gehaald hebben.

Haar artistieke ambities schijnen meer een puberteitsprodukt, dat mede door de beroepskeuze van beide ouders werd beïnvloed, dan een uiting van werkelijke kunstzinnige begaafdheid. Maar de keuze van het heilgymnastiek-massage, die zij uiteindelijk doet, maakt ook geen weloverwogen indruk. Alleen zal de sociale belangstelling, die er de wortel van vormt, vermoedelijk een stabiel kenmerk zijn dan de aanvankelijke artistieke belangstelling.

M 5 Fanny: een afhankelijk-blijvend meisje

IQ Sn 89

Tm 96

Wp 92

Fanny is een weinig vitaal meisje. Ze is vaak ziek geweest, is gauw moe en heeft veel slaap nodig. Ook psychisch is zij nogal kwetsbaar. Zij is nerveus, gauw bang en heeft spraakmoeilijkheden. Als twaalfjarige neemt ze, bij het slapen gaan, nog altijd een pop mee. Vader is fabriekstimmerman. Hij streeft er naar zijn kinderen een zo goed mogelijke opleiding te geven. Daardoor heeft men het niet breed, temeer omdat ook vader en moeder herhaaldelijk met ziekte te kampen hebben.

Op school is Fanny een vrij zwakke leerlinge. Ze is altijd bevorderd, maar volgens de onderwijzer is dit meer een honorering van haar ijver en goede aanpassing, dan van haar leerprestaties. Na de zesde klas kan zij het beste naar de huishoudschool gaan. Ook Fanny en haar ouders vinden dat aantrekkelijk.

Volgens de testresultaten behoort Fanny intellectueel tot de zwakke middelmaat. Zij is een kind met weinig zelfvertrouwen en met dientengevolge veel behoefte aan steun en vriendelijkheid. Zij is een meeloopster, plichtsgetrouw en — zolang zij niet voor moeilijke opgaven wordt geplaatst — goedwillend. Een huishoudschool is de aangewezen opleiding, maar daarna zal zij vermoedelijk wel in arbeid op zeer eenvoudig niveau belanden.

Op de huishoudschool bevalt het Fanny goed. Ze doet haar best; hoewel de 'theorie' haar moeilijkheden geeft, kan zij zich handhaven.

Na het voltooien van de primaire opleiding wordt besloten, dat Fanny

thuis in de huishouding zal gaan werken. Moeder is ziekelijk en heeft wel hulp nodig. Bovendien is Fanny toch veel te verlegen om bijvoorbeeld in een winkel te gaan werken. Als moeder zich na verloop van tijd weer beter voelt, wordt er voor Fanny toch een werkkring gezocht, als inpakster op een fabriek. Zij vindt dit wel prettig, vooral ook omdat zij nu geld verdient. Het gedeelte dat zij mag houden, spaart zij zuinig.

Hoewel Fanny lichamelijk al flink is uitgegroeid, is haar houding nog sterk kinderlijk. Moeder neemt de beslissingen en Fanny voegt zich gedwee. Af en toe vindt moeder dit wel eens verontrustend: ook de andere, oudere kinderen zijn erg afhankelijk en dat terwijl zij zelf toch zo geheel anders is.

Gedurende de drie jaar dat wij nog contact met het gezin onderhouden, blijft Fanny bij hetzelfde bedrijf werkzaam. Zij heeft het er niet geheel naar haar zin, maar zij brengt niet het initiatief op, een andere baan te zoeken. Bovendien is het loon relatief hoog en de leiding is tevreden over haar. Ook dit bemoeilijkt een verandering.

Als tevoren blijft zij ook een zeer kinderlijk, weinig zelfstandig meisje. Zij wordt zeer preuts. Zich uit- of aankleden in tegenwoordig van het zusje waarmee zij een kamer deelt, wil zij niet. Van contact met jongens is nog in het geheel geen sprake, temeer omdat zij in tegenwoordigheid van vreemden extreem verlegen is. Alleen in de vertrouwde familiekring komt zij een enkele keer helemaal los, dan is zij de 'komiek van het gezin'.

Commentaar. De combinatie van een geringe mate van natuurlijke vitaliteit en de invloed van een zeer dominerende moeder hebben de uitgroei van een volwassen persoonlijkheid sterk belemmerd. Te vrezen is dat Fanny ook als meerderjarige zeer slecht in staat zal zijn op eigen benen te staan en dat zij lang onder de hoede van de ouders zal blijven. Als zij al trouwt, zal dit wel meer zijn om een substituut voor de geborgenheid van het ouderlijk gezin te krijgen, dan een uiting van eigen innerlijke rijping.

J 6 Arthur: een carrière die meeviel

IQ Sn 117

Tm 116

Wp 123

Arthur is een hypernervuus jongetje, de oudste van twee in het gezin van een goeude middenstander. Hij was altijd lastig, druk en dreinerig.

Hij heeft veel ongelukjes gehad en is ook vaak ziek geweest. Daarbij heeft hij een slechte ervaring met een chirurg gehad, zodat hij nu doodsbang voor artsen is. Volgens de ouders dramatiseert hij alles en is zeer bezorgd voor zijn lichaam.

De ouders verwennen hun kinderen nogal, eerst Arthur, nu de jongste. Arthur vecht vaak met zijn broertje; de moeder zegt dat hij bijna vals en gemeen is.

Op school heeft hij weinig vrienden, wel twee jongere vriendinnetjes. Arthur is hier een verlegen, bijna schuw ventje. Zijn prestaties zijn de laatste tijd slecht, hoewel hij vroeger de beste van de klas was. Volgens de onderwijzer zou hij zich de mindere van zijn broer voelen. Zijn ouders willen hem naar h.b.s. of gymnasium sturen; zelf wil hij vertegenwoordiger worden. De onderwijzer acht hem echter niet in staat een h.b.s. te volgen. Toch is de jongen zeer ambitieus, conscientieus ook, en heeft een zekere gêne hulp te vragen. Arthur is niet tevreden met een zes; hij wil een tien hebben. Bij teleurstellingen in dit opzicht huilt hij. Hij vergeet het echter snel.

Volgens de testresultaten heeft hij op v.h.m.o. slechts geringe kans van slagen, u.l.o. ligt meer in zijn lijn.

De ouders leggen zich hierbij neer en Arthur gaat dus naar het u.l.o. In de eerste klas heeft hij zeer goede cijfers. Hij vindt alles even fijn, maar wil nog betere cijfers halen. Het plan is, dat hij na het u.l.o. nog naar de h.b.s. zal gaan. Ook zijn lichamelijke gezondheid is nu goed. Thuis zijn er hevige vechtpartijen met zijn broer, zodat moeder op dit punt zeer bezorgd is.

Arthur doet nu veel aan sport. Hij heeft wel wat vrienden, maar blijft toch enigszins op zichzelf staan. Hij is groot en stevig geworden, kijkt wel naar meisjes, maar heeft nog geen vast vriendinnetje.

Ook in de tweede klas blijven zijn cijfers goed, zonder dat hij erg hard werkt. Arthur is veel minder huilerig dan op de lagere school, soms zelfs een beetje onverschillig. Hij is nu agressief en kritisch.

Het volgend jaar treffen we Arthur aan in de tweede klas van een zesjarig lyceum. Hier gaat het betrekkelijk naar wens, hoewel hij erg bang is te blijven zitten. Met behoorlijke cijfers wordt hij bevorderd en ook het volgend jaar gaat hij over.

In de derde klas is Arthur erg lang geworden. Hij is niet meer zo lastig als vroeger, wel eigenwijs. Hij heeft weinig zelfvertrouwen en kan moeilijk tegen verlies. Het plan is nu, dat hij in de zaak van een familielid zal komen, hoewel Arthur zelf daarvoor maar matig enthousiast is. Hij is nog-

al gesloten, en zeer bang voor oorlog, hetgeen blijkt bij internationale spanningen. Arthur is tegelijkertijd onverschillig en overgevoelig. Hij ziet erg tegen de militaire dienst op.

In de vierde klas wordt hij weer bevorderd, naar de B-richting, hoewel hij niet veel tijd aan zijn huiswerk besteedt. Op school heeft men de indruk dat hij niet op volle kracht werkt. Arthur wil nu tandarts worden. Hij is een stille, eenzelvige jongen, in gezelschap verlegen en geremd, links en onhandig, wat hijzelf vreselijk vindt.

Commentaar. De schoolontwikkeling is iets gunstiger geweest dan aanvankelijk werd verwacht. Weliswaar is er, ook zonder doublures, sprake van een zevenjarige studie voor het eindexamen h.b.s., maar men krijgt toch de indruk dat Arthur in de zesde klas van de lagere school in een slechte periode verkeerde, waarin hij zijn capaciteiten niet ten volle kon tonen. De psychische problematiek, die zich daarnaast voordoet, schijnt met de schoolresultaten weinig verband te houden.

J 7 Sietze: primitieve puberteit

IQ Sn 94

Tm 99

Wp 88

Sietze is de op vier na jongste uit een gezin met 12 kinderen. De vader heeft een klein boerenbedrijfje en moet hard werken. Het gezin leeft zeer armoedig. Een paar van de kinderen zijn verstandelijk zwakbegaafd; één is er jong gestorven, deze was ook zwakzinnig. De moeder schrijft deze 'achterlijkheid' toe aan het feit, dat haar ouders, neef en nicht, het ook waren.

In het gezin is weinig sfeer. Men heeft geen tijd om veel aandacht te schenken aan de ontwikkeling van de kinderen. Het is een voortdurend gevecht om het hoofd boven water te houden en alle kinderen dienen zo snel mogelijk hieraan hun steentje bij te dragen.

Sietze, wiens prestaties op school op een behoorlijk niveau liggen, en die volgens de onderwijzer zeker naar een lagere technische school zou kunnen, toont op school een grote ijver en belangstelling. Als hij getest wordt, zit hij in de achtste klas. Zijn eigen belangstelling gaat uit naar het werk in de land- of tuinbouw. Zijn vaders plannen gaan ook in deze richting.

Op grond van de testresultaten luidt de prognose gunstig voor een beroep op een eenvoudig geschoold niveau.

Als Sietze van school komt, komt hij achtereenvolgens in een bakkers-

bedrijf — het was een slavenbestaan —, bij vader in bedrijf — dit beviel niet —, bij een veehouder — dit beviel ook niet. Tenslotte belandt hij bij een baggerbedrijf. Hij mag op kosten van de baas een opleiding voor monteur gaan volgen, aan de lagere technische school. De ouders zijn zeer tevreden over deze laatste gang van zaken en Sietze zelf heeft nu ook plezier in zijn werk.

Het jaar daarop zakt hij echter voor het monteursexamen. Bovendien gaat zijn baas emigreren, zodat Sietze weer ander werk moet zoeken.

Hij wordt nu rijder bij een expeditiebedrijf en zal een winteravondschoon gaan volgen. Bepaalde plannen heeft Sietze nog helemaal niet. De ouders zien wel iets in chauffeur, maar daarvoor moet hij eerst achttien jaar zijn.

Een jaar later is Sietze zijn belangstelling voor de studie al weer kwijt. Hij breekt de studie af en gaat werken op een benzinestation. Volgens moeder had hij zin in verandering. Bovendien is hij erg eigenwijs; hij drijft zijn eigen plannen door, zonder zich iets van de ouders aan te trekken.

Er ontstaan dan grote conflicten rondom Sietze. Hij begint erg veel te drinken en komt bijna iedere nacht dronken thuis. Ook is hij erg driftig en koppig. De onenigheid hierover loopt zo hoog, dat vader hem tenslotte de deur uitzet.

Sietze woont dan gedurende bijna een jaar bij een oom, maar komt uiteindelijk met hangende pootjes weer thuis. De vader, streng en radicaal in zijn optreden, houdt hem nu scherp onder toezicht en Sietze schijnt zich op een redelijke manier aan de regels aan te passen. Hij werkt nog steeds bij het benzinestation, is er pompbediende. Hij vindt het er best en heeft voorlopig geen plannen om iets anders te gaan doen.

In dit jaar komt moeder na een ziekte van enkele maanden te overlijden. Van de twaalf kinderen zijn er dan nog zeven thuis, van wie er twee deubiel zijn. Door deze slag komen de kindern iets dichter bij elkaar te staan. Sietze is ook erg onder de indruk. Het heeft hem volwassener en rustiger gemaakt. De vader, die helemaal de moed verloren heeft, lijdt er ook vreselijk onder, dat geen van zijn kinderen bij hem in het bedrijf wil, dat toch al niet goed loopt.

Volgens de laatste berichten werkt Sietze nog steeds als pompbediende en wil dit zeker blijven. Hij is een aardige, flinke jongen geworden. Thuis wordt alles geregeld door de kinderen; de vader hangt er zo'n beetje bij, wil zich er ook niet meer mee bemoeien.

Commentaar. In dit grote gezin, met zijn materiële noodsituatie en bovendien met ouders die psychisch op zeer eenvoudig niveau leven, is geen mogelijkheid om aan de kinderen een gedifferentieerde opvoeding te geven. Hier ligt ongetwijfeld de oorzaak van de moeilijkheden die er rondom Sietze ontstaan, zowel in verband met de frequente beroepswisselingen als met het drinken. Een wat ongewoon onevenwichtige puberteitsontwikkeling speelt hier zeker doorheen. Als deze laatste eenmaal achter de rug is, zien we een duidelijke stabilisering optreden. Het ziet er tenslotte naar uit, dat Sietze inderdaad op eenvoudig niveau zijn weg zal vinden.

M 8 Evelien: puberteitsproblemen vragen begrip

IQ Sn 121

Tm 116

Wp 128

Evelien is een erg bij-de-hand, vrijmoedig en ook nogal eerzuchtig meisje. In het gezin met drie dochters is zij de tweede. De leeftijdsafstand met de oudste zuster is vrij groot, zodat er tussen hen weinig rivaliteit bestaat. Daarentegen wordt er een felle concurrentie-strijd met het jongste zusje geleverd. Te oordelen naar het feit dat de laatste steeds meer opvoedingsmoeilijkheden gaat geven, is Evelien in deze strijd aan de winnende hand. Vader heeft een middenstandszaak. Hij is een beetje het type van de 'Streber', met vrij veel rancuneuze trekken. Moeder heeft een nogal gesloten natuur. Zij blijft in het gezin wat op de achtergrond.

Op school is Evelien een goede leerlinge. Ze is erg ijverig en geïnteresseerd. Men vindt haar beslist geschikt voor v.h.m.o. Evelien en haar ouders willen ook graag dat zij naar het lyceum gaat. Volgens de testgegevens heeft zij daar een voldoende kans van slagen.

Door slechte voorbereiding op het toelatingsexamen zakt Evelien echter. De ouders besluiten daarop, haar op een andere school de zesde klas te laten herhalen om het volgende jaar toelatingsexamen te doen. Zij slaagt nu met behoorlijke cijfers. Haar plan is om eerst de h.b.s. en dan de kweekschool te bezoeken.

In de eerste klas van het lyceum boekt Evelien behoorlijke resultaten, al moet zij zich, vooral voor de wiskundevakken, wel erg inspannen.

Deze beide beginjaren van de puberteit rijpt zij niet erg snel. Zij heeft veel last van een zware bloedarmoede, waarvoor zij onder voortdurende medische behandeling is. Door de eierzucht die het gezin kenmerkt, wordt zij erg op haar schoolprestaties gericht. Er blijft weinig gelegenheid voor extra-activiteiten. Overigens legt dit op Evelien niet een zo zware psy-

chische druk, dat haar goede humeur er erg onder zou lijden. Zij blijft het type dat wij ook bij het begin van het onderzoek leerden kennen.

Pas in het volgende jaar zien we wat meer echte puberteitstrekken naar voren komen. Zij gaat zelfstandiger doen, wordt ook wel 'lastiger' en gaat meer tijd aan liefhebberijen besteden. Op school, waar zij de h.b.s.-afdeling bezoekt, doet zij wel haar best, zodat zij normaal wordt bevorderd.

Geleidelijk wordt echter de oppositionaliteit sterker. Thuis zijn er veel conflicten, die zich onder meer toespitsen op het feit, dat Evelien niet meer, zoals zij altijd deed, op zaterdagmiddag in de winkel wil helpen. De ouders vinden haar brutaal en ook met beide zusjes heeft zij vaak ruzie. Op school gaat het aanvankelijk nog redelijk, maar dan vertonen de prestaties een snel dalende lijn. Zij krijgt nog de gelegenheid een huiswerk cursus te bezoeken. Wat zij daar 's avonds leert, is zij evenwel de volgende dag weer vergeten. Aan het einde van de derde klas wordt zij niet bevorderd en zij heeft ook geen lust te doubleren. Na een toelatings-examen wordt zij toegelaten tot een kweekschool voor kleuterleidsters.

De ouders zijn over deze gang van zaken erg misnoegd. Evelien heeft hen kennelijk 'in de steek gelaten'. Zij krijgt te verstaan, dat zij nu een laatste kans krijgt om nog wat te leren, hoewel men eerst overwogen had om haar voor straf maar naar een kantoor te zenden. Bij wijze van straf wordt haar zakgeld ook zwaar gekort.

De kweekschool is voor haar intellectueel niet moeilijk. Ook zonder veel inspanning behaalt zij behoorlijke cijfers. Bovendien is zij praktisch handig, zodat ook dit aspect van de school geen problemen geeft. Maar de ouders vinden haar nog steeds gemakzuchtig en eigenzinnig. Men begrijpt ook weinig van haar: andere mensen vinden haar zo'n leuk en aardig meisje, maar thuis is er weinig met haar te beginnen.

Normaal op tijd behaalt zij aan het einde van de tweede klas het diploma kleuterleidster en al spoedig vindt zij ook een werkkring als zodanig. Dit combineert zij met avondstudie voor de akte van hoofdleidster.

Permanent in al deze jaren blijft zij sukkelen met bloedarmoede-klachten waarvoor medische behandeling nodig is. Een duidelijke relatie met haar verdere ontwikkeling tonen deze klachten echter niet.

In dit laatste jaar gaat Evelien zich thuis weer wat beter aanpassen. Zij wordt veel vriendelijker en gezelliger, maar is in feite al grotendeels aan het ouderlijk gezag ontgroeid. Met de zusjes, in het bijzonder de oudste — die inmiddels getrouwd is — zijn de verhoudingen nu ook veel beter geworden. Langzamerhand begint zij ook wat belangstelling voor jongens te krijgen, maar aan een vaste relatie is zij kennelijk nog niet toe.

Commentaar. De hoofdfactoren in de ontwikkeling zijn van tweeërlei aard. De eerste is de houding van de ouders, die materieel goed voor hun kinderen zorgen en er erg op gericht zijn hen in de wereld vooruit te brengen, maar die helaas weinig begrip hebben van wat zich innerlijk in de meisjes afspeelt en die daardoor ook weinig leiding kunnen geven aan de ontwikkeling. Als de puberteit, wat vertraagd, op vrij heftige wijze doorbreekt, wordt dit door Evelien's ouders vooral gezien in het licht van eigenzinnigheid, 'gemakzucht' en 'onaardigheid'. Zij reageren hierop aanvankelijk vrij agressief, wat de moeilijkheden alleen verergert. In feite is Evelien toch een vrij stabiel meisje met behoorlijke capaciteiten, die deze kritieke periode, hoewel zij weinig begrip ontmoet, goed doorstaat.

Een tweede hoofdfactor is blijkbaar de rivaliteit in het gezin. Naarmate Evelien ouder wordt, gaat het leeftijdsverschil met de oudste minder betekenen. De naijver die aanvankelijk vooral tot de beide jongsten beperkt bleef, gaat nu ook tussen het oudste tweetal spelen. Dit verergert de graad van de puberteitsreacties. Na het huwelijk van de oudste dochter verdwijnt dit probleem grotendeels. Men mag vermoeden dat Evelien nu voorlopig wel tot rust is gekomen. Zij heeft een beroep gevonden dat haar aanstaat en zij is behoorlijk op weg naar de volwassenheid.

M 9 Marina: onharmonisch milieu

IQ Sn 101

Tm 107

Wp 107

Marina is op een na de jongste in een gezin met vier kinderen. Vader, een expeditieknecht, is een ziekelijke, gedeeltelijk invalide man. Moeder is van Duitse afkomst; door haar huwelijk is zij sociaal wat gedaald. In Nederland voelt zij zich nog steeds weinig thuis. Ze is wat teleurgesteld en depressief. Bij haar man vindt zij ook weinig begrip. Hij is geestelijk zeer sterk gebonden aan de opvattingen van het dorp waar hij geboren en getogen is. Hij kan zich in de gedachten van anderen niet verplaatsen.

Mede daardoor zijn de gezinsrelaties weinig harmonisch. De ouders zijn het bovendien over de opvoeding vaak oneens, waardoor deze inconsequent verloopt.

Marina, een fysiek niet erg sterk meisje, dat een chronische bronchitis heeft, steunzolen moet dragen en zwakke ogen heeft, toont in haar gedrag de gevolgen van de weinig rechtlijnige opvoeding. Aanvankelijk was ze alleen maar wat onevenwichtig, maar geleidelijk wordt ze steeds oppositiever en brutaler.

Op school behoort ze tot de goede middelmaat. Ze is eerzuchtig. Volgens de onderwijzer zou ze wel naar het u.l.o. kunnen, als het milieu voldoende steun zou geven — hetgeen hij betwijfelt. Onder de gegeven omstandigheden lijkt hem een huishoudschool beter. Marina heeft als ideaal kindermisje op een boot te worden. Daartoe wil ze eerst naar een u.l.o.-school. Moeder voelt er weinig voor; zij zag Marina liever in de huishouding gaan.

Op grond van het psychologisch onderzoek wordt de verwachting uitgesproken dat u.l.o. een redelijke kans van slagen biedt, mits men thuis niet tegenwerkt.

Marina gaat naar het u.l.o., maar moet de eerste klas doubleren. Zelf vat ze dit nogal gemakkelijk op, maar moeder is er zeer gebelgd over. Thuis is Marina nu een echt lastig kind, dat haar ouders plagerig-onverschillig behandelt.

Het volgende jaar wordt er in het gezin nog een zoontje geboren. Mede hierom verlaat Marina de school, waar haar prestaties trouwens opnieuw onvoldoende waren.

In het gezin is de situatie nu zeer conflictueus. Moeder kan de geboorte van het nieuwe kind moeilijk verwerken, nu zij haar huwelijk als mislukt beschouwt. Over Marina zijn er veel zorgen, niet alleen door haar onhebbelijkheid, maar ook omdat zij oneerlijk is, bijvoorbeeld met wisselgeld.

Ook het volgende jaar heeft het gezin veel moeilijkheden. De invaliditeit van vader neemt toe; hij heeft het moeilijk om geschikt werk te vinden. Ook de huisvesting geeft moeilijkheden, omdat het gezin de woning moet verlaten. Marina trekt zich hier weinig meer van aan. Ze leeft haar eigen leventje. Geleidelijk groeit ze uit tot een vlot, sportief, aantrekkelijk meisje, dat met een boog om alle moeilijkheden loopt. De moeilijkheden die zij zelf gaf, verdwijnen dan; ze past zich nu gemakkelijk aan.

Na haar schooltijd heeft Marina een verscheidenheid van werkzaamheden. Ze is hulp in de huishouding, fabrieksarbeidster, naaister op een atelier, alles gedurende vrij korte tijd. Tenslotte belandt ze in het hotelbedrijf, waar het haar aanvankelijk als kamermeisje, later als serveerster goed bevalt. In deze branche blijft ze, totdat ze, als negentienjarige, in het huwelijk treedt.

Commentaar. De opvoedingsproblematiek hangt vooral samen met het gebrek aan leiding in het gezin. Er zijn wel opvattingen over opvoeding, maar deze zijn voornamelijk van negatieve aard. Zo wordt bijvoorbeeld het verlangen om kindermisje te worden, dat Marina vrij lang blijft

koesteren, om onduidelijke redenen tegengewerkt. In wezen is Marina geen moeilijk kind. Ze wordt alleen in de prepuberteit en puberteit lastig als reactie op de situatie thuis. De schoolcarrière verloopt veel slechter dan gezien haar niveau en haar prestaties op de lagere school nodig was. Ook hier speelt waarschijnlijk het milieu een grote rol.

M 10 Thea: een stil water

IQ Sn 110

Tm 102

Wp 103

Thea is een stil, gesloten meisje; ze maakt vaak een saaie en slome indruk. Zij heeft nog een ouder zusje, dat zij erg bewondert en idealiseert.

Als jongste is zij door haar ouders tamelijk toegankelijk en beschermend behandeld. Grote moeilijkheden of conflicten zijn er dan ook nooit geweest. Thea is altijd een stil en rustig kind geweest. Ze is weinig sociabel, heeft niet zoveel behoefte aan vriendschap of mensen om zich heen.

Ook op school is zij een onopvallend kind. Zij is gehoorzaam en ijverig en toont veel interesse. De onderwijzer meent, dat zij een matig u.l.o.-niveau heeft. Thea zelf wil ook naar het u.l.o. Wat zij daarna zal gaan doen, weet zij nog helemaal niet. De ouders zijn het met haar wens om naar het u.l.o. te gaan, helemaal eens.

Op grond van de resultaten van het psychologisch onderzoek kan worden verwacht, dat zij met behoorlijke inspanning wel in staat zal zijn om u.l.o. te halen.

In de eerste klas van de u.l.o.-school gaat het redelijk. Met een middelmatige lijst wordt Thea bevorderd. In de klas zowel als thuis is zij gesloten en teruggetrokken. Ze heeft één vriendin, met wie ze erg intiem omgaat. Haar ouders weten echter weinig van hun dochter.

Van de tweede naar de derde klas wordt zij op het nippertje bevorderd. Zij is in haar werk wel systematisch maar erg traag. Als ze gehaast wordt, of ergens niet voldoende tijd voor heeft, wordt ze nerveus. Ze heeft echter wel veel plezier in het naar school gaan. De motivatie is goed. Haar voorkeur gaat uit naar tekenen en naaien. Wat haar toekomst betreft, weet ze nu zeker dat ze geen typiste op een kantoor of iets dergelijks wil worden. Haar zusje is nu receptioniste in een buitenlands hotel. Thea, die haar zusje verafgoodt en alles wat ze doet romantiseert, ambieert nu ook een soortgelijke baan.

In de derde klas krijgt zij interesse voor de kunstnijverheidsschool. Samen met haar vriendin wil ze dan op kamers gaan wonen. Thuis is Thea

nog steeds stil en teruggetrokken en helemaal niet hartelijk of gezellig. Dit doet vooral haar moeder veel verdriet, maar er schijnt niets aan te veranderen. Het is nu eenmaal haar aard. Ze vertelt thuis bijna niets meer over zichzelf en sluit haar ouders overal buiten.

Thea wordt voorwaardelijk bevorderd naar de vierde klas. De vriendschap met haar enige echte goede vriendin is nu wat afgezaakt, omdat deze laatste een vriendje heeft. Thea is nu stiller dan ooit en werkt erg hard. Zij slaagt voor haar eindexamen en gaat dan inderdaad naar de kunstnijverheidsschool. Ze kiest hier de richting binnenhuisarchitectuur. De school valt haar wat tegen. Het is tamelijk moeilijk en er is bovendien weinig leiding, zodat ze alles alleen uit moet zoeken. Ze zet echter toch door en vindt het ook wel heerlijk om deze school te mogen volgen. Ze heeft een brede belangstelling voor kunst in het algemeen en leest er ook veel over. Thuis zit ze meestal te lezen. Van alle huiselijke activiteiten trekt zij zich terug. Huishouden vindt ze niet alleen vervelend, maar ook onbelangrijk en overbodig. Ze zorgt echter toch helemaal voor haar eigen dingen om haar moeder dit werk te besparen. Aan het schoolleven neemt zij geen deel. Contacten heeft zij nauwelijks.

Ze wordt bevorderd naar het tweede jaar. De praktijk vooral valt haar erg tegen, wat ook een terugslag heeft op haar prestaties. Haar interesse is echter zeer groot en zij wil doorzetten en dit afmaken. Daardoor haalt zij toch de overgang naar de derde klas.

Commentaar. Dank zij haar sterke wil en haar systematische aanpak heeft zij het u.l.o.-diploma zonder dubblures gehaald. Door haar doorzettingsvermogen, wilskracht en interesse is zij waarschijnlijk ook in staat de kunstacademie te halen, hoewel deze qua capaciteiten wel iets boven haar niveau ligt. Opvallend is hier wel de tegenstelling tussen het uiterlijke beeld, dat door zijn 'saaiheid' en geslotenheid geen grote mate van diepgang en innerlijke kracht zou doen vermoeden, en de opvallende motivatie en ook de artistieke begaafdheid.

J 11 Bart: een kwestie van onrijpheid

IQ Sn 113

Tm 121

Wp 113

Bart is de jongste van drie kinderen in het gezin van een kleine middenstander. De opvoedingssituatie ligt wat vreemd, aangezien zijn twee oudere zusjes ook over hem moederen. Bart moet vroeg naar bed, hij mag niet

spelen met klasgenootjes en wordt in alles zeer kort gehouden. Het gevolg is, dat hij een erg klein-kinderlijke indruk maakt, onder meer in zijn wijze van fantaseren. Hij speelt graag met soldaatjes en gaat naar bed met revolver en zaklantaarn, maar 'is niet bang'!

Bart is padvinder geweest, maar moest het opgeven van moeder, 'omdat hij teveel vloekte'. Hij vertelt als een oud mannetje, praat kennelijk volwassenen na. De onderwijzer noemt hem een matige leerling en zeer slordig. Toch heeft hij wel ambitie. Hij wil in de elektrotechniek op een schip. De ouders willen hem eerst wat algemene ontwikkeling geven op een u.l.o.-school. Bart's sociale aanpassing in de klas is zeer wankel. Soms wordt hij geaccepteerd, maar plotseling staat hij weer alleen. De onderwijzer vindt de opvoeding te streng, de jongen wordt ook in de huishouding geëxploiteerd.

Ten aanzien van de schoolkeuze is de onderwijzer zeer onzeker. Dit is ook gezien de testresultaten wel te begrijpen. Bart heeft niet het niveau voor v.h.m.o. Maar tegen u.l.o. pleit, dat hij vermoedelijk met talen veel moeilijkheden zal hebben. Zijn wiskunde-begaafdheid is wel goed. Men zou kunnen proberen hem eerst naar een u.l.o. te zenden, in de hoop dat hij juist een niveau haalt, waarmee hij naar een u.t.s. zou kunnen gaan.

Op de u.l.o.-school gaat het in de eerste klas snel bergafwaarts. Hij wordt niet bevorderd. Toch gaat hij graag naar school, waarschijnlijk om het gezin, waar hij veel moeilijkheden heeft, te ontlopen. Hij heeft herhaaldelijk ruzie met een veel oudere zuster, met wie hij in één kamer slaapt. Tegen zijn ouders is hij brutaal, maar volgens vader is moeder ook zeer prikkelbaar. Bart knutselt graag en speelt als een kind van tien met soldaatjes e.d. Hij heeft geen vrienden.

Als hij het volgende jaar opnieuw in de eerste blijft zitten, neemt men hem van school. Bart wordt leerling-verkoper, hetgeen hem goed bevalt. Volgens de ouders ligt de schuld van Bart's mislukte schoolcarrière bij de lagere school. Hij ging met vrienden om die stalen. Die contacten zijn nu verbroken. De vader noemt hem wat 'dwars', maar veel minder dan andere kinderen. Het volgend jaar vinden we hem in een andere baan, in de vorige moest hij te veel sjouwen. Hij werkt voor het middenstandsdiploma, niet erg serieus overigens.

De beide zusters zijn nu getrouwd, zodat Bart alleen thuis is. Vader is nu door een verandering van werkzaamheden veel van huis, ook 's nachts. Moeder logeert dan bij één van haar dochters. Zij is erg nerveus, zeer agressief en star.

Het volgend jaar heeft Bart weer van baan verwisseld, hij kon meer

verdienen. Hij heeft het wel naar zijn zin. Moeder gaat nu veel met vader mee op reis, zodat Bart vaak alleen thuis is. Hij trekt met een groepje kennissen op, maar heeft tot spijt van moeder geen echte vriend, wel een vriendinnetje.

Commentaar. De schoolprestaties liggen duidelijk beneden het niveau van zijn capaciteiten. Een slechte werkhouding is hier wel een belangrijke factor geweest; daarnaast speelt echter vooral ook de gebrekkige schoolrijpheid een rol. Bart was innerlijk nog niet opgewassen tegen de eisen aan zelfstandigheid die het voortgezet onderwijs stelt, terwijl het gezin ook geen leiding wist te geven.

Blijkbaar heeft de jongen wel wat contactkwaliteiten die hem in commercieel werk van pas komen. Maar ook hier valt het gebrek aan vasthoudendheid op. Het gevaar is daarom niet denkbeeldig, dat hij toch blijvend op een vrij laag niveau in de beroepenwereld zal blijven staan.

De opvoedingssituatie, enerzijds zwaar overbeschermend en anderzijds zonder wezenlijke belangstelling voor de wezenlijke behoeften van het kind, is hieraan wel vooral debet. Bart is voor moeder en zusters meer een stuk speelgoed dan een levend wezen geweest, een stuk speelgoed bovendien dat op de duur blijkbaar begon te vervelen en dat toen vrijwel terzijde werd geschoven.

J 12 Frans: het reddende commercieel talent

IQ Sn 89

Tm 100

Wp 81

Frans is een zeer kinderlijke jongen. Hij gelooft nog in kabouters. Zijn ouders noemen hem 'nerveus'. 's Avonds en 's nachts gilt hij vaak, hij is 'bang voor dieven'. Hij bijt op zijn nagels. Op zijn jongere zusje is hij erg jaloers; hij voelt zich ten achter gesteld en hij plaagt haar veel.

Vader is zakenman en Frans wil dit ook worden. Daartoe wil hij eerst u.l.o. volgen. Maar op school is hij een zwakke leerling. Zijn prestaties zijn miniem, hij is uitgesproken onzelfstandig en zegt meestal reeds bij voorbaat 'ik kan het niet'. De onderwijzer raadt v.g.l.o. aan.

Ook op grond van de testresultaten schijnt dit de enige mogelijkheid. De kans van slagen op u.l.o. is vrijwel nul. In overleg met de schoolarts wordt de ouders nog aangeraden, contact te zoeken met een m.o.b.

Zij voelen hiervoor echter weinig, zoals zij trouwens ook het advies van de school afwijzen. Maar ondanks veel hulp van de ouders faalt hij in de eerste klas u.l.o. Problemen zijn er ook overigens genoeg met hem.

Frans heeft geen liefhebberijen. Hij gaat moeilijkheden uit de weg, maar fantaseert daarentegen veel en is eigenwijs. De verstandhouding met zijn zusje blijft slecht. Op school geldt hij als een nette jongen, die zich op de achtergrond houdt en geen vrienden heeft.

Op de handels-u.l.o., die hij vervolgens bezoekt, voelt Frans zich intellectueel beter thuis. Maar ook hier wordt hij niet bevorderd. Hij wil nu van school en de handel in, etaleur of verkoper worden. Hij denkt alleen aan geld verdienen, ruilen en verkopen. De uiterlijke nervositeit is wat geringer geworden. Maar wel rookt Frans erg veel. Van zijn ouders trekt hij zich niets aan, alleen probeert hij zoveel mogelijk van hen los te krijgen. Op zijn uiterlijk is hij erg gesteld; hij kleedt zich zorgvuldig en ziet er ook overigens piekfijn uit.

Bij voorkeur gaat hij met oudere jongens om.

Het volgend jaar treffen we hem aan als jongste bediende in een groot bedrijf. Hij wil nog steeds handel drijven en geld verdienen en is daarom bezig met de studie voor het middenstandsdiploma. Bij gelegenheid gaat hij met vader mee om klanten te bezoeken. In zijn vrije tijd gaat hij veel alleen uit; zijn ouders hebben weinig vat op hem.

Van jongste bediende wordt Frans leerling-verkoper. Dit bevalt hem uitstekend, hij werkt hard en volgens de ouders verkoopt hij goed. Voor het middenstandsexamen is hij echter gezakt. Op wens van vader gaat hij dit over doen. Ook het volgende jaar blijft men in de zaak tevreden over hem en een jaar later is hij gepromoveerd tot winkelverkoper. Op de duur wil hij echter vertegenwoordiger worden; dit lijkt hem een gemakkelijke manier om een prettig leven te leiden. Over zijn verkoopprestaties is men op de zaak wel tevreden. Maar de chef moet hem herhaaldelijk tot de orde roepen, omdat hij 'teveel achter de meisjes aan zit'.

Naar persoonlijkheid is Frans zeer nerveus gebleven. Hij is nog steeds nagelbijter. Als hij het druk heeft komen ook de angstdromen nog wel eens terug. Moeder, die veel voor hem regelt, noemt hem 'een goedige, wat kinderlijke jongen, die snel enthousiast is'. Als iets hem tegenvalt, gooit hij er echter ook gauw het bijltje bij neer. Hij is de laatste tijd weer veel huiselijker geworden. Van verenigingsleven houdt hij niet. Wel is hij met iedereen bevriend, maar echte vrienden heeft hij nauwelijks.

Commentaar. Frans is een weinig vitale en fundamenteel weinig stabiele jongen. In het milieu waarin hij opgroeit, met ouders die weinig realistisch zijn en die te veel van hem verwachten, wordt hij psychisch overbelast. De heftige concurrentiestrijd met het zusje zou er op kunnen wijzen

dat hij aanvankelijk erg in het centrum heeft gestaan, maar na de geboorte van het zusje plotseling veel minder aandacht heeft gekregen.

Opvallend is, dat hij blijkbaar een natuurlijk commercieel talent heeft. Hij legt gemakkelijk contacten en is sterk op materieel voordeel gericht. In deze constellatie heeft twee jaar verblijf op scholen, die voor hem te moeilijk waren, betrekkelijk weinig onheil aangericht. Het is ook zeer dubieus of hij ooit een middenstandsdiploma zal halen, maar desondanks kan hij als verkoper, mits in een branche die geen grote eisen aan de hardheid stelt, wel een behoorlijke carrière maken.

M 13 Noortje: ontwikkeling in een weinig gecompliceerd milieu

IQ Sn 82

Tm 93

Wp 93

Noortje zit in de zevende klas van een lagere school als zij wordt onderzocht. Zij heeft eenmaal gedoubleerd. Noortje is lang de jongste geweest ten opzichte van twee veel oudere kinderen in het gezin van een ongeschoold arbeider. Anderhalf jaar geleden is er nog een broertje geboren, waar zij erg op gesteld is. Noortje geldt als een nerveus meisje, dat gauw huilt en zich erg de mindere van anderen voelt. Op school is zij een matige leerlinge, die goed haar best doet en zich prettig gedraagt. De huishoudschool acht men voor haar aangewezen.

De testresultaten suggereren dat zij voor geschoold werk een wat te laag niveau heeft. Eerder komt zij in aanmerking voor fabrieksarbeid, grove huishoudelijke arbeid of ander eenvoudig werk.

Na het einde van de leerplicht verlaat Noortje de lagere school om te gaan werken, eerst enkele maanden als hulp in de huishouding, later in de huishoudelijke dienst van een groot ziekenhuis. Hier blijft zij ongeveer anderhalf jaar, maar vindt het werk op de duur te vermoeiend. Dan schakelt zij over naar een werkring in de verpakkingsafdeling van een fabriek, waar zij ook weer anderhalf jaar blijft, tot zij elders een beter betaalde werkring als sorteerster kan krijgen. Maar van dit werk krijgt zij al spoedig genoeg en zij vindt vervolgens een baan als huishoudelijke hulp in een rusthuis. Dit zal tot haar aanstaand huwelijk wel haar laatste betrekking zijn.

In het eenvoudige, streng gelovige gezin verloopt haar puberteitsontwikkeling zonder grote complicaties. Er zijn wel eens wat gezinsconflicten; men vindt haar als vanouds wel wat humeurig of onverschillig, maar ook dit wordt geleidelijk iets beter. Vanaf haar vijftiende jaar heeft zij een

vriendje, dat kort voor haar negentiende verjaardag haar verloofde wordt. Een kleine twee jaar later zal zij in het huwelijk treden.

Commentaar. Noortje toont een typische ontwikkelingsgang van een meisje van eenvoudig niveau. Er is geen binding aan de arbeid. Verdienste, reisafstand, lichamelijke vermoeienis en sfeer in het bedrijf bepalen of een taak haar aanlokt. De persoonsontwikkeling toont bij het naderen van de volwassenheid een zekere stabilisatie van de wat onevenwichtige grondstructuur.

M 14 Hannie: een meisje met manlijke inslag

IQ Sn 99

Tm 108

Wp 115

Volgens de onderwijzer had Hannie een jongen moeten zijn. Zij is bazig en wat nonchalant in haar optreden, al doet zij op school wel haar best. Het liefste wil ze later bij de Milva of Marva.

Zij heeft één broer, een paar jaar jonger, die ze lastig vindt: hij loopt altijd achter haar aan. Zij knutselt wel eens en leest soms. Als vervolg op de zesde klas wil zij graag naar het u.l.o. en liever niet naar de huishoudschool.

Op grond van het psychologisch onderzoek worden haar kansen van slagen op een u.l.o.-school zeer dubieus genoemd. Indien zij deze opleiding toch zou gaan beginnen, zou men er goed aan doen bij de eerste tekenen van een beginnende mislukking een andere koers te varen. Voor een praktisch beroep op behoorlijk niveau, liefst een beroep met een wat manlijke inslag lijkt Hannie wel geschikt.

Hannie gaat toch naar het u.l.o. Aan het einde van het eerste jaar wordt zij niet bevorderd. Daar haar prestaties echter niet over de gehele linie onvoldoende zijn, komt moeder terug op het aanvankelijke besluit, Hannie naar de huishoudschool te sturen. Dit plan had trouwens al zeer heftige reacties uitgelokt. Hannie neemt het zitten blijven ogenschijnlijk laconiek op. Haar reactie is: 'Ik kan het niet'.

Het tweede jaar in de eerste klas doet zij gewillig haar best. Zij wordt nu bevorderd. Haar interesses blijven een sterk manlijke inslag houden. Ze heeft belangstelling voor voetballen, knutselen, werken op de boerderij. Bij voorkeur draagt zij een spijkerbroek. Ze heeft een lang, vrij smal postuur. Op grapjes over haar jongensachtig uiterlijk reageert zij koud-afwijzend tot sarcastisch. In de omgang is zij kortaf, bijna agressief; veel

contact heeft men niet met haar. De verstandhouding met haar broer is slecht. Wel heeft zij één trouwe vriendin, met wie langzamerhand een lesbische relatie ontstaat.

Nadat de tweede klas zonder ongelukken gepasseerd is, brengt de derde klas weer een teleurstelling. Hannie wijt dit aan het verlies van haar vriendin. De ouders, die bezorgd werden over het karakter van de vriendschap, hebben er geforceerd een einde aan gemaakt.

Na het zittenblijven wordt Hannie van school genomen. Zij gaat nu naar kantoor, maar door het weinig tactisch optreden van haar chef — die de spot drijft met haar jongensachtig voorkomen — wordt de eerste werkring geen succes. Een tweede kantoor bevalt haar beter. Hier blijft zij voorlopig werken. Geleidelijk past zij zich nu wat meer aan; de verstandhouding thuis wordt beter. Maar haar ouders vinden haar toch nog altijd een moeilijk probleem. Zij zijn het ook niet eens met de nog altijd levende wens, om dienst te nemen bij de Marva. Hannie troost zich enigszins door zeer actief aan allerlei verenigingsleven deel te nemen. Maar in een heteroseksuele relatie is zij nog steeds niet geïnteresseerd.

Commentaar. De mislukte carrière op het u.l.o. is zowel het gevolg van een middelmatige ontwikkeling van de verbale intelligentie, als van het gebrek aan belangstelling. Dit is echter kennelijk niet het hoofdprobleem in dit kinderleven. Evident weten de ouders geen raad met dit meisje, dat zich niet voldoende met de vrouwelijke rol vereenzelvt en dat wellicht ook een homoseksuele inslag heeft. Door gebrek aan begrip verloopt de ontwikkeling stroever dan noodzakelijk. De maatregel om de relatie met de vriendin te verbreken is op zichzelf wel verstandig, maar alleen te verdedigen als men tevens in staat is de emotionele schok bij het kind op te vangen — hetgeen hier niet gebeurde. Het lijkt ook weinig verstandig, zich blijvend te verzetten tegen een beroepswens die de gehele puberteit heeft stand gehouden!

M 15 Louise: gebrek aan motivatie

IQ Sn 106

Tm 119

Wp 106

Louise is spontaan, een beetje aan de druk-nerveuze kant. Zij is groot en fors voor haar leeftijd. Thuis geeft ze weinig of geen moeilijkheden. Zij leest veel, doet aan toneel, muziek, is dol op planten. Drie oudere zusters bemoederen haar mee. Eigenlijk verkeert zij in de positie van enig kind.

Op school is zij een vrij goede leerlinge. Haar prestaties zijn vrij behoorlijk. Men dringt er op aan, dat zij de h.b.s. zal bezoeken. Ze twijfelt zelf of ze het toelatingsexamen voor de h.b.s. wel zal halen. De ouders zouden tevreden zijn als hun dochter het u.l.o.-diploma zou behalen.

De prognose op grond van de testresultaten is, dat een h.b.s. wel te moeilijk zal blijken, te meer omdat Louise zelf niet erg zeker van haar kunnen op dat niveau is. Een u.l.o.-school is voor haar de beste keuze.

Tegen haar verwachting in slaagt Louise voor het toelatingsexamen voor de h.b.s. In wiskunde is zij zwak, maar met redelijke cijfers gaat zij toch over naar de tweede klas. Haar huiswerk werd wel overhoord, maar zij werkte er niet overdreven hard aan. De ouders zijn zeer belangstellend in haar resultaten en moedigen haar sterk aan.

In de tweede klas moet zij doubleren. Volgens moeder had ze over kunnen gaan als ze harder gewerkt had. Het jaar daarop wordt zij naar de derde klas bevorderd, met zevens en achten en met alleen voor de wiskundevakken zesjes op haar rapport. Het huiswerk gaat Louis steeds meer tegenstaan. Zij vindt het wel leuk op school en zij doet wel haar best, maar thuis gaat het niet van harte en het werken heeft weinig effect.

In de derde klas blijft zij weer zitten. De ouders accepteren het falen op de school en laten haar verder vrij ten aanzien van haar beslissing. Zij gaat nu van school af en gaat werken als kantoorbediende-telexiste.

Na een jaar verandert zij van kantoor, maar het werk blijft hetzelfde. Thuis is zij steeds dezelfde gebleven, opgewekt, weinig gecompliceerd, afhankelijk en met weinig zelfstandigheid. Dit is overigens precies zoals moeder haar dochter graag ziet. De binding van de andere, inmiddels getrouwde dochters aan huis is trouwens ook nog steeds bijzonder groot.

Commentaar. De prognose ten aanzien van de schoolresultaten wordt door de praktijk voldoende bevestigd. De geringe mate van motivatie speelt ook een belangrijke rol. Evenmin als trouwens later aan haar werkkring, heeft Louise enige wezenlijke binding aan de school. Deze bevalt haar om de prettige sfeer, maar niet om datgene, wat zij essentieel wil bieden.

J 16 Fred: begaafdheid en eerzucht

IQ Sn 126

Tm 144

Wp 128

Fred is de oudste zoon van een technisch tekenaar. Vader was oor-

spronkelijk metaalbewerker, maar heeft zich door hard werken en zelfstudie een betere betrekking weten te verwerven. Fred is een jongen, die erg driftig is uitgevallen. Als kind had hij vaak nachtmerries, die pas heel geleidelijk zijn overgegaan. Nu heeft men, afgezien van de eventuele driftbuien, weinig problemen met hem. Hij gaat rustig, wat gesloten, zijn weg.

Op school is hij een goede, maar weinig gedisciplineerde leerling. Hij heeft al eens een keer een pak slaag gehad van de onderwijzer, hetgeen tot een heftig conflict met de ouders leidde en in ieder geval aan Fred's mentaliteit weinig heeft verbeterd. De school acht hem zeker geschikt voor v.h.m.o. en de ouders willen ook graag dat hij naar de h.b.s. gaat.

Gezien de goede testresultaten is de prognose voor v.h.m.o. positief.

Fred slaagt voor het toelatingsexamen lyceum, waar hij een goede leerling blijkt. Daar zijn voorkeur meer naar wiskunde dan naar talen uitgaat, kiest hij, na de bevordering naar de tweede klas, de h.b.s.-richting. Hij heeft het voornemen later elektrotechniek te gaan studeren. Fred laat zich op zijn schoolresultaten nogal voorstaan. Hij is wat arrogant thuis en overvleugelt zijn jongere broertje in sterke mate. Maar de ouders zijn trots op de prestaties van hun zoon; zij zijn bereid zich offers te gaan getroosten voor zijn carrière. Moeder heeft al het voornemen straks ook te gaan werken, om de studie financieel te vergemakkelijken.

Ook de volgende jaren gaat de studie prima. Met cijfers die ver boven het gemiddelde liggen wordt Fred bevorderd. Hij is op school, ondanks zijn wat stille aard, heel gezien en wordt zelfs tot klassevertegenwoordiger gekozen. In de vierde klas kiest Fred vanzelfsprekend de B-richting. Hij heeft nog steeds het plan elektrotechniek te gaan studeren. Thuis is hij niet gemakkelijk. Hij heeft veel kritiek op zijn ouders en gedraagt zich aanmatigend. Toch legt dit geen zware druk op het gezin; de ouders nemen het gedrag van hun zoon en mede daardoor is de onderlinge verstandhouding toch als geheel prettig. Het meeste lijdt misschien de jongere zoon onder dit alles; hij kan niet zo goed leren en krijgt duidelijke minderwaardigheidsgevoelens.

Als een van de besten van de klas doet Fred eindexamen. Het spreekt wel vanzelf dat hij zal gaan studeren, waarbij de keuze tenslotte op natuurkunde valt. Hij krijgt een studietoelage en omdat moeder hem van haar bijverdiensten ook nog wat kan toestoppen, is de studie financieel mogelijk. Ook nu zijn de prestaties goed; hij doet op tijd zijn tentamens en heeft het gevoel dat hij een goede keuze heeft gedaan.

Naar persoonlijkheid is hij weinig veranderd. Hij is een vrij stille, rustige, maar daarom nog niet gemakkelijke jongen. Hij heeft verscheidene

liefhebberijen, waarbij muziek de eerste plaats inneemt. Aan het studentenleven neemt hij op matige wijze deel; hij is lid van een gezelligheidsvereniging, maar geeft er niet bijzonder veel om. Contacten met meisjes heeft hij alleen op oppervlakkige wijze.

Commentaar. Fred is goed begaafd. Hij wordt gestimuleerd door het feit dat hij te midden van goed begaafde leeftijdgenoten nog de meerdere is en ook gesteund door de bewondering van het gezin. In het bijzonder schijnt de moeder hier een rol te spelen; zij vooral brengt de offers en zij ook is degene die van meet af over een universitaire studie spreekt.

J 17 Daan: een strovuur

IQ Sn 107

Tm 102

Wp 116

Daan is een bescheiden, vrij stille, gevoelige jongen. Hij is weinig weerbaar, zowel lichamelijk als psychisch. Hij heeft veel kleine ziekten gehad. Hij huilt gauw, 'kan niet tegen harde woorden', wordt nogal eens geplaagd. Hij heeft één veel oudere broer, met wie hij het redelijk goed kan vinden. Met moeder en vader, een landmachinist, is de verstandhouding erg goed.

Op school is hij een middelmatige leerling. Hij tekent heel aardig, maar zijn leerprestaties halen niet het niveau, dat men als regel bij een u.l.o.-candidaat ziet. De ouders en Daan weten dit ook wel; men wil daarom bij de beroepskeuze niet te hoog grijpen.

De testresultaten tonen een middelmatige verbale, maar een vrij goede praktische begaafdheid aan. Het u.l.o.-niveau zal inderdaad wel te hoog liggen. Gedacht kan worden aan een vakopleiding in de grafische sector, aansluitend op zijn tekenvaardigheid, bijvoorbeeld als lithograaf of fotograaf. Het beste zou dan zijn, eerst een zevende leerjaar te volgen.

In feite gaat Daan een handels-u.l.o. volgen. Hij voelt wel veel voor het idee, een grafische opleiding te volgen, maar het v.g.l.o. is 'beneden zijn stand'. Hij doubleert het eerste leerjaar; de studie boeit hem ook weinig. Een krenkende opmerking van een der onderwijzers, die hij zich erg aantrekt, maakt, dat hij ook het plezier in het tekenen verliest. In feite betekent dat, dat hij nu weinig toekomstplannen meer heeft.

Daar ook het tweede jaar in de eerste klas geen succes brengt, verlaat Daan de school en gaat nu aan een l.t.s. een opleiding voor schilder volgen. Hier behaalt hij in twee jaar het diploma, waarna hij een werkkring vindt bij een schildersbedrijf.

In deze vier jaar is Daan in veel opzichten dezelfde jongen gebleven. Nog altijd is hij erg gevoelig voor een goed of kwaad woord, nog steeds weinig energiek en weinig positief in zijn wijze van stelling nemen. Alleen wordt hij thuis wat onafhankelijker. Hij laat zich het gezag van moeder niet meer zo gemakkelijk aanleunen en wordt wat stug. Over het geheel maakt hij nog een erg kinderlijke indruk, met enkele uitschieters in de richting van 'groot doen'.

Na een klein jaar in het schildersvak vindt Daan dat lichamelijk toch te bezwaarlijk. Hij zoekt nu een baantje op kantoor, als jongste bediende. Hij is nu vol ambitieuze toekomstplannen, wil naar een avond-u.l.o. of zal gaan deelnemen aan een cursus Engels. Hierna verliezen wij het contact met hem.

Commentaar. Een zwakke wilsontwikkeling en een geringe weerbaarheid maken, dat deze jongen geen kans ziet van zijn mogelijkheden gebruik te maken. Hij loopt warm voor iets — tekenen, het schildersvak, het kantoorwerk — maar houdt niet vol. Gezien zijn niveau is het bovendien niet waarschijnlijk dat hij het op kantoor ver zal brengen. Vermoedelijk wordt hij straks met routine-administratie of met magazijnwerk belast, als hij althans niet nogmaals een geheel andere richting uitgaat.

M 18 Truus: kind in een geïsoleerd gezin

IQ Sn 114

Tm 112

Wp 112

Als enig kind van een vrij agressieve, zijn eigen individualisme ponerende en dus wat dominante vader en een zachte lieve moeder, schijnt Truus van beide ouders de typische eigenschappen te hebben meegekregen.

Vader, moeder en dochter leven *in* huis. Daarbuiten voelen zij zich niet op hun gemak. De buitenwereld beleven zij min of meer vijandig. Vader en dochter hebben beiden angsten voor mensenmenigten, voor brand, vuur, het donker, e.d. Thuis is Truus levendig en weet zij haar nummertje mee te spelen, hoewel ze soms dromerig zijn kan. Soms geeft ze blijk van originele fantasietjes.

Op school echter is zij timide, onzeker. Vooral in voor haar nieuwe situaties geeft zij blijk van gebrek aan durf.

Eén vaste vriendin heeft zij. Tegenover de rest van de klas staat zij niet apart, maar erbij horen doet ze evenmin. Zij valt niet op. De onderwijzer schrijft haar een goede intelligentie toe en een positieve werkinstelling. Qua

niveau vindt hij haar geschikt voor u.l.o. of misschien h.b.s. Het zal van haar wat wankelende gezondheid afhangen, of zij de studie zal volbrengen. Zelf wil zij graag kleuterleidster worden. Haar ouders willen haar in die keuze vrij laten.

Volgens de testresultaten ligt h.b.s. voor haar op te hoog niveau. Maar u.l.o. biedt reële kansen.

Truus gaat naar een u.l.o. school, waar zij de eerst twee klassen zonder doubleren doorloopt. Haar rapporten zijn heel behoorlijk, voor de wiskunde-vakken soms zelfs goed; met Nederlandse taal heeft zij wat moeilijkheden. Zij werkt ijverig en laat zich overhoren. Zij krijgt meer contact met vriendinnen. Zij wordt lichamelijk rijper en psychisch veel realistischer. Ook brengt zij meer tijd buitenshuis door.

In de derde klas blijft zij echter zitten. Zij is veel ziek geweest en de school heeft haar niet willen helpen de achterstand in te halen. Het was een vervelende geschiedenis. Vader werd gesterkt in zijn idee dat de mensen maar ellendelingen zijn en Truus heeft meer dan genoeg gekregen van naar school gaan en slechte cijfers halen.

Zij gaat van school af en wil piano gaan studeren. Afgezien van enkele lessen op de muziekschool is het allemaal privé studie voor het staatsexamen muziek. Er wordt dus nogal iets van haar zelfstandigheid gevraagd. Bij tijd en wijle neemt zij het wel eens wat gemakkelijk, maar zij maakt toch goede vorderingen en de leraren zijn tevreden.

Na een periode van oppositionaliteit gaat Truus, als zeventienjarige, ineens inzien hoe vroeger haar leven door allerlei angsten bepaald werd. Zij gaat er bewust stelling tegen kiezen en komt er langzaam aan overheen. Zij blijft wel aanhankelijk en afhankelijk, maar gaat toch al meer en meer zelf bepalen hoe en wat; zij is minder snel afgeleid en krijgt meer zelfvertrouwen. Het laatste jaar hoort zij al helemaal als volwassene bij de ouders. Haar studie is bijna voltooid. Een verzoek om al les te gaan geven wijst zij af, met instemming van de ouders, omdat de invloed op haar eigen studie wel eens negatief zou kunnen worden.

Commentaar. De uitgangssituatie van het geïsoleerd levende gezin, met een weinig evenwichtige vader, bood veel kansen voor een ongunstige persoonlijkheidsontwikkeling. Bij tijd en wijle ziet het er inderdaad nogal dreigend uit. Het ontmoedigd reageren op een tegenslag op school, die bovendien nog door een ziekteperiode kan worden verklaard, had gemakkelijk een vervelende nasleep kunnen hebben.

Tenslotte keert alles zich toch ten goede, enerzijds door haar muzikale

begaafdheid, die een studie mogelijk maakt waarvoor een schooldiploma niet wordt vereist, en anderzijds door de invloed van enkele personen uit de omgeving. Daarbij valt speciaal te denken aan de moeder die er ondanks alle angsten bij vader en dochter in slaagt in het gezin een goede sfeer te handhaven en anderzijds ook aan de stabiliserende invloed van een vriend die zij al zeer vroeg heeft — als achttienjarige is Truus al officieel verloofd. Onder hun inwerking slaagt zij er tenslotte ook in de grote mate van innerlijke onzekerheid, die vooral werd geïnduceerd door de sterke binding aan haar vader, onder contrôle te krijgen.

M 19 Bernadette: tekort aan vitaliteit

IQ Sn 102

Tm 94

Wp 101

Bernadette is volgens de onderwijzer een eigenaardig kind. Ze kijkt zo vreemd en houdt zich vaak doof. Haar moeder beweert evenwel dat ze echt wat doof is. Ze heeft een oudere broer en zuster. Met haar, reeds getrouwde, zuster kan ze goed opschieten, tot deze een conflict met de ouders krijgt, waardoor het contact verbroken wordt. De broer is nog in huis, hij gaat naar de l.t.s.

Bernadettes prestaties op de lagere school waren zeer matig. Ze is echter niet blijven zitten. Op school is zij, in tegenstelling tot thuis, nogal nerveus. Ze is gauw op haar teentjes getrapt, maar vertoont nauwelijks gedragsprobleem. Men noemt haar 'gesloten', een binnenvetter.

Het gezin wil haar naar het u.l.o. sturen; de onderwijzer sluit zich daar aarzelend bij aan. Vader, een ambtenaar, heeft zelf een h.b.s.-opleiding. Op grond van de testresultaten wordt de geschiktheid voor u.l.o. zeer dubieus geacht. Een huishoudschool zou de voorkeur verdienen.

In de eerste klas van de u.l.o. gaat het redelijk. Bernadette wordt bevorderd, zij het met drie onvoldoendes. Op school gedraagt zij zich verlegen, volzaam, haast een beetje apatisch, maar niet stug. Ze maakt zich, uiterlijk gezien, weinig problemen. Een beroepswens heeft ze aanvankelijk niet, tot er een lokettiste van de P.T.T. bij hen in huis komt wonen. Zij wil dan ook lokettiste worden.

Ze heeft geen vriendinnen; ze weet niet wat ze moet zeggen, en de andere meisjes bemoeien zich niet met haar. Ook de jongens kijken niet naar haar, 'omdat ik niet genoeg praat'. Maar, 'ik kan er best zonder, mijn vader en broer hebben ook geen vrienden'.

Het volgend jaar heeft ze een zwak rapport. Toch bevordert men haar

voorwaardelijk naar de derde klas. Vader overheert haar wel eens, maar meestal werkt ze alleen. Dit blijkt een te zware opgave. Ze wordt nu teruggezeten naar de tweede klas, waarop moeder haar overplaatst naar een handels-u.l.o.

Na de bevordering naar de derde klas doet zij met succes eindexamen op deze driejarige u.l.o. Zij krijgt dan een werkkring op een kantoor. Het bevalt Bernadette hier goed, zoals het haar eigenlijk overal 'goed' bevalt.

Vader is inmiddels ernstig ziek geworden en komt nu te overlijden. Voor moeder is dit een zware slag. Haar zoon gaat juist in deze tijd trouwen, zodat moeder geheel terugvalt op Bernadette. Deze is niet in staat om moeder's verdriet goed op te vangen. Ze gaat nu helemaal niet meer uit, tracht steeds haar moeder te troosten. Ze heeft iets triests en ouwelijks over zich gekregen.

Commentaar. Bernadette blijft naar intellectueel peil beneden het niveau dat voor u.l.o. wordt vereist. Zij doet wel haar best, is gewillig en gehoorzaam en wordt daardoor mild beoordeeld, maar kan zich toch op de duur niet handhaven. De handels-u.l.o., een school van eenvoudig niveau, biedt dan een uitweg.

Het intellectueel niveau is echter niet het voornaamste probleem in dit geval. Veel belangrijker is het tekort aan vitaliteit, waardoor zij niet de energie kan opbrengen om moeilijkheden het hoofd te bieden. Daarom is zij ook liefst alleen; sociale contacten belasten haar te zwaar. Het tragische is, dat juist dit meisje wordt geplaatst voor een opgave die voor iedereen moeilijk is: samen met moeder een positieve oplossing vinden na de dood van vader.

M 20 Jennie: ook een zeer eenvoudig gezin kan goede steun bij de studie geven

IQ Tm 136
Wp 114

Jennie is de jongste dochter uit een gezin met negen kinderen. Zij is een nakomertje en dientengevolge altijd erg beschermd en verwend geweest. Ze is een kinderlijk-afhankelijk meisje, lief en gevoelig, maar gauw op haar teentjes getrapt.

De ouders zijn arm. De vader, die boerenarbeider was, is nu invalide, en het gezin kent grote financiële zorgen.

Jennies prestaties op school liggen op behoorlijk niveau. Ze is zeker niet dom en men verwacht dan ook dat ze een u.l.o. wel zal kunnen halen. Zelf

wil Jennie graag naar de kweekschool of kinderverzorgster worden.

Ook op grond van het psychologisch onderzoek luidt de prognose positief voor u.l.o., als het milieu niet al te erg tegenwerkt en er geen financiële complicaties zijn.

Jennie gaat naar het u.l.o. Zij doorloopt dit zonder vertraging, met heel behoorlijke cijfers. Ze is de trots van haar vader en moeder, twee oude mensjes, die al veel kleinkinderen hebben, waarvan er enkele niet veel jonger zijn dan Jennie.

Jennie doet een goed eindexamen en is dan nog steeds vast van plan om onderwijzeres te worden. Dit brengt echter moeilijkheden met zich mee, gezien de krappe financiële toestand van het gezin. Alleen zolang een van haar broers, die nog thuis is, geld inbrengt, kan zij naar de kweekschool.

De eerste klas van de kweekschool doorloopt ze vlot. Ze is evenwichtig en rustig en vindt sterke intellectuele bevrediging in het werk. In de tweede klas moet ze echter de school om gezondheidsredenen verlaten. Ze is oververmoeid, heeft zware bloedarmoede en eet en slaapt slecht. Ze had het zelf al een tijdlang aan voelen komen en daardoor erg opgezien tegen de nog komende drie schooljaren. Bovendien heeft zij zich inmiddels verloofd, zodat ook daardoor de motivatie voor de studie geringer is geworden. Tot haar aanstaand huwelijk besluit zij daarom een kantoorbaan te nemen.

Commentaar. De schoolprestaties zijn in overeenstemming met de goede capaciteiten, haar positieve werkinstelling en ook de warme steun die zij ondanks alle financiële zorgen, van haar ouders ontvangt. De ineensstorting in het laatste jaar komt onverwacht. Niet duidelijk wordt of deze een overwegend lichamelijke oorzaak had of dat een onbewust psychisch proces hier een belangrijke rol speelt. Misschien ook wordt het ziek-zijn aangegrepen als een goed argument om de studie, die niet meer geheel past bij haar toekomstplannen, af te breken, zodanig dat geen schuldgevoelens ontstaan in verband met de offers die voor haar studie zijn gebracht.

J 21 Charles: ouders drijven een kind te hoog op IQ Sn 115
Tm 123
Wp 118

Charles is een mager, teruggetrokken, schrikachtig jongetje. Zijn

spreken en lachen zijn vaak onbeheerst. Thuis is hij zenuwachtig, druk, opvliegend en ongeduldig. Het gezin is niet erg harmonisch. Tussen Charles en zijn oudere en jongere zusje is nogal wat rivaliteit. De ouders schijnen weinig tot het geven van steun of werkelijke belangstelling in staat. Dit geldt zowel voor moeder, die weinig diepgang kent, als voor vader, die wel zeer eerezuchtige plannen heeft met zijn zoon, maar die toch het kind zelf weinig aandacht schenkt.

Op school is Charles stil en in zichzelf teruggetrokken. Zijn slordigheid is groot. De onderwijzer verwacht, gezien zijn zeer matige prestaties, dat zelfs u.l.o. nog wel moeilijkheden kan geven. De ouders willen echter per se dat hun zoon naar de h.b.s. gaat. Charles zelf wil naar de zeevaartschool, dit ondanks het feit, dat hij een bril draagt en steunzolen heeft.

De prognose op grond van de tests is ongunstig wat betreft de h.b.s. Zijn werkhouding is slecht en het niveau is beneden het gemiddelde voor h.b.s. Voor u.l.o. wordt een gemiddelde kans van slagen gegeven.

Na de zesde klas gaat Charles eerst een jaar naar een u.l.o.-school. In die tijd laten zijn ouders hem klaarstomen voor het toelatingsexamen voor de h.b.s. Charles laat zich dit alles aanleunen; hij doet het omdat het moet, maar zonder enig enthousiasme. Wel tekent en boetseert hij graag. 's Zaterdagmiddags volgt hij lessen hierin aan een kunstnijverheidsschool. Thuis is hij driftig en vaak kribbig. Aan het eind van het jaar wordt hij op de u.l.o.-school bevorderd en tevens toegelaten tot de h.b.s.

Deze nieuwe school zegt hem niet meer dan de vorige. Hij probeert voldoende te halen, maar daar blijft het verder bij. Veel liever besteedt hij zijn tijd en aandacht aan zijn vele hobbies, tekenen, schilderen, filmen. Hij blijft op zich zelf en teruggetrokken, met soms driftige uitschieters. Hij wordt bevorderd naar de tweede klas met veel zesjes en een onvoldoende voor de wiskundevakken. Deze zomer heeft hij voor het eerst even een vriend, waar hij mee op trektocht gaat.

In het volgend jaar komen er moeilijkheden op school. Charles werkt helemaal niet meer. Hij is overspannen, wil niet meer naar school, simuleert ziekte. Hij wordt dan ook niet bevorderd. Een tijdlang is hij onder behandeling van een zenuwspecialist. Met hem heeft Charles gesprekken, die hij zeer op prijs stelt en die hem grote steun geven. De ouders begrijpen van de innerlijke moeilijkheden van hun zoon erg weinig. Zij verdiepen zich er bovendien ook nauwelijks in.

Op een andere h.b.s. gaat Charles nu de tweede klas overdoen. Deze school is kleiner en er is meer persoonlijke aandacht voor de leerlingen. Ten aanzien van de leerlingen krijgt hij nu ook een minder teruggetrok-

ken positie. Hij gaat naar schoolfeestjes, krijgt vrienden. Thuis wordt hij makkelijker in de omgang. Hij is minder opvliegend en minder stug. In de gesprekken met de psychiater heeft hij geleerd zijn woelige gedachten onder woorden te brengen. Ook thuis kan hij zich nu makkelijker uiten. Hij wordt flinker en zelfstandiger. Hij vraagt bijvoorbeeld zelf op een gegeven ogenblik om de gesprekken met de psychiater te staken, omdat hij meent ze niet langer nodig te hebben. Hij blijft wel gevoelig en argwanend ten aanzien van de houding die anderen tegenover hem zouden kunnen aannemen.

Mede dank zij bijlessen in wiskunde wordt hij bevorderd naar de derde klas. Hier blijft hij doorgaan met de bijlessen. Hij vindt de school wel prettig, maar blijft toch zijn enthousiasme en inzet bewaren voor zijn hobbies. Vooral schilderen doet hij met grote overgave. Hij heeft een vriendinnetje dat hij op dansles ontmoet heeft en dat veel voor hem betekent.

In de vierde klas, A-richting, zet dit alles door. Helaas krijgt hij na de Kerstvakantie een ongeluk, waardoor hij maanden aan huis gebonden wordt. Tot zijn groot misnoegen moet hij dan de vierde doubleren. Eerst wil hij helemaal maar niet meer naar school, maar uiteindelijk begrijpt hij toch wel dat het beter is eerst de h.b.s. af te maken. Tijdens zijn ziekte zijn leraren en klasgenoten hem komen opzoeken; het contact met de school was dus niet verloren.

Hij heeft nog steeds zijn vriendinnetje, waarmee hij het serieus meent. Met betrekking tot beroepskeuze komen nu zijn artistieke aspiraties naar voren. Hij denkt over tekenacademie en de richting film-decor en compositie enz. Thuis heeft hij weinig contact. Hij gaat zo zijn gangetje en de ouders vinden het best zo.

Commentaar. De conclusie, dat een h.b.s. boven het niveau van Charles' capaciteiten ligt, wordt door de feitelijke ontwikkeling ondersteund. Alleen met een onzichtbare doublure, door een jaar u.l.o. tussen te schakelen, en nog een zichtbare doublure haalt hij de overgang naar de vierde klas. Daarbij zijn dan nog bijlessen en bovendien de keuze van een speciale school nodig. In hoeverre hij zonder ziekte in de vierde klas wel zou zijn bevorderd blijft natuurlijk een open vraag.

De psychische problematiek speelt bij de schoolmoeilijkheden geen oorzakelijke rol. Wel worden zijn moeilijkheden waarschijnlijk verergerd door de overbelasting met te moeilijk onderwijs, dat hem bovendien weinig interesseert.

Josje's moeder is bij haar geboorte overleden. Vanaf het tweede jaar heeft zij een stiefmoeder, die een eigen zaak drijft. Ook haar vader is zakenman. Josje is een zeer nerveus meisje, onzeker-aanhankelijk, met veel minderwaardigheidsgevoelens. Ze is thuis een zeer gemakkelijk kind. Ze heeft een veel oudere halfbroer, met wie ze het zeer goed kan vinden, en talrijke vriendinnen.

Josje wil naar de m.m.s. en later schrijfster worden. Ze schrijft verhaaltjes waarvan er één in de krant gestaan heeft. Ze tennist, zwemt, doet aan ballet en leest veel.

Gezien haar leerprestaties acht de onderwijzer haar niet in staat een m.m.s.-diploma te halen; u.l.o. is wel het maximum. Volgens de testprestaties lijkt een m.m.s. inderdaad veel te zwaar. U.l.o. valt te proberen, echter met de gedachte dat zij waarschijnlijk niet meer dan een paar klas-sen zal doorlopen.

De moeder, met wie Josje beter opschiet dan met vader, wil haar toch naar een h.b.s. sturen. Daar wordt ze echter niet toegelaten, zodat Josje op een u.l.o.-school terecht komt. Hier vallen haar prestaties erg mee. Ze wordt met goede cijfers bevorderd naar de tweede klas. Josje werkt niet hard, maar wel regelmatig en uit zichzelf. Ze werkt meer uit plichtsgevoel dan uit studiezin. Het prestige bij leeftijdsgenoten is voor haar zeer belangrijk; ze vindt het op school gezellig.

Ze gaat naar dansles en is lid van de schoolvereniging. Een voortdurende bron van conflicten is een jongen met wie ze vaak op straat zwerft. De ouders zijn niet bij machte hier een stokje voor te steken.

Een jaar later wordt zij bevorderd naar de derde klas. Ze is nu gemakkelijker in de omgang geworden, vindt het fijn op school vanwege de sfeer; het werk hoort erbij. Ze wil het u.l.o.-diploma halen en dan nog naar de m.m.s. om een routinebaan te vermijden. Ze wil iets avontuurlijks worden, bijvoorbeeld journaliste. Volgens moeder wil ze honderd dingen tegelijkertijd, zodat ze dit wel nooit zal bereiken. Ze ontloopt vader een beetje; hij is nogal streng. Josje heeft alleen los-vaste vriendinnen. De ouders hebben zich maar bij het conflict rond de vriend neergelegd; ze laten haar alleen niet te veel naar buiten gaan.

In de vierde klas is Josje snel moe. Ze heeft last van nachtmerries en slaapwandelt, als ze te hard gewerkt heeft. Haar plan is nu verder te gaan in een taal, Italiaans of Spaans. Ze leest veel en heeft geregeld feestjes met

een klein clubje. Verder doet ze niet aan verenigingsleven. De vriendschap met de jongen is wat aan het tanen.

Ze slaagt voor het eindexamen en gaat nu naar de vierde klas m.m.s. Thuis wordt de situatie er niet beter op. Pa is zelden meer thuis, en moeder en dochter groeien uit elkaar. Josje is meestal alleen thuis, omdat moeder ook 's avonds werkt. Ze ziet er nozem-achtig en slonzig uit en maakt overigens een kinderlijke indruk. Haar klasgenootjes op de m.m.s. vindt ze oude juffrouwen, hoewel er vaak feestjes zijn, wat ze plezierig vindt. Moeder is zeer ongeïnteresseerd en onverschillig geworden. Voor Josje heeft ze weinig belangstelling. Josje zelf is laconiek, onverschillig en argwanend.

Ze wordt met de hakken over de sloot bevorderd naar de vijfde klas. Verder verandert er niet veel. Ze heeft nog dezelfde liefhebberijen. Hetzelfde vriendje komt haar nog geregeld halen, en Josje gaat dan maar mee.

Het volgend jaar slaagt Josje voor het eindexamen. Ze werkt nu op een kantoor en is zeer weinig thuis. Ze leest veel, gaat naar musea en toneel. Ze heeft nog hetzelfde vriendje, maar wil niet met hem trouwen. Het gezin is uit elkaar gesprongen, ieder gaat zijn eigen weg, ook op vakanties.

Commentaar. De schoolcarrière verloopt duidelijk gunstiger dan gezien de testresultaten en de prestaties op de lagere school mocht worden verwacht. Aangenomen dat de gegevens over de behaalde diploma's juist zijn — waarover in dit geval bij de interviewer onzekerheid bestond! — moet wel worden vermoed dat Josje onderzocht is in een periode waarin zij duidelijk te lage prestaties leverde. Vooral gezien de weinig hechte gezinsstructuur is een dergelijke inzinking niet uitgesloten.

Overigens geeft de persoonlijkheidsontwikkeling een vrij triest beeld te zien. Men krijgt de indruk dat dit meisje, dat toch zeker positieve kwaliteiten bezit, vrijwel op dood spoor is gekomen. Een duidelijk perspectief ziet men niet en dat nog wel op een tijdstip waarop bij de meeste jongeren juist de vaagheden van de puberteit verdwijnen.

J 23 Jaap: een dwangmatige aard

IQ Sn 106

Tm 107

Wp 97

Jaap is de oudste zoon van een kantoorbediende. Vader is een driftig en vaak vooringenomen man, met een licht spraakgebrek. Jaap heeft een

beetje vaders natuur. Hij is nerveus, eigenwijs en stottert ook enigszins. Van zijn kennen en kunnen heeft hij een bijzonder hoge dunk, maar doorzettingsvermogen ontbreekt hem.

Op school is hij een vrij goede leerling, bij wie alleen opvalt dat hij een motorische stoornis heeft, waardoor zijn handschrift vrijwel onleesbaar is. Jaap doet behoorlijk zijn best; de school geeft hem derhalve op een h.b.s. een goede kans van slagen. Ook de ouders en Jaap zelf wensen deze opleiding.

De testresultaten vallen na dit alles nogal tegen. Hij komt niet boven de goede middelmaat uit. Er is geen aanleiding te veronderstellen dat karakterologische factoren of een schrijfhandicap op neurologische grondslag hier veel invloed hebben gehad. Onze prognose is derhalve dat de jongen h.b.s. niet zal halen. Een u.l.o.-diploma is voor hem wel het maximum.

Het toelatingsexamen voor de h.b.s. haalt hij niet, waarbij echter ook van invloed kan zijn geweest dat de voorbereiding onvoldoende was. Maar op de u.l.o.-school, die hij gaat bezoeken, faalt hij in de eerste klas ook, met een rapport dat vrijwel over de hele lijn onvoldoende is. Hij heeft zich niet erg ingespannen. Toch is men ten aanzien van de verdere ontwikkeling thuis nogal optimistisch. Er is sprake van dat hij t.z.t. toch nog naar de h.b.s. zal gaan.

Na de doublure van de eerste klas wordt hij bevorderd, maar niet met briljante cijfers. Hulp en toezicht bij het huiswerk zijn nodig, omdat hij anders spoedig de moed verliest. Jaap wordt nu beschreven als een tamelijk eenzelvige jongen met vrij sterke meerderwaardigheidsgevoelens. Hij is erg gauw over zichzelf tevreden.

In de tweede klas heeft hij met Pasen een zeer slecht rapport. Met veel hulp wordt dit zover opgehaald dat hij nog voorwaardelijk kan worden bevorderd. In dit jaar heeft hij het echter fysiek moeilijk gehad. Herhaalde migraineklachten en verscheidene operaties pakten hem zwaar aan. Onder meer zijn bij hem achtereenvolgens de beide borstklieren verwijderd, omdat deze zich overmatig gingen ontwikkelen. Blijkbaar functioneert in het algemeen het hormonale apparaat bij hem wat ongewoon. De stemwisseling ging ook zo snel, dat dit met allerlei nevenverschijnselen van duizeligheid en onevenwichtigheid gepaard ging.

Als deze periode van fysieke neergang achter de rug is, gaat het op school ook wat beter. Hij wordt het volgend jaar met behoorlijke cijfers naar de vierde bevorderd. Hij heeft nu ook toekomstplannen; hij wil graag bij de spoorwegen. Nog altijd is hij een wat eenzelvige jongen, die veel de

natuur intrekt. Vrienden heeft hij weinig en tegenover meisjes is hij verlegen. Nog altijd geldt hij ook als erg eigenwijs; hij is pedant-netjes en wordt 'een echte duitendief' genoemd — eigenschappen die men ook vroeger reeds bij hem heeft opgemerkt. Langzamerhand wordt hij wel wat zelfstandiger.

Bij zijn eindexamen slaagt hij voor het diploma A met de middenstands-aantekening. Hij heeft behoorlijke cijfers behaald, waar hij flink voor heeft gewerkt.

In overeenstemming met de reeds eerder genoemde beroepswens komt hij nu bij de spoorwegen in opleiding voor stationsambtenaar. Over deze opleiding is hij enthousiast. Om zijn promotiekansen te verbeteren begint hij zelfs aan een schriftelijke cursus voor het staatsexamen h.b.s.-A.

In het persoonsbeeld komt de laatste jaren weinig verandering, behalve dat hij geleidelijk wat volwassener wordt. Maar hij blijft de wat eenzellige, dwangmatige, kwetsbare natuur die hij altijd was, een jongen die zich heel moeilijk geeft, behalve aan enkele dingen die hem diep raken, maar die dan ook zijn gehele hart hebben.

Commentaar. Het bereikte niveau beantwoordt ongeveer aan de testprestaties. Op school, door zijn ouders en ook door zichzelf is deze jongen wat overschat. De cursus voor het examen h.b.s.-A, die hij tenslotte entameert, zal wel te zwaar blijken te zijn. Lichamelijke factoren spelen in de ontwikkeling een onmiskenbare rol. De licht neurologische handicap schijnt echter langzamerhand zijn betekenis te hebben verloren. Ook de merkwaardige hormonale dysfunctie raakt na enige tijd weer uit het gezichtsveld, waarna de ontwikkeling een positiever vorm kan krijgen. Het typische beeld van de dwangmatige mens, met pedante netheid, zuinigheid en eigenwijsheid, komt bij hem uitgesproken naar voren. Dit zal wel constitutioneel bepaald zijn. Het maakt hem enerzijds natuurlijk kwetsbaar, maar men krijgt de indruk, dat het bij deze jongen toch ook wel positief werkt, nu hij eenmaal een bepaald levensdoel heeft.

J 24 Dolf: late rijping

IQ Sn 103

Tm 114

Wp 99

In het vrij grote gezin van een timmerman is Dolf lang de jongste geweest. Pas toen hij zeven was is er nog een nakomer geboren. Dolf wordt gekarakteriseerd als een lieve, hartelijke jongen, die goed met de andere

kinderen, ook met de jongste, overweg kan. Zijn ideaal is, hotelkok te worden, bij voorkeur via u.l.o. en de hotelvakschool.

Op school geldt hij als een goede leerling. Hij zou wel een h.b.s. kunnen halen. Ook op school past hij zich goed aan, alleen is hij 'gauw aan-gebrand', vooral omdat hij zich gemakkelijk ten achter gesteld voelt. Volgens de school is dit een trek die in het gezin meer voorkomt.

Gezien de testresultaten zou een h.b.s. wel wat te zwaar moeten worden geacht, een u.l.o.-diploma zal hij kunnen halen. Zijn werkhouding is vrij goed, alleen verliest hij vaak al spoedig de belangstelling voor de dingen waarmee hij begint.

Inderdaad gaat Dolf naar een u.l.o.-school, waar hij met behoorlijke cijfers naar de tweede klas wordt bevorderd — ondanks het feit dat hij het met het maken van huiswerk niet al te zwaar neemt. Ditzelfde patroon kenmerkt ook zijn carrière in de tweede klas.

De persoonlijkheidsontwikkeling vordert in deze periode maar langzaam. Er is een storende factor, omdat vader, reeds sedert de tijd dat Dolf nog op de lagere school was, zeer ernstig ziek is. Vader kan dit moeilijk verwerken. Hij sluit zich vrijwel geheel van het gezin af, zodat er van hem ook geen leiding uitgaat. Anderzijds worden daardoor ook een aantal normale conflictsituaties uit de puberteit vermeden. De toestand van vader wordt geleidelijk slechter. Als Dolf 14 is, moet vader in een verpleeginrichting worden opgenomen, waar hij een jaar later overlijdt.

Op de schoolprestaties van Dolf heeft dit geen invloed. Hoewel hij nog steeds niet erg hard werkt, wordt hij vlot bevorderd naar de vierde klas. Aanvankelijk had hij plannen om de B-afd. te kiezen, omdat in de loop van de jaren zijn toekomstwensen op de zee gericht zijn geworden. Bij een voorkeuring blijkt echter, dat zijn gezichtsvermogen beneden de norm blijft. Onmiddellijk besluit Dolf dan de u.l.o.-A opleiding te nemen. Inderdaad behaalt hij met redelijk goede cijfers het diploma A met wiskunde. Hij heeft nu het plan, naar de kweekschool te gaan.

Nog steeds maakt hij in zijn gedrag een vrij kinderlijke indruk. Dolf is nogal opvliegend; hij bakkeleit veel met het jongste zusje, maar hij is in de grond zeer gehoorzaam. Belangstelling voor meisjes is er nog nauwelijks.

Op de kweekschool spant Dolf zich behoorlijk in. Omdat een school van de eigen richting vrij ver weg is, maakt hij lange dagen. Hij is bijna twaalf uur van huis en heeft dan nog 2 à 3 uur huiswerk. De school bevalt hem goed. Hoewel zijn prestaties niet boven het gemiddelde uitkomen, heeft hij toch ook geen moeite zich te handhaven. In twee jaar doorloopt hij de eerste leerkring.

Een jaar later, als hij naar de vierde klas is bevorderd, wordt het contact met hem beëindigd. Pas in dit laatste jaar — hij is dan negentien — begint zijn lichamelijke groei aanzienlijk te versnellen. Er komt een periode dat hij veel drukker en actiever is dan gewoonlijk. Als deze fase voorbij is, blijkt hij ook in zijn gedrag aanzienlijk minder kinderlijk te worden. Maar ook dan is hij nog een brave, gehoorzame jongen, die weinig naar de meisjes taalt, en zich zonder protest onderwerpt aan het gezag van moeder.

Commentaar. Een combinatie van lichamelijke en psychische factoren veroorzaakt bij Dolf een retardatie in de persoonlijkheidsrijping. Ten aanzien van de intellectuele ontwikkeling heeft dit weinig invloed. Dolf identificeert zich blijkbaar sterk met moeder en daar deze bijzonder veel gewicht hecht aan goede schoolprestaties — in verband met maatschappelijk opklimmen — doet de jongen op school zijn best om voldoende prestaties te leveren. Of het leren hem echter een intellectuele bevrediging geeft, lijkt twijfelachtig. Vooral de omschakeling in de vierde klas u.l.o. suggereert dat er bij hem weinig innerlijke affiniteit tot de leerstof aanwezig is. De keuze van de kweekschool berust ook geheel op de maatschappelijke perspectieven die hierdoor worden verkregen en niet op de voorkeur voor het onderwijzersberoep.

J 25 Wouter: moeilijke zelfontdekking

IQ Sn 98

Tm 118

Wp 113

Wouter is een wat ouwelijk jongetje, dat door zijn klasgenoten voortdurend geplaagd wordt. Vriendjes heeft hij niet; wel loopt hij nu eens met deze dan met die mee. Tegenover vreemde volwassenen is Wouter een stille, gehoorzame jongen, die bang is dat hij iets zal doen dat die autoriteit mishagen zal. Thuis is hij echter eigengereid, maar dan vooral via de weg van het lijdelijk verzet. Ook is hij thuis vechtlustig en zit hij graag zijn jongere broer en zuster dwars. Met het jongste zusje van 4 jaar kan hij wel goed opschieten.

Wouter weet eigenlijk nog niet wat hij met zichzelf aan moet. Hij kan bijvoorbeeld zichzelf niet bezig houden. Wel begint hij overal aan, maar na korte tijd laat hij het dan weer liggen, omdat hij er verder niets meer mee weet te beginnen. Hij doet eigenlijk alleen iets, als het hem voorgelegd wordt en omdat het hem voorgelegd wordt. Niet zozeer uit onwil,

maar wel uit onmacht. In de jongensvereniging, waarvan hij lid is, voelt hij zich heel plezierig. Hier is niet te veel dwang, er zijn niet teveel regels, maar wel net voldoende om hem een houvast te bieden.

Op school is hij een redelijke leerling. Hij wil graag doorleren, d.w.z. naar het u.l.o. De ouders vinden dit ook wel mooi. Volgens de testgegevens ligt u.l.o. wel binnen zijn bereik, als tenminste zijn motivering voldoende blijft, hetgeen dubieus geacht wordt.

Op de u.l.o.-school vindt hij ineens wel contact met leeftijdgenoten. Hoewel hij de neiging heeft de moeilijke vakken wat te laten schieten, doet hij over het geheel genomen goed zijn best. Hij wordt iets rustiger en makkelijker en hij plaagt minder. Met heel behoorlijke cijfers komt hij in de tweede klas. Vooral de wiskunde valt hem daar zwaar. De aardigheid is ervan af. Hij wordt prikkelbaar en lastig, ook op school. Hij werkt niet hard, maar wordt toch bevorderd. Ook in de derde klas spant hij zich niet erg in. Zijn interesse in school is weg. Op eigen initiatief heeft hij de A-kant genomen, omdat hij dan tenminste van de wiskunde geen last meer heeft. Thuis is hij nog steeds erg plagerig, terwijl hij bijzonder emotioneel op terugplagen reageert. Het liefst fietst of bromfietst hij buiten rond of werkt hij bij een boer.

Het jaar dat hij in de vierde klas zit verandert zijn plaaghouding in een blaaghouding. Hij doet nu van alles om maar op te vallen. De ouders weten dat er geen kwaad bij zit en zij accepteren dit zo langzamerhand allemaal van hem. Zij laten hem vrij in zijn doen en laten. Voor hen is hij nu de 'grote zoon'. Temeer nog wanneer hij zijn u.l.o.-A-examen met succes bekroond ziet. De zomermaanden werkt hij bij een tuinder, daarna gaat hij naar een belastingkantoor. Dit werk is hem echter te saai en een jaar later stapt hij over naar een bedrijfskantoor. Hij studeert dan ook voor het praktijkdiploma boekhouden. Thuis is hij zelfstandig, kritisch. Nog steeds is hij geen makkelijke jongen, maar de verstandhouding met ouders, broer en zus is heel veel verbeterd. Het laatste jaar verandert er weinig, behalve dat Wouter weer een andere werkkring heeft gezocht. Hij is geslaagd voor zijn diploma boekhouden en hij is weer begonnen aan de aansluitende studie voor moderne bedrijfsadministratie.

Commentaar. Ondanks de inderdaad zwakke motivatie behaalt Wouter toch het diploma, blijkbaar omdat er een behoorlijk surplus aan capaciteiten is en bovendien de werkeigenschappen als zodanig wel voldoende zijn. Het valt hem echter kennelijk moeilijk, zijn draai te vinden.

In de opvoedingssituatie komt in de puberteit wel een verandering ten

goede. Men laat hem meer vrij, toont vertrouwen en stimuleert hem daar-
door toch tot een zekere zelfontplooiing.

M 26 Sascha: een dagdroomster

IQ Sn 117

Tm 122

Wp 111

Sascha is een nerveus-gevoelig, druk-onrustig meisje. Ze is enig kind. Vader, een middelbaar-technicus, heeft een functie als bedrijfsleider. Het gezin woont bij grootmoeder in. Met haar en met haar ouders heeft Sascha een kameraadschappelijke verhouding.

Op school is Sascha een middelmatige leerlinge. Zij maakt niet de indruk een meer dan gemiddelde intelligentie te bezitten en is ook niet erg eierzuchtig. Wel is zij behoorlijk plichtmatig-ijverig. Sascha en haar ouders zouden graag zien dat zij een u.l.o.-diploma behaalt, de school denkt eerder aan een handels-u.l.o.

De testresultaten suggereren, dat haar intellectuele begaafdheid aanmerkelijk beter zou zijn dan uit de schoolresultaten blijkt. Gezien echter de labiele persoonlijkheidsstructuur, waarin kennelijk seksuele problematiek een grote rol speelt, is het de vraag of zij haar capaciteiten adequaat kan gebruiken. Vermoedelijk leeft zij te zeer in een dagdroomwereld. Daarom wordt de kans van slagen op bijv. m.m.s. of u.l.o. zeer dubieus geacht.

Sascha probeert het toch op een 'echte' u.l.o., waar zij voorwaardelijk naar de tweede wordt bevorderd. In het matige rapport valt vooral ook het onvoldoende cijfer voor vlijt op. Algemeen bestaat de indruk dat zij wel kan, maar slecht gemotiveerd is voor de studie. Er zijn dan ook nogal wat ordeproblemen.

Verder balancerend wordt Sascha een jaar later voorwaardelijk naar de derde bevorderd. Zelf zou zij maar liever van school gaan om een huishoudschool te bezoeken. De school boeit haar niet, maar dank zij geregelde bijlessen weet zij het nog juist te redden. Haar beroepswens gaat al sedert de lagere school uit naar mannequin of modetekenares.

In het volgende jaar wordt het gezin getroffen door de plotselinge dood van vader, die aan een hartverlamming overlijdt. Uiterlijk heeft dit op Sascha geen diepe indruk gemaakt; slechts enkele uitingen suggereren dat zij toch wel sterk geraakt is. In de schoolprestaties komt geen spectaculaire verandering, maar het gemiddelde niveau stijgt toch iets, zodat zij aan het eind van het jaar normaal wordt bevorderd. De contacten met jongens gaan in dit jaar ook een rol spelen.

Helaas brengt de vierde klas niet het gehoopte succes. Hoewel het laatste rapport op school nog voldoende was, zakt zij voor het examen. Aangekend moet worden dat de school een goed niveau heeft, zodat er hier geen sprake is van een divergentie tussen de eisen die de school en die het examen stelt. Waarschijnlijk heeft haar nervositeit haar parten gespeeld.

Sascha wil de vierde klas niet doubleren. Zij zoekt daarom een werkring, als winkeljuffrouw. Duidelijke toekomstplannen heeft zij niet. Een factor die mogelijk een rol heeft gespeeld is, dat haar vriend, met wie zij veel kon bepraten, naar een andere stad is verhuisd. Er is nog wel een schriftelijk contact, maar sedert de verhuizing is Sascha duidelijk gedeprimeerd.

Lichamelijk is zij uitgegroeid tot een leuk, vlot meisje. Zij is erg gesteld op mooie kleren, waarop zij dan ook opvallend netjes is — in scherp contrast met de overigens grote slordigheid die haar kenmerkt. Hoewel het gezin financieel na het overlijden van vader aanzienlijk achteruit is gegaan, is er geen sprake van een noodsituatie, te meer niet omdat moeder weer een werkring heeft gezocht.

Aan dit beeld verandert in het volgende jaar weinig. Sascha werkt, gedreven door haar — overigens niet erg geprononceerde — artistieke interesses, enige tijd op een atelier voor plateelschilderen. Maar deze handarbeid wordt toch beneden haar stand geacht, zodat zij vervolgens een baan op kantoor zoekt. Er is nog steeds geen duidelijk toekomstplan.

Commentaar. De puberteitsontwikkeling verloopt wat gunstiger dan bij het onderzoek werd verwacht. Vermoedelijk is de plichtmatige ijver de compenserende factor geweest voor het gebrek aan interesse en ambitie, waardoor zij, dank zij een vrij goed intellect, toch tot het eindexamen een nog juist voldoende prestatie kon leveren. De druk van de wat neurotiserende gezinssituatie is blijkbaar in de puberteit minder sterk geweest dan tevoren, zodat de labiliteit eerder wat geringer dan groter werd. Aan de vorming van een toekomst-ideaal in de arbeidswereld is nauwelijks gewerkt. De plannen die zij heeft gehad betreffen typische leeftijdsgebonden wensen. Daarna beheerst de verwachting, dat zij toch wel zal trouwen, de verdere ontwikkeling.

Joost is op school haantje de voorste, een levendige jongen, populair onder zijn klasgenoten. Thuis noemt men hem wat baby-achtig, een beetje een lobbies. Hij is erg praterig, eierzuchtig ook. Hij leest veel, knutselt graag, speelt blokfluit en heeft een aquarium. Zijn beroepsinteresse is technisch. Hij wil later naar Delft. Vader is zakenman; het gezin kan zich materieel veel permitteren.

Op school heeft Joost een klas overgeslagen, ook nu is hij nog een goede leerling. De onderwijzer acht hem geschikt voor v.h.m.o.

Gezien het niveau van zijn testprestaties kan men zich bij deze conclusie aansluiten. Dit temeer omdat hij eierzuchtig is.

In de eerste klas van de h.b.s. zijn zijn prestaties slecht. Hij werkt zeer inefficiënt en met weinig animo, zodat hij moet doubleren. Dit is een zware slag voor hem, zo zelfs, dat zijn eierzucht plotseling veel minder wordt. Joost is lusteloos. Hij heeft geen interesse en verveelt zich voortdurend. Zijn contacten met vrienden zijn zeer gering. Ook hier is hij traag en ongeïnteresseerd. De ouders twijfelen aan Joost's kans van slagen.

Op een andere h.b.s. wordt hij bevorderd naar de tweede klas. Joost werkt niet hard. Moeilijke opgaven maakt hij goed; de gemakkelijke interesseren hem niet. De school 'moet nu eenmaal'. Hij heeft ook geen zin zich druk te maken over een diploma; het interesseert hem niet.

Joost beweegt zich vlot in allerlei kringen, maar toch heeft hij geen vaste vrienden; 'hechten' is hem te vermoeiend. Volgens de leraren is het een aardige jongen, maar hij loopt de kantjes eraf. Van tijd tot tijd wordt hij gedwongen een huiswerkcursus te volgen, waar hij dan na verloop van tijd niet meer heen gaat.

In de derde klas blijft hij weer zitten, wat al drie maanden tevoren te voorzien was. Toch heeft dit zijn werkhouding niet in gunstige zin beïnvloed; hij werkte toen helemaal niet meer. Hij praat nu over de auto-school in Apeldoorn.

Na herhaling van de derde klas wordt hij bevorderd naar de vierde klas B. Hij vindt deze klas 'gemakkelijker' dan de derde. Daar weet een wiskundeleraar zijn interesse in dat vak te wekken. Hij werkt daar nu voor. Zo gaat hij over naar de vijfde.

Joost heeft nu een vriendinnetje met wie hij voor het eindexamen werkt. Zijn toekomstplannen zijn vaag; hij wil geen lange studie en zeker niet naar Delft. Zijn ouders zouden blij zijn als hij naar een h.t.s. ging.

Commentaar. Het zeer hoge begaafdheidspeil blijkt, ondanks de dublures, duidelijk. De vraag is dan waarom deze jongen met zijn superieure intelligentie en zijn goede sociale flair, die bovendien ook sportief en muzikaal begaafd is en die op de lagere school ijverig werkte, het er zo bij laat zitten. Evident voltrekt zich hier een persoonlijkheidsontwikkeling, die neurotische kenmerken heeft. Er is ons niet gebleken dat deze uitgelokt wordt door de situatie waarin Joost tijdens de puberteit verkeert. Vermoedelijk moet dus de grondslag reeds veel vroeger zijn gelegd. Men kan slechts vermoeden, dat een grote mate van zelfoverschatting hier een rol heeft gespeeld. De h.b.s. stelde hoger eisen dan hij verwachtte en hij bracht niet de kracht op om zich even hierbij aan te passen. Daardoor leverde hij onvoldoende prestaties en het was nu voor hem een kwestie van zelfrespect om duidelijk te laten blijken dat deze niet aan zijn intellect, maar aan zijn onwil waren te wijten. Uiteraard blijft dit een hypothese, maar deze kan het beeld verklaren.

M 28 Madeleine: dochter van een te voortvarende IQ Sn 121
en te dominante moeder Tm 124
Wp 118

Madeleine is de oudste in een gezin met drie meisjes. Zij is evenmin een bijzonder gemakkelijk als een erg moeilijk kind. Zij is ietwat nerveus, niet bijzonder open en heeft wel wat conflicten met het tweede zusje. Maar anderzijds zijn de verhoudingen in het gezin toch ook niet erg gespannen. Vader heeft een goed gaande middenstandszaak.

Op school is Madeleine een redelijk goede leerlinge. Zij is ijverig, maar niet snel. Zij heeft belangstelling voor haar werk en haar prestaties zijn van dien aard, dat men haar wel een kans van slagen op een h.b.s. geeft. Een uitblinker zal zij daar echter niet zijn.

Madeleine en haar ouders aarzelen nog over de keuze. Haar verlangen gaat er naar uit onderwijzeres te worden en men vindt een h.b.s. wel een erg zware opleiding. Op aanraden van de school besluit men toch tot het toelatingsexamen.

De testresultaten maken de aarzeling begrijpelijk. Zij valt inderdaad naar geschiktheid in het grensgebied van u.l.o. en h.b.s. De keuze van v.h.m.o. kan niet uitdrukkelijk worden ontraden, maar de kansen van slagen zijn slechts matig.

Madeleine slaagt voor het toelatingsexamen en doet het eerste jaar behoorlijk haar best. De prestaties vertonen echter een dalende lijn en het laatste

rapport is vrijwel in zijn geheel onvoldoende. Men besluit haar de eerste klas te laten doubleren.

Zij doet ook nu wel haar best en hoewel de rapportcijfers niet bijzonder goed zijn wordt zij ditmaal wel bevorderd.

De aanvankelijke puberteitsjaren geven bij haar nog weinig ontwikkeling te zien. Zij groeit wel vrij veel in de lengte, maar blijft nog erg kinderlijk. Langer dan normaal blijft bij haar de indruk bestaan van sloomheid, prikkelbaarheid en onhandigheid, die in de beginfase van de puberteit vaak voorkomt.

De tweede klas h.b.s. blijkt voor Madeleine te zwaar, vooral omdat zij het tempo niet kan volgen. Ondanks hard werken wordt zij niet bevorderd. Men besluit nu haar van school te nemen. Een u.l.o.-school is bereid haar voorwaardelijk tot de derde klas toe te laten. Nog altijd heeft zij plannen later bij het (kleuter)onderwijs te gaan.

Geleidelijk komt de persoonlijkheidsontwikkeling nu ook op gang, zonder dat dit belangrijke problemen meebrengt. Madeleine wordt nu gezien als een tamelijk gesloten, vermoedelijk niet erg gedifferentieerd meisje. Zij maakt wel een evenwichtige indruk. Sinds enige tijd heeft zij ook een vriend, die geregeld bij haar thuis komt.

Aangezien zij op de u.l.o. redelijke prestaties levert, kan zij zich in de derde klas handhaven en wordt zij normaal naar de vierde bevorderd. Haar toekomstplannen worden nu al sterk op het huwelijk gericht. Na de school wil zij geen langdurige opleiding meer volgen, maar een baan zoeken, om voor een uitzet te gaan zorgen. De ouders gaan hiermee accoord, hoewel zij haar toch tegelijkertijd nog echt als een kind beschouwen.

Het volgende jaar behaalt Madeleine het u.l.o.-diploma-A met de middenstandsantekening. Zij slaagt, ondanks het feit dat zij dit jaar veel ziek is geweest. Inderdaad ziet zij nu van verdere studie af. Zij zoekt een werkring op kantoor. Moeder vindt, dat zij erg ouwelijk doet. Haar gedachten zijn op verloving en huwelijk gericht, zonder dat er veel te merken is geweest van een echte jeugd. Moeder zou wel willen stimuleren dat zij ook eens een wat ruimere belangstelling krijgt, er op uittrekt met vriendinnen e.d., maar vermoedelijk heeft deze stimulans een averechtse werking.

Als achttienjarige gaat Madeleine in ondertrouw. Zij heeft nu een jaar op kantoor gewerkt. Ook in deze tijd is zij lichamelijk voortdurend kwakkelend geweest. Maar dit wordt blijkbaar niet als een huwelijksbeletsel gezien — er is geen sprake van een gedwongen huwelijk. Madeleine is en blijft een moeilijk toegankelijk meisje, vrij traag van reageren en overmatig serieus.

Commentaar. In feite speelt hier uiteraard een vrij sterk neurotische ontwikkeling. Pas geleidelijk wordt duidelijk, dat moeder tegenover het weinig vitale meisje veel te sterk dominerend optreedt en haar daardoor in allerlei passieve afweerhoudingen dwingt. De traagheid, geslotenheid, de wat beneden verwachting blijvende schoolprestaties, het vroege huwelijk, en mogelijk zelfs de reeks zeer gevarieerde ziekten in de laatste twee jaren, krijgen in dit licht hun betekenis. Moeder doet dit ongetwijfeld met de beste bedoelingen, maar zij heeft nooit begrepen dat zij te voortvarend en te dominant was, om Madeleine de kans te geven, zich als een normaal kind te ontplooien.

J 29 Bernard: pedagogische verwaarlozing

IQ Sn 95

Tm 99

Wp 113

Bernard is een driftige, zeer nerveuze jongen. Met zijn tweelingbroer heeft hij vaak conflicten; hij plaagt hem veel. Vader, die thans bedrijfs-leider in een levensmiddelenfabriek is, is veel afwezig geweest, zodat de opvoeding vrijwel uitsluitend op moeder neerkwam. Bernard heeft geen vaste interesses. Alles boeit hem maar kort.

Gevraagd naar zijn toekomstwensen antwoordt hij: eerst naar h.b.s. of u.l.o. De school vindt dit te hoog gegrepen, want hoewel hij zijn best doet is hij slechts een matige leerling. Toch heeft hij nog een voorsprong op zijn broer, die reeds een klas gedoubleerd heeft. Volgens de lagere school zou een l.t.s. voor Bernard in aanmerking komen.

De testresultaten wijzen erop, dat u.l.o. weinig kans van slagen heeft, maar dat een geschoold beroep wel bereikbaar moet worden geacht. Daar hij nog niet de minimumleeftijd voor toelating tot de plaatselijke l.t.s. heeft, ligt het voor de hand hem eerst de zevende klas te laten volgen.

In een verder gelegen plaats vindt men een l.t.s. met een voorbereidende klas. Bernard doorloopt deze klas met middelmatige cijfers. Hij heeft weinig interesse voor deze studie. Ook de richtingkeuze zegt hem niet veel. Het gezin bemoeit zich hiermee weinig. Vader heeft geen tijd en moeder heeft 'er geen verstand van'. Lichamelijk groeit Bernard flink, psychisch blijft hij dit eerste jaar nog erg kinderlijk.

De richtingkeuze, na de voorbereidende klas, valt op de opleiding voor machinebankwerker. In twee jaar behaalt hij het diploma, dit ondanks het feit, dat de belangstelling en ijver te wensen over laten. Men vindt hem thuis een lastige jongen, waar met name moeder vrijwel geen gezag

over kan doen gelden, terwijl vader geen rol speelt als opvoeder. Met de broer, die de voorbereidende klas kon overslaan en daardoor gelijk met Bernard het l.t.s.-diploma behaalt, wordt de verhouding geleidelijk wat beter.

Na de l.t.s. gaat Bernard werken als lasser. Hij volgt ook een tijdlang een cursus hiervoor, maar na een klein jaar bevalt hem dit niet langer. Hij besluit nu slager te worden, een beroep dat in de familie veel wordt uitgeoefend. De verstandhouding met vader is dit jaar zeer slecht, zodanig dat Bernard uit huis gaat. Het probleem is vooral dat hij vrijwel niet te regeren is. Met zijn bromfiets (die hij krijgt als hij nog geen 15 is!) gaat hij er veel op uit. Hij maakt een bakkige, onrustige indruk.

Hij begint nu aan de slagersvakcursus, waarbij hij overdag in de praktijk werkt. Het vak schijnt hem erg te bevalen. Hij blijft nog steeds een onhandelbare jongen, die onmiddellijk een grote mond opzet als hem iets niet bevalt en die zelfs de kleinste aanmerking niet verdraagt. Behalve een bromfiets heeft hij nu ook een meisje.

Het laatste bericht is, dat hij nog steeds de vakopleiding voor slager volgt. De ergste puberteitsmoeilijkheden zijn nu voorbij. Hij wordt wat rustiger en huiselijker en ook iets minder onverdraagzaam, al zijn er vooral met vader nog veel conflicten. Dit ligt niet alleen aan Bernard: vader is ook geen gemakkelijke natuur.

Commentaar. Het hoofdprobleem is hier de pedagogische verwaarlozing, zowel door de vader, die zijn rol vrijwel in het geheel niet vervult, als door de moeder, die haar kinderen kennelijk in alles toegeeft en dan met veel ressentiment bespeurt dat zij geen gezag meer bezit. Dit en de rivaliteit met de broer verklaart veel van Bernard's gedrag, waarbij komt dat hij ook fundamenteel geen erg stabiele persoonlijkheid schijnt te zijn. Desondanks verloopt de beroepsontwikkeling niet onbevredigend. Men kan het betreuren dat de l.t.s.-opleiding niet past bij zijn verdere carrière, maar men moet bedenken dat de vakopleiding voor slager toch pas na het einde van de leerplicht kan beginnen, terwijl ook in het slagersvak door de toenemende mechanisering enige technische kennis wenselijk is. In dit licht bezien kan men de keuze van l.t.s. ook achteraf niet zonder meer onjuist noemen.

Ninette is de enige dochter van haar moeder. Deze is, toen Ninette drie jaar oud was, gescheiden en hertrouwd. Van deze achtergrond is het kind zelf nog niet op de hoogte.

Ninette is niet erg vitaal. Ze heeft last van bloedarmoede en heeft vrijwel alle kinderziekten gehad. Ze slaapt erg slecht. Ze maakt nog een kinderlijke indruk, zuigt op haar duim en is zeer aanhankelijk. Vriendinnen heeft ze niet, ook al omdat de ouders een einde gemaakt hebben aan het contact met een huns inziens minder plezierig meisje.

Ninette leest veel, speelt piano, verzorgt de hond, een kanarie en twee katten. Ze schaatst, zwemt en skiet.

De ouders vinden Ninette een intelligent meisje. Ze zouden haar graag naar het gymnasium laten gaan. Op school acht men haar echter nog niet geschikt voor v.h.m.o., hoewel ze een goed verstand heeft. Ze verzuimt veel door haar bloedarmoede en kan de aandacht niet bij het werk houden.

De prognose op grond van de testresultaten geeft ten aanzien van het welslagen op h.b.s. of gymnasium weinig hoop. Een m.m.s. kan zij misschien nog juist halen.

Ninette zakt voor het toelatingsexamen gymnasium, maar wordt wel toegelaten tot een zesjarig meisjeslyceum, waar ze geen examen hoeft te doen. Ze vindt de sfeer op school en ook het feit dat het een meisjes-school is, prettig. Moeder heeft haar nu verteld, dat haar vader eigenlijk een stiefvader is. Ze heeft dat ogenschijnlijk goed en snel verwerkt. De moeder noemt haar een probleemloos kind, dat — in het geheim — nog met haar poppen speelt. Eigenlijk begrijpt moeder haar niet goed.

Op school gaat het niet slecht. Ninette wordt bevorderd naar de tweede klas met een redelijk rapport, ondanks het feit dat ze zich door haar slechte gezondheid moet ontzien. Vooral met vader is de verstandhouding goed. Ninette heeft nu twee vaste vriendinnen, dweept met dieren en heeft grote sociale belangstelling. Ook de tweede klas geeft een bevredigend resultaat.

Het volgend jaar blijft ze door ziekte zitten en gaat nu naar een andere school waar ze de vierde klas m.m.s. mag volgen. Vader heeft het gezin in de steek gelaten, wat ook wel tot haar zitten blijven zal hebben bijgedragen. Ninette reageerde hierop negatief-onverschillig, hilde direct en was zeer afwezig. Moeder moet nu een baantje zoeken en verhuurt ook kamers.

In de vierde klas werkt Ninette pas tegen de overgang. Toch wordt ze bevorderd naar de vijfde. Ze wil nu receptioniste worden en Spaans en Italiaans leren. Haar contacten met de vroegere vriendinnen zijn gebleven; ze heeft er nu een paar andere bij. Maar in de schoolklas staat zij tamelijk alleen.

Voor het eindexamen zakt ze, hoewel ze haar best gedaan heeft. Ze sloeg volkomen dicht. Besloten wordt, dat ze de vijfde over zal doen.

Ninette is wat bewuster geworden. Maar ze begrijpt nog steeds niet, dat er nu thuis veel meer op geld moet worden gelet dan vroeger. Moeder, zelf ook ziekelijk, is hier vaak moedeloos onder.

Het volgend jaar slaagt Ninette voor haar eindexamen. Voor receptioniste is ze echter te jong en ze wil nu naar het buitenland als hulp in de huishouding. Ze is dit laatste jaar veel zelfbewuster geworden, een goed gekleed, slank, aardig, wat stil meisje. Ze gaat veel naar feestjes. Maar nog steeds heeft ze weinig begrip voor de moeilijke situatie van haar moeder, die steeds minder levensmoed krijgt.

Commentaar. In de opvoeding heeft een speciaal soort overbescherming een rol gespeeld. Moeder heeft Ninette altijd zoveel mogelijk beschermd tegen het contact met de harde kanten van het leven en haar veel te lang in een zorgeloos kleuterwereldje laten blijven. De rekening hiervoor wordt in dit geval op een bijzonder onaangename wijze gepresenteerd, omdat Ninette nu haar moeder in het geheel geen steun weet te geven op het moment dat ze deze het hardste nodig heeft.

Ten aanzien van de schoolprestaties beantwoordt de ontwikkeling aan de prognose. Ninette is aanvankelijk wat overschat, maar met enige moeite haalt ze toch een diploma m.m.s.

M 31 Judith: vluchtelingen-problematiek

IQ Sn 94

Tm 98

Wp 92

Judith is de oudste van twee kinderen in een gezin, waarvan vader en moeder beiden een werkkring hebben. De ouders zijn vluchtelingen, die sinds de dertiger jaren in Nederland wonen. Judith is geboren toen het gezin ondergedoken was, zodat haar eerste levensjaren zeer moeilijk verlopen zijn. Judith is nerveus. Zij vraagt veel aandacht en is dikwijls tegen de draad in. Er zijn nogal wat spanningen tussen de ouders, waardoor deze houding wel verklaarbaar is.

De onderwijzer beschouwt Judith als een pienter meisje, met een langzaam werktempo en een zekere nonchalance. Ze is nogal prikkelbaar. De onderwijzer durft t.a.v. de geschiktheid voor u.l.o. of h.b.s. geen oordeel te geven.

De testresultaten wijzen op uitgesproken ongeschiktheid voor v.h.m.o., terwijl de kansen van slagen op u.l.o. ook ongunstig worden geacht. Een eenvoudiger schooltype zou de voorkeur verdienen.

Judith gaat toch naar het u.l.o. In de eerste klas zijn haar prestaties redelijk. Ze wordt bevorderd. Ze is lang geworden, heeft last van bloedarmoede en is weinig vitaal. Volgens vader spant ze zich niet voldoende in.

De verhouding met haar broertje is slecht; ze is jaloers op hem. Ze heeft wel wat vriendinnetjes en vriendjes, maar neemt nauwelijks aan het verenigingsleven deel. De ouders zouden graag zien dat ze nog een h.b.s.-diploma haalt. Verder zijn er nog geen plannen voor haar toekomst.

In de tweede en derde klas zijn haar prestaties voldoende, hoewel ze volgens de ouders niet lang achter elkaar werkt. De rivaliteit met haar broertje, die betere schoolprestaties levert, duurt voort. Judith is een moeilijk kind. Ze heeft een grote behoefte om mensen om zich heen te hebben, is angstig alleen en ook bang in het donker. Het hele gezin heeft het trouwens moeilijk. Men lijdt onder de eenzaamheid hier in Nederland.

Zonder doublures komt Judith in de vierde klas en slaagt daar voor het eindexamen. Ze overweegt verpleegster of onderwijzeres te worden. Het tekenen en de muziek, waarvoor ze wel enige aanleg scheen te hebben, heeft ze opgegeven. Op school heeft ze het fijn gevonden, hoewel ze geen vaste vriendin had. Daarvoor is ze misschien ook te agressief.

Na haar eindexamen volgt ze als tijdvulling een cursus voor secretaresse. Ze heeft echter het plan opgevat jeugdleidster te worden. Eerst maakt ze haar secretaresse-opleiding af. Dan begint zij aan de tweejarige schoolopleiding voor jeugdleidster. Ze vindt deze school erg zwaar, maar ze zet zich helemaal in. Judith is een stil en serieus meisje geworden, met een groot doorzettingsvermogen.

Commentaar. Er is een aanzienlijk contrast tussen de prognose over haar schoolresultaten en het werkelijk bereikte niveau. Aangezien dit laatste zeker niet in hoofdzaak aan een zeer grote ijver en concentratie te danken is, moet wel worden geconcludeerd dat de uitkomsten van de intelligentietests in dit geval niet representatief zijn geweest voor haar werkelijke begaafdheid.

Ondanks een moeilijke persoonlijkheidsontwikkeling, het leven onder bezwarende omstandigheden en de vereenzaming, omdat het gezin en zelfs de in Nederland geboren kinderen nooit ingeburgerd zijn, weet Judith toch in de arbeidssector positieve resultaten te boeken. Langzamerhand schijnt zij trouwens ook haar moeilijkheden wat te overwinnen; het persoonsbeeld aan het einde van onze reeks contacten is veel positiever dan dat van vroegere jaren.

M 32 Kitty: overmachtige eerzucht

IQ Sn 120

Tm 120

Wp 117

Kitty is de jongste van de drie kinderen uit een zeer welgesteld, goed ontwikkeld milieu. Eigenlijk is zij enig kind thuis, want de beide oudsten zijn al getrouwd.

Kitty is een druk, vrolijk, openhartig kind. Ze hangt sterk aan de huiselijke tradities en is zeer vertrouwelijk met haar ouders. Zij is moeders oogappel. De opvoeding is zeer overbeschermend en verwennend. Kitty is hierdoor nogal kinderlijk gebleven.

In het gezin speelt het maatschappelijk aanzien een grote rol. Kitty leert zich conform haar stand gedragen. Zij doet graag aan passende sport, paardrijden, golf, tennissen. Ze heeft ook veel vriendinnen, over wie ze de neiging heeft te heersen.

Haar schoolkennis toont wat hiaten, omdat ze jarenlang huisonderwijs heeft gehad. Maar ze heeft een zeer behoorlijke intelligentie, is uiterst ijverig en kan volgens de onderwijzer wel naar de h.b.s. Zelf wil ze naar het gymnasium en daarna jeugdleidster of muziklerares worden. Ze is zeer muzikaal en speelt goed piano. De ouders prefereren ook gymnasium voor Kitty, ze zijn echter bang dat ze er nog iets te jong voor is. Misschien is het beter het nog een jaartje uit te stellen.

Op grond van de resultaten van het psychologisch onderzoek verwacht men een redelijk succes op het gymnasium. Er hangt veel af van de geest van de klas waarin zij komt. Voorlopig zal echter haar ambitie wel prevaleren.

Kitty gaat naar een lyceum. Ze leert snel, heeft een goed geheugen en gaat met goede cijfers over naar de tweede klas. De ouders denken nu reeds aan een universitaire studie voor haar. Zijzelf heeft echter nog geen ambities in die richting. Op school kiest zij de gymnasiale richting.

In de tweede klas blijft zij zitten. Ze werd dit jaar wel enigszins over-

belast. Ze had bijles, werd steeds overhoord; de moeder bemoeide zich intens met het schoolwerk, waardoor Kitty erg onder druk stond. Daarbij kwam dat de lichamelijke groei ineens sterk doorzette, zodat haar weerstand verslaptte. Zij werkte overdreven ijverig en serieus, kon vaak van de spanning niet slapen en op school ging het dan weer mis.

Het tweede jaar in deze klas kan ze het nu wat kalmer aan doen. Ze wordt ook niet meer zo vaak overhoord. Ze heeft wel, op initiatief van moeder, privélessen Grieks. Ze heeft het dit jaar toch gemakkelijker en hoeft er dan het volgend jaar niet zo hard voor te werken.

Kitty toont nog niet veel interesse voor een latere studie. Ze is eerder huiselijk en doet graag iets met haar handen. Thuis is ze opgewekt en vrolijk, open en vertrouwelijk met haar moeder. Ze gaat over naar de derde klas. Hier levert ze vooral in de talen goede prestaties. Ze gaat ook in deze richting wat meer belangstelling voor de toekomst tonen. Ze moet op school hard werken en bijt zich dapper door alles heen. Thuis staat ze onder liefdevolle, maar strenge controle. Ze moet zo'n beetje een 'model' kind zijn en precies de paadjes bewandelen, die de ouders bedenken. Ze wordt erg kort gehouden, wordt van feestjes altijd om 10 uur gehaald en er wordt erg veel nadruk gelegd op keurige manieren en stand. Kitty staat dan ook op school wat geïsoleerd en is niet zo aangepast. Ze voelt zich echter thuis heel erg op haar gemak; ze is erg open en vertrouwelijk en voelt de dwang en de leiding niet als hinderlijk of remmend.

Ze wordt bevorderd naar de vierde klas. Al gauw blijkt dat ze het gymnasium toch niet aan kan; vooral de wiskunde is haar te zwaar. Met Kerstmis gaat ze naar de m.m.s. Hier werkt zij bijzonder hard, soms tot huilens toe, om toch maar de beste te zijn. Ze voelt zich op de m.m.s. een beetje de blauwkous, is ook wat keurigjes en stijf. Door haar harde werken en haar goede prestaties dwingt ze echter haar klasgenoten toch respect af. Ze gaat als eerste van de klas over naar de vijfde. Op eigen initiatief doet ze ook nog een schriftelijke opleiding Spaans erbij. Ze heeft zelf nu besloten dat ze naar de tolkenschool wil.

Ze doet een schitterend eindexamen, als beste van de school. Ze heeft hier erg hard, nerveus en gespannen voor gewerkt. Nu wil ze eerst in allerlei landen diploma's halen en dan naar de tolkenschool. De ouders vinden het een uitstekend idee, zij zijn het er volkomen mee eens. Het vertrouwen van moeder in Kitty is zo groot dat zij haar angst en bezorgdheid overwint en haar kind met een gerust hart laat gaan. Er is de ouders veel aan gelegen dat Kitty een passende opleiding krijgt. Het feit dat ze nu niet meer direct onder ouderlijke invloed en leiding staat, maar wel nog

nauw contact heeft, door middel van brieven en in de vakanties, is een positieve factor voor haar persoonlijkheidsontwikkeling.

Commentaar. Kitty heeft een gymnasium niet kunnen bolwerken. Gezien het niveau van haar prestaties op de m.m.s. is dit falen niet in de eerste plaats een gevolg van tekort aan begaafdheid. Eerder speelt een te grote eerbij een rol. De beste kon zij, gezien haar intelligentie, moeilijk zijn. Dit zal haar ontmoedigd hebben. Er zat bij haarzelf te veel spanning achter. Bovendien werd door de ouders een sterke druk op haar uitgeoefend, wat deze spanning nog vergrootte. De m.m.s., met een lager gemiddeld niveau, bood haar betere kansen. Hoewel zij de overgang als een degradatie beleefde, reageerde zij toch positief, in de zin van bijzonder hard te werken, waardoor zij een uitblinker kon worden.

M 33 Willy: dochter van een over-actieve moeder IQ Sn 124
Tm 132
Wp 129

Als enig kind van een vrolijke, over-actieve moeder, heeft Willy alle aandacht. Zij is een stil meisje, dat juist niet actief is en zich liefst op een kalme manier wil vermaken. Dat haar dochter geen behoefte heeft aan voortdurende activiteit is onbegrijpelijk voor moeder. Zij zit dan ook voortdurend het kind achter de votten om deze 'laksheid' eruit te krijgen. Als reactie toont Willy dan nog meer ongeïnteresseerdheid, waardoor zij tenslotte in een vicieuze cirkel terecht komt. Vader is wel iets begrijpender tegenover zijn dochter; de verhouding tussen beiden is prima, terwijl er t.o.v. moeder weinig identificatie bestaat.

In haar werk heeft Willy veel last van onzekerheidsgevoelens. Nergens kan zij zich ten volle voor geven. Op school vindt men haar interesse onvoldoende, evenals haar ijver en haar tempo. Toch is het niveau van haar prestaties wel behoorlijk. Verwacht wordt dat de h.b.s. wel zal gaan. Ook de ouders wensen dit schooltype voor Willy. Zijzelf wil kleuteronderwijzeres worden, maar zij gaat er mee accoord dat zij eerst naar de h.b.s. moet.

Op grond van het psychologisch onderzoek is de prognose voor m.o. matig gunstig. Het niveau is voldoende, haar werkhouding dubieus. M.m.s. biedt waarschijnlijk betere perspectieven.

Daar zij zakt voor het toelatingsexamen h.b.s., gaat Willy naar het u.l.o. Zij vindt het er wel prettig, vooral omdat zij bijzonder gesteld raakt op de

onderwijzeres. Moeder overhoort al haar huiswerk, maar dit is niet bevorderlijk voor de onderlinge verstandhouding. De dochter legt zich niet langer zonder meer bij de wensen en opdrachten van moeder neer, hoewel zij nog niet echt in opstand komt. Het blijft voorlopig bij wat mokken en zich gepikeerd voelen.

In de tweede klas blijft moeder het leven van haar dochter regelen, hoewel deze laatste hiertegen steeds meer in opstand komt; '... anders doe ik het helemaal niet meer', is nu de reactie. Verder leeft Willy in haar eigen wereldje. Zij is verstrooid, slordig en traag. Met een behoorlijk rapport wordt zij bevorderd naar de derde klas. Dit jaar gaat zij wat meer meedoen met de pretjes van vriendinnen en klasgenoten. Tegen moeder zet zij zich nu min of meer openlijk af: 'Wat weet jij er nu van' e.d. Zij gaat haar eigen dromerige gangetje, doet waar ze zin in heeft en laat de rest langs haar 'verstrooidheid' afglijden. Op school kan ze wel mee, maar het gaat zonder enige animo.

Moeder verwachtte dit jaar een baby, die echter dood geboren werd. Willy had zich erg op de baby verheugd. Met moeder ontstond er door dit alles meer affectief contact.

In de vierde klas gaat zij zich werkelijk zelf inzetten om het eindexamen maar te halen, dan kan ze tenminste van school af. Daarna wil zij naar kantoor en geld verdienen. Steeds meer gaat zij haar eigen gang, stil en gesloten. Zij laat zich niet meer door haar moeder intimideren, gaat zo nu en dan zelfs lijnrecht tegen haar in.

Voor het eindexamen u.l.o.-A met wiskunde slaagt zij. In plaats van een baantje te kiezen, gaat zij nu eerst, op wens van de ouders, naar de vierde klas van de m.m.s. In het begin heeft zij weinig moeite met de overgang, tenminste niet op het gebied van de leerstof, wel op dat van de zelfstandigheid van de studie. Om aan dit laatste enigszins tegemoet te komen, moet zij met veel tegenzin een huiswerkcursus volgen. Ook het schoolgaan gaat haar nu tegen staan. In de vijfde klas gaat het weer iets beter, maar Willy is erg gelukkig als zij haar eindexamen m.m.s. haalt, en zij neemt zich voor nooit meer lessen, cursussen e.d. te volgen. Studie zegt haar volkomen niets, legt een veel te grote dwang op haar, zelfs al is haar intelligentie voldoende.

Dit laatste jaar is zij zelfbewuster gaan optreden. Eindelijk heeft moeder nu ook ingezien, dat zij de leiding niet in handen kan blijven houden.

In september na het examen gaat Willy in Parijs werken bij een familie met kinderen.

Commentaar. Tegenover de temperamentvolle moeder met haar behoefte anderen aan te sporen en hun leven te regelen, steekt de houding van Willy scherp af. Waarschijnlijk zal haar 'traagheid' wel een reactie op de moeder zijn. Het kind handhaaft haar eigen levensstijl door een afweervorm, waar de moeder moeilijk doorheen kan breken. In de puberteit weet zij dan geleidelijk ook een positiever weg te vinden om haar eigen aard te verwezenlijken. Er zijn aanwijzingen dat de band tussen vader en dochter steeds zeer goed is geweest; dit geeft op de duur ook een belangrijke steun bij de persoonlijkheidsontwikkeling.

De studieprestaties zijn, ondanks minimale belangstelling, toch behoorlijk. Dit is uiteraard aan het vrij goede begaafdheidsniveau te danken.

J 34 Koen: bevrijding uit een concurrentieverhouding

IQ Sn 108

Tm 116

Wp 103

Koen is de oudste uit een eenvoudig gezin met twee kinderen. Hij is een driftige, nerveuze jongen, zeer bewegeijk en onrustig, snel geëmotioneerd en vrij eierzuchtig. Op zijn jongere zusje is hij zeer jaloers. Tot zijn tweede jaar heeft hij met zijn ouders bij zijn grootouders ingewoond. Hij is toen erg verwend. De ouders hebben een simpele, nuchtere aanpak ten aanzien van de opvoeding van hun kinderen, die zij met een grote mate van warmte en genegenheid omringen.

Koen's prestaties op school zijn matig. In de klas is hij populair en hangt hij graag de pias uit. Grote ijver legt hij niet aan de dag. De onderwijzer verwacht dat hij u.l.o. wel kan proberen. De ouders zijn het hiermee eens. Een h.b.s. is te hoog gegrepen voor Koen, die, eierzuchtig als hij is, de moed zou laten zakken als hij niet de beste zou zijn. Koen zelf wil graag automonteur worden, maar eerst toch wel naar het u.l.o. gaan. Ook zou hij wel willen varen, maar dit idee heeft nog slechts vage vormen aangenomen.

De resultaten van het psychologisch onderzoek wijzen uit dat u.l.o. hier in de eerste plaats in aanmerking komt.

Koen gaat naar de u.l.o.-school, waar het na zes weken in de eerste klas al niet meer blijkt te gaan. Met zijn klasse-onderwijzeres is de verhouding slecht, wat ook niet bevorderlijk voor zijn prestaties is. Hij gaat nu naar een handels-u.l.o., die het systeem van halfjaarlijkse bevorderingen kent. Hier moet hij het eerste halfjaar doubleren. Hij voelt zich op deze school evenmin erg op zijn gemak, ook al werkt hij met een redelijke ijver

en interesse. Het idee om te gaan varen gaat nu steeds meer de overhand krijgen.

Het tweede jaar op deze u.l.o. waarin hij nu ook het tweede gedeelte van de eerste klas doorloopt, toont hij wat puberteitsverschijnselen. Hij is gauw van de kook, brutaal en tegen de draad in. Op school is hij altijd wel voor een pretje te vinden en speelt waarschijnlijk erg haantje de voorste.

Hij wordt bevorderd naar de tweede klas, maar gaat dan in januari van school. Hij was humeurig, spijbelde veel, was ruzieachtig en hatelijk en vaak 'schoolziek'. Bovendien was de financiële toestand thuis niet zo best, zodat de beslissing, dat Koen van school af zou gaan en zou gaan varen, snel genomen was. Koen gaat eerst drie maanden naar een matrozenschool en begint dan als bootsjongen.

Hier bevalt het hem goed. Via lichtmatroos is hij nu opgeklommen tot matroos onder de gage. Volgend jaar hoopt hij matroos te worden. Nu is hij daar nog te jong voor.

Gedurende al de jaren dat hij nu vaart zijn er steeds positieve berichten over Koen geweest. Hij vindt zijn reizen heerlijk en is nergens liever dan op zee. Het is een vrolijke, vlotte jongen, eerlijk en open in het contact, sluit zich makkelijk aan en wordt door iedereen zeer gewaardeerd.

De verhouding met de ouders is ook goed, hij is lief en hartelijk thuis en praat veel met zijn moeder. De ouders en vooral moeder, zijn geweldig trots op Koen.

Commentaar. De slechte schoolprestaties van een evident goed begaafde jongen vragen een verklaring. Vermoedelijk moet deze worden gezocht in het feit, dat de schoolse situatie hem in een concurrentiestrijd verwickelde die voor hem te zwaar was en die dus voor hem, gezien zijn eierzucht, niet te verdragen was. In dit verband kan vooral worden gedacht aan de relatie met het jongere zusje, met wie Koen sterk rivaliseert. Deze is kennelijk rustiger van aard, daardoor op school beter gedisciplineerd en derhalve ook eerder in staat haar capaciteiten effectief te gebruiken. De overgang naar een werkkring waar deze concurrentie geen rol speelt, betekent blijkbaar een grote bevrijding. Koen kan zich nu goed ontplooiën; hij vindt in het varen een volle bevrediging en ontwikkelt zich ook naar persoonlijkheid positief.

**J 35 Otto: een jongen met minderwaardigheids-
gevoelens**

IQ Sn 94

Tm 103

Wp 111

Otto, klein voor zijn leeftijd, is een vriendelijk, maar nerveus en bangig jongetje met een groot gebrek aan zelfvertrouwen. Er gaat niets van hem uit. Zijn ontwikkelingsgeschiedenis geeft geen opwekkend beeld. Als kind van een zeer nerveuze moeder heeft Otto zelf ook last van nerveuze symptomen als tics, nagelbijten, angstdromen, driftbuien e.d. Hij is bovendien vaak ziek geweest. Hij is geen makkelijk kind thuis. Hij is jaloers op de aandacht die zijn jongere broertje krijgt — dat onder behandeling van een medisch opvoedkundig bureau is. Bovendien moet hij altijd aangezet worden tot en geholpen met eventuele activiteiten.

Op school doet hij wel zijn best, maar het sorteert weinig effect. Zijn niveau is vrij laag en zijn onzelfstandigheid heel groot. De onderwijzer houdt het evenals de ouders op u.l.o.

De prognose op grond van het psychologisch onderzoek luidt: u.l.o. heel dubieus, mogelijk handels-u.l.o. Later een eenvoudige kantoorbaan of iets dergelijks.

Otto probeert de vierjarige u.l.o., maar blijft tot twee keer toe zitten in de eerste klas. Hij is laks, gesloten, toont nergens interesse voor, heeft altijd het gevoel dat hij toch niet goed genoeg is, vindt alles 'raar' en durft niets te ondernemen.

De ouders probeerden wel hem te helpen met zijn huiswerk, maar zagen vrij snel in dat het nutteloos was.

Zij laten hem nu de driejarige handels-u.l.o. proberen. Hier heeft Otto het ineens naar zijn zin. Hij gaat zelfstandiger werken en haalt vlot, zonder verdere dublures, zijn eindexamen. Dat laatste jaar groeit hij erg, wat hem nu tenminste lichamelijk gelijk aan zijn leeftijdgenoten maakt. Ook is hij thuis minder lastig, hoewel hij gesloten blijft. Om zijn enige hobby, het drummen, te kunnen uitleven, gaat hij nu ook in een bandje spelen. Roken en drinken keurt hij ten strengste af; hij is stijf en stug, maar hij durft nu tenminste naar feestjes toe om er te spelen. Vroeger speelde hij alleen in de muzikafdeling van een turnvereniging. Op alle gebieden dus is een vooruitgang te bespeuren.

Als jongste bediende komt hij op een bank. Hij volgt nu cursussen om vooruit te kunnen komen. Ook gaat hij iets meer belangstelling krijgen voor de dingen om hem heen; hij leest veel en heeft grote interesse in de politiek. Het drummen is nog steeds zijn liefhebberij.

Vrienden heeft hij nog steeds niet. Hij blijft een eenling, teruggetrokken

en in zichzelf gekeerd. Zijn broer is hem de baas, maar Otto accepteert dat, zoals hij eigenlijk alles neemt zoals het komt. Zo blijft hij ook afhankelijk van de plannen die anderen maken t.a.v. zijn toekomst.

Commentaar. De ontwikkeling verloopt overeenkomstig de prognose die aan het einde van de lagere school werd gesteld. Zolang Otto wordt geplaatst voor opgaven, die redelijk binnen zijn macht liggen, levert hij behoorlijke prestaties. Maar hij is iemand die men vooral niet te zwaar moet belasten. Als hij op kantoor stapje voor stapje met wat verantwoordelijker taken wordt belast, zal hij op betrekkelijk eenvoudig niveau een goed medewerker worden.

De persoonlijkheidsontwikkeling verloopt in dit geval weinig positief, al graaft Otto tenslotte een holletje, waar hij zich redelijk veilig weet te voelen. Zijn liefhebberij, het slagwerken, is een typische vluchtoplossing voor iemand, die echte sociale contacten wel zou wensen, maar deze niet aandurft.

J 36 René: taaie volharding compenseert middelmatige capaciteiten

IQ Sn 104

Tm 103

Wp 83

René is de middelste van vijf kinderen in het gezin van een kleine middenstander. Hij is bijzonder driftig en een plaaggeest voor zijn drie zusjes. De ouders vragen zich af in hoeverre deze driftbuien en zijn zeer laat — op tienjarige leeftijd — zindelijk worden, verband houden met een val vlak na de geboorte, die een hersenletsel veroorzaakt zou kunnen hebben.

René's hobby is voetballen. Op school bevalt het hem nu wel, hoewel het er — ook door de late zindelijkheid — in het begin erg moeilijk was. Hij wil graag sportverslaggever of vertegenwoordiger worden. De ouders zouden hem graag op de h.b.s. zien. De onderwijzer beschouwt hem als een 'stil, rustig ventje', die beter naar het u.l.o. dan naar de h.b.s. kan. Volgens de testresultaten is v.h.m.o. beslist te zwaar. De prognose voor u.l.o. is echter positief.

Ondanks het negatief advies van de school laten de ouders René toch toelatingsexamen doen voor de h.b.s. Daar wordt hij echter niet toegelaten. Hij gaat daarom naar het u.l.o.

Dit bevalt hem uitstekend. Zijn houding begint ook thuis te veranderen. Hij werkt zeer efficiënt, is energiek en heeft een groot plichtsgevoel. Het is nu zijn plan via u.l.o. en h.b.s. naar de belastingacademie te gaan.

Zijn puberteitsontwikkeling levert aanvankelijk geen bijzondere moeilijkheden op, hoewel de verhouding tot vader wel eens moeilijk is, temeer omdat vader nogal autoritair optreedt. Moeder weet dit echter te sussen.

Het gezinsleven lijdt overigens onder de drukte van de zaak en de kleine behuizing. Daarbij komt nog dat de moeder een zwakke gezondheid heeft en vrij veel ziek is.

De tweede klas doubleert hij, niet zozeer door gebrek aan capaciteiten, als wel door gemakzucht. Daarna gaat het beter; hij doorloopt de derde en wordt bevorderd naar de vierde klas. Geleidelijk plaagt hij zijn broertje en zusjes ook veel minder.

Hij slaagt voor het u.l.o.-diploma en gaat naar de h.b.s., waar hij tot de vierde klas van de A-richting wordt toegelaten. Ook thans is moeder weer ziek, en vader kan de zaak niet meer aan. René werkt, tegen zijn zin, hard mee in de zaak, zonder de school te verwaarlozen.

Hij haalt ook het h.b.s.-diploma, en dat, terwijl vader volkomen overspannen raakt en men moet besluiten de zaak te verkopen. Ondanks alles slaagt hij voor de belastingacademie en begint hij aan de opleiding.

Commentaar. René lijkt het voorbeeld van iemand, die tegen de stroom in toch bereikt wat hij wil. De school is voor hem alles, misschien ook omdat het een uitweg uit de misère thuis voor hem betekent. Opvallend is dat hij zich al vroeg een niet zeer gangbare opleiding als ideaal kiest en dit doel gedurende vele jaren nastreeft. Misschien dat deze toch van grote hardnekkigheid getuigende instelling, gevoegd bij een grote ijver en een goed uithoudingsvermogen, de verklaring levert, waarom deze jongen met middelmatige capaciteiten het toch nog een heel eind weet te brengen.

M 37 Ida: maatschappelijke concurrentie

IQ Tm 105

Wp 120

Ida en haar jongere zusje worden opgevoed door moeder, die al geruime tijd gescheiden is. Financieel heeft het gezin het niet ruim. Dit geeft vooral problemen nu Ida haar tegenwoordige school bezoekt, waar de meeste leerlingen uit tamelijk gegoede families komen. Ida wil materieel met hen concurreren; ze stelt eisen waar moeder niet aan kan voldoen. Een gemakkelijk kind is ze ook in andere opzichten niet. Ze is erg gesloten en nogal brutaal uitgevallen. Ida zou graag naar de m.m.s. willen. Moeder,

die zelf uit een eenvoudig milieu komt, weet hier weinig op te zeggen.

Op school vindt men haar echter niet geschikt voor v.h.m.o. Ze is een middelmatige leerlinge naar begrip en ijver. Het zou de onderwijzer erg meevallen als ze een u.l.o.-diploma zou behalen.

De testresultaten doen ook verwachten dat m.m.s. boven haar bereik ligt. Maar anderzijds krijgen wij de indruk dat haar prestatievermogen toch iets beter is dan op school blijkt, zodat wij haar wel een reële kans van slagen op de u.l.o.-school geven.

Op advies van de school gaat Ida een driejarige handels-u.l.o. bezoeken, waar zij de eerste klas normaal doorloopt. In de tweede klas wordt zij echter bij de halfjaarlijkse overgang niet bevorderd en aangezien zij geen lust meer in de studie heeft wordt zij, op haar dringende wens, van school genomen. Aan de leerplicht heeft zij immers voldaan. Zij blijft nu enige tijd thuis om moeder te helpen. Moeder is inmiddels hertrouwd, waardoor de welstand in het gezin aanzienlijk is verbeterd.

Toekomstplannen heeft Ida nog niet. Ze praat wel eens over kapster of verkoopster worden, maar dit blijft nog in het vage. Ondertussen groeit zij lichamelijk vrij snel uit, terwijl zij psychisch nog vrij kinderlijk blijft.

Na een half jaar thuis te zijn geweest, besluit Ida toch maar weer de school te gaan bezoeken. Na enkele maanden geeft zij dit echter weer op, omdat zij weinig aan de studie heeft kunnen doen. Moeder is enige tijd in het ziekenhuis opgenomen geweest en in die periode heeft Ida de huishouding moet verzorgen. Na het herstel van moeder gaat zij als leerling-verkoopster werken.

Doordat de stiefvader — onopgehelderde — bezwaren tegen ons onderzoek heeft, wordt het contact dat de laatste jaren als stroef verliep, hierna door het gezin beëindigd.

Commentaar. De leiding die door de moeder wordt gegeven, heeft blijkbaar weinig te betekenen. Wat Ida wil, gebeurt. Zij komt er daardoor ook niet toe, zich op school naar behoren in te spannen. Overigens geeft de ontwikkeling weinig aanleiding tot opmerkingen. Naar persoonlijkheid schijnt Ida vrij normaal uit te groeien.

**M 38 Carrie: gebrek aan intellectuele
zelfstandigheid**

IQ Sn 109

Tm 110

Wp 122

Carrie is de oudste van twee kinderen uit een harmonisch, levendig

gezin. Zij is een oersterk, vitaal kind, energiek en onvermoeibaar. In haar optreden is ze spontaan en eerlijk. Ze heeft veel vriendjes en vriendinnetjes en is het middelpunt bij ieder spel.

De ouders en vooral de vader zijn erg ambitieus t.a.v. haar schoolloopbaan. Zij hopen dat ze naar de h.b.s. kan gaan. Carrie zelf weet nog niet precies wat ze wil. Ze denkt wel eens aan het beroep van masseuse, maar erg uitgesproken is deze wens nog niet.

Op school zijn haar prestaties goed. De onderwijzer is echter van mening dat zij wat boven haar krachten werkt en dat zij eigenlijk door de anderen meegetrokken wordt. Volgens hem zijn haar prestaties niet zozeer te danken aan haar intelligentie als wel aan haar ijver.

Het oordeel op grond van het psychologisch onderzoek is, dat een m.m.s. eventueel wel in aanmerking komt. Een h.b.s. zou alleen met veel steun en ijver misschien wel kunnen. U.l.o. zou natuurlijk de minst moeilijke oplossing zijn.

Carrie zakt voor het toelatingsexamen voor de middelbare school. Ze gaat dan naar het u.l.o. In de eerste klas doet ze erg haar best. Haar vader staat haar met raad en daad terzijde en haar goede resultaten zijn dan ook voor een groot deel aan hem te danken.

Carrie is nog een robbedoes, vrolijk en levendig, soms ook agressief en opvliegend. Zo vecht ze bijv. vaak en graag met haar leeftijdsgenootjes.

In de tweede klas heeft ze veel meer moeite met het schoolwerk. Het komt haar zeker niet aanwaaien, maar met constante hulp van haar vader en door haar eigen ijver wordt ze aan het einde van het schooljaar toch voorwaardelijk bevorderd naar de derde klas.

In de derde klas moet zij zo hard werken, dat ze af en toe zenuwbuien krijgt door het vele werk. Haar vader doet nog steeds onvermoeibaar mee. Samen met hem staat ze iedere ochtend heel vroeg op om al het werk nog eens door te nemen. Dank zij haar oersterke gestel en haar levenslust houdt Carrie dit vol. Zij wordt tenslotte voorwaardelijk bevorderd naar de vierde klas.

Hier moet zij het echter toch opgeven. Zij wordt teruggezet naar de derde klas, waar ze toch weer hard moet werken.

Ondanks dat heeft ze naast haar school toch nog veel ander activiteiten. Zij is een gezellig kind met een hele troep vrienden. Ze is ook op school erg populair.

Nog steeds wil ze masseuse worden, een wens waar haar ouders nu ten volle mee instemmen.

Ze haalt nu in één ruk haar einddiploma en gaat dan eerst een jaar

naar een vormingsklas van de huishoudschool. Pas als ze achttien jaar is mag ze aan haar opleiding heilgymnastiek en massage beginnen. Volgens de laatste berichten bevat deze opleiding haar prima. Het werk is moeilijk, maar haar interesse is groot, evenals haar werklust. Ze wordt echter ook nu nog erg in beslag genomen door het gezelligheidsleven binnen en buiten de schoolvereniging en de vele nieuwe vrienden en die ze gemaakt heeft.

Carrie is een bijzonder energiek kind dat bergen kan verzetten. Ze heeft weinig slaap nodig, voelt zich altijd fit, ziet bijna nooit ergens tegen op en dartelt zorgeloos en enthousiast door het leven.

Commentaar. Carrie's capaciteiten zijn op zichzelf voor u.l.o. niet aan de lage kant. Het ontbreekt haar echter aan intellectuele zelfstandigheid en daardoor valt de studie haar moeilijk. Dank zij haar eigen ijver en de hulp van haar vader lukte het haar toch het einddiploma te behalen. Het is zeer de vraag of zij de opleiding waar ze nu aan begonnen is qua niveau kan volhouden, ook al is haar motivatie sterk en haar interesse en ambitie groot. Juist op deze school, waar men de leerlingen volkomen vrij laat en alles geregeld is zoals bij een academische opleiding, met colleges en tentamina, kan het gebrek aan intellectuele zelfstandigheid haar parten spelen. Ook bestaat de kans dat zij zich wat te erg zal laten afleiden door pretjes en vriendjes.

J 39 Leendert: gezagsproblemen

IQ Sn 111

Tm 113

Wp 117

Leendert, als enige zoon en oudste in een gezin met vier kinderen, heeft een gezagspositie. Hij is bezig tegenover zijn zusjes, neemt graag de plaats van vader in. De meisjes nemen dit gemakkelijker dan moeder, met wie hij nogal eens conflicten heeft. Vader, die landarbeider is, staat wat buiten dit gedoe. Hij kan met Leendert wel goed overweg.

Op school levert Leendert redelijk goede prestaties. Hij zou, volgens de onderwijzer, wel u.l.o. kunnen volgen, maar heeft daarvoor geen ambities. Op school is hij wel gezien, ondanks het feit dat hij nogal driftig en heerszuchtig is. Toekomstplannen heeft hij weinig. Misschien zou hij naar zee willen, misschien ook wel iets anders. Zijn ouders hebben hem gesugereerd, eerst een l.t.s. te volgen en met dit voorstel is hij het ook wel eens.

De testresultaten wijzen op een niveau, dat zelfs wat boven dat van de

gemiddelde u.l.o.-leerling ligt. Maar hij heeft een slechte werkhouding. Vooral het gebrek aan motivatie valt op. Dit zou hem ook op een l.t.s. nog parten kunnen spelen, als er niet corrigerend wordt opgetreden.

De voorbereidende klas van de l.t.s. wordt, met weinig werken en gemiddelde cijfers, doorlopen. Leendert kiest nu de richting metaalbewerken. Ergens op de achtergrond leeft bij Leendert nog de gedachte t.z.t. naar een machinistenschool te gaan.

Hoewel Leendert beslist niet erg hard werkt, wordt hij wel bevorderd; hij kiest nu voor machinebankwerker. Maar ditmaal stelt de school hogere eisen, zodat hij het diploma niet behaalt. Voor doubleren voelt hij niet; hij zoekt een werkkring op een gereedschappenfabriek. De techniek interesseert hem wel, maar het moet gemakkelijk gaan. Ook thuis is hij weinig geneigd de handen uit de mouwen te steken, zeer tot ongenoegen van moeder.

In zijn gedrag is hij ondertussen een echte nozem geworden. Hij zwerft met zijn bromfiets voortdurend op straat, rookt zeer veel, is thuis onhandelbaar en zeer gesloten.

De mislukking op de l.t.s. blijft Leendert nog geruime tijd parten spelen. Hij is te koppig om te erkennen dat het aan zijn eigen gemakzucht heeft gelegen. Daarom wil hij ook geen avondschoon bezoeken, om daar de schade in te halen.

Na anderhalf jaar op de gereedschappenfabriek zwaait hij om naar de binnenvaart, waar hij echter al spoedig ruzie met zijn patroon krijgt. Na een korte periode van werk op een betonfabriek keert hij weer naar de metaalindustrie terug, nu als slijper. Dit zal tot de aanstaande dienstplichtperiode wel zijn laatste werkkring zijn.

Ook aan het einde van ons contact met hem — hij is dan bijna negentien jaar — blijven er veel moeilijkheden in het gezin bestaan. De ouders hebben hem 'opgegeven' als een hopeloos geval. Hij doet zijn eigen zin, is thuis zeer onhartelijk en gesloten. Een rol zal ook wel spelen dat het gezin streng orthodox-christelijk leeft, terwijl Leendert zich aan de kerk niets gelegen laat liggen. Sedert zijn zestiende jaar heeft Leendert geregeld een meisje, maar tot een vaste relatie is hij nog niet gekomen.

Commentaar. Een belangrijke sleutel tot dit geval is blijkbaar Leenderts positie als oudste en enige jongen in dit gezin. Door deze positie is hij schromelijk verwend en bovendien overbeschermd. De gemakzucht en het gebrek aan discipline volgen hieruit. Vooral met moeder, die een prettige doch vrij dominante vrouw is, leidt dit tot grote conflicten. Men kan

niet aan de indruk ontkomen, dat de moeilijke puberteitsontwikkeling, die vrijwel tot een verlies van contact met het gezin leidt, ten dele ook een gevolg is van het feit dat men hem te weinig tactvol tegemoet is getreden. Misschien dat in dit opzicht de onderbreking van de gewone gang van zaken door de militaire dienst een goede uitwerking heeft. Door een wat grotere distantie en ook door een stabilisering na de puberteit komt er een mogelijkheid om een meer ontspannen relatie op te bouwen.

M 40 Joke: een raadsel

IQ Tm 105

Wp 101

Joke is de oudste van twee kinderen. Haar ouders hebben een winkel waar zij praktisch al hun tijd aan besteden. Zij willen graag dat Joke u.l.o. volgt en dan in de zaak komt werken. Joke wil dit ook wel.

Op school is haar niveau zwak voldoende, ze is weinig geïnteresseerd en zit zich vaak te vervelen. Ze voelt zich niet thuis op school, waar ze qua milieu wat uit de toon valt. De onderwijzer acht haar geschikt voor een industrieschool of een huishoudschool.

Op grond van het psychologisch onderzoek luidt de prognose, dat een u.l.o. wel te zwaar zal zijn. Lager nijverheidsonderwijs ligt meer in haar lijn.

Daar de ouders weinig voor een huishoudschool voelen, gaat Joke naar een handels-u.l.o., waar ze de beste van de klas is. Ze werkt zeer serieus en ijverig en gaat met een prachtig rapport over naar de tweede klas. Ook hier doet ze het prima. Ze toont een heel grote ijver; ze kan haast niet ophouden met werken. Ze wil nu zelf niet meer in de zaak van haar ouders, wat deze wel jammer vinden, maar ze dwingen haar niet. In plaats daarvan geeft zij nu de wens te kennen om later naar een avondschool te gaan, en een kantoorbaantje te nemen, tot ze stewardess kan worden.

Op school is ze eierzuchtig. Ze wil per se uitblinken en bij de besten behoren. Ze gaat over naar de derde klas en slaagt dan als beste van haar groep voor het eindexamen. Het plan is nu, dat ze het avondlyceum zal bezoeken en dan overdag thuis zo'n beetje het huishouden zal doen en soms wat in de winkel helpen. Ze wil nu schoonheidsspecialiste worden, maar deze wens is maar van korte duur.

Met zeer goede cijfers gaat Joke over naar de tweede klas van het avond-lyceum. Ze werkt hard en vindt de school heerlijk, maar ze heeft het thuis niet zo leuk. Ze is de hele dag alleen en verder is de verhouding

met haar ouders nogal koel. Ze bemoeien zich weinig met haar. Er is veel ruzie, want vader is een man van de oude stempel met conservatieve opvattingen. Het feit dat Joke niet in de winkel wil, geeft echter toch geen ernstige conflicten, hoewel de ouders wel anders hadden gehoopt.

Het volgende jaar neemt Joke er een baantje bij op een accountantskantoor. Ze doet er administratief werk. Ze heeft dit baantje genomen, omdat ze niet zoveel thuis wilde zitten, waar ze, tot groot gemak van haar moeder, steeds meer aan het huishouden ging doen, en om wat meer contact met leeftijdgenoten te hebben.

Ze doorloopt achtereenvolgens de derde en vierde klas van de afdeling gymnasium met goede resultaten. Ze hoort steeds bij de besten van de klas, vindt de school heerlijk, toont grote ijver en studiezijn en de motivering is groot. Wat ze na haar eindexamen zal gaan doen, weet ze nog niet. Ze heeft plannen om naar het buitenland te gaan. Ze wil beslist niet in de winkel van haar ouders.

Momenteel is de school het belangrijkste voor haar. Ze maakt het zelfs uit met haar vriend, omdat deze te veel beslag op haar tijd legt. Ze is een zeer serieus, zelfstandig meisje, dat al haar zaken zelf regelt.

Commentaar. Het geval Joke blijft in verschillende opzichten een raadsel. Men behoeft de bijzondere goede resultaten op een handels-u.l.o. nog niet te zwaar laten wegen, maar als dan vervolgens ook op een avondlyceum de prestaties opvallend goed zijn, kan men niet anders dan concluderen dat zij aan het einde van de lagere school zwaar onderschat is. Hoewel een zeer goede ijver en wilskracht tot deze prestaties het hunne zullen hebben bijgedragen, blijft dan toch de vraag, waarom hiervan op de lagere school zo weinig is gebleken. Twee denkbare verklaringen: die van een sociaal conflict dat remmend werkte op haar prestaties en die van een zo goede begaafdheid dat zij zich op de lagere school uit verveling te weinig inspande, komen beide in strijd met het feit, dat uit de testresultaten ook geen indicatie volgt, dat zij meer zou kunnen. Een oplossing voor dit probleem is uit het beschikbare materiaal niet te krijgen. Bij het gereedmaken van dit bericht was er nog geen gelegenheid geweest, Joke te verzoeken nog eens aan een psychologisch onderzoek mee te werken, om na te gaan of thans de resultaten wellicht anders zouden zijn.

**J 41 Herbert: bevrijding
uit een niet-passende rol**

IQ Sn 120

Tm 135

Wp 127

Herbert is een rustige, gesloten jongen, stevig van postuur. Het type waarvan men zegt 'een stil water, maar met diepe gronden'. Herbert verwerkt alles innerlijk. Hij is erg gevoelig, kan niet tegen hardheid, maar kan wel ineens even erg stoer doen of gemeen plagen. Dit is dan kennelijk de uitlaat voor zijn in stilte gekoesterde verlangens naar aanzien en macht, die hij door de pressie van de ouders niet op een adequater wijze kan realiseren. Zij eisen een model-zoon en zijn niet in staat tot echte belangstelling voor de behoeften van het kind.

Zijn schoolprestaties zijn over de hele linie goed. Voor de verdere opleiding wordt v.h.m.o. aangeraden. De ouders willen hem naar de h.b.s. hebben en Herbert zelf beseft, dat ouders en meester het wel het beste zullen weten. Hij maakt er zich verder niet druk over.

Volgens de testresultaten valt de prognose voor v.h.m.o. gunstig uit.

Herbert gaat op een lyceum de h.b.s-richting volgen. Het eerste jaar gaat alles prima. Hij doet zijn best en gaat met behoorlijke cijfers over naar de tweede klas. In wiskunde is hij niet zo goed, maar de talen gaan uitstekend, daar heeft hij ook veel plezier in.

In de tweede klas werkt hij niet meer zo uitsluitend en intensief aan zijn huiswerk. Toch wordt hij bevorderd, weer met goede cijfers. Hij blijft stil, gesloten en serieus met nerveuse uitschieters.

In de derde komen er meer nervositeitsverschijnselen, bijna allemaal in de lichamelijke sfeer. Herbert vindt het wel prettig op school. Hij werkt redelijk hard, naast zijn vele hobby's. Hij wordt zelfstandiger, durft iets meer, komt ook meer voor zijn mening uit, niet altijd tot genoegen van zijn ouders. Ook lichamelijk wordt hij volwassener. Met heel middelmatige cijfers wordt hij naar 4-B bevorderd.

In deze klas werkt hij serieus en hard, vooral voor de wiskunde. Verder zet de ontwikkeling zich in dezelfde kant voort als het vorige jaar.

In de vijfde klas, waar hij nu terecht komt, werkt hij plichtmatig. Zijn grote vasthoudendheid komt nu goed naar voren. Voor zijn eindexamen slaagt hij met uiteenlopende cijfers voor de exacte vakken en goede cijfers voor de talen.

Als verdere opleiding kiest hij de tekenacademie. De wens van vader was eigenlijk een academisch beroep, liefst Delft, maar Herbert wil dat niet en de ouders begrijpen dat hij de technische studie ook niet aan zal kunnen. Zijn fort ligt meer in het creatieve dan in het technische.

Hij blijft echter maar een half jaar op de tekenacademie. Zijn hele puberteit is dan zo conflictueus geworden, dat de ouders ten einde raad hem een baantje bezorgen in een bedrijf. Ook gaat hij nog even varen. Hij is volkomen zijn stuur kwijt. Hij zit vol problemen die hij niet uiten kan en is zo ongemakkelijk, teruggetrokken en chagrijnig in het dagelijks contact dat er niets met hem te beginnen is. Hij maakt veel gedichten en hierin weet hij steeds adequater zijn gevoelens tot uiting te brengen. Ook schildert hij, eveneens zeer goed.

Pas anderhalf jaar later, als hij in militaire dienst moet gaan, is hij juist over het moeilijkste heen. Hij gaat weer iets meer belangstelling tonen voor zijn omgeving, wordt wat kalmer, vriendelijker en actiever. Zijn gedichten worden steeds beter en zuiverder en hij maakt zelfs plannen om ze naar een uitgeverij te brengen.

Commentaar. Bij Herbert zien we een merkwaardig ontwikkelingsproces. Ogenscheinlijk past hij zich soepel aan de omgeving aan; hij haalt ook vlot een niet gemakkelijk diploma. Maar ondertussen voltrekt zich blijkbaar een innerlijke groei, die weinig past bij datgene wat de ouders verlangen: een conventionele, model-aangepaste jongen, die te zijner tijd een beroep zal uitoefenen dat maatschappelijk in aanzien staat. Men kan zich voorstellen dat de ouders weinig begrip en sympathie hebben voor de artistieke ambities van hun zoon.

Dit alles komt op een gegeven ogenblik explosief naar boven. Voor Herbert is dit de bevrijding van de niet-passende rol waarin hij werd gedrongen. Hoe onrustbarend dit er ook uitziet, toch behoeft de verdere ontwikkeling geen aanleiding te geven tot grote bezorgdheid. Herbert maakt ondanks alles een positieve indruk en er is een goede kans dat hij, met zijn kwaliteiten, zijn weg wel zal weten te vinden.

M 42 Lucy: geforceerde verwachtingen

IQ Sn 113

Tm 123

Wp 123

Lucy is de oudste van de beide dochters uit een welgesteld gezin. Zij is een nerveus, niet erg vitaal meisje. In het huiselijk milieu, dat niet veel diepgang kent, maar ook vrij is van grote conflicten, weet zij zich wel te handhaven. Op de lagere school heeft zij behoorlijke prestaties geleverd en het gezin verwacht dat zij in staat zal zijn een h.b.s. te doorlopen. Ook de school adviseert h.b.s. Haar beroepswens luidt: stewardess.

De testresultaten geven aanleiding tot de prognose dat Lucy beter zal doen een m.m.s. te bezoeken. H.b.s. lijkt te zwaar.

Voor het toelatingsexamen h.b.s. slaagt zij en met enige bijles in algebra en meetkunde wordt de eerste klas vlot doorlopen. Reeds in de eerste klas begint haar gedrag duidelijk volwassener te worden. Ze is 'een hele dame'; mooie kleren, make-up, sociale contacten, spelen een belangrijke rol in haar leventje. Haar ideaal blijft stewardess te worden.

Ook de tweede klas h.b.s. wordt zonder definitief struikelen doorlopen; na een herexamen voor wiskunde wordt zij bevorderd. De ouders verwachten dat zij de h.b.s., na misschien een doublure, wel zal halen. Lucy ziet er al uit als zestien. Het is een mondain meisje. Dank zij de welstand van het gezin kan zij zich op het gebied van kleding heel wat permitteren. Ze wil nog steeds stewardess worden.

Ondanks bijlessen voor wiskunde wordt zij in de derde klas niet bevorderd. Wel wordt haar de kans geboden over te gaan naar de vierde klas van de m.m.s., maar hier gaat men niet op in. Contacten met de andere sekse, die in vorige jaren nog maar incidenteel werden aangeduid, heeft zij nu duidelijk wel.

Over de toekomstplannen staat nog weinig vast, vooral omdat moeder het haars inziens gevaarlijke beroep van stewardess afwijst.

Na het tweede jaar in de derde klas wordt Lucy bevorderd. Maar noch de A- noch de B-richting trekt haar. Zij houdt evenmin van boekhouden als van wiskunde. Daarom wordt nu toch maar besloten, dat zij naar de vierde klas van de m.m.s. zal gaan. Zij heeft ijverig gewerkt, maar schijnt wel ongeveer aan haar plafond te zijn.

De rijping verloopt nog steeds vrij snel. In kleding en opmaak lijkt Lucy een twintigjarige. In haar optreden zou men haar op zeventien schatten. Zij wil nog steeds stewardess worden, waartegen moeder bezwaren heeft. Overigens verloopt haar leventje zonder belangrijke conflicten.

De vijfde klas m.m.s. haalt zij na een herexamen Frans. Voor dit vak krijgt Lucy nu bijlessen. Haar ijver schijnt wat minder te worden. Het plan stewardess te worden is van de baan, maar nog niet door een scherp omljnde wens vervangen.

De eindlijst m.m.s. ziet er behoorlijk uit: meest zessen en zevens, met als uitschieter een tien voor geschiedenis. De bijlessen Frans hebben zo aangeslagen dat zij nu wel m.o.-Frans zou willen doen. Maar de universitaire opleiding, waaraan zij wil deelnemen, blijkt reeds 'vol' te zijn. Uiteindelijk valt de keuze dan op een cursus voor secretaresse, daarna wil zij graag een tijdje naar het buitenland.

De eindindruk is die van een rustig meisje, met een - ondanks de betrekkelijk geringe diepgang en de grote aandacht voor uiterlijke verzorging - toch vrij gave persoonlijkheid.

Commentaar. Lucy wordt blijkbaar door het milieu te hoog opgejaagd. Gelukkig ziet men op de duur wel in, dat een einddiploma h.b.s. boven haar macht ligt en schakelt men over op m.m.s. Dezelfde ambitie leidt er dan toe, het kind te stimuleren tot de keuze van de studie m.o.-Frans, een vak waar zij een jaar te voren nog herexamen in moest doen. Gezien haar begaafheidsniveau en werkhouding mag men wel aannemen, dat de slechte prestaties, die tot dit herexamen leidden, niet uitsluitend op aversie zijn terug te voeren. De m.o.-studie is overigens ook naar niveau voor haar te zwaar en de keuze van een secretaresse-opleiding is hier een veel betere oplossing.

J 43 Jeroen: slachtoffer van de school

IQ Sn 110

Tm 110

Wp 107

Jeroen is een levendige, spraakzaam-gevatte jongen, die oudste van drie kinderen. Vader is politie-agent, een nog betrekkelijk jonge, sportief ingestelde man. In het gezin blijkt tussen de kinderen veel rivaliteit te bestaan.

Jeroen is volgens de ouders zonder veel problemen opgegroeid. Hoogstens draagt zijn levendigheid wel eens het karakter van een wat nerveus aandoende rusteloosheid, waardoor ook zijn concentratie te leiden heeft. De eerste vier schooljaren heeft hij doorgebracht op een school die als onderwijsinstelling geen goede naam had. Dit is nog in de zesde klas te merken, daar de basisvorming niet voldoende hecht is. Zijn prestaties zijn dan ook maar juist voldoende. De ouders hadden hem graag op de h.b.s. gehad, maar zien wel in dat dit te hoog gegrepen zou zijn. Men wil hem nu naar het u.l.o. zenden. De klasse-onderwijzer vermoedt echter, dat ook dit voor hem een zeer zware opgave zal worden. Jeroen's ideaal is, later naar zee te gaan.

Volgens de testresultaten heeft hij wel een voldoende niveau voor u.l.o. Het karakteronderzoek wijst op vrij grote, onderdrukte spanningen. Vermoedelijk is moeder zo dominant, dat Jeroen zijn angsten en gevoelens van frustratie alleen indirect, in angstdromen, nerveuze onrust en in het plagen van het jongere broertje en zusje, kan uitleven. Ook op zijn werk-

houding en leerprestaties zouden deze spanningen invloed kunnen hebben, zodat het testoordeel eveneens luidt dat de kansen van slagen op u.l.o. middelmatig worden geacht. Er is echter nog geen aanleiding, de keuze van dit schooltype beslist te ontraden.

De eerste twee rapporten op de u.l.o.-school zijn nog redelijk. Daarna zakt Jeroen echter af, zodat hij - tegen zijn verwachting - niet wordt bevorderd. Hij besteedt weinig tijd aan zijn huiswerk, gemiddeld een half uur per dag, werkt snel en slordig en is door vriendjes snel af te leiden. De ouders zien na afloop van het jaar wel in, dat Jeroen meer leiding nodig heeft. Hij werkt het tweede jaar beter en wordt nu bevorderd.

Na een goede start zakt hij in de tweede klas weer af, opnieuw door onvoldoende ijver. Het paasrapport is slecht, maar er komt een eindspurt waardoor hij nog voorwaardelijk kan worden bevorderd.

Veiligheidshalve wordt hij in de derde klas op een huiswerkcursus geplaatst, wat hij zelf prettig vindt, omdat hij weet dat hij op eigen kracht te weinig uitvoert. Met gemiddelde rapportcijfers wordt hij naar de vierde bevorderd. Op zijn aspiraties heeft dit een zeer stimulerende invloed. Hij wil nu het B-diploma gaan behalen, om dan nog over te gaan op de h.b.s. en vervolgens de Koninklijke Militaire Academie te bezoeken. De wens om naar zee te gaan is wel steeds aanwezig, maar hij is op medische gronden, onvoldoende gezichtsscherpte, ongeschikt. In zijn optreden is hij nog een echte puber. Thuis geeft hij weinig moeilijkheden.

Dan komt een débâcle. Een 'voor-tentamen' op school valt onvoldoende uit, waarna men hem terugplaatst naar de derde klas. Voor Jeroen is dat desastreus. Hij voert niets uit en wordt niet bevorderd. Hij verlaat dan de school om een kantoorbetrekking te zoeken. De ouders zijn in mineurstemming. Men twijfelt er aan, of Jeroen nu wel bereid zal zijn via een avondstudie althans een aantal diploma's te behalen die voor een carrière op kantoor essentieel zijn. De jongen heeft wel plannen om een handelsavondschool te bezoeken, maar zal hij dit doorzetten?

De praktijk leert het volgende jaar dat de twijfel gerechtvaardigd is, waarbij echter moet worden bedacht, dat hij door de ligging van zijn werkkring lange reistijden maakt en dan met schoolbezoek soms 16 uur achtereen van huis is. Het kantoorwerk vindt hij afschuwelijk. Daarom besluit hij vervroegde inlijving aan te vragen, met op de achtergrond de gedachte dat hij eventueel beroepsmilitair zou kunnen worden.

Commentaar. De ontwikkelingsgang steunt de diagnostische bevindingen die aan het einde van de zesde klas werden verkregen. De intel-

lectuele capaciteiten zijn voor de gekozen opleiding evident voldoende, de studieproblemen komen voort uit zijn persoonlijkheidsstructuur. De ouders en zeker de moeder hebben geen notie, wat er achter de uiterlijke meegaandheid van Jeroen schuilgaat. Daardoor krijgt hij ook niet de constante leiding en vooral niet de extra aandacht die hij nodig heeft. Telkens als de prestaties weer op een behoorlijk peil zijn, verslapt de steun. De debâcle in de vierde klas is zeker mede te wijten aan een foute instelling van de school. De in de u.l.o.-wereld ingekankerde gewoonte om een deel der leerlingen, die men naar de vierde klas heeft bevorderd, niet tot het eindexamen toe te laten - zodat men tegenover de buitenwereld kan pronken met een 'hoog percentage' geslaagden - houdt in het algemeen al te weinig rekening met de gevoelens en belangen van het kind. De op deze school toegepaste kunstgreep van terugplaatsing legt daar nog een schepje bovenop en bij een jongen van Jeroen's persoonlijkheidsstructuur is dat catastrofaal. Bij zijn habitus houdt bovendien een slecht 'voor-tentamen' allerminst in dat hij voor het examen zou zakken!

M 44 Maud: slechte voorbereiding op de arbeid

IQ Sn 108

Tm 112

Wp 92

Maud is de jongste van een gezin met vier kinderen. Zij is een nakomertje en is altijd erg verwend, vooral door haar beide zusters. De ouders zijn zeer eenvoudige mensen. Vader is bode op het stadhuis. Hij is de autoriteit in het gezin. Moeder is een onevenwichtige, zwaarmoedige vrouw. Ze denkt zeer ongeordend en kan haar kinderen helemaal niet aan. Vooral op Maud heeft ze helemaal geen vat. Moeder is erg slap en geeft direct toe. Men kan dan ook zeggen dat Maud een zeer inconsequente opvoeding heeft gehad. Ze is gemakzuchtig, egoïstisch en erg wispelturig. Ze kan zich niet lang op iets concentreren. Ook haar contacten met vriendinnen wisselen snel.

Het oordeel van de onderwijzer over haar prestaties is niet zeer positief. Maud is een matige leerlinge. Zij heeft sterke leiding nodig en is niet goed aangepast aan de schooldiscipline. Haar werkhouding is niet best. IJver en wilskracht zijn niet voldoende en zij heeft een slecht concentratievermogen. De ouders en Maud overwegen als vervolg op de lagere school een u.l.o.-school te kiezen.

Uit de testresultaten blijkt dat de keuze van deze school wat betreft het

intellectueel niveau niet onjuist zou zijn. Maar gezien de slechte werkhouding heeft Maud alleen een kans van slagen, als er sterke controle wordt uitgeoefend.

In feite valt tenslotte de keuze op het eenvoudiger handels-u.l.o. Maud wordt het eerste halfjaar bevorderd, maar moet het tweede doubleren. Haar prestaties zijn over het algemeen zwak. De ouders houden wel toezicht, maar kunnen niet echt helpen. Thuis is ze erg stil en passief, gauw ontmoedigd in moeilijke situaties. Zij heeft weinig contact met haar ouders. Met Kerstmis van het volgend jaar wordt zij bevorderd naar de tweede klas. IJverig is ze niet, toezicht thuis is er ook niet meer. Ze maakt nu haar huiswerk voornamelijk op school.

Thuis zijn de omstandigheden van dien aard, dat Maud zich wat eenzaam gaat voelen en ze zondert zich wat af. Dit hangt samen met moeilijkheden die zich onder meer rond een inwonende getrouwde broer afspelen.

Het jaar daarop wordt zij bevorderd naar de derde klas. Ze is niet geïnteresseerd in het werk, wil liefst zo gauw mogelijk van school om te verdienen. Moeder zou dit direct goed vinden, maar vader eist dat ze eerst de school afmaakt.

De toestand schijnt thuis wel iets verbeterd te zijn. Maud trekt nu veel op met haar oudste zuster, die haar ook wel eens helpt met haar schoolwerk. Verder is zij thuis stil en passief, gaat haar eigen gang. Aan het einde van het jaar haalt ze haar eindexamen.

Ze gaat nu enige tijd in het buitenland werken in de huishouding, maar komt al gauw tot de ontdekking, dat ze er te veel moet doen. Ze keert dus weer naar huis terug, maar heeft dan totaal geen idee wat ze wil. Ze neemt een baantje op een advertentiebureau, waar ze zelf over de indeling van haar werktijden mag beslissen. Ze verdient geld en verder interesseert het haar niet. Thuis is ze stil, koppig, eigengereid en gemakzuchtig. Buitenshuis heeft ze veel praats, stelt zich graag op de voorgrond, is bij jongens zeer populair, ziet er aantrekkelijk uit en heeft dan ook vele vriendjes.

Als het werk op het advertentiebureau haar niet meer bevalt, krijgt ze een betrekking in een toonzaal voor behang. Hiertoe wordt ze min of meer door vader geprest, want als het aan Maud lag, bleef ze liever thuis. Ze doet thuis niets; haar zuster doet alles voor haar. Een probleem voor haar ouders zijn haar vele vriendjes en het 's avonds vaak lang weg blijven. Moeder heeft niet de kracht om flink op te treden en laat alles maar komen zoals het komt. Van vader heeft ze ook weinig steun.

Na een jaar gaat ze weg bij de zaak waar ze werkt, omdat het haar niet

meer bevalt. Ze komt weer bij het vroegere kantoor, waar ze simpel type-werk doet.

Het gezin ligt nu helemaal uit elkaar. De depressieve buien van de moeder worden steeds veelvuldiger en er is geen sprake meer van enig contact. Maud gaat volkomen haar eigen gang en trekt zich van niemand iets aan. Ze heeft geen ambitie om iets te bereiken; het werk interesseert haar niet of nauwelijks. Ze werkt alleen maar om wat geld te verdienen en is verder liever lui dan moe. Alle kinderen zijn al enige tijd het huis uit en Maud woont nog alleen bij haar ouders. Maar ook zij heeft zich verloofd, hetgeen meebrengt dat ze op het punt van de vele vrienden thans voor de ouders geen zorgen meer geeft.

Commentaar. Maud is een uiterlijk aantrekkelijk meisje dat ook, als jongste, voortdurend met aandacht en bewondering verwend is. Aan de vorming van een goede werkhinstelling en aan de ontwikkeling van plichtsgevoel is niets gedaan. De egoïstische trekken die daardoor tot ontwikkeling konden komen, zijn het beeld sterk gaan beheersen. Maud is gemakzuchtig en egocentrisch; zij volgt de weg van de minste weerstand. Erkend moet worden dat de situatie in latere jaren ook weinig opwekkend voor haar is, met een moeder die psychisch zeer weinig evenwichtig is, en trouwens ook met andere gezinsleden die een moeilijk karakter hebben en tenslotte met een zeer autoritaire, weinig begrijpende vader. Men kan zich voorstellen dat een meisje als Maud onder deze omstandigheden gemakkelijk de band met het gezin losmaakt. Maar ook ligt het voor de hand, dat de prognose ten aanzien van haar verdere ontwikkeling niet optimistisch kan zijn. Zal zij, als zij eerlang een eigen gezin sticht, opgewassen zijn tegen de taak die haar wacht?

J 45 Andries: gebrek aan capaciteiten

IQ Sn 87

Tm 98

Wp 95

Andries is de jongste van twee kinderen. Zijn vader heeft zich van een 'klein baasje' opgewerkt tot eigenaar van een groot restaurant. Thuis is Andries, verwend als hij is, vaak lastig en brutaal. Hij legt niet gemakkelijk contact en houdt niet van verenigingen. De ouders hebben door hun beroep ook weinig tijd om zich met de kinderen te bemoeien. In de zomermaanden is er helemaal geen sprake van huiselijk leven en intimiteit, waar de jongen toch wel erg op gesteld is.

Andries wil later arts worden. Vader vindt dit prachtig; hij heeft hoge aspiraties met zijn zoon. Hij wil ook niet aanvaarden, dat Andries niet bijzonder begaafd is, al is diens niveau op school beneden de middelmaat. Andries heeft niet veel interesse en zijn werkhouding laat ook te wensen over. Hij heeft niet veel contact met zijn klasgenoten en is ook niet zo bijster geliefd. Hij kan in geen geval naar de h.b.s. Volgens de onderwijzer zal zelfs u.l.o. al moeite kosten.

Op grond van het onderzoek lijkt het studieperspectief zeer ongunstig. Een middelbare school is in ieder geval uitgesloten. U.l.o. is ook onwaarschijnlijk. Wellicht kan in het bedrijf van vader een oplossing voor hem gezocht worden.

Andries volgt na het zesde leerjaar nog een opleidingsklasse. Hij krijgt veel en moeilijk huiswerk en moet vaak overhoord worden. Zijn niveau in de klas is maar juist voldoende. Zijn vader beslist dat hij nu maar naar het u.l.o. moet gaan. Andries is erg teleurgesteld dat hij niet naar de h.b.s. mag, hoewel zijn wens om arts te worden geleidelijk aan het verdwijnen is.

Andries gaat dus naar de u.l.o.-school. Zijn niveau is hier boven het gemiddelde; hij bereikt zelfs volgens de onderwijzer het h.b.s.-peil. Hoewel hij het niet nodig heeft, wordt hij toch nog vrij regelmatig overhoord.

Het plan is nu dat Andries na het u.l.o. naar de hotelvakschool zal gaan en dan in het bedrijf komt werken, om dit later eventueel over te nemen. Zowel de ouders als Andries voelen veel voor dit plan.

Andries gaat over naar de tweede klas. Hier zijn zijn prestaties over de hele linie vrij zwak en hij werkt weinig. Hij helpt in zijn vrije tijd wel eens in het restaurant en doet dit goed.

Op eigen verzoek gaat hij, na zijn bevordering naar de derde klas, naar een internaat, met een eigen onderwijssysteem, dat wat buiten het Nederlandse kader valt. Het is een dure school en vader vindt het eigenlijk schitterend dat hij zijn zoon, waarschijnlijk de minst gefortuneerde van zijn klas, die dure lessen kan laten volgen. Andries gaat over naar de laatste klas en bereidt zich voor op het eindexamen. Op school heeft hij het geweldig. Hij heeft vaak een grote mond, maar is vrij populair. Hij werkt echter niet hard en is snel over zichzelf tevreden.

Vader heeft een grote bewondering voor zoonlief en overweegt hem naar Nijenrode te sturen. Andries zelf wil naar een hotelvakschool, bijvoorbeeld in Zwitserland.

Het volgend jaar is het echter afgelopen met deze plannen. Andries doet geen examen, al volgt hij wel tot het einde van het jaar de lessen.

Hij gaat nu een schriftelijke cursus volgen voor het horeca-bedrijf er

doet één dag per week praktijk in Amsterdam. Verder helpt hij thuis in het bedrijf en werkt tot ieders tevredenheid. Hij heeft vele plannen en inzichten omtrent de toekomst van het bedrijf. Aan zijn studie werkt hij niet hard. Hij heeft geen studiezin, alleen de praktijk zegt hem wat. Iedere keer moet hij weer door vader aan het werk gezet worden.

Hij is een verwende puber geworden, would-be onverschillig, gewend om alles zo maar te krijgen en helemaal ingesteld op de bewondering die vader tegen wil en dank voor zijn zoon heeft.

Commentaar. Andries heeft geen enkele school met succes beëindigd. Het u.l.o., dat hem kennelijk tegenviel, brak hij na twee jaar af om naar het internaat te gaan, hetgeen vader hem maar al te graag toestond. Op dit instituut deed hij geen examen, waarschijnlijk omdat het te moeilijk was. Vader rationaliseert dit, door te zeggen dat hij het examen helemaal niet nodig heeft. Naast de geringe capaciteiten en negatieve werkhouding speelt ook de persoonlijkheidsontwikkeling van Andries een rol. Onder druk van een vrij dominerende vader komt Andries zelf nauwelijks tot zijn recht. Aan alle kanten materieel verwend, moet hij toch een huiselijk gezinsleven missen en dit heeft op deze onstabiele, wat pralerige jongen zijn uitwerking niet gemist.

J 46 Erik: gebrek aan leiding

IQ Sn 98

Tm 100

Wp 101

Erik is een zenuwachtige, rusteloze, wispelturige jongen. Als kind heeft hij vele malen een hersenschudding gehad, waarvan hij nog steeds langdurige hoofdpijnen heeft overgehouden. Hij is de jongste van vier broers. Volgens moeder had hij een meisje moeten zijn en daar wordt hij ook naar behandeld. Moeders liefde is bijgevolg nogal smorend. Met zijn vader heeft Erik op een wat zakelijker niveau een goed contact gehad. Dit contact moet hij thans echter missen, want vader heeft het gezin verlaten toen Erik ongeveer negen jaar oud was.

Op school is Erik een matige leerling. Hij toont weinig belangstelling voor zijn werk en zou het liefst direct geld gaan verdienen voor zijn moeder. Zijn beroep mag hij zelf kiezen. Hij heeft hier echter weinig ideeën over. Moeder stelt een technisch beroep voor. Erik voelt hier wel voor, maar ook de landbouw lijkt hem wel. De zee heeft eveneens een grote aantrekkingskracht op hem. De uitslag van het psychologisch onderzoek is,

dat, vooral ook qua werkhouding, agrarisch werk het meest in zijn lijn ligt.

Erik gaat echter naar de visserijschool, die hij gedurende drie jaar volgt. Hij heeft het hier erg naar zijn zin. 's Zomers wordt er gevaren, 's winters is er school. In de winter heeft hij er steeds allerlei baantjes bij.

Toch is het varen niet alles voor hem. Ieder voorjaar begint hij weer enthousiast, maar ieder najaar is zijn geestdrift weer gedaald. Desondanks houdt hij de school tot het einde toe vol.

Thuis is er nog maar weinig onderling contact. Moeder wordt teveel door haar eigen moeilijkheden en zorgen in beslag genomen om zich met haar jongste zoon te bemoeien en de oudsten zijn allang zelfstandig. Erik gaat dan ook volkomen zijn eigen weg en moeder weet nog maar weinig van zijn doen en laten af. Toch doet moeder wel steeds een beroep op hem, haar niet in haar eenzaamheid in de steek te laten. Zij dringt er ook erg op aan, dat hij het varen op zal geven.

Tenslotte geeft Erik toe. Hij gaat in een boekbinderij werken. Al spoedig verandert hij echter en komt nu op een plasticfabriek. Hij is erg wispelturig en weet eigenlijk in het geheel niet wat hij wil. Ook met zijn moeder zijn er steeds conflicten. Zij vindt dat Erik te gemakkelijk met geld omgaat; hij gaat veel naar café's en drinkt veel. Ook op zijn omgang met meisjes heeft zij kritiek.

Moeder heeft ondertussen een koffietent/patates-friteskraam geopend. Zij wil nu dat Erik deze samen met haar zal gaan drijven. Als moeder ziek wordt, zegt hij inderdaad zijn baan op en komt in de patates-friteskraam.

Deze gaat echter na enkele maanden failliet en Erik wordt nu bijrijder bij een expeditiebedrijf. Hij wil er chauffeur worden. Tevens heeft hij het plan om zelf een patates-friteskraam te gaan openen en ook wil hij in diensttijd naar de kokschool. Hij houdt echter slechts kort aan dit idee vast, want na nog een baantje bij een fabriek, gaat hij opeens weer varen. De zee trekt hem nog steeds, al verwacht zijn moeder, dat hij er wel weer gauw genoeg van zal krijgen.

Commentaar. Het is niet onwaarschijnlijk, dat Eriks onrust en stuurloosheid sterk in de hand zijn gewerkt door de ongunstige gezinssituatie. Erik heeft sterke steun en leiding nodig. Door de afwezigheid van een vaderlijke autoriteit en ook doordat zijn moeder hem nu niet meer de aandacht kan geven die hij nodig heeft, doch integendeel eerder steun van hèm verwacht, komt de jongen voor een te zware opgave te staan. Uit

zijn hele gedrag spreekt een kinderlijke lust tot directe bevrediging van zijn wensen. Zich ergens permanent voor inzetten kan hij niet.

J 47 Gijs: een onvoorspelbare factor

IQ Sn 96

Tm 104

Wp 95

Gijs is de oudste van drie kinderen uit een eenvoudig milieu. Vader is stationskruier, moeder heeft een betrekking als werkster. De beide oudste kinderen zijn dol op het jongste broertje, maar Gijs kan het met zijn drie jaar jongere zusje slecht vinden.

De emotionele verhoudingen thuis zijn weinig stabiel. De opvoeding is altijd vrij slap en inconsequent geweest. Moeder, die niet veel gezag heeft, laat veel aan vader over, die echter ook slechts incidenteel leiding geeft.

Gijs is een drukke, levendige, soms zenuwachtig-bewegelijke jongen. Op school is zijn niveau middelmatig; hij vertoont geen uitspringers en ook zijn ijver houdt niet over. Hij heeft al eens een klas gedoubleerd. De onderwijzer meent, dat hij u.l.o. niet aan zal kunnen en dat een tuinbouw- of ambachtsschool eerder voor hem in aanmerking komt. Gijs is dol op de natuur en wil zelf het liefst bloemist worden. Hij schijnt verder een aantal kennelijk irreële ambities te hebben, die niet motiverend werken.

Op grond van het psychologisch onderzoek wordt verwacht, dat hij wel zal belanden op ongeschoold niveau, d.w.z. iets beneden het peil van zijn capaciteiten, maar in overeenstemming met zijn gebrek aan motivering en het tekort aan richtende krachten in het milieu.

Kort na het verlaten van de zesde klas moet Gijs enige tijd in een ziekenhuis worden opgenomen, met verschijnselen die aan een hersenontsteking doen denken. Hij vertoonde thuis een abnormale behoefte aan slaap en zag er zeer suf uit. Zijn gedrag was onhebbelijk en kortaangebonden.

Als hij uit het ziekenhuis is ontslagen, komt hij als knecht bij een broodbakkerij. Thuis blijft hij grof-agressief en zeer brutaal. Hij moddert maar wat rond met zijn problemen die hij thuis niet kwijt kan. Door zijn moeder wordt hij helemaal niet begrepen. Zij verwent hem nu eens en beschermt hem als een klein kind en behandelt hem dan weer als volwassen, zodat er soms eisen worden gesteld die hij nog niet aan kan.

Hij blijft nog een jaartje in de bakkerij werken en moet ook een deel van de dag brood bezorgen. Hij volgt een dag in de week een banketbakkersschool en wordt bevorderd naar de tweede klas van de driejarige cursus.

Gijs heeft nog veel last van zijn ziekte, waarvoor hij nog onder be-

handeling bij een zenuwarts is. Thuis is Gijs niet te genieten. De verhoudingen worden zo slecht, dat hij het jaar daarop in een banketbakkerij in Duitsland gaat werken. Erg sterk voelt hij zich niet; hij gaat zich nu ook zorgen maken over zijn gezondheid. Als hij terugkomt, wil hij liever niet meer in een bakkerij werken, maar werk doen in de frisse lucht, waar hij niet zo veel last van slaap en sufheid heeft. Tevens krijgt hij nu op een afstand meer waardering voor zijn thuis en keert naar huis terug. Hij gaat dan eerst een tijdje bij een tuinder werken, maar vindt dit toch te koud en te vies. Ook krijgt hij enigszins last van reuma. Daarom gaat hij weer als knecht in een bakkerij werken.

Thuis is hij weer ongenaakbaar en brutaal als vroeger. Zijn verhouding tot alle huisgenoten is slecht, ook zijn werk interesseert hem totaal niet meer. De gevolgen van zijn ziekte spelen hem nog steeds parten, soms zakt hij midden onder z'n werk zo maar enkele minuten weg.

Het volgend jaar brengt enige verbetering ten aanzien van zijn kwaal. Het veelvuldig slapen is nu over. Maar hij blijft toch, afgezien van enkele opgewekte buien, zwaarmoedig en pessimistisch en heeft weinig zelfvertrouwen. Jegens zijn werk krijgt hij wel een positievere instelling. Hij moet brood rondbrengen. Dit doet hij eerlijk en de klanten zijn tevreden over hem. Hij is nu goedgekeurd voor de militaire dienst en dit heeft hem erg gerustgesteld. Na de dienst wil hij zijn middenstandsdiploma gaan halen om dan eventueel eerste bediende te worden bij zijn baas, die hem een zeer goed salaris biedt, opdat hij na de dienst maar terugkomt.

Als militair wordt hij kok. Dit werk vindt hij plezierig, maar aan de dienst heeft hij een hekel. Hij voelt zich weer minder goed en heeft veel last van slaapbehoefte. Hij is onverdraagzaam, pessimistisch en pietepeuterig, al is de verhouding met zijn ouders er wel beter op geworden.

Commentaar. Terwijl de aanvankelijke beduchtheid vooral gebaseerd was op zijn gebrek aan motivatie en op de weinig stimulerende invloed van zijn omgeving, wordt de feitelijke ontwikkeling meer bepaald door een onvoorziene omstandigheid: de hersenontsteking. De karakterologische moeilijkheden, in de vorm van onhandelbaarheid, onverdraagzaamheid, pietepeuterigheid, agressiviteit e.d., zijn zeer waarschijnlijk symptomen van de hersenbeschadiging door deze ziekte. Meer positief valt te constateren, dat er daarna toch wel van een behoorlijke mate van gerichtheid sprake is, waarbij we in het midden laten of dit al of niet met zijn ziekte verband houdt. Dank zij deze gerichtheid bereikt Gijs toch het niveau van een geschoold werker, overeenkomstig de stand van zijn capaciteiten.

Petra is de jongste uit een gezin met twee kinderen. Ze heeft nog een oudere zuster die eigenlijk ook altijd over haar gemoederd heeft. Petra is een wat ongedurig en soms moeilijk kind, vooral thuis. Bij anderen is ze meestal wel lief. Ze is snibbig en allerm minst volgzzaam, nogal stil en gesloten, niet sociaal ingesteld. Ze eist steeds de aandacht voor zich op en moet voortdurend bezig gehouden worden.

Op school is ze een matige leerlinge, al is ze wel ijverig. De onderwijzer acht haar geschikt voor u.l.o. De ouders, vooral de vader, die een tamelijk autoritaire figuur is, vinden haar behoorlijk begaafd. Zij achten haar zeker in staat middelbaar onderwijs te volgen, wat ook strookt met Petra's wensen.

De testresultaten geven de indruk dat Petra zelfs op een u.l.o.-school nog maar slechte kansen heeft. Een eenvoudiger schoolopleiding zou te prefereren zijn.

De ouders, zeer gebelgd over het advies van de school, laten haar toch toelatingsexamen voor de h.b.s. doen. Hiervoor zakt zij, hetgeen wordt toegeschreven aan de slechte voorbereiding op de lagere school. Ze doubleert nu de zesde klas, slaagt het jaar daarop wel en komt dan in de eerste klas van de h.b.s. Het gaat daar goed; ze werkt ijverig en heeft een redelijk rapport. Ze wordt bevorderd naar de tweede klas.

De verhouding thuis is nogal koel. Petra onttrekt zich zelf vaak aan het contact en van de ouders gaat wat dat betreft ook weinig uit.

Het volgend jaar gaat ze over naar de derde klas, zij het dan op het nippertje. Ze vindt het heerlijk op school, wil er ook hard voor werken en weet van aanpakken. Haar huiswerk maakt ze ook alleen. De ouders zijn zeer tevreden over haar schoolprestaties en het feit dat ze het helemaal zonder hulp doet. Maar het schoolsucces is kennelijk het enige waar het om gaat, er hangen steeds dreigementen in de lucht in de trant van: als het niet gaat, moet je er meteen af.

Het jaar daarop wordt ze bevorderd naar de vierde klas, zij kiest hier de A-richting. Ze werkt altijd heel serieus en weet van aanpakken. In de loop der jaren heeft zich bij haar het idee ontwikkeld: eerst h.b.s., daarna kweekschool. De ouders zijn het hier volkomen mee eens.

Ook de resultaten in de vierde klas zijn bevredigend. Een hoogvlieger is ze niet, ze haalt allemaal zesjes, maar ze werkt heel serieus.

Thuis is ze nog altijd wat afwerend, stug, eigenwijs, in zichzelf gekeerd.

Nu het goed blijft gaan op de h.b.s. wordt de houding van de ouders iets milder, ze blijven stimulerend, maar zijn niet meer zo dwingend, alsof ze het aan hun stand verplicht zijn dat Petra de h.b.s. haalt. Dat de verhoudingen koel zijn, komt ook wel voor een groot deel door Petra zelf, die contact en intimiteit uit de weg gaat.

Als ze het jaar daarop examen doet, zakt ze. Vooral het mondeling ging heel slecht. Ze had heel hard gewerkt en ook bijlessen Duits gehad. De ouders reageren op deze tegenvaller vrij nuchter en zij doet het nu rustig nog een jaar over. Er waren trouwens allerlei omstandigheden die dit resultaat beïnvloed hebben. Er waren grote conflicten in verband met een buitenlandse vriend. Vooral de verhouding met vader, die ook allerlei tegenslagen in zijn werk had en daar zeer onder leed, ging erg achteruit. Met haar moeder is het contact nu iets beter. Petra vertelt wat meer thuis. Moeder staat ook in de kwestie over de vriend aan haar kant. Voor het overige gaat Petra volkomen haar eigen gang.

Als zij het examen gehaald heeft wil ze in het buitenland gaan werken, liefst in Zwitserland omdat ze dan dicht bij haar vriend is.

Commentaar. Gezien de testresultaten is het verloop van de ontwikkeling wel verrassend geweest. Dank zij haar eigen ambities en eigen doelgerichtheid heeft Petra de weg bewandeld die in het verlengde lag van de eisen die het milieu haar stelde, en heeft zonder bijzondere moeilijkheden en zonder veel hulp, door eigen ijver en positieve houding t.o.v. schoolwerk, de vijfde klas bereikt.

Het feit dat ze zakte voor haar eindexamen heeft duidelijk andere oorzaken dan een gebrek aan intellectuele capaciteiten alleen.

M 49 Lydia: vroege zorgen

IQ Sn 94

Tm 99

Wp 106

Lydia is een zacht, gewillig meisje. Zij is wat teruggetrokken en staat in de klas enigszins apart. Lichamelijk is zij al volgroeid en met haar dertien jaar is zij eigenlijk ook te oud voor de lagere school.

Thuis rust de huishouding voor een groot deel op haar schouders. Moeder is namelijk veel ziek en ook psychisch schijnt zij wat hulpbehoevend te doen ten opzichte van haar man en kinderen. Lydia zorgt dus voor vader en moeder, voor twee oudere broers en één jongere en voor de nagekomen tweelingzusjes. Zij is handig en netjes. Van leren komt niet veel terecht; de

vijfde klas heeft zij daardoor moeten doubleren. De klasse-onderwijzer heeft geadviseerd Lydia naar een huishoudschool te zenden. Moeder vraagt zich echter af wat Lydia op een huishoudschool nog zou moeten leren. Liever houdt zij haar dochter thuis.

Lydia zelf maakt zich niet druk over haar toekomst, zoals zij ook voor andere dingen weinig belangstelling heeft. Vriendinnen heeft zij niet, noch op school, noch in de buurt. Het gezin is niet erg gezien.

De conclusie op grond van de testresultaten is gelijk aan die van de school, te weten huishoudschool.

Lydia begint ook werkelijk op de huishoudschool, heeft er goede resultaten, maar breekt de opleiding nog voor het eind van het eerste jaar noodgedwongen af. Thuis zijn er ernstige moeilijkheden geweest, doordat vader het gezin verlaten heeft. Financieel is moeder nu afhankelijk van de kostwinnersvergoeding die de oudste zoon als militair ontvangt. Lydia blijft thuis helpen, een jaar lang. Dan heeft zij gedurende drie jaar verschillende baantjes als verkoopster. Langer dan driekwart jaar houdt zij het niet vol in één betrekking. Nog steeds is zij erg teruggetrokken en niet in staat contacten te leggen. Wel heeft zij dan al tweemaal een vriendje gehad, beide malen heel serieuze jongens.

Zij wordt dan ernstig ziek. Zij kan het thuis niet meer aan. Voor verandering van lucht en omgeving gaat zij naar de Veluwe, waar zij ziekenhelpster wordt in een bejaardentehuis. Een zuster van haar moeder is hier verpleegster. Lydia heeft het hier zeer naar haar zin, zij wordt volwassener en wat zelfstandiger. Zij begint wel aan een opleiding tot bejaardenverzorgster, maar maakt deze niet af, daar zij wil trouwen.

Commentaar. Een vroegtijdige belasting met huishoudelijke zorgen maakt, dat Lydia weinig gelegenheid krijgt tot een normale, harmonische uitgroei van de persoonlijkheid. De taak die zij in het gezin heeft, wordt plichtmatig, zonder veel innerlijke binding verricht. Zodra zij daartoe gelegenheid krijgt onttrekt zij zich hieraan. Dan komen de verschijnselen van overbelasting eerst goed aan het licht. Eerst in de onrust die haar verhindert een vaste werkkring te vinden, tenslotte in een ineenstorting die kennelijk sterk psychisch bepaald is. Overplaatsing naar een andere omgeving blijkt dan heilzaam te werken, een aanwijzing dat meer de ongezonde situatie waarin Lydia moest leven, dan een werkelijk instabiel karakter, de oorzaak van de moeilijkheden was. Als negentienjarige staat zij op het punt in het huwelijk te treden. Psychisch maakt zij dan echter nog lang geen volwassen indruk.

Matthijs heeft in zijn schooljaren heel wat klappen moeten incasseren. Op achtjarige leeftijd kreeg hij een infectieziekte, waarna hij last bleef houden van zijn hart. Hij moet het dus wat betreft sport e.d. kalm aan doen. De dood van zijn grootvader, bij wie hij met zijn moeder een tijd inwoonde na de scheiding tussen de ouders, greep hem zeer aan. Hij was toen 9 jaar. Later hertrouwde moeder met een gescheiden man, die niets van kinderen begrijpt en zich weinig voor hem interesseert. Matthijs is vaak jaloers op deze tweede vader.

Matthijs is een gevoelsmens. Hij heeft een levendige belangstelling, reageert snel, heeft behoefte aan contact en aandacht. De keerzijde is echter dat hij speels is, slordig en wat gemakzuchtig. Zelfvertrouwen mist hij. Dit probeert hij te maskeren door stoer en would be onverschillig te doen, soms tot op de grens van het brutale. Vooral op school komt dit tot uiting. De klas mag hem wel, maar echte vrienden heeft hij niet.

Zijn schoolprestaties zijn niet zo goed, zijn schrijven is hopeloos. Hij geeft zich geen moeite iets te verbeteren, omdat hij niet van volhouden weet en zichzelf wat overschat.

De school oordeelt dat hij slechts met moeite u.l.o. zal kunnen halen. Zelf wil Matthijs tandarts worden, 'hoewel ik het toch nooit haal', zegt hij erachter. Deze uitspraak is wel typerend voor hem. De ouders denken aan u.l.o. en daarna liefst een technisch beroep.

De prognose op grond van psychologisch onderzoek luidt: ongeschikt voor m.o. De werkhouding is zo slecht dat hij in het u.l.o. waarschijnlijk eveneens mislukken zal. Een contactberoep zou voor hem het meest geschikt zijn.

In de eerste klas van het u.l.o. werkt hij een maand ijverig, onder toezicht van moeder. Dan geeft hij er voorgoed de brui aan. Hij is bijzonder ongedurig, ook in zijn liefhebberijen, en is echt een branie. Moeder laat hem maar zijn gang gaan. Zij heeft haar handen trouwens vol omdat zij voor haar man de administratie van diens bedrijfje bijhoudt. Matthijs blijft zitten met zeer slechte cijfers, zoals te verwachten was. Op de handels-u.l.o., waar hij het nu moet gaan proberen, wordt hij met redelijke cijfers naar de tweede klas bevorderd. Dit mede dank zij stevig overhoren van moeder, want de school heeft nauwelijks zijn belangstelling. Veel liever tracht hij geld te verdienen via allerlei baantjes. Ook gaat hij vaak met zijn tweede vader mee. Het contact met de volwassenen vindt hij prachtig en hij is niet

bang om de handen uit de mouwen te steken. Thuis tracht hij door gek te doen de aandacht van zijn moeder te trekken. Hij is een kind dat tracht man te spelen.

In de tweede klas gaat hij zelf voor zijn huiswerk zorgen. Dit gaat op zeer ingewikkelde manier, maar hij gaat over naar de derde. Nog steeds is hij snel afgeleid, maar hij wordt rustiger en ook lichamelijk wordt hij meer volwassen. Als hij in de derde en tevens laatste klas een leraar krijgt die hem niet ligt, vertrekt hij in januari van school, met de mededeling dat hij het examen toch niet haalt. Wel gaat hij naar een avondschool, maar alleen op wens van de ouders; Matthijs heeft een hekel alleen al aan de gedachte van naar school gaan. Overdag werkt hij op een expeditie-kantoor. Hij gaat daar steeds zelfstandiger opdrachten verrichten en men is tevreden over hem. Met zijn tweede vader heeft hij nu uitstekend contact.

De avond-u.l.o. laat hij al spoedig schieten, wel volgt hij een cursus Engels, die hij echter ook voortijdig afbreekt, omdat hij 's avonds te moe is. Wegens zijn hartafwijking, die blijkbaar nog niet helemaal genezen is, wordt hij voor de militaire dienst afgekeurd.

Hij werkt erg hard en doet het met hart en ziel. Hij slaat nu wat door naar de kant van overmatig plichtsbesef. Als er iets niet goed loopt, kan hij zich er erg over opwinden. Bij tijden kan hij nog humeurig zijn en koppig, maar over het algemeen is hij een gezellige jongen. Vooral de meisjes waarden hem bijzonder, en deze waardering schijnt trouwens wederkerig te zijn.

Commentaar. Een middelmatige intelligentie, een slechte werkhouding, een grote innerlijke onzekerheid zijn allemaal punten die meehelpen om het falen op de u.l.o. te verklaren.

In een werkring waar alleen concreet handelen gevraagd wordt, waar telkens opnieuw een kortdurende persoonlijke inzet gevraagd wordt, is hij op zijn plaats. Het contact met de volwassenen en het erbij-horen geven hem ook een grote stimulans in de richting van positieve werkinstelling.

M 51 Grietje: disharmonie van kind en gezin IQ Sn 97
Tm 109
Wp 107

De ouders van Grietje zijn beiden al eerder getrouwd geweest en hebben beiden kinderen uit hun eerste huwelijk.

Uit dit huwelijk zijn 2 dochters geboren, waarvan Grietje de jongste is.

De sfeer in het gezin is erg onharmonisch. Vader is invalide en daardoor ook een wat moeilijk mens. De verhouding met de kinderen uit het eerste huwelijk van vader ligt erg slecht. Ook moeder maakt een wat vreemde indruk, door haar heftige en soms wat verwarde reacties.

In deze omgeving is Grietje opgegroeid tot een gespannen kind, dat fel op haar rechten staat. Thuis is ze dwars en tegen de draad in. Op school daarentegen is zij een gezellig kind. Zij heeft veel vriendinnetjes, maar de vriendschappen wisselen elkaar snel af. Zij is een matige leerlinge, al haar vakken zijn aan de zwakke kant. Wel is zij erg handig. De onderwijzer vindt haar geschikt voor een huishoudschool. Dit wil Grietje zelf ook, om daarna winkeljuffrouw te kunnen worden. De ouders zijn het hier ook mee eens.

Op grond van de testresultaten kunnen haar capaciteiten voldoende worden geacht om via de huishoudschool in een geschoold beroep terecht te komen. U.l.o. zal voor haar waarschijnlijk wel te zwaar zijn, vooral ook omdat zij weinig intellectuele ambities heeft.

Grietje gaat naar de huishoudschool. Zij doorloopt de eerste klas vlot en met veel animo. Thuis is ze erg zenuwachtig en gespannen. Zij ligt in haar slaap te schokken.

Het jaar daarop wordt haar houding t.o.v. de school negatief; ze is de belhamel van de klas. Ze haalt wel haar diploma, maar wil daarna niet meer naar school terug voor een verdere opleiding, wat haar moeder erg spijt.

Grietje rolt nu van het ene baantje in het andere. Ze gaat eerst op een atelier werken, maar al heel snel gaat ze hier weg. Zij komt dan als winkeljuffrouw in een fotozaak, kan hier echter niet goed opschieten met mevrouw, en gaat weer in een atelier werken. Hier krijgt ze een functie als indeelster, ze moet ongeveer 30 meisjes controleren. Dit werk ligt haar wel. Ze is wat bazig van aard en domineert graag.

Toch houdt ze het hier ook niet lang vol. Ze komt nu als meisje voor dag en nacht in een huishoudelijke betrekking. Dit valt echter ook weer tegen, en het jaar daarop gaat ze weer werken op een atelier.

Thuis blijft zij al deze jaren door lastig. Zij is nerveus en ongedurig, wil altijd gelijk hebben en haar zin doordrijven. Inmiddels heeft zij zich verloofd. In haar werk speelt nu het verlangen om geld te verdienen voor haar uitzet de hoofdrol. Verder interesseert het haar weinig.

Commentaar. De weinig harmonische sfeer waarin Grietje is opgegroeid heeft er natuurlijk toe bijgedragen dat haar persoonlijkheidsontwik-

keling niet zeer voorspoedig is verlopen. Men krijgt echter de indruk dat daarnaast ook een meer fundamentele karakterologische instabiliteit een rol speelt. De felheid, de duur en de omvang van de aanpassingmoeilijkheden in de puberteit zijn groter dan men op grond van de moeilijke situatie alleen zou verwachten.

M 52 Anneke: een goed-willend meisje

IQ Sn 104

Tm 76

Wp 91

Anneke is de vierde uit een gezin van vijf kinderen. Haar ouders zijn enkele jaren geleden gescheiden, moeder is inmiddels hertrouwd. De verhoudingen binnen het gezin, ook van de kinderen met hun stiefvader, worden goed genoemd. Anneke is een weinig vitaal, nogal nerveus meisje. Ze kan weinig van anderen verdragen, maar wordt door andere kinderen vrij veel geplaagd. Ze hangt erg aan moeder, heeft veel behoefte aan tederheid. De stiefvader is taxichauffeur. Hij wil graag dat de kinderen maatschappelijk wat opklimmen. Het liefste zouden de ouders Anneke naar een h.b.s. zenden, maar aangezien dit wel te moeilijk zal zijn, heeft men het plan u.l.o. te kiezen.

Op school geldt zij als een middelmatige leerling. Ze doet haar best maar heeft weinig zelfvertrouwen en daardoor ook weinig doorzettingsvermogen. De school vindt haar geschiktheid voor u.l.o. slechts marginaal.

De testresultaten geven ook weinig hoop op slagen bij keuze van u.l.o. De zeer lage uitslag van één der tests is weliswaar een gevolg van het feit dat zij snel vermoeibaar is en ook spoedig ontmoedigd raakt, maar zij komt ook in haar beste ogenblikken niet boven de middelmaat uit. De prognose is, dat zij dank zij haar werkwillegheid misschien nog enkele klassen u.l.o. kan halen, maar dat wij niet verwachten dat zij het diploma zal verwerven.

In feite accepteren de ouders de conclusie waartoe de school reeds was gekomen. Anneke wordt naar een driejarige handels-u.l.o. gezonden, dus een school van eenvoudiger niveau dan het normale u.l.o. Hier doorloopt zij de eerste klas, vooral dank zij haar goede ijver. Ook het tweede schooljaar verloopt op dezelfde wijze. Duidelijke toekomstplannen heeft Anneke niet. Soms zou ze winkerverkoopster willen worden, soms ook niet. Alleen een kantoorbetrekking wordt met stelligheid afgewezen. De puberteitsontwikkeling verloopt bij haar traag. Zij blijft de eerste jaren nog een erg kinderlijk meisje, dat wat teruggetrokken leeft en erg op moeder steunt.

Voor het eindexamen zakt zij; ze mag dit een half jaar later over doen. Nu heeft zij inmiddels wel ambities gekregen om naar kantoor te gaan. In dit jaar begint zij lichamelijk ook duidelijk uit te groeien.

Na de herhaling van het eindexamen, waarbij Anneke thans het school-diploma verwerft, gaat zij inderdaad naar kantoor. Het werk dat zij daar doen moet raakt haar innerlijk weinig, maar de sfeer is er prettig en zij voelt zich er daarom wel thuis. Hoewel zij lichamelijk al wat gerijpt is, maakt Anneke psychisch nog een erg kinderlijke indruk. Zij leeft nog in de beslotenheid van het gezin; men vindt haar gehoorzaam. Belangstelling voor de andere sekse is er nog in het geheel niet. In de twee jaar, dat we haar ontwikkeling nog volgen, blijft zij op hetzelfde kantoor. Ze heeft inmiddels een stenodiploma behaald en wil proberen ook een diploma Engelse handelscorrespondentie te verwerven, maar dit kost haar zeer veel inspanning. Het werk bevalt goed, de sfeer is prettig en de betaling zeer behoorlijk.

Nog altijd is Anneke in feite erg kinderlijk. Zij besteedt wel veel tijd aan haar uiterlijke verzorging, maar dit is dan vrijwel het enige verschijnsel dat haar leeftijd verradt. Verder is zij de gehoorzame, teruggetrokken levende dochter die zij altijd al was.

Commentaar. In dit gezin is moeder een zeer dominante figuur, die aan het weinig vitale meisje geen ruimte laat voor een normale persoonlijkheidsontwikkeling. Gezien het niveau van haar capaciteiten heeft zij het met haar ijver nog vrij ver gebracht, maar er is geen aanleiding om achteraf te veronderstellen, dat Anneke ook het gewone u.l.o. wel zou hebben kunnen voltooien.

Govert is de oudste van twee kinderen uit een eenvoudig milieu. Hij is meer op zijn zusje gesteld dan op zijn ouders, met wie de binding wel vast, maar nogal koel is. Zo is trouwens de opvoeding steeds geweest. Er was weinig sfeer en weinig warmte. Govert is een nukkig en ongehoorzaam kind. 'Hij leeft op z'n zenuwen' volgens moeder, is baldadig en bedrijvig en aan de ander kant timide, onzeker en niet-spontaan in zijn uitingen. In het algemeen krijgt men de indruk van een actief, agressief, eigenwijs knaapje, dat echter in situaties waar hij zich niet tegen opgewassen voelt erg timide reageert.

Op school toont Govert een matige intelligentie en geringe belangstelling. Volgens de onderwijzer kan hij wel naar het u.l.o. Maar deze voegt er aan toe, dat het misschien beter is als Govert een simpeler opleiding kiest. Govert wil zelf graag naar de ambachtsschool en dan timmerman worden. De ouders stemmen met deze wens in.

De prognose, op grond van het psychologisch onderzoek, luidt, dat u.l.o., wegens de slechte verbale begaafdheid, weinig kansen biedt. Een l.t.s. zal wel gaan, hij zou zich in technische richting positief kunnen ontplooiën.

Omdat Govert nog te jong is voor de l.t.s., gaat hij eerst naar het u.l.o. Hij is dit jaar prikkelbaar en snel vermoeid. Zijn prestaties zijn beneden niveau en hij blijft zitten.

Hij wordt nu tot de l.t.s. toegelaten, waar het heel behoorlijk gaat. Hij vindt het er fijn en heeft een sterke voorkeur voor de praktijkdagen.

Na een jaar in de opleiding voor timmerman, gaat hij over naar de tweede klas meubeltimmeren. Hij is een wat eenzellige jongen. Op school is hij meestal alleen; hij heeft geen vrienden en gaat weinig uit. Het enige is zijn atletiekclub.

Het volgend jaar haalt hij zijn diploma meubelmaker. Hij doet nu toelatingsexamen voor de avondacademie, een kunstnijverheidsschool, waarvoor hij slaagt.

Overdag werkt hij in een zaak voor winkelbetimmeringen. De ouders vinden het niet zo leuk dat hij zo jong werkt, al komt het hun financieel goed uit. Zij zijn bang dat Govert wat teveel hooi op zijn vork zal nemen. Maar hij wil zelf en duldt geen bemoeiing van zijn ouders.

Het volgend jaar wordt hij bevorderd naar de tweede klas van de avondacademie, maar gaat er dan af, omdat het inderdaad allemaal wat teveel

is. De ouders geven hem de kans waar hij nu erg dankbaar voor is. Hij mag zijn baantje opgeven en gaat naar de schakelklas van de u.t.s., waar hij goede cijfers haalt.

Thuis vertelt hij weinig, ook niet veel over zijn toekomstideeën, alleen dat hij in 'het hout' wil.

Hij wordt bevorderd naar de eerste klas van de u.t.s. Men is tevreden over hem. Hij is serieus en doet de dingen niet half.

Hij is nog steeds een eenzelve, stille jongen, zonder vrienden, die maar het liefst thuis en alleen zit en geen behoefte voelt zich bij iemand aan te sluiten. De contacten die hij heeft, zijn echter van serieuze aard en gaan vrij diep. Hij zal niet gauw iemand in de steek laten.

Commentaar. In de testresultaten valt de grote discrepantie tussen de verbale en de niet-verbale intelligentie op. Govert is een typisch eenzijdig begaafde jongen. De ontwikkelingsgang weerspiegelt dit. Op de u.l.o.-school gaat het in het geheel niet, maar in een technische opleiding haalt hij zeer behoorlijke resultaten.

Daarbij komt dat hij, misschien meer dan de meesten van zijn leeftijd, een vrij duidelijk beroepsdoel voor ogen heeft. De houtbewerking geeft hem een grote bevrediging; hier wil hij zich verder in ontwikkelen.

M 54 Marianne: gebrek aan zelfvertrouwen

IQ Sn 98

Tm 106

Wp 107

Marianne is de oudste van twee kinderen uit een welgesteld landbouwersgezin. Vader is een strenge, autoritaire figuur, moeder daarentegen toegeeflijk en verwennend. Marianne heeft daardoor het gevoel, dat vader haar tekort doet.

Zij is een gevoelig kind, huilt gauw, droomt hardop. Ze geeft weinig last, ze is verlegen, valt niet graag op en is ijverig.

Op school is zij een vrij goede leerlinge en de onderwijzer adviseert dan ook u.l.o. Dit is ook haar eigen wens. Ze wil eerst naar het u.l.o. en dan stewardess worden.

De prognose op grond van de testresultaten luidt, dat Marianne wel enige kans van slagen op het u.l.o. heeft, mits het gezin haar voldoende steunt.

Ze gaat naar het u.l.o., waar ze in de eerste klas tot de besten behoort. Ze werkt erg conscientieus en zelfstandig. Het jaar daarop in de tweede

klas zakt haar peil wel iets, maar ze gaat wel over naar de derde. Ze wordt beschreven als een beetje een sloom meisje, dat zich snel terug trekt, erg verlegen en onhandig is.

De verhouding met moeder is nu niet zo goed meer. Moeder ergert zich aan haar sloomheid en aan het feit dat ze thuis nooit eens de handen uit de mouwen steekt.

In de loop van het derde schooljaar haalt ze haar type-diploma. Er gaat verder niet veel van haar uit, maar toch wordt zij bevorderd naar de vierde.

Voor haar eindexamen werkt zij heel hard. Tevoren is zij heel stil en terneergeslagen. Na het schriftelijk examen is ze overdreven en uitgelaten. Op het mondeling examen kan ze geen woord uitbrengen, zodat haar cijfers onvoldoende zijn.

Van haar ouders hoeft ze het examen niet meer over te doen. Zij zien er het nut niet van in. Marianne kan het ook wel met avondlessen doen. In de praktijk komt hiervan echter niets terecht. Marianne gaat op een accountantskantoor werken. Via allerlei eenvoudig kantoorwerk klimt zij op tot assistente van de boekhoudster.

Bij het laatste contact is zij nog steeds een stil, teruggetrokken meisje dat zich erg moeilijk aansluit, al wordt dit de laatste tijd iets beter. Ze overweegt nu om een cursus schoonheidsspecialiste te gaan volgen. De ouders hopen nog steeds dat ze avondlessen zal gaan nemen, maar laten haar nu betrekkelijk vrij.

Commentaar. De opvoedingssituatie heeft er weinig toe bijgedragen Marianne een gevoel van zelfvertrouwen en moed te geven. Zowel de strengheid van de vader als de geïrriteerdheid van de moeder als reactie op haar passief-traag gedrag, maken haar steeds meer onzeker.

Op school weet zij zich door haar ijver en de brave aanpassing wel te handhaven, maar in de examensituatie blijkt zij niet tegen de druk opgewassen. Later, op kantoor, komt zij weer tot rust. Door haar werkwiligheid maakt zij hier promotie. Maar ook als achttienjarige maakt zij nog een vrij kinderlijke indruk.

**J 55 Gerrit: een jongen
die ten achter gesteld werd**

IQ Sn 99

Tm 82

Wp 125

Gerrit is de tweede van de vijf kinderen uit een landarbeidersgezin. Hij

is een lastige jongen, eigenzinnig, nogal brutaal, jaloers — vooral op zijn ouder zusje — en tamelijk gemakzuchtig. Intellectueel is hij geen licht. Men vindt hem thuis naar verstand de mindere van de andere kinderen. Maar hij heeft in dit opzicht weinig zelfkennis, hij overschat zijn eigen kunnen herhaaldelijk.

Op school heeft hij eenmaal gedoubleerd, verder heeft men hem meegenomen, ondanks het feit dat hij evenmin ijverig als intelligent is. De school heeft een zevende klas en deze bezoekt hij thans. Omdat hij praktisch handig schijnt te zijn, zou de onderwijzer hem toch wel een l.t.s. willen aanraden.

In de test blijkt hij wat verbale intelligentie betreft, inderdaad beneden de middelmaat te blijven. Zijn praktische intelligentie is daarentegen goed. Dit suggereert, dat er niet zozeer van een onbegaafdheid als wel van een (neurotische) remming van de intellectuele ontwikkeling zou moeten worden gesproken. Dit wordt ook wel bevestigd door het karakterologisch onderzoek, dat indicaties geeft van een zeer infantiele structuur, met sterke rivaliteitsconflicten, vooral met vader en het oudste zusje, en van gebrek aan innerlijke coherentie.

Gerrit heeft wel artistiek-creatieve kwaliteiten, maar om deze voor het beroepsleven produktief te maken, zou meer steun van het gezin nodig zijn dan waarschijnlijk kan worden gegeven.

Na het einde van de leerplicht verlaat Gerrit, mede op aandringen van de ouders, de school. Hij vindt een betrekking op een houtwarenfabriek. Later verwijt hij zijn ouders dat zij hem niet verder hebben laten leren, maar als deze hem tenslotte aanbieden hem weer naar een school te laten gaan, weigert hij. Financiële motieven spelen hierbij thans ook van zijn kant een rol, hoewel hij vrijwel al zijn verdiensten thuis afdraagt. Het feit, geld te verdienen, geeft hem steun in zijn rivaliteit met vader.

Op deze fabriek blijft hij tot hij vier jaar later in militaire dienst moet. De werkzaamheden die hij er verricht liggen vrijwel op ongeschoold niveau, maar hij heeft het naar zijn zin.

Thuis vindt men hem ook in de puberteit een moeilijke jongen. Niet zozeer omdat zijn maatschappelijk gedrag aanleiding tot bezorgdheid zou geven, als wel omdat de verstandhouding met vrijwel alle gezinsleden slecht is. Hij voelt zich ten achter gesteld bij zijn oudere zuster, die meer van haar verdiensten mag houden en bij het derde kind, een dochter die u.l.o. volgt, omdat deze de kans heeft gekregen verder te leren.

Na de intrede in de militaire dienst wordt de verhouding met thuis geleidelijk wat beter. Er zijn nu geen financiële conflicten meer en Gerrit

heeft een meisje dat ook bij de ouders wel in de smaak valt. De verwachting is dat hij na de dienst wel naar zijn oude werkgever zal terugkeren en dan ook wel spoedig zal gaan trouwen.

Commentaar. Men ontkomt niet aan de indruk dat de meisjes in dit gezin een geprivilegieerde positie hebben en dat dit de grondoorzaak is van de moeilijke persoonlijkheidsontwikkeling bij Gerrit. Duidelijk is ook een niet opgelost rivaliteitsconflict met de vader aanwezig. Uit de mededelingen van de ouders krijgt men voorts het gevoel, dat Gerrit inderdaad in financieel opzicht enigszins geëxploiteerd werd. De voortdurende strubelingen om geld hangen samen met het feit dat hij een vrij klein zakgeld krijgt, waarvan hij bovendien kleding moet kopen, terwijl men hem dan nog verwijt 'krenterig' te zijn tegenover de huisgenoten.

Het opheffen van de spanningssituatie, door het vertrek uit het gezin, werkt onmiddellijk gunstig. Ten aanzien van de latere ontwikkeling behoeft men daarom niet pessimistisch te zijn, al blijft het feit bestaan dat een groot deel van zijn capaciteiten waarschijnlijk permanent ongebruikt zullen blijven.

M 56 Loes: ontwikkeling op eenvoudig niveau IQ Sn 92
Tm 88
Wp 108

Loes is de oudste van de acht kinderen uit een gezin van een ongeschoold arbeider. Het gezin heeft het arm, maar moeder weet ondanks de geld- en andere zorgen toch het huishouden nog redelijk in orde te houden. De toon in het gezin is wat grof-onverschillig, de onderlinge verstandhouding tussen de kinderen wordt vooral gekenmerkt door betrekkelijk primitief-affectieve relaties. Er is vrij veel ruzie; men gunt elkaar niet veel, maar hangt toch ook weer aan elkaar.

Loes is op school een matige leerlinge. Zij heeft eenmaal een klas gedoubleerd. Ten tijde van het onderzoek zit zij in de zogenaamde zevende klas — in feite een herhaling van de zesde klas — waar zij het einde van de leerplicht afwacht. Er zijn geen plannen voor verdere studie; de school ziet ook geen reden daarop aan te dringen.

Bij het psychologisch onderzoek zijn de testresultaten matig. Zij zouden er op wijzen dat Loes intellectueel tot de zwakke kant van de middelmaat behoort. Er zijn echter redenen om te veronderstellen, dat het werkelijke begaafdheidsniveau wat hoger is. Vermoedelijk heeft de taalarmoede van

het milieu remmend gewerkt op de ontplooiing van de verbale intelligentie. In de karakterologische tests zijn indicaties te vinden voor een neurotische geremdheid, ook van het intellectueel prestatievermogen. Opvallend is ook dat Loes heimelijk wel ambities heeft. Als zij in het gesprek loskomt, spreekt zij over het verlangen om onderwijzeres te worden of althans een vakopleiding te volgen. Eventueel wil zij ook verkoopster worden. Dit laatste is een mogelijkheid die in de gegeven constellatie nog wel zou passen. Anders kan men verwachten dat zij in eenvoudige huishoudelijke of industriële arbeid zal belanden, indien zij althans niet reeds zeer vroeg trouwt.

In het eerste jaar na school heeft Loes enkele kortdurende betrekkingen als hulp in de huishouding, maar meest is zij thuis om moeder te assisteren. Dit blijft ook de volgende jaren zo, zij het dat de duur van de dienstbetrekkingen toeneemt. Moeder bemoeit zich verder weinig met de dochter. Deze is een aardige bron van inkomsten, maar ze is niet gemakkelijk en gaat veel haar eigen weg. Als zeventienjarige heeft zij al een vaste vriend, die ook door de ouders wel wordt geaccepteerd.

Na vier jaar huishoudelijk werk zoekt zij verandering door nu een werkring als controleuse in een fabriek te aanvaarden. Hier is zij ook bij ons laatste contact nog werkzaam; het bevalt haar daar goed. De verlovings uitgeraakt, maar Loes is vol goede moed dat zij 'wel weer een ander zal vinden'. Thuis is zij een belangrijke steun voor moeder. Vooral omdat het kindertal inmiddels tot tien is toegenomen, is wat extra hulp wel gewenst.

Commentaar. De ontwikkeling is ongeveer verlopen zoals in de gegeven uitgangssituatie te verwachten was. Hoogstens kan men zeggen dat van de vrij sterke neurotische spanningen die aan het begin van de puberteit geconstateerd werden een minder ongunstige invloed is uitgegaan, dan wel werd gevreesd. In het algemeen kan men zeggen dat, gegeven het feit dat Loes in een zeer weinig bevoorrecht milieu opgroeit, er toch wel sprake is geweest van een positief groeiproces, waarin Loes tot een flinke vrouw is geworden.

J 57 Oscar: onverwachte motivatie

IQ Sn 98

Tm 117

Wp 102

Oscar is de tweede van vier kinderen van een kleine ambtenaar. Vol-

gens de ouders fantaseert hij graag, 'hij verzint hele verhalen, uit speelsheid'. Hij is flink van postuur, en men noemt hem een vechtjas, 'maar niet gemeen'.

De oudste broer gaat naar de l.t.s., de twee zusjes zitten nog op de lagere school. Oscar wil naar het u.l.o. om dan agent van politie te worden. De ouders hebben eerder het idee, dat er een handelsagent in hem zit. Zijn onderwijzer beschouwt hem als een handige knaap, maar zeer eigenwijs. Hij vindt Oscar nerveus en driftig, en benadrukt ook zijn grote fantasie. U.l.o. of een l.t.s. kan hij zijns inziens niet halen.

Volgens de bevindingen van het psychologisch onderzoek biedt u.l.o. weinig kans op slagen, vooral omdat Oscar teveel uit is op gemakkelijke successen. Een l.t.s. zou wel kunnen, maar er zijn geen positieve indicaties voor de keuze. Vermoedelijk zal een praktisch niet-technisch beroep, bijvoorbeeld in de handel, voor hem het beste zijn.

Oscar gaat toch naar een l.t.s. Hoewel op de lagere school zijn interesse hoegenaamd niet in de technische richting lag, is hij toch maar, volgens de ouders uit gemakzucht, zijn oudere broer gevolgd. Ondanks deze zwakke motivering weet hij zich uitstekend te handhaven. Hij heeft er ineens plezier in, betere cijfers te halen dan zijn broer destijds. Hij leest nu veel avonturenboeken, is lid van een judo-club, doet aan body-building, heeft zeer veel kennissen, maar geen vaste vrienden.

Op school werkt hij serieus, en haalt zonder doublures het diploma instrumentmaker. In de daaropvolgende betrekking bevalt het hem echter niet zo goed. Hij volgt daarom een avondschool met de bedoeling het machinist-diploma te halen, om dan te gaan varen. De moeder is hier erg op tegen, maar vader 'was zelf in zijn jeugd ook avontuurlijk, kreeg de kans niet'.

In zijn vrije tijd trekt Oscar er het liefst alleen op uit, zodat hij in de buurt ook niet erg populair is. Hij heeft een hekel aan jazz, maar dweept met opera's. Hij leeft in eigen wereldje, droomt van avonturen.

De betrekking begint hem geleidelijk danig te vervelen. Maar hij weet niet hoe het anders moet. Hij mag pas varen als hij het machinist-diploma gehaald heeft, en dat duurt nog twee jaar.

Hij is groot en flink van postuur, heeft zo nu en dan een vriendinnetje, 'maar dat heeft niets te betekenen'.

Oscar is weinig thuis, en als hij thuis is, luistert hij naar de radio, bij voorkeur naar hoorspelen. De ouders noemen hem wispelturig. Hij is plotseling gaan tekenen, en praat nu over de kunstacademie. Toch verbindt hij zich om als machinist op een tanker te gaan varen. Op deze wijze

vermijdt hij ook de militaire dienst. Oscar heeft nu veel vriendinnen, maar kan zich niet bij één houden. Hij is te onrustig.

Volgend jaar moet hij examen voor machinist doen. De ouders — vooral de moeder — hopen dat hij toch nog aan de wal zal blijven, 'hij is zo wispelturig'.

Commentaar. De ontwikkeling beantwoordt wel aan zijn begaafdheids-niveau, maar gaat een onverwachte kant uit. De wat onrustige aard blijft de puberteit door bestaan, maar in zijn studie komt dit niet tot uiting. Zo haalt hij eerst het diploma instrumentmaker, terwijl daarna ook de studie voor het voorlopig diploma scheepswerktuigkundige goed verloopt.

J 58 Barend: een onbewust-juiste beroepskeuze IQ Sn 97
Tm 95
Wp 93

Barend is een stille, gesloten jongen met een uitgesproken koppige aard. Met zijn jongere broer bestaat een duidelijke rivaliteit. Barend is ja-loers als deze bepaalde dingen beter kan dan hij. Hij is geen erg vitale jongen, lichamelijk is hij spoedig vermoeid.

Op school laten zijn prestaties veel te wensen over. Vooral zijn werkhouding is slecht; de klasse-onderwijzer gebruikt zelfs het woord luiheid. In de klas is hij weinig gezien, ondanks zijn pogen om vrienden te krijgen. De school heeft ook de indruk dat zijn ouderlijk huis weinig meewerkt om een verbetering in de prestaties te bereiken.

Barend's ideaal is, net als vader, 'bedrijfsleider' — in een klein bedrijf — te worden. De ouders zouden wel graag willen dat hij naar de h.b.s. gaat. Volgens de school is dit wat zijn intellect betreft wel mogelijk, maar gezien zijn slechte ijver geeft men hem weinig kans.

De testresultaten geven een andere indruk van zijn capaciteiten. De intelligentietests geven alle een score die iets beneden het gemiddelde ligt. De jongen reageert affect-lam, dit kan op de testprestaties invloed hebben, maar meer dan een u.l.o.-niveau zal hij zeker niet hebben. Een h.b.s. zou beslist te hoog gegrepen zijn, maar u.l.o. zou geprobeerd kunnen worden, in de hoop dat zijn motivatie voor de studie wat beter wordt.

De eerste klas op de u.l.o. wordt echter geen succes. Met zwakke cijfers voor wiskunde en ook voor een 'vlijt-vak' als geschiedenis blijft hij zitten. De verhouding met de school is niet goed, de ouders zijn weinig tevreden over de leraren.

Toch blijft Barend op deze school, waar hij na de doublure bevorderd wordt. Over zijn werkhouding zijn nu geen klachten meer, onder andere omdat er geregeld toezicht wordt gehouden op het huiswerk en omdat hij een nieuwe leraar heeft met wie een goed contact tot stand is gekomen. Thuis zijn er nog steeds vrij veel moeilijkheden met hem. Hij uit zich tamelijk agressief. Tegenover zijn broertje laat hij zich nu meer gelden.

Met steun van vader weet hij zich het volgende jaar nog juist te handhaven, hij wordt voorwaardelijk bevorderd naar de derde klas. Vooral de wiskunde is zwak. Het beeld van zijn persoonlijkheid is nog maar weinig veranderd.

Opnieuw met flink toezicht op het huiswerk behaalt hij in de derde klas behoorlijke resultaten. De wiskunde speelt nu geen rol van betekenis meer, zodat hij het wat dit betreft ook wat gemakkelijker heeft gehad. Geleidelijk wordt hij nu iets handelbaarder — hij is ook al bijna 17. Maar hij blijft een eenzelve en ook wat humeurige jongen. Voor meisjes toont hij nog in het geheel geen belangstelling. Ten aanzien van de toekomstplannen is hij tot dusver vrij vaag geweest; langzamerhand begint hij er echter voor te voelen, een kantoorbaan te zoeken.

Voor het eindexamen zakt hij echter, naar de ouders meedelen, omdat hij 'dichtsloeg'. Men had dit teleurstellende resultaat niet verwacht. Barend heeft nu geen lust meer in de studie, hoewel er van de zijde van de school nogal pressie wordt uitgeoefend om de vierde te herhalen. Hij kan een betrekking krijgen op een belastingkantoor en neemt zich voor, in de avonduren de nodige diploma's te behalen. In feite is dit een zeer zwak gemotiveerde keuze. Barend had geen specifieke interesses en heeft toen maar een aanbod geaccepteerd dat hij toevallig kreeg.

Bij het laatste contact, een jaar na zijn plaatsing bij de belastingdienst, laat men zich nogal optimistisch uit. Barend moet 'het werk van een commies doen' — hij is in werkelijkheid belast met eenvoudige werkzaamheden bij het kadaster. Op het kantoor heeft hij het goed naar zijn zin, hij werkt nu ook wel nauwkeurig en hij doet goed zijn best op de interne cursus die hij in zijn werktijd volgt.

Commentaar. De testresultaten gaven inderdaad een onderschatting van zijn niveau, dat zeker niet beneden het gemiddelde u.l.o.-peil ligt. Het centrale punt is echter zijn weinig harmonische persoonlijkheidsstructuur. Hij past in het beeld van de 'affectlamme schizothymen', ook door het feit dat hij af en toe in driftbuien explodeert. Alles tezamen genomen is de ontwikkeling nog vrij gunstig verlopen. In zijn carrière bij de be-

lastingdienst behoeft het feit dat hij niet geprobeerd heeft alsnog het u.l.o.-diploma te behalen, niet noodzakelijk als een storende invloed te gelden. Waarschijnlijk heeft hij, zonder het te beseffen, een zeer goede keuze gedaan toen hij een functie bij het kadaster accepteerde. In de wat 'droge' werksfeer past deze jongen beter dan in de omgeving die meer flexibiliteit en persoonlijk contact vraagt.

M 59 Alie: geen ruimte voor zelf-ontplooiing

IQ Sn 88

Tm 92

Wp 95

Alie is de tweede van de vier dochters van een groentehandelaar. Vader en moeder werken beiden druk in de zaak, zodat zij weinig tijd hebben zich met de kinderen te bemoeien. Voor Alie is dit een moeilijke situatie; zij is van jongs af een nerveus 'dwingerig' kind geweest dat veel aandacht vroeg. Moeder reageert hierop nogal kortaf, wat Alie weerspannig maakt. Alles bij elkaar krijgt men de indruk dat het meisje ook objectief gezien aan ouderlijke liefde en zorg tekort komt. Zij is bijvoorbeeld door moeder ook in het geheel niet voorbereid op de toch spoedig te verwachten menarche. Met vader is de verstandhouding vrij goed, maar ook deze heeft weinig tijd voor haar. Ten opzichte van de zusjes is Alie nogal tyranniek; er is geen specifiek conflict met één van hen te bespeuren.

Op school geldt zij als een middelmatige leerlinge; haar prestaties berusten meer op vlijt dan op inzicht. Alie en haar ouders zouden liefst zien, dat zij een u.l.o.-opleiding kreeg, maar volgens de school zit dit er niet in. De huishoudschool wordt de aangewezen opleiding voor haar geacht.

Ook volgens de testresultaten is haar begaafdheidsniveau niet meer dan zwakke middelmaat. Uit de tests blijkt duidelijk een ambivalente instelling tegenover de kortaangebonden, voortvarende moeder. Alie heeft een tendentie zich hiertegen te verweren met passief verzet, in het bijzonder door traagheid. Zij is niet erg vitaal. Alles tezamen genomen worden voor haar maar bescheiden perspectieven gezien. Op de huishoudschool zal zij het niet gemakkelijk hebben, omdat haar handvaardigheid nogal te wensen overlaat.

Alie gaat inderdaad naar de huishoudschool. Ze geldt als een vrij trage leerlinge — ook in de letterlijke zin — maar als men haar niet opjaagt, levert zij kwalitatief wel voldoende prestaties. Haar ijver is inderdaad goed. Na twee jaar krijgt zij het diploma van de primaire opleiding en gaat dan van school. Voorlopig blijft zij thuis om moeder te helpen. Het is echter

haar wens, naaister te worden. Zij is nu ongeveer 15 jaar, maar maakt nog een zeer kinderlijke indruk.

Van de plannen om naaister te worden komt evenwel niets terecht. Moeder kan haar hulp veel te goed gebruiken. In de winkel behoeft zij zelden te helpen, dit trekt haar ook zeer weinig. De indruk van het nu 17-jarige meisje is die van een schuchter, onhandig, erg kleurloos kind. Contacten met jongens heeft zij nauwelijks; de ouders vinden dit ook nog niet nodig en Alie onderwerpt zich aan moeders wensen.

Ditzelfde beeld blijft ook in de beide laatste jaren van ons contact met het gezin bestaan. Geleidelijk gaat Alie wat meer in de winkel helpen. Ze volgt ook een cursus voor het middenstandsdiploma.

Zij werkt nu tot moeder's volle tevredenheid: haar werk thuis en in de winkel wordt keurig verricht en zij voegt zich ook verder geheel naar moeders wensen.

Commentaar. Het ontwikkelingsbeeld spreekt wel voor zichzelf. De veel te dominante moeder geeft dit weinig vitale kind geen kans om zich te ontplooien. Aanvankelijk probeert Alie zich nog wat te laten gelden, maar in de loop van de puberteit resigneert zij kennelijk. Zij wordt nu de gehoorzame dochter die moeder zo graag ziet. In een milieu waarin vele meisjes reeds vroeg volwassen zijn, vertoont zij als bijna twintigjarige nog een zeer kinderlijk beeld. De vraag blijft of de ambivalentie ten opzichte van de moeder, die onbewust uiteraard verder leeft, over een aantal jaren toch niet tot een explosie zal voeren, waardoor Alie het ouderlijk huis verlaat. In ieder geval is zij dan op een zelfstandig volwassen bestaan bijzonder slecht voorbereid.

J 60 Victor: de weg van de minste weerstand IQ Sn 88
Tm 103
Wp 96

Victor is de tweede in de rij van vier jongens. De verhouding tussen de broers is goed. Victor trekt echter het meest naar zijn vader, die zijn alles is. In de zesde klas van de lagere school is Victor in een onevenwichtige fase. Hij is uitgesproken vervelend. Dit is dan zowel de mening van de onderwijzer en van de klasgenoten, als van de ouders. Hij is vaak dwars en koppig, is alleen bereid iets uit te voeren als hij het leuk vindt. Ook dit leuk vinden is echter aan sterke wisselingen onderhevig.

Op school kan hij redelijk mee; men schrijft hem een goed verstand

toe. Maar alweer, hij gebruikt het alleen als hij er zin in heeft. Bovendien wil hij het dan graag allemaal snel doen en dat gaat dan ten koste van het kwalitatief niveau. Victor zegt zelf, een hekel aan school te hebben. Hij wil dan ook per se niet doorleren. Wel wil hij graag vliegtuigmonteur worden. Daarvoor wil hij dan desnoods nog wel de l.t.s. volgen. Een en ander getuigt van weinig reëel inzicht.

Met het oog op de uitgesproken aversie tegen het u.l.o. raadt de onderwijzer l.t.s. aan. Volgens de testresultaten is vliegtuigmonteur te hoog gegrepen, zowel t.a.v. zijn niveau als t.a.v. zijn mate van precisie. Grof praktisch werk biedt meer mogelijkheid. De actuele oppositionaliteit zal voornamelijk van snel voorbijgaande aard zijn.

Na de lagere school houdt Victor het een jaar vol op de l.t.s. Zijn animo was snel tot nul gereduceerd en hij deed er niets meer voor. Hij verlaat nu de school. Vader stond op het punt een bakkerij over te nemen en Victor zou hier komen werken. Een en ander kon echter niet doorgaan, dus zocht Victor een andere bakkerij. Maar ook dat geeft hij op en hij komt nu in een fabriek terecht. Ook dit duurt niet lang. Samen met vader gaat Victor in een banketfabriek werken.

Er zijn tot nu toe weinig bijzonderheden in de sociale ontwikkeling. Hij voetbalt, gaat uit, leest wat. Hij blijft snel driftig, maar overigens zijn er geen moeilijkheden. De ouders zijn trouwens aanhangers van het laissez-faire in de opvoeding.

In zijn 17e jaar gaat Victor ineens weer in een bakkerij werken, bovendien begint hij uit zich zelf aan de studie voor het vakdiploma. Hij heeft nu een meisje en verandert erg in zijn voordeel. Hij wordt rustiger en volwassener. Ook in zijn betrekking heeft hij vrij grote zelfstandigheid en verantwoordelijkheid. Met zijn baas kan hij het goed vinden. Maar ook deze ontwikkeling houdt geen stand. Na een jaar gaat Victor bij een andere bakker werken. De vakcursus heeft hij afgebroken. Hij heeft er 'geen zin meer in'. In dat jaar moet hij opkomen voor militaire dienst.

Commentaar. De prognose op grond van het onderzoek wordt door de ontwikkeling bevestigd. Het gemis aan doorzettingsvermogen, de onmacht uit te komen boven een directe lustbeleving, geven zowel aan de beroeps- als aan de karakterontwikkeling een grote ongerichtheid. Van de ouders heeft Victor ook geen leiding gekregen. Zij hebben alles maar geaccepteerd. Hoogstens kan men hopen dat de terugkeer in het bakkersvak er op de duur toch toe zal leiden, dat hij een vakdiploma behaalt en zich dan verder wat evenwichtiger ontwikkelt.

Geert is de jongste zoon uit een tuindersgezin met zes jongens. De vader is een intelligente en zeer autoritaire man. Moeder werkt, nu de kinderen wat groter worden, al enige tijd als verpleegster.

Geert is een driftig, ongehoorzaam knaapje. Hij is gauw kwaad en wil altijd zijn zin doordrijven. Het liefst zou hij bakker of slager worden. Zijn ouders en met name vader zagen hem liever in een agrarisch beroep.

Op school is Geert traag; hij heeft weinig doorzettingsvermogen en toont in het geheel geen ijver en interesse. Hij hoort bij de zwakke middelmaat en heeft absoluut geen interesse voor verder onderwijs. Wel is hij erg praktisch en handig en hij toont zich altijd behulpzaam voor zijn klasgenoten.

Op grond van het psychologisch onderzoek wordt verwacht, dat de aanpassing in het beroepsleven wel positief zal verlopen. Hij zal een geschoold niveau kunnen bereiken, zij het ook niet via schoolse studie.

Omdat er geen dagvakschool voor slaggers is, moet Geert naar de zevende klas v.g.l.o. Hij heeft een afkeer van leren en gaat met de grootste tegenzin naar school. Met zeer negatieve gevoelens moet hij ook nog het achtste leerjaar volgen. Zijn plannen zijn, daarna overdag ergens slaggersknecht te worden en een slaggerscursus aan de avondschool te gaan volgen.

Thuis is hij onverschillig en brutaal en trekt zich van niemand wat aan. Halverwege de achtste klas wordt zijn gedrag op school dermate storend, dat hij van school moet. Hij gaat dan in een slagerij werken en voelt zich er helemaal tevreden. Enkele maanden later begint hij de driejarige slaggersvakcursus. In het begin gaat het daarmee heel slecht. Geert toont weinig interesse, is eigenzinnig en koppig. Door toedoen van een leraar en van vader worden zijn prestaties langzamerhand wat beter, zodat hij toch wordt bevorderd naar het tweede cursusjaar. Dan is echter het enthousiasme afgelopen. Hij heeft geen zin meer en vindt bovendien dat hij veel te hard moet werken. Hij verlaat nu ook zijn oude werkkring.

Nadat hij eerst heeft gevaren als koksmaat en toen een tijdlang kelner is geweest, komt hij zonder werk. Hij wil nu als steward gaan solliciteren.

Geert is erg materialistisch ingesteld. Veel geld door zijn vingers te laten gaan, verschaft hem een grote bevrediging. Hij probeert op een geforceerde manier de volwassen man uit te hangen en heeft veel vriendinnetjes.

Thuis heeft hij een wat geïsoleerde positie. Vader is nogal agressief omdat Geert zo rondhangt. Hij wil maar steeds dat de jongen bij hem in het

bedrijf komt werken. Maar Geert weigert en blijft star zijn eigen zin door-drijven. De ouders hebben totaal geen invloed meer op hem.

Tenslotte vindt hij een werkkring bij een benzinstation, waar het hem voorlopig uitstekend bevalt. Hij denkt erover om een monteurscursus te gaan volgen, maar de ouders verwachten dat daar toch weinig van zal komen. Hij werkt nu met een onuitblusbare energie en een enorme ijver. Dit werk blijkt geschikt voor hem. Hij is een harde werker geworden met handelsgeest. Nog steeds is hij een driftige knaap, erg koppig en eigen-zinnig, maar de ouders vinden dat hij de laatste tijd aardig zijn draai begint te vinden.

Commentaar. Op de achtergrond van deze ontwikkeling staat in de eerste plaats een opvoedingsconflict. Als jongste is Geert aanvankelijk sterk verwend, maar daarna door zijn autoritaire vader hard aangepakt, terwijl moeder hem — door als verpleegster te gaan werken — enigszins in de steek heeft gelaten. Als in de puberteit de losmaking van het gezin begint, voert het gebrek aan innerlijke discipline tot een weinig aangepast gedrag. Het vaderlijk gezag wekt dan alleen maar weerstanden. Pas tegen het einde van de puberteit treedt een zekere stabilisatie op; er komt dan uitzicht dat Geert in het beroepsleven toch wel, in een praktisch vak, behoorlijk terecht zal komen.

J 62 Nico: tegenwicht tegen een zwakke werkhouding

IQ Sn 123

Tm 138

Wp 128

Nico is de oudste in een twee-kinderen gezin. Met zijn zusje, dat erg tegen hem opziet, kan hij goed overweg. Ook met vader en moeder is de relatie in het algemeen goed. Hij heeft een enkele maal een periode, waarin er geen land met hem te bezeilen is, maar overigens is hij een gezeglijke, zij het wat gesloten jongen. De materiële welstand van het gezin is zeer behoorlijk, vader is werkzaam in de handel.

Op school is Nico een zeer goede leerling, ondanks een niet erg grote ijver. Hij werkt alleen als hij het gevoel heeft dat het moet, om zijn positie in de klas te handhaven. Het spreekt voor iedereen wel vanzelf dat hij naar het v.h.m.o. zal gaan.

Ook de testresultaten wijzen op een goede verstandelijke begaafdheid; de verwachting is, dat hij het — ondanks een wat dubieuze werkhouding — op het v.h.m.o. wel zal redden.

De voorbereiding voor het toelatingsexamen is niet erg goed geweest, zodat hij pas na een herexamen de h.b.s. bereikt. Daar doet hij voldoende zijn best, zodat hij met redelijke cijfers de eerste klas doorloopt. Ook de resultaten in de tweede klas zijn ruim voldoende.

De persoonsontwikkeling verloopt in deze jaren vrij normaal. Er zijn weinig conflicten, geleidelijk wordt hij wat onafhankelijker. Lichamelijk groeit hij zeer snel, zowel in de lengte als in de breedte. Nico is op school wel gezien, maar hij is geen leider. Vader en moeder zouden graag zien dat Nico later techniek gaat studeren en deze wens wordt geleidelijk door hem overgenomen.

De start in de derde klas is minder gunstig, maar na verloop van tijd herstelt hij zich, zodat hij nog met behoorlijke cijfers naar 4B kan gaan.

In de vierde klas zijn er nogal wat moeilijkheden. Hij krijgt enkele conflicten met de school, bovendien overlijden in dit jaar twee van zijn grootouders. Mogelijk heeft dit een ongunstige invloed gehad. In ieder geval vertonen zijn cijfers een dalende lijn. Hoewel na het Paasrapport de situatie nog niet hopeloos was, heeft hij de moed opgegeven en nauwelijks meer gewerkt. Uiteraard wordt hij nu niet bevorderd.

De tweede maal in de vierde klas is voor hem een vrij gemakkelijke tijd. Zonder veel problemen wordt hij bevorderd; zijn cijfers komen echter niet boven de middelmaat uit. Nog steeds zijn er plannen voor een technische studie. Vooral voor vader, die zelf geen kans kreeg om te studeren, is dit een prestigekwestie geworden. In zijn optreden begint hij duidelijk volwassen te worden; hij is behoorlijk zelfstandig, heeft zijn eigen oordeel over allerlei aangelegenheden.

In de vijfde klas haalt hij behoorlijke cijfers. Zijn eerbij is nu een 'mooi' eindexamen te doen. Maar dit wordt zijn ongeluk. Het examen verknoeit hij door nervositeit, zodanig dat men hem moet laten zakken. Uiteraard is dit een zeer grote slag voor hem, maar hij begint toch met goede moed opnieuw.

Wel komt hij tot het inzicht dat hij na het behalen van het diploma beter niet aan de ingenieursstudie kan beginnen. Zowel de wiskunde als de exacte vakken zijn nooit zijn sterkste geweest, hij moest altijd hard werken om hier voldoende te halen. De gedachten gaan nu voorlopig uit naar de medische studie.

Commentaar. De ontwikkeling verloopt bij deze jongen vrij normaal. Er is een zeer sterke pressie van het gezin in de richting van het behalen van een status-gevend diploma. Dit heeft een tegenwicht gevormd tegen

de altijd wat labiele werkhouding. Zijn capaciteitsniveau is dat van een gemiddeld h.b.s.-er, hetgeen voor de ingenieursstudie wat aan de lage kant is. Dit heeft Nico blijkbaar tegen het einde wel beseft, vandaar blijkbaar de poging om met een goede eindlijst toch waar te maken, dat de keuze van 'Delft' of 'Eindhoven' verantwoord zou zijn. Zijn geval belicht een schaduwzijde van het examensysteem, maar moet toch ook in dit systeem een uitzondering worden geacht.

J 63 Pim: verrassende wending na ziekte

IQ Sn 98

Tm 97

Wp 91

Pim, om te zien een beer van een jongen, is de oudste van drie kinderen uit een eenvoudig gezin. Vader is chauffeur bij een expeditiebedrijf en daardoor weinig thuis. De opvoeding van de kinderen is daardoor voornamelijk moeders werk.

Pim is een nerveuze, wat angstige jongen. Hij bedwaterde tot zijn negende jaar. Ook zijn er problemen, omdat hij thuis veel en graag plaagt en treitert. Tegen zijn leeftijdgenoten kan hij, ondanks zijn lichaamskracht, niet op. Hij gaat dan ook meestal met jongere kinderen om.

Op school is Pim een middelmatige, soms wat slappe leerling. Hij wil automonteur of chauffeur worden. De ouders zijn het met deze wens eens en willen hem naar een ambachtsschool sturen.

Op grond van de testresultaten van het psychologisch onderzoek lijkt zijn niveau wel voldoende voor een l.t.s. Zijn werkhouding is echter weinig positief, zodat zijn kansen op succes nog twijfelachtig zijn.

Aan het eind van de lagere school krijgt Pim t.b.c. en moet enkele maanden naar een sanatorium. Hij krijgt daar wat lessen en wordt er enigszins voorbereid op u.l.o.

Als hij weer thuis komt na zijn ziekte is hij totaal veranderd. Hij is niet meer zo lusteloos, zijn neiging tot plagen is aanzienlijk verminderd en zijn belangstelling en motivatie voor verder leren is verhoogd.

Nadat hij eerst de zevende klas voltooid heeft, besluit men de jongen nu toch maar naar een u.l.o. te laten gaan.

Op de u.l.o. gaat het echter niet. Hij blijft in de eerste klas zitten. Op advies van de onderwijzer, die toch wel een fundamenteel tekort aan begaafdheid bij deze jongen vermoedt, gaat hij van school af.

Zijn belangstelling gaat nog steeds in de richting van auto's en hij gaat nu werken op een autofabriek.

Van zijn t.b.c. heeft hij geen nadelige gevolgen. Hij voelt zich goed gezond. De ouders zijn echter toch nog altijd bang, al te hoge eisen aan hem te stellen. Maar aan de andere kant vinden ze wel, dat Pim er nog iets bij moet leren. Op advies van zijn u.l.o.-onderwijzer gaat hij een handelsavondschool proberen. In de eerste klas doet hij het goed. Hij verandert nu ook van baan en wordt winkerverkoper. Dit werk ligt hem uiteindelijk beter dan de autofabriek, waar hij het nogal saai vond.

De ouders zijn bijzonder tevreden over hem. Hij is een gemakkelijke, verstandige jongen geworden, prettig in het contact met mensen. Van zijn vroegere neiging tot plagen is in het geheel niets meer over.

De tweede klas van de avondschool moet hij doubleren. Nog steeds werkt hij in dezelfde zaak. In het praktisch werk is hij wel ambitieus. Er zit voor hem ook zeker toekomst in als verkoper of vertegenwoordiger. Zijn sterke kant is de omgang met mensen, al heeft hij zelf weinig vrienden. Hij maakt al een volwassen rustige indruk.

Het jaar daarop doet hij middenstandsexamen, waarvoor hij echter zakt. Maar hij is niet ontmoedigd en wil het weer overdoen. Hij wordt thans in de zaak opgeleid tot vertegenwoordiger.

Commentaar. De opvoedingsproblemen bij Pim verdwijnen verrassend snel als hij een relatief korte tijd moet kuren. Dit maakt het waarschijnlijk, dat er vooral sprake is geweest van een voor hem bedreigende situatie thuis, vermoedelijk een rivaliteitsstrijd met het tweede kind. De extra aandacht die hij krijgt als hij uit het sanatorium ontslagen is, geeft hem dan de steun waaraan hij behoefte heeft om zich goed te kunnen aanpassen.

De schoolopleiding, die men met hem probeert, is ongetwijfeld te moeilijk. Een zeer ijverig, goed geconcentreerd kind met een goed geheugen zou, bij zijn begaafdheidsniveau, misschien nog een u.l.o.-diploma hebben behaald, maar zulke bijzondere werkkwaliteiten heeft Pim niet. Zijn sterke kant komt pas naar voren als hij in commercieel werk belandt, waar hij kennelijk goed op zijn plaats is. Aangezien het bezit van diploma's daar van secundair belang is, heeft hij er zeker behoorlijke perspectieven.

J 64 Eddie: stimulerende eerzucht

IQ Sn 110

Tm 106

Wp 120

Eddie is de jongste uit een gezin met twee kinderen. Hij is altijd een

nerveus bewegelijk kind geweest. Hij heeft vroeger veel gestotterd en heeft daar nog wel eens last van als hij opgewonden is. Hij is nogal emotioneel en kan heel moeilijk teleurstellingen verwerken.

De opvoeding van Eddie is volgens moeder vrij strak en consequent geweest. Er was bij moeder een angst voor verwenning, omdat hij een nakomertje was. Toch was Eddie altijd erg afhankelijk en sterk aan zijn moeder gebonden. De onderwijzer zegt van de moeder dat deze ietwat slap en te toegevelijk voor Eddie is.

Volgens de ouders is hij erg eerzuchtig. Hij werkt heel netjes en precies en de ouders hoeven hem nooit tot werken aan te sporen. De onderwijzer op de lagere school is echter een andere opvatting toegedaan. In de klas werkt Eddie zeer onzelfstandig; hij heeft steeds steun nodig en maakt erg veel slordigheidsfouten. Ook op school is hij nerveus en druk. Hij zit veel te praten en kan zich heel moeilijk concentreren. Het niveau van zijn prestaties ligt dan ook onder de middelmaat van deze opleidingsschool. De onderwijzer vermoedt dat u.l.o. wel de beste keuze voor Eddie zal zijn, hoewel hij een h.b.s. niet direct wil afwijzen.

Eddie zelf wil graag naar de h.b.s. als hij dat kan, en daarna naar de h.t.s. om elektrotechniek te studeren. De ouders nemen in dit opzicht geen dwingende houding aan; ze laten hem vrij in zijn keuze.

Bij het psychologisch onderzoek blijkt ook dat Eddie geen positieve werkhouding heeft; hij werkt erg onzelfstandig. De kansen van slagen worden, ook gezien zijn begaafdheidsniveau, voor v.h.m.o. zeer gering geacht. Voor u.l.o. is de prognose gunstiger, maar hij moet wel veel controle hebben.

Na veel overleg gaat Eddie naar het u.l.o. De ouders hebben lange tijd geaarzeld of ze hem toch niet naar een h.b.s. zouden sturen, maar op grond van het advies van de onderwijzer is dit toch niet gebeurd.

Op de u.l.o.-school blijkt hij de beste van de klas te zijn. Hij werkt erg hard, laat zich geregeld overhoren en rust niet voordat hij iets heel goed kent. Hij is erg eerzuchtig en dit is waarschijnlijk de oorzaak dat hij vaak erg emotioneel reageert als het eens een keertje niet goed gaat. Hij maakt zich overal erg druk om, is bang voor slechte resultaten, en heeft over het algemeen weinig zelfvertrouwen.

Hij doorloopt zonder doubleren het gehele u.l.o. Het beeld blijft steeds ongeveer hetzelfde. Hij is eerzuchtig en maakt zich veel te druk om alles, waarbij zijn moeder hem steeds weer moet aanmoedigen. Een positieve kant is, dat hij werkt voor een bepaald doel en zijn school echt ziet als een noodzakelijke voorbereiding op zijn later beroep. Ondanks zijn eerzuchtige

houding op school is hij toch wel geliefd. Hij heeft een zeker prestige op grond van zijn prestaties, maar verder is hij zeker geen haantje de voorste. Ook de leraren mogen hem graag, al vinden ze hem soms wat te serieus.

De ouders, die zeer tevreden zijn over de gang van zaken, vinden het jammer dat hij toch niet naar de h.b.s. is gegaan, en overwegen dit nu nog te doen. Eddie wil echter naar de h.t.s. en de ouders zijn het hier mee eens.

Eddie geeft weinig heftige puberteitsverschijnselen te zien. Wel kan hij soms wat oppositioneel en opvliegend zijn; hij is druk en bewegeijk, maar dat was hij voordien ook al.

Na het eindexamen u.l.o.-B gaat hij naar de h.t.s. Hij kiest daar de richting werktuigbouw. Hij werkt erg hard, met bijzonder grote interesse en gaat over naar de tweede klas, met zeer behoorlijke cijfers. Ook op deze school is hij erg eerzuchtig, en maakt zich veel te zenuwachtig.

Zijn toekomst staat hem altijd heel duidelijk voor ogen en hij is er diep van doordrongen dat hij studeert om zelf hogerop te komen. Hij wordt bevorderd naar de derde klas, die een praktijkjaar is. Over 1½ jaar is zijn eindexamen te verwachten. De ouders hopen dat hij dan misschien nog in Delft zal gaan studeren. Eddie zelf staat niet negatief tegenover deze wens.

Commentaar. We zien hier het beeld van een jongen die door zijn eerzucht over zijn slechte werkhouding heen komt en eigenlijk min of meer is doorgeslagen naar de andere kant. Dat hierbij zijn doelbewustheid en stimulering vanuit het milieu een rol hebben gespeeld, mag men wel aannemen. Door er steeds op te hameren dat hij best naar de h.b.s. had gekund, versterkte moeder zijn zelfvertrouwen en dwong hem tegelijkertijd zijn uiterste best te doen op school, en zo de verwachtingen van zijn moeder te bevestigen.

De u.l.o. is voor deze jongen een zeer gelukkige keuze geweest. Hij hoorde hier steeds bij de beste leerlingen en kreeg daardoor niet de klappen die hij wellicht op de h.b.s. te verwerken zou hebben gekregen. Het is de vraag of hij daar op de duur dezelfde ijver aan de dag zou hebben gelegd, als zou blijken dat hij de concurrentie niet meer aan kon. Het lijkt zeer waarschijnlijk dat met zijn geringe zelfvertrouwen, te midden van beter begaafde kinderen, op de h.b.s. evenzeer als in de opleidingsklas onder de maat zou zijn gebleven.

M 65 Monique: vlucht in het schoolwerk

1Q Sn 109

Tm 111

Wp 108

Monique is enig kind. Zij werd pas geboren, toen haar ouders al ruim 12½ jaar getrouwd waren. Ze is een afhankelijk-nerveus, erg stil kind, dat zich moeilijk kan uiten.

Toen Monique zeven jaar oud was overleed haar vader. Door haar moeder is Monique streng opgevoed met een grote nadruk op regels en plichten. De band met moeder is naar buiten toe hecht en vertrouwelijk, maar waarschijnlijk in wezen toch wat koel. Moeder is wat erg vervuld van haar eigen moeilijkheden. Voor eventuele problemen van Monique heeft zij weinig aandacht.

Op school behoort Monique tot de goede leerlingen. Ze toont grote ijver en interesse. Ze werkt netjes, soms op het dwangmatige af. De onderwijzer acht haar wel geschikt voor m.o. Ook Monique zelf heeft ambitie in deze richting. Ze wil eerst naar het lyceum en daarna stewardess worden.

De resultaten van het psychologisch onderzoek doen verwachten, dat zij de eerste jaren m.o. wel zal halen. Of zij het tot het einddiploma zal brengen moet echter worden betwijfeld.

Monique gaat naar het lyceum. Ze werkt erg plichtsgetrouw en wordt met mooie cijfers bevorderd naar de tweede klas.

Thuis leidt ze met haar moeder een kalm gelijkmatig leventje waarin van moederszijde geen problemen geduld worden, zodat Monique alles alleen moet verwerken.

Ook de tweede klas doorloopt zij met goede resultaten. Voor de talen heeft zij een voorkeur. Zij werkt heel zelfstandig en plichtsgetrouw. Nog steeds wil zij stewardess of gouvernante in het buitenland worden.

Ze merkt nu ook dat de school meer en meer eisen aan haar gaat stellen en dat zij steeds harder moet werken. Desondanks blijft ze ambitieus. Thuis wordt ze steeds meer gesloten en in zichzelf gekeerd. Ze heeft weinig flair en is erg onzeker in haar sociale contacten. Ze is dan ook meestal met haar moeder thuis, die steeds weer een beroep op haar doet om haar niet in de steek te laten. Het contact met moeder is echter niet erg warm. Monique gaat haar eigen gang.

Zonder doublures haalt zij haar einddiploma h.b.s.-A. Aan haar studie heeft zij zich volkomen gegeven. Zij geldt als eierzuchtig en zeer ambitieus. Ze wil nu Frans-M.O. gaan doen. Vóór die tijd wil ze echter eerst een paar maanden naar Frankrijk. Haar moeder heeft, zij het ook met enige tegenzin, met dit plan ingestemd. Als overbrugging zal Monique daarna

eerst nog een jaar op een kantoor gaan werken om iets te verdienen.

In haar optreden naar buiten maakt zij geen verlegen indruk, maar zij zal toch niet gauw op de dingen afgaan. In wezen is zij bang voor contact. Zij trekt zich terug en is erg onzeker, als men een beroep op haar doet. Maar als het moet, kan zij zich hierover heen zetten en zich redelijk aanpassen.

Commentaar. Moeders angst voor problemen en moeilijkheden die ze niet aan zou kunnen, was een grote belemmering voor het ontstaan van een innige moeder-dochter relatie. Moeder was te zeer vervuld van haar eigen zorgen en er te zeer mee geoccupeerd om zichzelf te handhaven, om zich daarbij ook nog te kunnen en te willen verdiepen in de eventuele moeilijkheden van een ander. Dit zou haar eigen labiele evenwicht verstoren. Zo werd Monique al jong op emotioneel gebied aan haar lot overgelaten en moest alles alleen verwerken. Het resultaat hiervan was een gevoel van eenzaamheid en moeilijkheden in het sociaal contact, maar tegelijk ook een geforceerde zelfstandigheid.

Haar compensatie vindt zij in het schoolwerk. Hier geeft zij zich volkomen aan. Door haar eerbij en ambitie behaalt zij een beter resultaat dan men tijdens het onderzoek verwacht had.

Monique's wens om naar het buitenland te gaan hangt zeer waarschijnlijk nauw samen met de wens zich los te maken van haar moeder. De kans bestaat dat zij, eenmaal in een ander milieu, zich wat opener en spontaner aan de omgeving zal aanpassen.

J 66 Bert: gebrek aan intellectuele capaciteiten IQ Sn 83
Tm 86
Wp 91

Bert is een emotioneel, nerveus kind, gauw driftig en agressief, en ook gauw overstuurt. Toen hij nog klein was, droomde hij altijd onrustig en gilte in zijn slaap. Hij slaapwandelde ook, maar dit verminderde door medicamenteuze behandeling. Op medisch voorschrift is hij van klein af aan min of meer in de watten gelegd, hoewel, volgens moeder, niet uitgesproken verwend. Zij vindt Bert een moeilijk kind, met weinig zelfvertrouwen en sociaal slecht aangepast. Hij speelt graag wilde en gevaarlijke spelletjes en treitert en plaagt zijn klasgenoten.

Op school presteert hij niet veel. Hij is snel afgeleid en kan niet stilzitten. In handenarbeid is hij niet goed, dus een l.t.s. acht de onderwijzer niet

zo geschikt voor hem. U.l.o. kan hij eventueel wel proberen. Zelf heeft Bert geen ideeën, misschien naar zee of iets dergelijks, maar erg vast omlijnd zijn deze plannen niet. De ouders, die hem in de eerste plaats iets willen laten doen wat hij aankan, zijn in dit opzicht niet dwingend.

Bij het onderzoek blijken al spoedig Bert's geringe intellectuele en motorische capaciteiten en ook zijn weinig vitale, labiele aard. Op grond van dit onderzoek luidt de prognose voor u.l.o. ongunstig, zowel in verband met geringe capaciteiten als in verband met de persoonlijkheidsstructuur. Hij zal wel in een ongeschoold beroep belanden.

Bert gaat naar de u.l.o.-school, waar het al spoedig mis gaat. Hij kan het er niet bolwerken, voert niets uit. Hij wil niet leren en toont wat zijn schoolwerk betreft apathische reacties.

Hij moet dus de eerste klas doubleren en wordt het jaar daarna voorwaardelijk bevorderd naar de tweede klas. Hier gaat het zo slecht, dat hij al spoedig van school moet. U.l.o. is gewoon te zwaar voor hem en zijn onvermogen ontnemt hem iedere studiezijn en interesse. Hij heeft het nog wel eens over varen. Maar moeder onderdrukt dit een beetje en nu is hij alleen nog maar negatief. Hij wil niets meer en hij weet niets meer.

De moeder reageert op een en ander nogal agressief. Zij kan het niet verkroppen dat hij niet kan leren en maakt er zich zorgen over wat er nu van hem terecht moet komen, zonder diploma's.

Bert krijgt nu via kennissen van vader een baantje bij een handelsfirma. De bedoeling is dat hij zal worden opgeleid voor inkoper.

Hij blijft hier drie jaar tot hij in dienst moet en is dan opgeklommen tot jongste bediende op het kantoor.

Bert is in deze drie jaar een stuk rustiger en minder driftig geworden. Hij werkt met veel ijver en heeft er zelfs erg veel plezier in. Het feit dat hij nu geld verdient en iets doet wat gewaardeerd wordt, versterkt zijn zelfvertrouwen, verhoogt zijn prestige en maakt hem tevreden en gelukkig. Het kost moeder nog steeds moeite alles te accepteren, maar ze houdt zich voor ogen dat er zovelen wel slagen zonder diploma's. Zij probeert haar ongenoegen te verdringen en stelt er een beschermende, verdedigende houding voor in de plaats.

Sinds een jaar is Bert nu in dienst. Hij heeft daar zijn typediploma gehaald en is hier vreselijk trots op. De dienst heeft hem zeer ten goede veranderd. Hij is nu een nog naïeve, drukke, simpele knaap, met een lief, aardig karakter. Hij is erg bescheiden, kent zijn eigen grenzen en heeft veel voor anderen over. Na de dienst wil hij niet meer terug naar kantoor, maar gaan varen. Hoewel de ouders er wel enigszins tegen zijn, hebben ze

nu toch wel voldoende vertrouwen in hem om hem niet tegen te houden als hij per se wil.

Commentaar. De ontwikkeling beantwoordt naar bereikt niveau aan de prognose. Doordat de ouders geen sterke dwang hebben uitgeoefend en moeders agressie geen aanleiding heeft gegeven tot conflicten, is Bert's karakterontwikkeling vrij gunstig verlopen. Er is nauwelijks sprake van deprimerende minderwaardigheidsgevoelens. Bert weet zich geaccepteerd zoals hij is. Het plan, hem inkoper te laten worden, greep natuurlijk te hoog, maar we zien dat de jongen zelf corrigerend optreedt door arbeid op veel eenvoudiger niveau te zoeken.

M 67 Irene: een goede stiefmoeder

IQ Sn 129

Tm 123

Wp 99

Irene's moeder stierf bij haar geboorte. Haar eerste levensmaanden bracht zij door bij haar grootmoeder. Maar al spoedig hertrouwde vader en kwamen Irene en een ouder broertje weer thuis.

Irene is altijd een zwak, nerveus kind geweest. Ze is onrustig en beweeglijk, schrikachtig en gejaagd. Ze heeft een goede binding met haar tweede moeder, die haar helemaal als haar eigen kind beschouwt. Met haar oudere broertje, een zeer moeilijke jongen, kan ze echter niet overweg.

Op school is Irene een goede leerlinge met een zeer behoorlijk verstand. Ze is gezien in de klas, is ijverig en werkt hard. De onderwijzer vindt haar zeker geschikt voor h.b.s. Zelf wil ze dit ook en daarna onderwijzeres worden. Ook de ouders geven aan de h.b.s. de voorkeur.

Op grond van het psychologisch onderzoek is de prognose voor h.b.s. gunstig, mits ze er lichamelijk en psychisch tegen bestand is.

Ze doet toelatingsexamen h.b.s. en slaagt. De school vindt ze prettig. Ze werkt ijverig en bereikt redelijke resultaten. Thuis is ze over het algemeen lief, soms een beetje gauw van streek; ze huilt gauw.

In de tweede klas kost het leren Irene veel moeite: vooral wiskunde en biologie vallen haar zwaar. Maar ze bijt erdoorheen en gaat over naar de derde klas. Ook thuis heeft ze het dit jaar niet gemakkelijk gehad. Grootvader is overleden en grootmoeder heeft deze slag niet kunnen verwerken. Daar er zeer veel contact is met grootmoeder heeft dit in het gezin reacties gegeven. Bovendien heeft het oudere broertje veel moeilijkheden.

Het volgend jaar blijkt te zwaar en Irene blijft zitten. Ze wil nog steeds onderwijzeres worden maar toch liefst eerst de h.b.s. afmaken. Irene is nu een wat stijf meisje, tegenover iedereen wat gereserveerd en op een afstand. Ze is zwaartillend en soms wat humeurig, maar over het algemeen wel verstandig. Ook thuis is ze gesloten en in zichzelf gekeerd, verwerkt alles alleen en vraagt niemand om raad.

Ze doet de derde klas over en nu gaat het wat beter. Vooral haar wiskunde is vooruit gegaan. Na haar bevordering kiest ze toch de A-richting. Ook dit jaar verloopt goed en ze wordt bevorderd naar de vijfde klas. Ze werkt heel ijverig en plichtsgetrouw. Over het algemeen krijgt men de indruk, dat haar kennis alleen schoolse kennis is, maar dat haar algemene interesse niet groot is.

Dit jaar zijn er weer veel spanningen thuis. De oudere broer, die een paar jaar uit huis is geweest, komt weer terug. Tegen de verwachting gaat het allemaal goed. Hij ziet nu in dat zijn houding verkeerd was. Hoewel het dus goed gaat, is het voor het gezin toch wel een grote omschakeling en aanpassing geweest, maar broer is nu erg lief en zelfs met Irene zijn er geen conflicten meer. Een tweede zeer grote bron van spanning en angst is dat vader dit jaar een ernstige ziekte heeft gekregen, die uiteindelijk tot algehele verlamming kan leiden. Moeder heeft dit nog niet aan de kinderen verteld, maar Irene vermoedt wel iets. Dit is waarschijnlijk ook de voornaamste reden waarom ze haar plan om bij het onderwijs te gaan, opgeeft en liever gelijk geld wil gaan verdienen.

Met redelijke cijfers behaalt ze haar einddiploma. Ze heeft er heel hard voor gewerkt en moest soms met geweld uit de boeken gesleurd worden. Op school is zij het laatste jaar levendig; zij behoort bij de leidinggevende kern van de klas, wat erg opvalt in vergelijking met haar stille gesloten houding thuis.

Na haar eindexamen gaat ze voor een jaar naar Engeland, waar ze als hulp in de huishouding en als kinderverzorgster gaat werken bij een familie. Daarna wil ze Spaans gaan leren, om dan een werkkring in de handel te gaan zoeken.

Commentaar. Irene's schoolresultaten zijn in overeenstemming met haar capaciteiten. Dank zij haar grote ijver en plichtsbefef bracht zij de school zonder al te veel vertraging tot een goed einde.

Als men in aanmerking neemt dat zij in haar leven veel meer misère heeft gehad dan normaal, is het niet verwonderlijk dat zij zo nerveus, in zichzelf gekeerd en zwaartillend werd. Het ontbreken van de geborgen-

heid in de moeder-kind relatie, direct na de geboorte, is hier in het bijzonder van belang. Evenmin is het verwonderlijk, dat haar gedrag wat vrijer wordt nu de ergste conflicten voorbij zijn. De positieve binding met haar ouders en vooral de steun van de tweede moeder heeft in ieder geval voorkomen, dat het tot ernstige stoornissen kwam, zodat we hier toch kunnen spreken van een vrij evenwichtige ontwikkeling, gezien de omstandigheden.

M 68 Vera: een harmonische natuur

IQ Sn 116

Tm 129

Wp 96

Toen Vera zeven jaar was overleed haar vader, waaraan zij zeer was gehecht. Na zijn dood trachtte zij, als oudste van de drie meisjes, hem te vervangen. Zij zorgde bijv. voor allerlei attenties voor moeder. Zij is een evenwichtig, kalm, tamelijk gesloten meisje. Van jongsaf aan wilde zij alles alleen opknappen. Ze is actief, weet van doorzetten en neemt graag initiatieven.

Op school is zij een prima leerlinge. Ze werkt heel zelfstandig en gaat rustig haar gang. De onderwijzer acht haar zeker in staat om middelbaar onderwijs te volgen. Dit is ook Vera's eigen wens. Ze wil later graag iets van de wereld zien, bijv. als stewardess. Als dit niet kan, gaan haar gedachten uit naar de journalistiek of naar een talenstudie.

Bij het psychologisch onderzoek blijkt zij sterk eerzuchtig. Dit is in de eerste plaats een stimulerende factor, waardoor zij, ondanks een voor v.h.m.o. vrij middelmatige intelligentie, op een h.b.s. toch goede kansen heeft. Er is echter uiteraard ook een kans dat een te sterke eerzucht negatief gaat werken bijv. in examenangsten en dergelijke.

Vera gaat naar de m.m.s. In de eerste klas levert zij heel goede prestaties.

Dit jaar hertrouwt haar moeder en al spoedig wordt er een tweeling, twee meisjes, geboren. Vera is moeder zeer behulpzaam. Zij is dol op de babies en is ook in het huishouden een waardevolle kracht. In het gezin wordt zij als oudste al helemaal als volwassene beschouwd en behandeld. Met haar tweede vader, een man van regels en principes, kan zij het heel goed vinden.

Ook in de volgende klassen gaat het uitstekend. Vrijwel al haar tijd besteedt ze aan haar schoolwerk. Ze wordt steeds enthousiaster voor Frans en als zij in de vierde klas zit, staan haar plannen vast. Ze wil eerst naar

de kweekschool en daarna in de avonduren een middelbare akte Frans zien te halen.

Thuis wordt zij erg gewaardeerd. Zij is evenwichtig en een enorme steun voor haar moeder.

Vera doet haar eindexamen m.m.s. met succes. Thuis heeft men eerst wel bedenkingen tegen het kweekschoolplan, maar na lang over en weer praten krijgt zij toestemming. Op de nieuwe school heeft ze het geweldig naar haar zin. Men is zeer tevreden over haar. Vooral in de praktijk blinkt zij uit.

Zij wordt dan ook met glans bevorderd naar het vierde leerjaar. Vera is bijzonder geïnteresseerd in het onderwijs en is volkomen ingesteld op haar toekomstig beroep. Het plan om na de kweekschool nog akten in de talen te gaan halen heeft ze echter voorlopig opgegeven.

Ze is uitgegroeid tot een jonge vrouw met een levendige warme belangstelling voor haar medemensen. Ze is zelfstandig en flink en maakt op de meeste mensen een zeer sympathieke indruk.

Commentaar. Vera's schoolresultaten zijn in overeenstemming met de verwachting. Op een m.m.s. zijn de eisen aan het intellectueel niveau natuurlijk minder hoog dan op een h.b.s. Zij kon dus nu ook verstandelijk goed aan de eisen voldoen en de ambitie kreeg nu de kans geheel als een positief stimulerende factor te werken.

De persoonlijkheidsontwikkeling verloopt opvallend harmonisch. Problemen zijn er met haar ook in de puberteit nauwelijks geweest.

M 69 Ineke: vertraagde ontwikkeling

IQ Sn 117

Tm 117

Wp 119

Ineke is een nerveus-angstig meisje, afhankelijk en kinderlijk. Ze bijt erg op haar nagels, heeft vaak lichamelijke klachten, waaronder ademstoornissen. Op 10-jarige leeftijd heeft ze daardoor erge angst gehad om dood te gaan.

In het gezin heerst een prettige sfeer. De moeder is misschien wat bezorgd de kinderen teveel te belasten, maar de onderlinge verstandhouding, ook met het jongere broertje, schijnt goed te zijn.

Op de lagere school levert ze matige prestaties. Zij is eigenlijk over de hele linie wat zwakjes, jong en speels en heeft erg weinig interesse. IJver is wel aanwezig. De onderwijzer raadt u.l.o. aan, wat door de ouders aan-

vaard wordt. Zij vrezen bovendien, dat Ineke zich op een h.b.s. zou overwerken. U.l.o. is ook de wens van haarzelf, al heeft ze verder nog helemaal geen idee over de toekomst.

Ook op grond van de tests ligt de keuze van u.l.o. voor de hand.

In de eerste klas u.l.o. zijn haar prestaties over het algemeen weer vrij zwak. Er is van de kant van de ouders regelmatig toezicht op het huiswerk. Daarbij blijkt dat Ineke grote moeite heeft met leren. Ze heeft een slecht leergeheugen, neemt de dingen niet snel op, al is ze beslist niet dom. Zij is nog steeds zeer nerveus, durft niet veel. Puberteitsverschijnselen ziet men ook nog niet.

Het jaar daarop, in de tweede klas, wordt het al spoedig duidelijk dat ze het deze keer niet zal halen. De schoolarts waarschuwt bovendien, dat ze 'te jong' is. Ineke heeft heel hard gewerkt; zij wordt geregeld overhoord, maar dit heeft geen resultaat. De studie is te zwaar voor haar, wat haar vooral tegen de overgang nog banger en nerveuzer maakt.

Na de grote klap van het zittenblijven is ze erg overstuurd. Ze krijgt een periode van hevige huilbuien, maar past zich toch weer snel aan in de nieuwe klas. Uiteindelijk vinden de ouders het ook het beste, dat ze nu bleef zitten. Ze is nog zo jong en speels en is in vele opzichten in de nieuwe klas beter op haar plaats.

Het tweede jaar in de tweede klas valt haar nog niet mee. De cijfers zijn zeer matigjes. Ze wil nog wel vaak overhoord worden, maar dit gebeurt niet zo dikwijls, omdat haar moeder zo graag wil dat ze zelfstandig leert studeren. Haar manier van werken is de grote moeilijkheid. Ze is wel ijverig, maar ze kan zich slecht concentreren, leert erg oppervlakkig en vluchtig, zodat ze alles na een dag weer vergeten is.

Lichamelijk bereikt zij nu ook de puberteit. Ineke is dit jaar erg onevenwichtig. Zij huilt gauw, is erg onzeker, en heeft het heel moeilijk met zichzelf.

Als Ineke voorwaardelijk bevorderd is naar de derde klas blijft het beeld hetzelfde. Zij heeft een zwak niveau, een slechte concentratie, een slordige, oppervlakkige manier van werken. Toch toont zij aan de andere kant redelijke ijver en plezier in de school. Dit jaar komt voor het eerst het idee bij haar op om kleuteronderwijzeres te worden. Thuis is ze niet meer zo lastig, al is ze toch nog erg kinderlijk en afhankelijk. Uiterlijk is Ineke een leuk meisje geworden. Zij heeft veel vriendinnen, al is ze zelf in dit contact nogal passief en volgzaam.

Na opnieuw een voorwaardelijke overgang naar de vierde klas slaagt ze voor haar eindexamen met een vrij matige lijst. Ineke moest weer dagelijks

overhoord worden. Zij zat urenlang te blokken, was echter snel afgeleid en had ook weinig belangstelling. Zij heeft nu, naar het voorbeeld van een vriendinnetje, besloten kleuterleidster te worden. De ouders zijn niet erg enthousiast, maar werken haar niet tegen. Vooral vader begrijpt niet wat ze erin ziet. Hij zag liever dat ze wat meer aan haar algemene ontwikkeling deed, en haar sterke kant, het spreken van de moderne talen, wat verder zou ontwikkelen.

Bij ons laatste contact horen we, dat Ineke inderdaad naar de kweek-school voor kleuterleidsters is gegaan. Zij is daar bevorderd naar de tweede klas. Haar rapporten waren vrij behoorlijk; ze had een grote interesse en vooral de praktijklessen lagen haar bijzonder.

Ze wordt thuis nu nogal moeilijk en ongemakkelijk. Ze heeft kuren en grillen en veel kritiek op haar ouders en hun gewoonten. Kortom, ze gaat nu typische puberteitsverschijnselen vertonen. Zij is een stuk minder kinderlijk en afhankelijk, wil onder de ouderlijke leiding uit en zich een eigen plaats veroveren. Ze is wel prettig in de omgang, vriendelijk tegen de mensen. Zij maakt echter geen diepgaande contacten. De ouders laten haar nu ook wat meer vrij. Zij zien in, dat haar keuze eigenlijk wel juist was en geloven ook, dat haar gedragsmoeilijkheden thuis maar van tijdelijke aard zijn.

Commentaar. Men ziet bij Ineke duidelijk een vertraagde ontwikkeling. Ze bleef langer klein en speels dan het gemiddelde kind; menstruatie en puberteit zetten bij haar ook later in, zodat het niet te verwonderen is dat ze in het begin op school zoveel moeite had. Ze was er psychisch nog niet rijp voor. Op grond van haar intelligentie alleen, zou men een beter resultaat hebben verwacht. Daarbij kwam bovendien, dat ze onevenwichtig en nerveus was en een slechte werkmethode had. De moeder is steeds overbezorgd geweest voor al te grote inspanning voor haar kinderen. Zij heeft daarmee waarschijnlijk de afhankelijkheid in de hand gewerkt. Met veel goede leiding komt Ineke tenslotte toch door het u.l.o. heen. Dan bereikt zij ook een punt waar ze weet wat ze wil. Ze krijgt nu een grotere zelfstandigheid en een sterker gevoel van eigenwaarde, waaruit haar reacties thuis ook te verklaren zijn.

**M 70 Carola: een geestelijk-hygiënisch
onjuiste keuze**

IQ Sn 99

Tm 112

Wp 105

Carola is een dochter uit een welgestelde familie. Vader is een academisch gevormd zakenman. Hij komt uit een juristenfamilie. Moeder heeft zich door haar huwelijk als het ware 'omhooggetrouwd'. In het gezin leeft een zeer sterk standsbewustzijn.

Temidden van dit maatschappelijk zelfbewustzijn opgevoed, door een moeder bovendien, die dit zelf niet kon verwerken en eigenlijk tegen alles en iedereen opzag en die zich tegelijkertijd door haar status boven alles en iedereen plaatste, is Carola een uiterlijk gedecideerd, maar innerlijk weinig stabiel kind. Haar schoolprestaties liggen op middelmatig peil, ook al werkt Carola heel ijverig en is ze erg oplettend. De onderwijzer verwacht dat ze met moeite wel u.l.o. zal kunnen halen. De ouders echter verwachten, eisen zelfs, dat ze naar een h.b.s. gaat, daar ze dit aan haar stand verplicht is. Carola zelf wil graag gymnastieklerares worden, of anders in de verpleging of heilgymnastiek en massage.

Op grond van het psychologisch onderzoek luidt de prognose voor middelbaar onderwijs ongunstig. De kans van slagen op u.l.o. is middelmatig.

Carola doet toelatingsexamen voor de h.b.s. en zakt. Ze gaat dan een opleidingsklas volgen, waar ze tot de besten van de groep behoort. Na een jaar doet ze opnieuw toelatingsexamen en slaagt nu wel.

In de eerste klas van de h.b.s. zijn haar prestaties van behoorlijk niveau. Ze moet er hard voor werken maar hoeft zelden geholpen te worden. Ze wordt bevorderd naar de tweede klas en ook nu gaat het goed. Carola heeft een serieuze werkmethode. Ze overhoort zichzelf schriftelijk of laat zich soms door haar vader overhoren. Het resultaat is, dat ze met een behoorlijke lijst over gaat naar de derde klas.

Ook haar prestaties in de derde klas zijn van goed gehalte. Ze moet wel steeds harder gaan werken en doet dit ijverig en plichtsgetrouw. Op school is ze populair; Carola wordt zelfs in het schoolbestuur gekozen. Ook thuis geeft ze weinig moeilijkheden; het is een sportief en gezellig kind. De ouders zijn zeer tevreden over de gang van zaken en trots op het feit dat Carola de h.b.s. zo aardig doet, vooral gezien de ongunstige prognose. Zij oefenen geen dwang uit en laten Carola vrij, bemoeien zich niet te veel met haar werk en haar toekomstplannen. Zij wordt ook niet meer zo nadrukkelijk achterna gezeten met maatschappelijk prestige en standsverplichtingen.

In de vierde klas struikelt Carola op haar talen. Dit jaar heeft zij duidelijk boven haar krachten moeten werken.

Het tweede jaar in de vierde klas heeft zij nog steeds veel moeite met de talen. Carola verliest meer en meer haar interesse in het schoolwerk. Ze werkt echter wel trouw en plichtmatig, want ze weet dat ze 'het papiertje moet halen'. Op school is zij de belhamel van de klas; ze domineert sterk en is niet op haar mondje gevallen.

Als haar toekomstideaal heeft ze: iets 'helpends', in de verpleging of in een revalidatiecentrum of iets dergelijks. De ouders denken in dit verband aan een opleiding heilgymnastiek en massage.

Ze gaat over naar de vijfde klas. Dit is het voorlaatste schooljaar, want de school heeft een zesjarige cursus. Hier komt het tot hevige botsingen en conflicten met een nieuwe directeur, die volgens de ouders weinig pedagogische gaven bezit en de sfeer op school geen goed doet. Na twee maanden gaat Carola van school. De aanwezigheid van de nieuwe directeur heeft haar negatieve instelling zo versterkt en haar brutaliteit zo geprikkeld, dat het leven op school een hel wordt. De ouders die haar zeker niet van schuld vrijpleiten, achten het raadzaam haar van school te halen. Een andere h.b.s. wordt niet meer overwogen. Carola wil per se niet meer naar school en bovendien zijn er al andere plannen gemaakt. Zij zal een cursus heilgymnastiek en massage volgen. Ze is hier zelf erg enthousiast over en wil graag aan de opleiding beginnen.

Ze is nu enkele maanden bezig met de studie en het valt haar bitter tegen. De cursusleiding stelt hoge eisen en Carola moet onder grote spanning werken om het bij te kunnen houden. Psychisch gaat het haar niet goed. Ze is gedeprimeerd en down, ziet er bleek en moe uit en dreigt af te knappen. De ouders verwachten dat ze het niet vol zal houden en overwegen een andere, minder strenge opleiding. Carola's eigen droom is nog steeds de revalidatie en als de opleiding die ze nu volgt mocht mislukken, zal ze waarschijnlijk wel de verpleging ingaan.

Commentaar. Ondanks haar beperkte capaciteiten heeft Carola het toch nog gebracht tot het voorlaatste jaar van de h.b.s. Hierbij heeft de sociale pressie van het gezin geen geringe rol gespeeld. Bovendien is Carola van nature ijverig en plichtsgetrouw. Haar werkhouding op school is altijd vrij positief geweest. Anderzijds moet de geleverde prestatie ook niet overschat worden, deze komt ongeveer overeen met drie jaar van een 'gewone' h.b.s. in vijf jaar tijds. Het is bepaald niet onwaarschijnlijk dat het grote conflict met de nieuwe directeur in wezen samenhangt met het feit dat

Carola haar intellectueel plafond allang heeft bereikt. Zij heeft nu, ongetwijfeld op onbewuste wijze, een uitweg gevonden om de school te verlaten, zonder dat dit op een duidelijk onvermogen schijnt te duiden.

De keuze van de vakstudie is waarschijnlijk vooral een misgreep omdat Carola al zeer geruime tijd boven haar krachten heeft gewerkt. Een nieuwe, op zichzelf misschien niet zeer grote overbelasting kan zij niet meer verdragen. De heftige depressieve reactie is dan toe te schrijven aan het feit, dat zij inderdaad uitgeput is en aan de teleurstelling dat zij ondanks uiterste krachtsinspanning toch niet haar aspiraties kon verwezenlijken. Geestelijk-hygiënisch gezien moet dus de keuze van h.b.s. in haar geval, ook al heeft deze wel enig studieresultaat opgeleverd, als beslist onjuist worden beoordeeld.

M 71 Christine: falen in de puberteit

IQ Sn 135

Tm 133

Wp 128

Christine is de middelste van drie kinderen. Ze is een stil, gesloten meisje, wat lauw en sloom in haar optreden en met weinig sociale contacten. Beide ouders zijn zeer autoritair. Moeder doet vaak wat gestoord aan; ze is ook al eens in een psychiatrische inrichting verpleegd. Zij is dan ook absoluut niet in staat om consequent leiding te geven. De relatie tussen Christine en haar moeder wordt hierdoor in sterke mate bedreigd.

Op school is Christine een goede leerlinge. Ze is rustig, kalm en gehoorzaam. De onderwijzer vindt haar zeker geschikt voor de middelbare school. Christine wil zelf graag naar de h.b.s. en dan onderwijzeres of kleuterverzorgster worden.

Ook op grond van het psychologisch onderzoek luidt de prognose voor h.b.s. gunstig, mits zich geen grote rampen in het gezin (i.c. met moeder) voordoen.

Christine gaat vervolgens naar de h.b.s., waar het in de eerste klas goed gaat. In de tweede klas echter gaan haar prestaties snel achteruit. De oorzaak hiervan schijnt te liggen in het feit dat ze door haar klasgenoten wordt genegeerd. Ze moet deze klas doubleren. Het werk kan ze ook niet meer zo goed aan. Ze leert wel snel, maar haar concentratievermogen is zeer gering. Bovendien is haar puberteit met behoorlijke moeilijkheden ingezet. Ze is bijzonder gesloten, onhandig en eigenzinnig en kan geen enkele moeilijkheid aan. Al haar tijd besteedt zij aan het lezen van meisjesboeken. Zij doet zelf totaal geen positieve stappen om uit de moeilijkheden

te geraken, maar van de ouders en vooral van moeder gaat ook niets uit, dat Christine tot steun zou kunnen dienen.

Ook in de derde klas heeft Christine het moeilijk. De contacten met de klas zijn wat verbeterd, maar haar werk is slecht door haar gebrek aan concentratie en doorzettingsvermogen. Haar oudste broer probeert haar wel eens met het werk te helpen. Deze broer is student en als zodanig staat hij in de familie in het middelpunt der belangstelling. Van hem accepteert Christine moeilijk hulp, ze is eigenzinnig en eigenwijs en wil niet luisteren. Het draait weer uit op een doublure, maar ook de tweede keer worden geen positieve resultaten geboekt. Christine blijft opnieuw zitten in de derde klas. Ze moet nu van school. De ouders, gebelgd en teleurgesteld als ze zijn, besluiten haar geen verdere dagschool te laten volgen. Ze hopen dat ze nu een schriftelijke cursus u.l.o. zal gaan doen. Christine voelt zich door de beide ouders verstoten, wat nog in de hand gewerkt wordt door het nu zeer strenge optreden ten aanzien van haar doen en laten.

Na enig zoeken krijgt Christine een baan als laborante in een keuringsdienst voor waren. Ze gaat nu een analistencursus volgen.

Dank zij haar huidige betrekking ('ze werkt samen met een doctor') is haar prestige thuis wat gestegen en is ze door de ouders wel weer geaccepteerd. Momenteel verloopt de ontwikkeling in een gunstiger richting dan men op grond van de moeilijkheden in de jaren daarvoor had verwacht.

Commentaar. Dat zich bij een meisje met een psychisch weinig evenwichtige moeder en een vader die zeker niet in staat is hiervoor een compensatie te geven, in de puberteit aanzienlijke moeilijkheden voordoen, is op zichzelf weinig verwonderlijk. Blijkbaar heeft Christine daarbij de neiging, enigszins weg te vluchten in dagdromen. Dit laatste vormt een gedeeltelijke verklaring voor de opvallend slechte schoolresultaten, die in flagrante strijd zijn zowel met haar goede prestaties op de lagere school als met het niveau dat zij in alle opzichten in de intelligentietests toonde. Dagdromen alleen en zelfs het feit, dat het lyceum dat zij bezocht de naam heeft zeer weinig rekening te houden met de situatie waarin de leerling leeft en werkt, vormen echter nog geen voldoende verklaring voor het falen. Waarschijnlijk heeft ook nog een ontmoedigingsfactor een rol gespeeld: Christine concurreert kennelijk in intellectueel opzicht met haar oudere broer. Deze levert echter betere prestaties en bij een weinig harmonisch kind kan dit gemakkelijk er toe leiden dat 'de mindere' dan gaat functioneren op een niveau dat ver beneden het begaafdheidsniveau ligt.

Dirk is de oudste van twee kinderen. Tot twee jaar na zijn geboorte heeft het gezin ingewoond bij de grootmoeder van moederszijde. De moeder, die zelf een baan had, liet toen de opvoeding aan grootmoeder over. Deze heeft hem sterk verwend.

Moeder is weinig verdraagzaam en ook niet erg hartelijk. Toen het gezin op eigen benen kwam te staan, stond zij wat hulpeloos tegenover de opvoeding. Zij kon niet voldoen aan de sterke behoefte van het kind aan steun en genegenheid. Dirk was bovendien als kind vaak ziek. Hij is lastig geweest, ongehoorzaam en onevenwichtig, en kan bij tijden geweldig driftig zijn.

Na de geboorte van het tweede kind bleek, dat Dirk zich bedreigd ging voelen. Zijn jongere broertje overvleugelde hem en werd ook door de moeder meer gewaardeerd. De situatie werd voor Dirk nog moeilijker, toen het broertje en vader 2 jaar lang in een ziekeninrichting moesten worden opgenomen. Moeder trok met Dirk in bij haar schoonouders. Deze verandering van milieu was voor de toch al onevenwichtige jongen niet gunstig. Toen het gezin herenigd was, werd het broertje thuis met uiterste zorgzaamheid behandeld. Deze zorgzaamheid, die overigens heel begrijpelijk was, droeg er weer toe bij dat Dirk zich nog meer achteruitgezet voelde. Het resultaat van dit alles waren minderwaardigheidsgevoelens, lusteloosheid, vlucht uit de realiteit, totale ontmoediging. Vader, die tot Dirk wel een positieve houding had, slaagde er toch niet in hier een tegenwicht te geven. Ontmoedigd als de jongen was schrok hij ook terug voor deze toenadering.

Op de lagere school was Dirk steeds een vrij goede leerling, die zeker in staat werd geacht een middelbare school te volgen. Het laatste jaar is hierin echter veel veranderd. Zijn prestaties zijn belangrijk achteruitgegaan; hij toont een gebrek aan werklust en geringe ijver. Rekening houdend met zijn huidige rapportcijfers adviseert de onderwijzer een vakopleiding, bijvoorbeeld een I.t.s. Dirk zelf wil graag elektrotechnisch ingenieur worden. De ouders die het hier aanvankelijk mee eens waren, zien er, gezien de huidige toestand, niets meer in en zoeken een andere mogelijkheid.

Op grond van het psychologisch onderzoek verwachten wij dat hij een h.b.s. niet zal halen, vooral door het ontbreken van motivatie. Bij de huidige ontmoediging is het al dubieus of hij u.l.o. zal halen, hoewel zijn niveau daarvoor zeker voldoende is.

Dirk gaat naar het u.l.o., waar in de eerste klas de resultaten bijzonder slecht zijn. Voor een heel groot deel schrijft men dit aan zijn klasse-onderwijzeres toe, een vrouw met weinig pedagogisch begrip, waar hij voortdurend mee overhoop ligt.

Met vele anderen doubleert Dirk de eerste klas. Het tweede jaar gaat het veel beter. Hij wordt eens overhoord door zijn vader. Wiskunde ligt hem het minste. Hij wil nu naar zee, hoe of wat precies is nog niet duidelijk, misschien marconist of telegrafist worden. Zijn ouders willen dat hij eerst het u.l.o. afmaakt, daarna zullen ze hem niet tegenhouden, al zijn ze er niet zo voor.

Thuis is hij niet meer zo moeilijk als vroeger. Er is nog wel vaak gekibbel en geplaag, maar niet meer zo ernstig als vroeger. Dirk gaat zijn eigen gangetje. Hij uit zich weinig en heeft over het algemeen weinig contact met zijn moeder. Hij wordt bevorderd naar de tweede klas. Daar zijn zijn prestaties zo slecht, dat hij niet bevorderd wordt, en van school gaat. Zijn hele instelling was zo negatief en zijn belangstelling zo minimaal, dat zelfs het proberen van een andere u.l.o.-school nutteloos leek. Hij wilde alleen nog maar naar zee.

In de hoop dat hij — nu hij iets zal gaan doen, waar zijn hart naar uitgaat — erin zal volharden en iets zal bereiken, hebben de ouders er tenslotte in toegestemd, dat hij zich gaat aanmelden bij de Marine om opgeleid te worden tot hofmeester. Telegrafist kon hij niet worden, omdat zijn Engels te slecht was.

Het jaar daarop is hij hofmeester 2e klas. Hij is nu vaak op zee en daardoor weinig thuis, waardoor alle verhoudingen veel soepeler liggen. Hij is liever en hartelijker, voelt zich letterlijk zo gelukkig als een vis in het water. Hij is nu vol goede plannen. Door middel van een schriftelijke cursus wil hij zijn u.l.o.-diploma zien te halen, zodat hij toch nog telegrafist kan worden.

Het jaar daarop is hij hofmeester 2e klas. Hij is nu vaak op zee en daardoor niet bevalt. Hij vaart liever. Hij is erg gemakzuchtig; het leren gaat bij hem bij vlagen, en hij laat het dan weer schieten. Hij heeft veel vrienden, echter weinig diepgaande contacten.

Daarna gaat Dirk weer een tijdlang varen, maar komt dan weer aan de wal. Het varen bevalt hem het beste, het kazerneleven is niets voor hem.

Hij heeft inmiddels zijn duikersbrevet gehaald, waarvoor hij een zeer strenge keuring moest ondergaan, waarbij bleek dat hij een uitstekende gezondheid bezat.

Hij heeft nu het voornemen om, als hij 6 jaar bij de Marine is geweest,

over te gaan naar het vrije zeemansleven. Naar het varen gaat zijn hele hart uit. Over de rest piekert hij niet; moeilijke dingen laat hij naast zich liggen; hij wil geen verplichtingen, en leren is er helemaal niet meer bij. De ouders, aan de ene kant tevreden over wat er nog van terecht gekomen is, vinden het aan de andere kant zonde van een jongen met zijn capaciteiten, dat hij geen enkel diploma heeft.

Commentaar. De ontwikkelingsgang wordt beheerst door de grote mate van innerlijke onzekerheid, door de onrust die er altijd in zijn leven is geweest en ook door de tegenstelling tussen de aanvankelijke verwenning en de latere ten-achterstelling.

Daar zijn broertje goede leerprestaties levert is Dirk ook op dit gebied niet in staat hem klaarblijkelijk te overtreffen. Zodra dit duidelijk wordt zien we een opvallende achteruitgang in de leerprestaties, gepaard aan een sterk verlies aan motivatie.

De overgang naar een varend beroep is in een dergelijke situatie een bekende vluchtweg. Deze heeft voor Dirk ook nog het voordeel dat hij, in wezen vrij goed begaafd, in verschillende opzichten de meerdere zal zijn van zijn kameraden. Het is ook wel begrijpelijk waarom een dergelijke jongen zich in de kazerne weinig thuis zal voelen.

M 73 Barbara: een ziek broertje waar alle aandacht naar uitgaat

IQ Sn 99

Tm 112

Wp 101

Barbara is een zacht, lief meisje, dat heel kalmpjes haar gangetje gaat. Zij is enigszins bangelijk en wat eenzaam, heeft grote behoefte aan steun en belangstelling. Zij is niet dom, heeft een goede werkhinstelling, doet erg haar best. Telkens weer is het echter een probleem voor haar, wat van meer belang is: tempo, waarmee zij dan toont met de rest mee te kunnen of accuratesse, waardoor zij dan ten aanzien van anderen een bijzondere plaats krijgt.

Ze heeft een jonger broertje, dat aan een chronische ziekte lijdt, en thuis verpleegd wordt. Dit legt een ban op de gang van zaken in het gezin en op het denken en voelen van de ouders. Voor Barbara kan er dan ook niet altijd voldoende belangstelling overblijven. Als zij al aandacht krijgt, is het vooral omdat de ouders zich soms bewust worden, dat zij ook tegenover hun dochter verplichtingen hebben. Aan spontane genegenheid komt Barbara echter te kort. De sfeer in het gezin is wel goed en

vooral moeder probeert zoveel mogelijk haar dochter inzicht te geven in het waarom van een en ander. Toch komt Barbara nog wel eens in opstand tegen de dienstbaarheid voor het broertje.

Op school gaat zij normaal met de meisjes om, maar echte goede vriendinnen heeft ze niet. De ouders en met name vader stellen vrij hoge eisen aan de meisjes die Barbara mee naar huis wil brengen. Het liefst speelt zij thuis maar met haar poppen. Haar grote wens is onderwijzeres te worden, maar de ouders vinden dat dit wel wat te hoog gegrepen is voor haar. Daarom heeft Barbara zich tevreden gesteld met de gedachte kleuteronderwijzeres te worden. Zij zal dan eerst naar het u.l.o. moeten. De klasseonderwijzer acht haar hiervoor geschikt. Volgens de test ligt de keuze van u.l.o. wel voor de hand. De kans van slagen is evenwel middelmatig. De verdere ontwikkeling van Barbara is duidelijk afhankelijk van de emotionele steun die haar gegeven zal worden.

De eerste klas van het u.l.o. moet Barbara al doubleren. Zonder enige animo heeft zij dat schooljaar doorlopen; haar huiswerk raffelde ze af. Op een andere u.l.o.-school gaat zij nu deze klas overdoen. Hier gaat het beter, bovendien is aan de school een huiswerkcurcus verbonden, waar zij aan mee doet. Barbara wordt intussen steeds moeilijker in de omgang. Zij wordt eigenwijs en brutaal. Ten dele zijn dit gewone puberteitsverschijnselen, zoals ook het feit dat zij veel aandacht gaat schenken aan haar uiterlijk. Maar ook speelt een rol, dat moeder vier maanden in een ziekenhuis opgenomen moest worden. Vader reageerde nerveus op deze ziekte van zijn vrouw en kon Barbara, die toch altijd wat bang is voor zijn autoritair optreden, niet opvangen. Integendeel, het botste nogal eens tussen deze twee.

In de tweede klas zien we, dat Barbara stiller en meer getrokken wordt. Haar eigenwijsheid en humeurigheid verminderen. Zij werkt hard aan haar schoolwerk en leest veel. Ook bemoeit zij zich iets meer en op een prettige manier met het broertje. Zij wordt bevorderd naar de derde klas, zij het met heel matige cijfers. In deze klas moet zij weer doubleren. Zij werkte weinig geconcentreerd en zonder veel animo. Zowel thuis als op school was zij passief en wat overgevoelig.

Van de vierjarige school gaat zij over naar een handels-u.l.o. met driejarige cursus. Dit jaar zet zij zich helemaal in om het eindexamen maar te halen met het vooruitzicht dat zij dan tenminste van school af kan. Zij blijft meest gehoorzaam en wat stilletjes, hoewel ze een enkele keer nog wel eens fel uit kan schieten. Zij wordt over het algemeen gemakkelijker in de omgang. Voor haar eindexamen slaagt zij met redelijke cijfers.

Volgens de wens van haar ouders, die zij niet durft te weerstreven, gaat Barbara eerst een jaar naar de industrieschool, waar zij de opleiding voor een handwerkakte zal gaan volgen. Een jaar later kan zij dan eindelijk naar de fröbelkweekschool. Tegen haar eigen verwachting in slaagt zij voor het toelatingsexamen. Op deze school voelt zij zich thuis. Zij staat zeer positief tegenover de opleiding en alle consequenties ervan. Zij is consciëntieus, ijverig en zeer precies in haar werk. Zij wordt nu thuis veel prettiger, is zelfs vaak een steun voor haar moeder. Hoewel zij erg aan huis gebonden blijft, krijgt ze nu ook een kringetje van jongelui, waar zij geregeld mee omgaat. Zij staat ook anders tegenover haar broertje. De ouders en Barbara als volwassenen vormen als het ware één geheel, terwijl broertje meer de achtergrond vormt.

Bij sluiting van het onderzoek is Barbara, als op één na de beste, bevorderd naar de tweede klas.

Commentaar. In de grond heeft Barbara een vrij evenwichtig karakter. De zware druk die er enerzijds uitgaat van het zieke broertje, waaraan onevenredig veel aandacht wordt besteed, en anderzijds van de zeer autoritaire en weinig begrijpende vader, weet zij redelijk goed te weerstaan. De moeder heeft hierbij een belangrijke steun gegeven door te trachten Barbara nog zoveel mogelijk de haar toekomende aandacht en genegenheid te schenken. In feite zien wij bij haar verschijnselen, die nauwelijks meer betekenis hebben dan de uitingen van een wat heftig verlopende puberteit. Als de kritieke jaren voorbij zijn en de overgang naar de adolescentie begint, komt ook Barbara tot rust.

De schoolcarrière beantwoordt aan de verwachtingen. Kennelijk zijn het niet de intellectuele kwaliteiten die tekort schieten, maar spelen de omstandigheden in het gezin een storende rol. Ook hier geldt, dat de ontwikkeling positiever wordt als de adolescentie begint te naderen.

M 74 Bea: ongerichte ontwikkeling

IQ Sn 95

Tm 93

Wp 107

Bea is de oudste dochter in een gezin met vijf kinderen die naar leeftijd sterk gespreid zijn. De jongste wordt geboren als Bea al veertien is. Vader is ongeschoold arbeider. Het gezin leeft slecht behuisd, maar moeder maakt er het beste van, wat er van de situatie te maken is. Bea geldt als een prikkelbaar meisje. Ze is gauw 'aangebrand' en wat verlegen. Nog

aan het einde van de lagere school heeft zij tamelijk frequent last van slaapwandelen.

Op school is zij een ijverige leerlinge, die toch slechts met moeite kan meekomen. School en gezin zijn het er over eens, dat zij het beste een huishoudschool kan gaan bezoeken. De testresultaten doen ons vermoeden dat een beroep op het niveau van kapster of winkeljuffrouw voor haar wel geschikt zou zijn.

De huishoudschool wordt echter niet doorlopen. Als Bea in de tweede klas zit wordt haar grootmoeder ernstig ziek en Bea verlaat de school om haar te gaan verzorgen. Na het overlijden van grootmoeder blijft zij voorlopig thuis helpen. Er is wel telkens sprake van, dat zij een baan zal gaan zoeken. Maar in feite wordt er weinig haast mee gemaakt, vermoedelijk omdat moeder haar hulp minstens even goed gebruiken kan als de extra inkomsten die een betrekking zou opleveren.

Na verloop van tijd verandert de situatie in zoverre dat moeder een werkkring zoekt als huishoudelijke hulp in een pension, terwijl Bea het huishouden blijft drijven.

Vanaf haar 15e jaar heeft Bea een vriendje, die al spoedig de status van een verloofde krijgt. Moeder voelt hier niet veel voor, maar geeft toe omdat Bea anders onhandelbaar is. Als negentienjarige treedt zij in het huwelijk.

Het laatste jaar vóór haar trouwen verwerkelijkt zij eindelijk de lang gekoesterde wens om een baan te zoeken. Na een korte periode als winkelbediende wordt zij hulp in de huishouding bij een gezin waar zij tot kort voor haar huwelijk blijft. Moeder keert nu weer in het eigen huishouden terug.

Commentaar. De ontwikkelingsgang wordt overwegend door invloeden van buiten bepaald, met name door de behoeften van moeder. Deze is een sterk dominante persoonlijkheid van vrij primitieve structuur, die weinig bewuste leiding geeft. In het overigens weinig gecompliceerde milieu verloopt deze ontwikkeling zonder grote conflicten, maar men blijft zich afvragen of het vroege huwelijk van dit weinig gerijpte en in het menselijk contact nog steeds wat verlegen meisje, niet een vlucht uit het ouderlijk huis betekent.

Paula is de jongste uit een groot gezin. Zij wordt flink verwend, vooral door moeder, die vrij slap is in de opvoeding. Vader is wel iets strenger, maar hij is hartpatiënt en bedlegerig.

Paula is een lacherig, wat infantiel en oppervlakkig meisje, dat op seksueel gebied vroeg wijs is. Zij giechelt veel, is erg onzeker t.a.v. haar prestaties en kiest het liefst de weg van de minste weerstand. Op school is zij zwak, vooral in taal. Zij verzuimt veel, om niet opgehelderde redenen. De school, noch het schoolwerk, zegt haar iets. Zij heeft een paar vriendinnetjes, en dat is voldoende voor haar om een prettige sfeer te vormen. Zij heeft dan ook geen weerzin tegen school. Haar verdere schoolkeuze valt op het u.l.o. Moeder is het hiermee eens. De school raadt echter huishoudschool aan.

Ook volgens de tests is u.l.o. te moeilijk. Huishoudschool en dan een eenvoudige werkkring, bijvoorbeeld winkelverkoopster, lijkt het meest aangewezen.

De eerste klas u.l.o. moet Paula al doubleren. Zij heeft ook helemaal haar best niet gedaan, integendeel. Zij vindt de school vervelend, 'er zijn nooit feestjes en zo'. Thuis is zij erg gesloten, gaat stug haar eigen gang. Lichamelijk is zij flink en volwassen. Zij zwerft veel op straat en wordt in de buurt 'een straatmeid' genoemd.

Vader is dit jaar overleden, maar het schijnt op Paula weinig indruk gemaakt te hebben.

Het tweede jaar in de eerste klas krijgt zij bijles van een broer. Bovendien volgt zij een huiswerkcurcus. Zo gaat zij over naar de tweede klas. Als zij ook de tweede klas moet overdoen, ziet moeder in dat het haar te zwaar is. Moeder plaatst Paula nu op een driejarige handels-u.l.o.

Intussen is Paula zich steeds meer terug gaan trekken van haar moeder. Zij is brutaal, doet alleen en volkomen datgene waar zij zelf zin in heeft. Moeder weet helemaal niet meer wat er in Paula omgaat. Zij kan er ook eigenlijk niet meer tegenop, zelf blijkt zij nu ook een hartafwijking te hebben, er zijn financiële moeilijkheden. Daarom laat moeder het maar gaan. Paula heeft veel vriendjes en trekt veel met ze op. In de buurt wordt zij druk besproken.

Wanneer zij op de handels-u.l.o. naar de derde klas bevorderd wordt, verandert het patroon. Paula heeft nu trouwplannen, met een jongeman die op dat moment in Amerika woont.

Voor het eindexamen zakt Paula. Volgens moeder is dit te wijten aan het grote aantal verzuimdagen, waarin zij thuis moest helpen in verband met de ziekte van moeder.

Om geld te verdienen voor haar uitzet gaat Paula op een kantoor werken. Zij heeft het hier erg naar haar zin en wordt ook thuis veel opgewekter en prettiger. Een jaar later gaat zij trouwen en naar Amerika emigreren.

Commentaar. De prognose ten aanzien van studie- en arbeidsgeschiktheid wordt door de feiten wel bevestigd. U.l.o. is duidelijk te zwaar. De persoonlijkheidsontwikkeling is aanvankelijk verontrustend, omdat Paula in de eerste puberteitsjaren nauwelijks leiding krijgt. Later treedt er een stabilisatie op en mede door de vroege trouwplannen is het beeld aan het einde van de puberteit heel wat bemoedigender dan aan het begin.

M 76 Flora: een kasplantje

IQ Sn 102

Tm 110

Wp 112

Flora is enig kind uit een welgesteld gezin. Ze is altijd lastig en zenuwachtig geweest en groeide op tot een angstig, bang, geremd meisje, snel geïntimideerd in het contact, met weinig durf en erg afhankelijk. Reeds op haar tweede jaar adviseerde een arts de ouders, haar met zachtheid aan te pakken, omdat zij grote schokken en teleurstellingen waarschijnlijk niet kan verwerken.

Hierdoor heeft de opvoeding het beeld van overbescherming en overbezorgdheid gekregen. Flora wordt tot en met in de watten gelegd. Zij voelt zich dan ook alleen thuis maar veilig. Iedere nieuwe situatie boezemt haar angst in. Ze waant zich niet opgewassen tegen de taken die haar gesteld worden, heeft totaal geen zelfvertrouwen, is snel ontmoedigd en voelt zich minderwaardig.

Zelf heeft ze geen bepaald idee over de toekomst. De ouders vinden dat ze maar naar het u.l.o. moet gaan en daarna laborante of iets dergelijks worden. De onderwijzer acht haar geschikt voor een huishoudschool of handels-u.l.o. In de klas is ze ook opvallend nerveus. Ze wordt door de jongens veel geplaagd en sluit zich moeilijk aan. Haar niveau is nogal matigjes, maar in de praktische vakken is ze wel goed.

Op grond van het psychologisch onderzoek, waarbij haar nerveuze, bange instelling ook weer duidelijk naar voren komt, wordt gezegd dat de

kans op moeilijkheden van neurotische aard in de puberteit vrij groot is. Deze kunnen dan ook haar leerprestaties ongunstig beïnvloeden. Flora is naar niveau voor v.h.m.o. ongeschikt. Ze haalt wel het gemiddelde u.l.o.-peil, maar de prognose is, gezien haar karakterstructuur, toch niet zeer gunstig.

Flora gaat naar het u.l.o. Zij werkt ijverig en plichtsgetrouw, maar is erg onzeker van zichzelf en durft dingen die ze niet begrijpt op school niet te vragen. Ze wordt voorwaardelijk bevorderd naar de tweede klas.

Hier gaat het goed; ze werk zelfstandig en heel serieus, haalt dan ook goede cijfers en wordt bevorderd naar de derde klas. Flora is nog steeds erg gesloten en geremd, sluit zich helemaal niet aan; het liefst is ze thuis.

De derde klas doorloopt zij zonder ernstige moeilijkheden. Haar prestaties zakken wel wat af en zij moet erg hard werken. De school interesseert haar overigens weinig. Ze heeft er nauwelijks contacten en gaat alleen naar school met het idee dat je nu eenmaal iets moet leren. Zo wordt ze bevorderd naar de vierde klas. Het jaar daarop zakt zij voor haar eind-examen. Ze liet zich erg intimideren en was niet tegen de situatie opgewassen. De ouders en ook Flora zelf maken er geen drama van. Ze doet het rustig nog een jaartje over; ze wist toch nog niet wat ze wilde gaan doen.

Het jaar daarop slaagt ze wel en gaat een baantje zoeken als typiste. Vader heeft haar deze werkkring bezorgd. Flora zelf was veel te bang erop af te gaan. Zij wilde eigenlijk het liefst thuis blijven. Het duurt een hele tijd voor ze zich op kantoor thuis gaat voelen. Pas na een jaar komt ze er wat in, krijgt ook hart voor haar werk. De kantooropleiding die ze zou gaan volgen gaat niet door, omdat ze bij haar werk toch geen steno nodig heeft. In plaats daarvan doet ze nu Spaans.

Nog steeds is Flora moeilijk in het contact, bang en geremd. Ze kan zich niet geven of uiten, al moet erkend worden dat ze het laatste jaar wel een ietsje losser en zelfstandiger is geworden. Ze is ook lid van een jeugdvereniging geworden en heeft er leuke mensen ontmoet en veel gezellige avonden gehad. Ze moet er echter wel altijd heengesleept worden; alleen gaat ze niet.

De moeder, zelf een energieke, actieve, bewegelijke vrouw, neemt Flora in bescherming tegen de harde wereld, en is bang voor al het verdriet, dat zij nog zal krijgen. Aan de andere kant ergert moeder zich ook aan Flora's geremdheid en schuwheid, en ook aan haar traagheid van reageren, en gaat alles voor haar regelen en beslissen.

Commentaar. De veronderstelling ligt voor de hand, dat voor een groot deel de dominante moederfiguur en de overbeschermende sfeer die van het hele milieu uitging er de oorzaak van zijn geweest, dat Flora bleef zoals ze was. Ze heeft niet de kans gekregen, zich vrij te ontplooien. Ze had er overigens ook te weinig durf voor en klampte zich vast aan de liefde van haar ouders en bezorgdheid van haar moeder, die juist door steeds alle kwade invloeden van buiten voor Flora weg te houden, een kasplantje gekweekt heeft, zonder weerstand. Flora zou zich waarschijnlijk voorspoediger ontwikkeld hebben als ze wat meer vrijheid had gehad en zelf had moeten aanpakken.

Toch mag men het voorgaande niet helemaal negatief zien, daar de zeer weinig vitale Flora tot op zekere hoogte deze bescherming nodig had. Het heeft echter te lang geduurd. Moeder had haar geleidelijk moeten leren de buitenwereld niet als vijandig te beschouwen en met beide benen in het leven te staan.

Afgezien van deze ietwat negatieve karakterontwikkeling, heeft haar schoolperiode toch wel een vrij gunstig verloop gehad. De bescherming van thuis was in dit opzicht gunstig voor haar zelfvertrouwen en haar eigen angst om dingen fout te doen, stimuleerde haar tot zeer hard en serieus werken. Uiteindelijk heeft ze daardoor kans gezien, eigenlijk tegen de verwachting in, een u.l.o.-diploma te behalen.

J 77 Chris: een plichtsgetrouwe jongen

IQ Sn 93

Tm 98

Wp 105

Als enige zoon, te midden van vijf meisjes, heeft Chris het niet altijd gemakkelijk. Hij heeft wel in sommige opzichten een bevoorrechte positie, maar is ook het object van vrij veel plagerijen, bemoedering en andere bejegeningen die hem irriteren. Hij maakt een nerveuze indruk, heeft een licht spraakgebrek, slaapwandelt, en is nogal driftig.

Het gezin woont op een dorp, waar vader als werknemer in de agrarische handel werkzaam is. Maar Chris is geen echte dorpsjongen. Zijn liefhebberijen zijn ten dele op sport en knutselen en voor een ander deel op verenigingsleven gericht. Op de school, waar vele leerlingen een eenvoudig niveau hebben, is hij één der beste leerlingen. De onderwijzer vindt hem een 'fijne jongen', die goed zijn best doet, zich netjes gedraagt en die zeker het begripsvermogen zal hebben om u.l.o. met succes te volgen. De ouders denken aan een kantoorloopbaan, wat in hun ogen veel status geeft.

Chris zelf kan zich met dit idee heel wel verenigen.

Het testonderzoek geeft ons ten aanzien van de keuze van u.l.o. een ander beeld. In de intelligentietests komt Chris niet boven de middelmaat uit. Karakterologisch is hij een nogal gecompliceerde natuur, blijkbaar omdat hij aanvankelijk verwennend is opgevoed, maar daarna in de rivaliteitsstrijd met de zusjes ook vaak de verliezer is geweest. Hij heeft vrij veel dwangmatige trekken, die eventueel in verband met de studie zouden kunnen leiden tot een meer dan gewone mate van ijver en plichtsbetrachting. Dit geeft hem bij de keuze van u.l.o. toch wel een kans van slagen, vandaar dat het zeker aanbeveling verdient eerst dit schooltype te proberen.

Inderdaad werkt Chris op het u.l.o. hard. Hij besteedt veel meer tijd dan gemiddeld aan de studie en hij doet dit met plezier. Hij wordt dan ook met behoorlijke cijfers bevorderd. Ook het volgende jaar krijgen we hetzelfde beeld. Met wiskunde heeft hij nogal moeite, maar voor de leervakken haalt hij zeer mooie en voor de talen ruim voldoende cijfers. Hij is nog een echte jongen. Wat er aan vrije tijd overblijft, wordt aan sport en verenigingsleven besteed. Thuis blijft hij nog altijd een wat nerveus en driftig type, waar nog weinig tekenen van een zich aankondigende volwassenheid zijn te bespeuren.

Ook de resultaten in de derde klas zijn bevredigend, waarbij de wiskunde het zwakke punt vormt. Dit vak laat hij dan ook in de vierde klas schieten. Hij bereidt zich voor op het eindexamen met middenstandsaantekening, dat hij het volgende jaar met zeer behoorlijke cijfers aflegt. Ten aanzien van de toekomst is hij in de loop van de schooljaren nogal eens van gedachten veranderd. Een kantoorloopbaan trekt al spoedig niet meer. Dan denkt hij er over in de handel te gaan, maar uiteindelijk besluit hij een middelbare tuinbouwschool te gaan bezoeken, met het voornemen t.z.t. naar de tropen te gaan. Waarschijnlijk moeten we dit als vrij kinderlijk-romantische plannen zien. Chris rijpt naar persoonlijkheid vrij traag. Op het dorp waar vele jongens een kortdurende snelle puberteitsontwikkeling hebben, komt hij daardoor geleidelijk wat alleen te staan. Zijn zeer grote studie-ijver, die er in het laatste jaar zelfs toe leidde dat hij nauwelijks tijd over had voor andere dingen, heeft hier ook toe bijgedragen.

Het eerste jaar op de middelbare tuinbouwschool bevalt Chris slecht. Hij doet gewoonte-getrouw zijn best en wordt ook bevorderd, maar de richting van zijn keuze bevalt hem niet — zonder dat hij hier evenwel een positief plan tegenover kan stellen. Op aanraden van de ouders zet hij de studie toch voort en nu krijgt hij ineens wel plezier in de tuinbouw.

Twee jaar later doet hij met succes eindexamen. Hij gaat nu in militaire dienst; daarna zal men wel zien wat hij met het geleerde zal doen.

Pas tegen het einde van ons contact met hem zien we dat hij toch wat volwassenere wordt. Hij krijgt enige belangstelling voor meisjes en heeft tegenover de opvattingen van de ouders ook wat eigen ideeën. Over het geheel is hij echter het type van de gehoorzame zoon, die plichtmatig blijft doen wat de omgeving van hem verwacht, zonder dat er veel van een eigen gerichtheid blijkt.

Commentaar. De zeer sterke plichtsgetrouwe aanpassing is duidelijk de bepalende factor in het studiesucces geweest. De schoolresultaten doen ons niet vermoeden dat de uitkomsten van de intelligentietests zijn niveau niet juist zouden weergeven. Geheugen en ijver kunnen inzicht bij veel vakken heel goed vervangen — het minste nog bij wiskunde, waar inderdaad zijn zwakke punt lag. De sterke gezagsrelatie in het gezin heeft er voor gezorgd, dat ook in de loop van de puberteit geen rebellie optrad. Tot het laatste toe volgt Chris de lijn die voor hem uitgestippeld werd. De beroepskeuze verloopt op een opvallend weinig rationele wijze. De voorkeur voor de tuinbouw is niet gebaseerd op liefhebberijen, ook niet op praktische mogelijkheden. Vader is zeker niet zo gefortuneerd dat hij zijn zoon gemakkelijk de middelen zou kunnen verschaffen om een eigen bedrijf te beginnen. Tot het laatste toe is er geen indicatie, dat bij het gezin of bij Chris een duidelijk beeld bestaat, wat hij met het behaalde diploma zal beginnen. Natuurlijk zal hij na zijn dienstdtijd wel een werkkring vinden en bij zijn zeer plichtsgetrouwe instelling ligt het wel voor de hand dat hij daar een goede kans van slagen heeft, maar op dit ogenblik is nog volkomen onduidelijk welke relatie deze werkkring eventueel met zijn vakopleiding zal hebben.

M 78 Lize: ogenschijnlijk onproblematische ontwikkeling

IQ Tm 129

Wp 117

Lize is de oudste van twee meisjes in het gezin van een procuratiehouder. Ze is groot voor haar leeftijd, eet ook eigenlijk te veel en snoept vooral graag. Het is een wat nerveus type, zelfs zo nu en dan wat beverig; ze bijt nog al eens op haar nagels.

Ze zwemt graag, leest veel, speelt piano en volgt balletlessen. Ze heeft twee vaste vriendinnen. Op school is zij een ijverige en redelijk goede leer-

linge. De onderwijzer acht haar in staat met hard werken een middelbare meisjesschool te halen. Volgens de testresultaten heeft zij op een m.m.s. een goede kans van slagen, zowel gezien haar werkhouding als omdat zij een behoorlijke intellectuele reserve heeft.

In de eerste klas moet Lize echter doubleren, hoewel de directrice meent dat ze niet ongeschikt is. Ze is bijna twee maanden ziek geweest, en wijt zelf daar het slechte resultaat aan.

De ouders overhoren haar wel eens, maar vinden overigens dat ze zoveel mogelijk zelf moet werken. Dat doet ze wel goed, als er niet teveel afleiding is. Ze haalt haar eindexamen m.m.s. zonder nog eens te doubleren, en ook zonder al te hard werken. Haar beroepswens wisselt herhaaldelijk, onder invloed van de ouders. Zelf weet ze het eigenlijk niet. Het langst heeft ze lerares willen worden, maar ook beroepen als apothekeres, binnenhuisarchitecte hebben op het programma gestaan. Ze wordt in de loop der jaren wel wat zelfverzekerder en zelfstandiger, maar is ook ten tijde van haar eindexamen weinig bewust.

De school vindt ze aardig, alleen is het jammer dat het een meisjesschool is. De puberteitsontwikkeling verloopt zonder grote moeilijkheden. Haar relaties met jongens zijn aanvankelijk wat kinderlijk en worden pas in de hoogste klas serieuzer.

Commentaar. De doublure in de eerste klas zal inderdaad wel op rekening van de langdurige ziekte moeten worden geschreven. Verder is de ontwikkeling ogenschijnlijk weinig problematisch. In feite wordt Lize laat zelfstandig, de ouders bedisselen nog lang alles voor haar en zij laat zich dit aanleunen. Het is daarom niet onwaarschijnlijk, dat de volwassenwording straks niet zonder conflicten zal verlopen.

J 79 Wim: een onwerkelijk beroepsideaal

IQ Sn 119

Tm 113

Wp 102

Wim is de middelste van drie kinderen uit een eenvoudig milieu. Hij is een gesloten, stil jongetje, erg afhankelijk en steunzoekend. De opvoeding is ogenschijnlijk vrij reëel en consequent. Maar Wim is toch wel een erg moederskindje en moeder is wat te bang dat haar vogeltjes uit zullen vliegen. Zij werkt dan ook Wim's eigen wens, om later te gaan varen, continu tegen, omdat hij dan zover van huis is. Wim wil eerst naar de h.b.s. en dan stuurman worden. Vader en moeder vinden een h.b.s. helemaal niet

nodig. Ze willen dat hij een u.l.o.-diploma haalt en dan verder gaat in een richting, waar hij zijn tekencapaciteiten kan gebruiken.

Op school levert Wim meest goede prestaties. Hij is een rustige leerling en buitengewoon ijverig. Hij is alleen slecht in rekenen, maar toont bij dit vak geen onwil of afkeer. Men acht de kansen voor h.b.s. twijfelachtig.

Ook op grond van het psychologisch onderzoek moet zijn niveau wat laag voor v.h.m.o. worden geacht. Door zijn ijver zou hij het er misschien nog een heel eind redden, maar de steun van het milieu is niet groot. Daarom lijkt u.l.o. beter.

Wim gaat inderdaad naar het u.l.o., waar hij met behoorlijke cijfers wordt bevorderd naar de tweede klas. Hij is zeer ambitieus en ijverig. Hij heeft echter een wat geïsoleerde positie en heeft geen vrienden.

In navolging van een buurman wil hij nu vertegenwoordiger worden, wat de ouders een prachtig plan vinden.

In de tweede klas wordt zijn schoolwerk een beetje naar de achtergrond verschoven, omdat hij erg bevriend raakt met een buurjongen, met wie hij veel tijd doorbrengt. Thuis wordt hij steeds bij zijn huiswerk gecontroleerd en zo gaat hij, met een vermanende opmerking, toch over naar de derde klas. Hier zijn alle vakken slecht en hij moet deze klas doubleren, waar hij zich aanvankelijk erg over schaamt. Hij is graag alleen en weert iedere toenadering af.

Het tweede jaar in deze klas is hij weer erg ijverig. Hij maakt zelfs zijn huiswerk al in de pauzes op school. Toekomstplannen heeft hij nog helemaal niet, behalve dan varen, wat thuis niet geaccepteerd wordt. Hij wil per se alleen zijn, leeft in een eigen fantasiewereld, wordt door moeder verwend en gekoesterd en is vaak jaloers op zijn zusje, die volgens hem door moeder teveel verwend wordt.

Hij wordt bevorderd naar de vierde klas en slaagt voor zijn eindexamen. Hij wil nu, tot hij in dienst moet, op een kantoor. De ouders zagen hem graag op een reclamebureau, wegens zijn tekentalenten, maar hier wil Wim niets van horen. Overigens blijkt na enige tijd dat het twijfelachtig is of hij in dienst zal moeten: hij wordt voorlopig afgekeurd.

Hij gaat nu op een gemeentesecretarie werken, maar volgt er geen cursussen bij om eventueel hoger op te komen. Hij zit op de administratie waar hij het saai en vervelend vindt en waar hij helemaal niet gelukkig is.

Hij is nog steeds stil en gesloten en toont weinig initiatief voor zijn toekomst. Nog steeds wil hij graag varen, maar dit wordt door moeder gewoon weggepraat. Wim is erg verlegen. Volgens zijn moeder heeft hij een complex omdat hij zo gauw bloost.

Moeder maakt zich zorgen over Wim die, hoewel hij er nooit iets over zegt, toch in zijn werk niet gelukkig en waarschijnlijk een buitenbeentje is, en gaat hem steeds meer in bescherming nemen en vertroetelen.

Commentaar. Moeder houdt haar zoon in een liefdevolle maar veel te stevige greep, waar hij zich niet uit kan bevrijden. Hij kan zich hierdoor niet ontplooien. Zijn initiatief wordt geremd en hij leert niet zelfstandig te beslissen of te kiezen. Hij voelt zich hoe langer hoe meer afhankelijk en zoekt toch steeds meer steun bij zijn moeder. In het Amerikaans jargon heet dit 'smotherlove'.

Wat de beroepskeuze betreft is Wim in de romantische fase blijven steken. Blijkbaar is al wat er aan streven naar zelfstandigheid bij hem aanwezig is, gericht gebleven op een mogelijkheid, die hem, althans in de fantasie, bevrijdt van de druk van thuis. Realistisch kan men zijn beroepswens nauwelijks noemen, te meer niet omdat ook zijn lichamelijke conditie niet bijzonder goed is. Maar helaas ontbreekt hem nu de energie om zich dan positief in te zetten voor iets anders. Daargelaten of zijn tekentalenten voldoende zouden zijn voor een carrière als reclametekenaar, heeft hij in ieder geval het niveau om meer dan administratief routinewerk te gaan verrichten. Maar het ziet er nog niet naar uit dat hij zal gaan studeren voor de diploma's die hij dan hard nodig heeft.

**M 80 Hillie: een kind in een
sociaal-zwak milieu**

IQ Sn 86

Tm 81

Wp 69

Hillie heeft een 3 jaar oudere broer en twee jongere zusjes. Vader werkt evenals moeder in een pakkerij. Beiden zijn dikwijls werkloos. Er is thuis een kostganger, die het televisietoestel betaalt. Bovendien woont een grootvader, die erg oud begint te worden, bij hen in. Het huis is verwaarloosd, ook al omdat allerlei — overigens goed verzorgde — huisdieren, katten, vissen, vogels, een hond, het onderhoud bemoeilijken.

Na de moeizaam verlopen lagere schoolperiode gaat Hillie aanvankelijk naar een huishoudschool. Maar zij wordt er na een half jaar weer afgenomen, 'omdat het te duur is'. Ze helpt nu in de huishouding en werkt ook buitenshuis. Op 17-jarige leeftijd gaat ze een gedwongen huwelijk aan met een jongeman, die ook al dikwijls zonder werk is.

Het tweetal trekt aanvankelijk bij Hillies ouders in. Dit loopt uit op heftige ruzies die, in combinatie met de slechte verhouding met haar schoon-

ouders, bijna een scheiding veroorzaken. Financieel staat men er nu uiterst ongunstig voor. Dan vindt haar man een baan als boerenarbeider, en het jonge gezin kan een huisje krijgen. De conflicten in het huwelijk duren echter voort, o.a. omdat de man vaak zonder werk is. Er wordt een tweede kind geboren, en het schijnt dat de vader nu regelmatig werkt. De situatie verbetert wat.

Hillie heeft na haar huwelijk steeds geweigerd te werken, ze schijnt ook haar eerste kind niet van harte geaccepteerd te hebben, hoewel ze het materieel wel goed verzorgt. De vader is echter zeer op zijn kinderen gesteld.

Commentaar. Hillie was, gezien haar intellectueel niveau, uiteraard niet in staat een vakopleiding te volgen. Maar de problematiek die zich bij haar voordoet is meer van sociale dan van intellectuele aard. Het ouderlijk gezin is sociaal zeer zwak. Het ontbreken van een goede huiselijke orde, de primitieve leefwijze, de onzekere financiën en de slechte woonsituatie vormen een voedingsbodem, waarop moeilijk een enigszins harmonische en goed gedifferentieerde persoonlijkheid kan ontstaan. Hillie reageert zeer primitief-affectief. Zelf nog onvolwassen moet zij reeds de verantwoordelijkheid voor de opvoeding van twee kinderen dragen, onder de omstandigheden die op zichzelf reeds een zware belasting betekenen. Het is niet verwonderlijk dat zij tegen deze situatie niet is opgewassen.

M 81 Suze: vertraagde ontwikkeling

IQ Sn 93

Tm 104

Wp 104

Suze is de jongste van twee meisjes. Het leeftijdsverschil is vijf jaar. Zowel fysisch als psychisch is zij in haar ontwikkeling ten achter bij haar leeftijdsgenoten.

Zo loopt zij bijvoorbeeld nog rustig met een pop in haar arm over straat, terwijl zij toch al twaalf jaar is. De ouders vinden het wel grappig dat zij nog zo helemaal klein kind is.

Op school is Suze over de hele linie zwak, beneden de middelmaat. Zij is netjes en doet wel haar best. Zij is spoedig uit haar evenwicht en moet door de onderwijzer zacht aangepakt worden, want zij huilt snel. Door de klasgenootjes wordt zij wel geaccepteerd. Suze wil graag kinderverzorgster worden. De ouders zien in dat zij niet hoog moet grijpen, hoewel zij haar graag hadden laten doorleren. De school adviseert haar eerst huishoudschool te laten volgen. Ook de testresultaten wijzen in deze richting.

Suze gaat naar de huishoudschool. Zij doet haar best en voelt er zich thuis. Het contact met de klasgenoten laat echter wel iets te wensen over. Zij is in haar ontwikkeling nog steeds achter en bijgevolg is zij te jong om echt opgenomen te worden. Pas in de tweede klas krijgt zij een vriendin.

Na twee jaar heeft zij het diploma van de primaire opleiding behaald. Zij gaat nu door voor het diploma huisnaaister. Vooral de praktijk van het naaien doet zij met nauwgezetheid en animo. De theorie ligt haar niet zo goed.

Langzamerhand komt zij nu in de puberteit. Zij wordt humeuriger en gaat op haar uiterlijk letten. De volgende jaren wordt zij nog humeuriger; zij huilt snel, geeft een grote mond. Kortom, zij is emotioneel zeer labiel. Tegelijk gaat zij haar bezigheden meer los van huis zoeken. Zij is gesloten en gaat haar eigen gangetje.

Na twee jaar sluit zij de opleiding af met het diploma huisnaaister. Zij blijft op school om ook nog het diploma costumière te halen. Zij is nu zonder meer in de contramine tegen de ouders. Zij maakt het uit met haar vriendin, zoekt haar heil in clubs en verenigingen. Ten aanzien van haar uiterlijk wordt zij steeds veeleisender. Het laatste jaar van ons contact is zij nog steeds zeer gesloten en afwerend tegenover de ouders. Zij gaat helemaal haar eigen gang, vertelt nooit iets. Wel heeft zij een vriendje, waar zij nu alles mee samen doet.

Zonder moeilijkheden op school is zij nu gediplomeerd costumière geworden. In plaats van voor zichzelf te beginnen geeft zij er de voorkeur aan op een atelier te gaan werken.

Commentaar. De schoolontwikkeling is wel in de lijn van, maar toch ook iets boven, de verwachting. Vooral de goede praktische begaafdheid speelt hier een rol. Bovendien was de school voor dit lang kinderlijk gebleven meisje een beschermd milieu, waar zij beschut was tegen nog te zware eisen van de maatschappij. De recalcitrantie in de latere jaren is in feite een gezond verschijnsel. Het is voor Suze de weg om zich vrij te maken van de te kinderlijke situatie waarin zij leefde. Geheel voltooid is overigens dit vrijmakingsproces, ook aan het einde van onze contacten, nog niet.

Jan is al van de geboorte af een onrustig, prikkelbaar kind geweest. Hij is driftig, koppig, nerveus. Hij plaagt zijn jongere broertje veel. Er is nog een zusje, een nakomertje, waar hij erg op gesteld is. Vader is een middelbaar administratief employé, die lang met de Staat heeft geprocedeerd, in verband met een ziekte die zich in militaire dienst had geopenbaard. Financieel kan men zich behoorlijk redden.

Jan is op school een goede leerling geweest. Hij wil naar de h.b.s. om later bouwkundig ingenieur te kunnen worden. De school acht hem wel geschikt voor de h.b.s., al is zijn taalbeheersing niet zijn sterkste punt.

De testprognose is, dat hem daar, ondanks ambitie en goede ijver, geen grote kans van slagen wordt gegeven. Verwacht wordt, dat hij niet boven u.l.o.-niveau uitkomt.

Voor het toelatingsexamen h.b.s. is Jan slecht voorbereid. Hij wordt afgewezen en gaat nu het u.l.o. bezoeken. Hier begint hij pas tegen het einde van de cursus te werken, hetgeen niet voldoende blijkt voor een bevordering. Het zakken voor het toelatingsexamen heeft hem wellicht sterk ontmoedigd. De conflicten met thuis zijn niet mis, vooral met vader en broer zijn er veel ruzies. Hij wordt voor achterbaks versleten, omdat hij zijn slechte schoolresultaten zeer lang heeft verzwegen, onder meer door een rapport achter te houden.

Het tweede jaar in de eerste klas gaat gemakkelijk. Hij werkt nu ook harder en haalt goede cijfers. Ook de conflicten zijn geringer geworden, al is hij nog erg gesloten. De toekomstplannen zijn nog vaag; men praat over h.t.s. maar ook over h.b.s.

Tot Pasen van de tweede klas levert Jan behoorlijke prestaties, maar dan verliest hij alle zin in werken, zodat het eindrapport een débâcle wordt. De school wenst hem niet weer tot de tweede klas toe te laten en Jan neemt thans een baantje als magazijnhulp. Het plan is, hem avond-u.l.o. te laten volgen. De jongen maakt nu een zeer apathische indruk. Hij trekt er veel alleen op uit, de vrije natuur in. Het contact met vader is nu veel beter geworden.

Het eerste jaar praktijk brengt een wisseling van magazijnwerk naar eenvoudigste kantoorarbeid. De avondschool valt tegen; Jan houdt er al spoedig mee op, maar wil trachten nu in de tweede klas van een handels-avondschool te komen. Hij is wat rustiger geworden, maar is nog moeilijk bereikbaar. In veel opzichten maakt hij nog een kinderlijke indruk.

Inderdaad wordt hij tot de tweede klas van de handelsavondschool toegelaten, die hij ook doorloopt. Hij blijft hetzelfde kantoorwerk verrichten. Tegen zijn jongere broer, die een veel positievere indruk maakt, toont hij nu een wat geresigneerde houding. Verder blijft hij een stille, verlegen jongen, die moeilijk vrienden maakt. In het sociale contact is hij een randfiguur ten opzichte van zijn broer.

Weer een jaar later wordt Jan bevorderd naar de vierde klas van de handelsavondschool. Hij is daar een middelmatige leerling. Hij heeft weer van werkkring gewisseld, blijft echter in de eenvoudige administratieve arbeid. De ouders trachten te stimuleren dat hij meer sociale contacten krijgt, maar hij blijft aan de stille kant, vooral tegenover vreemden. Men hoopt nu maar dat de militaire dienst hier een positieve invloed zal hebben.

Commentaar. De sleutel tot dit geval schijnt de rivaliteitsstrijd met de drie jaar jongere broer te zijn. Deze speelt zich af in een gezin dat nogal veel waarde hecht aan leerprestaties. Als Jan het gevoel krijgt dat hij in dit opzicht de mindere is, resigneert hij. Het botte onbegrip van zijn school, die bij een plotselinge wijziging in de prestaties de leerling eenvoudig wegtrapt, verergert het probleem. De jongen belandt nu op een veel te laag niveau. Tot zijn geluk weet het gezin, vooral de vader, hem dan nog enigszins op te vangen, zodat er althans nog een kans op herstel is.

J 83 Jasper: opvoedingsproblemen in een zakenmilieu

IQ Sn 109

Tm 123

Wp 117

In het grote gezin van een hotelhouder is Jasper de oudste. Hij is een grote forse jongen die, ondanks het feit dat hij wat moeilijk loopt en een sterke bril moet dragen, veel aan sport doet. Thuis geldt hij als een vrij lastig heer. Hij is weinig gezeglijk, gauw 'bokkig'-kwaad en verdraagt teleurstellingen slecht. Met de andere kinderen kan hij echter redelijk goed opschieten.

De ouders en ook hijzelf zien Jasper als de toekomstige opvolger van vader. Men wil hem daarom via de h.b.s. naar de hotelvakschool zenden. De prestaties op de lagere school vallen echter wat tegen. Hij is maar een middelmatige leerling, die weinig interesse voor de leerstof heeft. Ook de school vindt, dat hij geen gemakkelijke jongen is. De onderwijzer adviseert, hem een extra jaar lager onderwijs te laten volgen, voor hij toelatingsexamen doet.

Volgens de testresultaten is Jasper naar intelligentie slechts marginaal geschikt voor v.h.m.o. Als zijn werkhouding niet verandert is de kans van slagen gering. Maar dan zal ook het volgen van u.l.o. een onderneming worden met dubieuze kansen. Een jaar uitstel van de beslissing, vooral om te zien of de werkhouding eventueel in gunstige zin ontwikkelt, is inderdaad wel gewenst.

Op en andere school bezoekt Jasper nogmaals de zesde klas. In dit jaar komt men wel tot de conclusie, dat de keuze van v.h.m.o. te hoog grijpt. Jasper zelf ziet er ook erg tegen op. Hij vindt de h.b.s. een wel heel gewichtige en moeilijke school en het is voor hem een opluchting dat hij naar de u.l.o.-school mag. Vader en moeder zijn echter door deze gang van zaken zeer teleurgesteld.

In de eerste klas van het u.l.o. maakt Jasper een goede start, maar zijn aanvankelijke ijver verflauwt spoedig. Met de hakken over de sloot haalt hij de tweede. Ook daar geeft zijn werkhouding problemen. Hij krijgt nu geregeld bijles en toezicht op het huiswerk en kan daardoor nog voorwaardelijk worden bevorderd.

In de drie jaren dat wij nu contact met hem hebben, is er in de persoonsontwikkeling weinig vaart. Hij groeit lichamelijk snel, maar blijft kinderlijk. Hij is ongedurig, weinig-gericht, moeilijk grijpbaar. Door zijn fysieke handicap heeft hij in het sociaal contact nogal last van minderwaardigheidsgevoelens, wat zich bij hem vooral uit in een weinig zoeken van aansluiting.

De bevordering naar de derde is niet permanent. Als met Kerstmis zijn prestaties over de gehele lijn onvoldoende zijn, wordt hij teruggeplaatst naar de tweede. Hij doet nu in het geheel niet zijn best; de bevordering aan het einde van het jaar moet in feite als een gunst worden gezien. De ouders raadplegen een psycholoog, die tot de conclusie komt dat Jasper wel een goed verstand heeft, maar dat hij steeds nieuwe prikkels nodig heeft om gestimuleerd te worden. Omdat het op het u.l.o. toch zo slecht gaat, wil men nog eens proberen in een geheel nieuwe situatie op zijn eergevoel te werken. Daarom zoekt men contact met een h.b.s., die zich bereid verklaart Jasper op proef tot de tweede klas toe te laten.

In dit jaar zien we ook duidelijk de puberteitssymptomen optreden. Van een stille verlegen jongen wordt hij een braniechopper. Hij is uiterst recalcitrant, op de u.l.o.-school heeft dit herhaaldelijk tot conflicten geleid.

Maar helaas levert ook het nieuwe plan geen succes. Aan het einde van de tweede klas van de h.b.s. wordt hij niet bevorderd. Jasper gaat nu op een andere u.l.o.-school de derde klas volgen. Ondanks dit alles menen de

ouders toch dat hun zoon te zijner tijd nog de h.b.s. zal kunnen gaan bezoeken om daar het einddiploma te behalen. Men vindt een dergelijk bewijs van algemene ontwikkeling, voor iemand die straks de leiding van een groot hotel op zich neemt, toch wel zeer gewenst.

Met vrij veel moeite haalt Jasper de overgang naar de vierde klas u.l.o. Hij heeft nog steeds weinig belangstelling voor de studie, hoogstens kan men zeggen dat hij wat meer besef krijgt van het belang om een diploma te behalen. Hij wordt nu geleidelijk wat toegankelijker voor redelijke overwegingen, wat zelfstandiger en wat beter aangepast in het sociaal contact. In de vakantie werkt hij in het hotel, waar hij zich goed weert en waar het hem ook goed bevalt. Men heeft hoop dat hij er toch nog in zal slagen het u.l.o.-diploma te behalen, om daarmee toegang te krijgen tot de hotelvakschool.

Commentaar. Het probleem bij Jasper is vooral van opvoedkundige aard. In het drukke gezin, waar vader geheel door het hotelbedrijf in beslag wordt genomen en moeder de handen vol heeft aan de kinderschaar, heeft men Jasper materieel verwend, maar emotioneel verwaarloosd. Dit wreekt zich in een slechte disciplinaire aanpassing en bovendien in een verzetshouding tegen de verlangens van de ouders naar het leveren van een — voor hem toch reeds zeer bezwaarlijke — hoge intellectuele prestatie. De zeer moeizame schoolcarrière hebben wij helaas niet tot het einde kunnen volgen. Er is echter een behoorlijke kans dat hij uiteindelijk, met zeer veel vertraging, toch het u.l.o.-diploma zal behalen, dat voor hem de basis moet vormen voor de beroepsopleiding. Of deze jongen de kracht zal hebben om t.z.t. de verantwoordelijkheid voor het leiden van een groot bedrijf goed te dragen, blijft echter nog een open vraag. Dit temeer omdat de vader een zeer energieke persoonlijkheid is, die niet gemakkelijk de teugels uit handen zal geven, en dus ook niet het type is van wie men verwacht dat hij zijn zoon geleidelijk in de zaak zal inwerken.

M 84 Yvonne: overwinning van minderwaardigheidsgevoelens

IQ Sn 109

Tm 107

Wp 89

Yvonne is de oudste van twee kinderen. Haar vader is overleden toen ze elf jaar was. Moeder heeft een baan. Het is een Joods gezin. Yvonne is in Engeland geboren en heeft ook haar eerste levensjaren daar doorgebracht. Zij is altijd een nerveus, bangig kind geweest. Ze voelt zich de

mindere, is traag en sloom. Ze laat zich gauw op haar kop zitten, met name door haar zusje. Ze kan zich niet verweren en kruipt in een hoekje.

Door het overlijden van haar vader heeft Yvonne een geweldige klap gehad. Ze was bijzonder op haar vader gesteld. De relatie met moeder is ook wel goed, maar moeder heeft niet zoveel gezag en is aan de andere kant ook minder toegeeflijk.

Het oordeel van de onderwijzer over haar schoolprestaties is niet onverdeeld gunstig. Yvonne is over de hele linie zwak, ze is echter wel erg ijverig. Ze staat wat buiten de klassegemeenschap, wat de onderwijzer toeschrijft aan haar Joodse afkomst. Zij wordt soms wel in een klein groepje opgenomen, maar dan vooral uit medelijden. De onderwijzer acht haar nauwelijks geschikt voor u.l.o. Hij adviseert een huishoudschool. Yvonne zelf wil graag apothekersassistente worden. Moeder voelt wel voor het plan. Zij hoopt dat ze dit aan kan.

Volgens de testresultaten is Yvonne naar niveau middelmatig geschikt voor u.l.o. De matige resultaten op de lagere school zijn misschien meer een gevolg van een wat gebrekkige schoolrijpheid en van de spanningen thuis. Er zijn voldoende argumenten om haar toch u.l.o. te laten proberen, misschien met een jaar extra in de zesde klas.

Na de lagere school gaat Yvonne naar een overbruggingsklas en daarna naar het u.l.o. In de overbruggingsklas heeft ze behoorlijke rapporten, maar aan handwerken en huishoudelijke vakken heeft ze een hekel.

Thuis zijn de verhoudingen niet zo best. De moeder, zelf erg ongeduldig en onrustig, ergert zich aan Yvonne's sloomheid en onverschilligheid. Met haar zusje kan Yvonne niet opschieten; deze toont zich zeer agressief tegenover haar. Door de opjagende en onrustige sfeer die moeder in huis brengt, is Yvonne extra moeilijk en lastig; op school geeft ze geen problemen.

Op de u.l.o.-school moet ze hard werken en ze doet dit ook heel plichtsgetrouw. Haar interesse gaat uit naar de talen en geschiedenis. Ze gaat over naar de tweede klas. Thuis liggen er moeilijkheden voor het opscheppen. In de eerste plaats door de concurrentie met haar zusje, waar ze niet tegen op kan en die haar minderwaardigheidsgevoelens bezorgt. Verder door het feit dat dit zusje ook veel meer moeders aandacht heeft en zichzelf altijd door haar moeder bekritiseerd wordt. Moeder vindt haar lastig, onhandig en slordig.

Er is daardoor geen harmonie in huis te vinden. Moeder is veel te veel met zichzelf bezig om naar haar kinderen te kunnen luisteren, laat staan begrip te hebben. Zij is vreselijk zenuwachtig en gejaagd, en loopt daarbij zichzelf nog voor de voeten.

Yvonne's gezondheid laat in deze tijd ook veel te wensen over. Ze heeft bloedarmoede en is erg gauw moe. Zij loopt krom, moet hiervoor heilgymnastiek doen, en moet ook steunzolen dragen.

Het volgend jaar wordt Yvonne voorwaardelijk bevorderd naar de derde klas. Het afgelopen jaar was ze veel ziek geweest en eigenlijk kan zij de leerstof niet goed verwerken. Ze werkt nog wel ijverig, maar dit is voor haar meer een plichtmatig gedrag. De situatie thuis is toch wel iets veranderd; moeder ziet in dat haar eigen zenuwachtigheid iets met de moeilijkheden te maken heeft, en probeert er iets aan te doen. Ze staat nu ook wat positiever tegenover Yvonne en probeert haar te beschermen tegen het zusje, dat in alle opzichten domineert en door haar brutaal optreden het hele gezin, moeder inclusief, terroriseert. Desondanks heeft moeder nog vele klachten over Yvonne. Ze laat zich alles aanleunen, is sloom, vreselijk slordig, bangig, durft niets. Yvonne is niet opgewassen tegen de zenuwachtige en gejaagde toestand in huis en gaat zich op haar passieve wijze hoe langer hoe meer verzetten.

Dit alles draait uit op een doublure in de derde klas. Thuis is ze nu wel liever geworden, waarschijnlijk omdat moeder die zich geen raad meer weet met het zusje en deze 'het huis uit wil doen', nu openlijk en volledig aan Yvonne's kant staat. Yvonne zelf heeft het drukke en zenuwachtige van haar moeder schijnbaar naast zich neergelegd. Ze wordt iets actiever en iets socialer. Nu het zusje het probleem is geworden en niet meer zijzelf, neemt het minderwaardigheidsgevoel niet meer zo'n grote plaats in. Yvonne werkt ook het tweede jaar in de derde klas hard en wordt bevorderd naar de vierde klas. Ze is nog steeds snel moe en gaat dan krom lopen. Ze wordt nu zelfstandiger, zelfs iets brutaler, begint haar woordje te doen en voor zichzelf op te komen. Het is nu zelfs zo, dat ze ondanks de grote moeilijkheden, sterk door haar zusje beïnvloed wordt, zodat beide zusjes eigenlijk samen tegenover moeder staan, die nu op geen van tweeën meer vat heeft. Moeder kan de hele situatie ook eigenlijk helemaal niet meer aan.

Het jaar daarop haalt Yvonne haar eindexamen u.l.o. Wat zij daarna precies wil, weet zij nog niet. Zij begint nu met een secretaresse-opleiding, wat haar echter niet zo bijster bevalt.

In dit laatste jaar is Yvonne sterk veranderd. Zij is flink en zelfstandig geworden. De verhouding met het zusje is ook een stuk beter en zelfs tussen Yvonne en haar moeder is de verhouding hartelijker te noemen. Yvonne gaat nu haar eigen weg, zij is bereid om te vechten en voor zichzelf op te komen. Buiten het gezin is zij wel gezien; ze heeft, vooral het laatste

jaar veel contacten gelegd, en neemt vaak deel aan allerlei bijeenkomsten en feestjes.

Commentaar. Gezien de bereikte resultaten kan de prognose op grond van de testresultaten als juist worden gezien. Het geval Yvonne is karakterologisch belangwekkend, omdat de afloop veel positiever is dan men aanvankelijk zou durven hopen. Ondanks de handicap door rassendiscriminatie en de moeilijke situatie door de onderling zeer gespannen verhoudingen, weet Yvonne toch haar minderwaardigheidsgevoelens op de duur zodanig onder controle te krijgen, dat zij in haar optreden een redelijk evenwichtige indruk maakt. Het derde jaar op school is wat dit betreft een crisisjaar. Dan begint zij zich onder hevige conflicten innerlijk van het gezin los te maken en dit voert reeds vrij spoedig tot een gunstige ontwikkeling.

**M 85 Julie: een harmonische ontwikkeling
stimuleert de prestaties**

IQ Sn 98
Tm 104
Wp 107

Julie heeft een open gezichtje en lijkt gevoelsmatig goed aangepast. Lichamelijk is zij niet sterk. Zij is vaak ziek, vooral van bronchitis heeft zij veel last. In het gezin is zij de derde van de vier kinderen. De verstandhouding met de andere kinderen is goed.

Hoewel zij in haar optreden vaak nog een kinderlijke indruk maakt, is Julie tegelijkertijd vrij ambitieus. Zij toont voor alles belangstelling en met enthousiasme gooit zij zich op haar bezigheden, zowel intellectuele als andere. Toch krijgt men de indruk dat haar intellectuele interesses niet spontaan zijn. Deze dienen bij haar vooral om sociale waardering te krijgen, want in het gezin staan verstandelijke prestaties zeer in aanzien.

Op school zijn haar prestaties in taal vrij middelmatig, overigens bereikt zij een behoorlijk niveau, zodat men haar geschikt acht voor u.l.o. Julie zelf voelt daar niet veel voor. Zij zou liever kinderverzorgster worden. De ouders willen haar echter bij voorkeur 'iets meer' laten bereiken, waarbij moeder zelfs aan m.m.s. denkt.

De resultaten van het psychologisch onderzoek doen verwachten dat het behalen van een u.l.o.-diploma vermoedelijk een te zware opgave zal zijn. Daar zij ijverig is, zal zij echter wel enkele klassen kunnen doorlopen.

Julie gaat inderdaad naar een u.l.o.-school. Hoewel zij door ziekte vier weken moet verzuimen kan zij toch de overgang naar de tweede klas

halen. Zij werkt hard. In de klas is zij gezien; zij is het middelpunt van een grote groep vriendinnen.

Ook de tweede klas blijkt zij gemakkelijk aan te kunnen. Zij gaat graag naar school en maakt een opgewekte indruk. Dit jaar is zij ook veel minder ziek. Via de derde klas komt zij vlot in de vierde en aan het einde daarvan behaalt zij met redelijke cijfers het A-diploma. Het laatste jaar heeft Julie bijzonder hard gewerkt, zodanig zelfs, dat er omstreeks Kerstmis een overspannenheid dreigt te ontstaan. Zij heeft dan een periode van volkomen moedeloosheid ten aanzien van de examenresultaten, maar deze wordt gelukkig overwonnen. Alleen krijgen wij nu wel weer sterk het beeld van het gevoelige, wat nerveuze, van haar ouders nog zeer sterk afhankelijke meisje. Haar humeur is meest opgewekt. Haar gezondheid is geleidelijk veel beter geworden.

Na haar examen krijgt zij een werkkring op een gemeentesecretarie, waar zij ook deelneemt aan cursussen voor het examen gemeente-administratie. In dit jaar zijn haar oudere broer en zuster beiden getrouwd. Kort daarna komt vader te overlijden, zodat Julie en haar moeder erg op elkaar aangewezen zijn. Zij is dan door haar hartelijkheid en behulpzaamheid een grote steun.

Het werk op de gemeentesecretarie bevalt haar op de duur niet, zodat zij na twee jaar een andere baan zoekt, op een kantoor waar ook een vriendin werkzaam is. Vooral de sfeer daar trekt haar aan. Van studie komt nu verder niets, want Julie heeft zich inmiddels ook verloofd en begint al trouwplannen te krijgen.

Commentaar. De schoolcarrière is aanmerkelijk gunstiger verlopen dan de testresultaten hadden doen verwachten. De goede werkhouding en de stimulerende invloed van de omgeving zullen hier zeker toe hebben bijgedragen. De gehele puberteitsontwikkeling is opvallend harmonisch verlopen. Men krijgt ook aan het einde de indruk te maken te hebben met een meisje dat een evenwichtig karakter heeft met een goed ontwikkeld gevoelsleven. Psychisch is zij reeds als een jonge volwassene te beschouwen.

M 86 Melanie: een begaafd maar weinig vitaal kind

IQ Tm 146

Als Melanie acht jaar is gaat haar moeder scheiden en hertrouwen. Voor

Melanie, die zeer aan haar eigen vader gehecht was, zijn deze gebeurtenissen een grote schok. Een tijdlang is zij erg ongedurig. Met haar tweede vader zijn er in het begin veel strubbelingen, maar langzamerhand trekt dit bij en de verhouding wordt uiteindelijk goed.

Melanie is een nerveus en gevoelig meisje. In de opvoeding werden allerlei punten in de lichamelijke sfeer, zoals zindelijk maken, voorlichting over menstruatie e.d. door de moeder afschuwelijk gevonden. Daardoor is Melanie opgegroeid met een sterke afkeer van lichamelijke functies en ziekten. Ze is zelf vrij zwak, gauw vermoeid, heeft veel last van hoofdpijn en moet de school vaak verzuimen.

Op school levert ze goede prestaties. Ze is eerezuchtig en ambitieus en de algemene verwachting is dat ze een gymnasium wel zal kunnen halen. Ook de testresultaten wijzen in deze richting. Zelf wil ze later rechten of medicijnen gaan studeren.

Ze gaat naar het gymnasium en werkt hier erg hard. Ze voelt zich echter vrij zwak, heeft erge last van bloedarmoede en moet geregeld leverinjecties hebben.

Melanie gaat over naar de tweede klas. In februari van dat jaar verhuist het gezin naar een andere stad en Melanie moet van school verwisselen. Ze kan moeilijk aarden op de nieuwe school. Het is er saai en er heerst een strenge sfeer. Ze voelt zich er niet bij horen en is daar nogal triest onder. Ze voelt zich daarbij ook nog moe en slap, heeft weinig weerstand en moet zelfs hormooninjecties hebben. Bovendien heeft Melanie het thuis ook erg druk met allerlei huishoudelijke karweitjes, aangezien haar moeder steeds ziek is.

Toch gaat Melanie over naar de derde klas en verhuist dan met Kerstmis naar een ander lyceum. Ook op deze school is haar aanpassing slecht. Ze wordt hoe langer hoe meer in zichzelf gekeerd en gesloten. Ze heeft nog steeds bloedarmoede. Ook gaan haar prestaties nu achteruit. Ze werkt niet meer zo geconcentreerd. In de derde klas redt zij het nog, maar de vierde klas moet zij doubleren. Ook het tweede jaar in de vierde werkt zij matigjes. In de klas is zij teruggetrokken en stil. Ze is maar het liefste thuis. Ze is erg aan haar moeder gebonden, echter niet op een positieve manier, ze is erg dociel en kan niet op tegen haar moeder, die een zeer dominante aard heeft. Haar beroepswens was nu een tijdlang modiste of binnenhuisarchitecte. Moeder moedigde haar op dit punt aan, want zij voelt erg veel voor een artistiek beroep voor haar dochter.

Melanie gaat over naar de vijfde klas en kiest de A-richting. Ze werkt erg onregelmatig en kan niet lang achter elkaar doorgaan. Ze wordt dan

bevorderd naar de zesde klas. Na het eindexamen wil ze gaan studeren of naar de kunstnijverheidsschool. Ze wil dan op kamers gaan wonen. De ouders vinden dit goed: het hoort immers bij een goede opvoeding. Moeder verwacht echter dat Melanie nog niet buiten haar zal kunnen. Melanie's verhouding met haar moeder is naar buiten toe vrij positief; ze schijnen erg veel te bepraten samen en als vriendinnen met elkaar om te gaan.

Toch is er iets bij Melanie te bespeuren van een verlangen om uit te komen onder moeders wil, die haar toch altijd weer in een bepaald straatje weet te drijven. Voor Melanie is nu het feit dat ze het huis uitgaat een belangrijker punt dan te weten wat ze zal gaan doen.

Commentaar. Het ontwikkelingsbeeld wordt sterk beheerst door de overheersende moederfiguur, die bovendien ook haar ziekten uitspeelt om haar dochter te binden. Melanie was te afhankelijk en te dociel, mede door haar fysiek zwakke gesteldheid om hiertegen gemakkelijk in opstand te komen. Pas de laatste tijd begint zij zich een beetje los te maken. In ieder geval mag verwacht worden, dat zij, nu zij eenmaal in de zesde klasse is gekomen, het gymnasium wel zal volbrengen. Deze prestatie moet wel vooral op rekening van haar zeer goede intellectuele begaafdheid worden gebracht.

M 87 Nellie: een vriend veroorzaakt onrust

IQ Sn 104

Tm 93

Wp 103

Nellie is een zacht, lief, maar weinig vitaal meisje. Zij is erg verlegen en gevoelig voor standjes, vaak maakt zij een nerveuze indruk. Met moeder en de twee jongere kinderen woont zij in bij grootmoeder, want haar ouders, beiden weinig evenwichtige mensen, hebben echtscheidingsplannen. De sfeer thuis is nogal belastend. Oma kan de drukte moeilijk verwerken, temeer omdat grootvader korte tijd tevoren overleden is. Moeder heeft een werkkring en daardoor ook weinig mogelijkheden om zich rustig met de kinderen te bemoeien.

De school vindt Nellie een zeer middelmatige leerlinge. Zij is weinig geïnteresseerd en men is van oordeel dat zij ook onvoldoende haar best doet. Men wil haar aanraden een huishoudschool te gaan bezoeken. Het kind zelf voelt daar ook voor; via deze school hoopt zij naaister te worden. Hoewel moeder eigenlijk u.l.o. zou prefereren legt zij zich bij het school-

advies neer. Ook op grond van het psychologisch onderzoek kan men niet anders concluderen, dan dat de overgang naar een huishoud- of industrijschool geheel in de lijn van de ontwikkeling ligt.

Op de industrijschool zijn de prestaties van Nellie middelmatig. De praktische vakken en tekenen liggen haar wel, maar zij houdt niet van leren. Thuis is zij nu heel wat minder gemakkelijk dan in de lagere schoolperiode, zij wordt koppig en trekt zich van anderen terug.

Na de tweejarige primaire opleiding op de industrijschool begint Nellie inderdaad aan de opleiding voor naaister. Dit bevalt haar goed. Haar schoolcijfers zijn beter dan in de basisopleiding.

Er is inmiddels een stiefvader in huis gekomen. Nellie kan het met hem wel vinden. In het algemeen is zij nu thuis weer wat gemakkelijker geworden.

De naderende volwassenheid uit zich ook in een toenemend contact met de andere sekse. Als 16-jarige heeft zij al een vriend die ook geregeld thuis komt. De ouders vinden nu, dat zij een kind is waar je al verstandig mee kunt praten.

Na twee jaar opleiding voor huisnaaister doet zij met succes examen. Zij besluit nu verder te gaan voor costumière, maar verliest dan vrij plotseling de belangstelling zowel voor de studie als voor het beroep. Zij besluit nu kapster te worden. Dit duurt echter maar kort. Na enkele maanden als hulpje in een kapsalon te hebben gewerkt, houdt zij ermee op. Haar plan is nu in een vakantiekolonie voor ziekelijke kinderen te gaan. Ze wil echter eerst, ter overbrugging, een jaar in een ziekenhuis gaan werken.

De spanningen thuis zijn dit jaar in ernstige mate toegenomen. Nellie kan het de laatste tijd met haar stiefvader in het geheel niet vinden. Zij krijgt daardoor niet de nodige steun en warmte thuis en is bijna iedere avond weg. Een belangrijke rol speelt hier dat haar vriend haar tegen de stiefvader opstoot. Als de relatie met deze vriend op een gegeven ogenblik uit raakt, verbeteren de verhoudingen thuis snel.

De ziekenhuisplannen gaan uiteindelijk niet door. Nellie gaat nu weer als naaister werken, wat haar prima bevalt.

Commentaar. Naar niveau is de ontwikkeling in de school- en arbeidssector geheel in overeenstemming met de prognose. De opvallende ontwikkeling in de laatste jaren hangen sterk samen met de ongezonde invloed die van haar vriend uitging. Deze jongen viel bij oma zeer in de smaak, wat zijn invloed nog vergrootte. Na het afbreken van de relatie met hem

stabiliseren gelijktijdig de verhoudingen thuis en ook de ontwikkeling in het beroepsleven.

J 88 Karelkje: pseudo-debiliteit

IQ Sn 85

Tm 73

Wp 56

Karelkje is de jongste van een eenvoudig gezin met 5 kinderen. Hij is geen lastige jongen, maar wel in alles een beetje naïef en vertraagd. Zo begon hij ook pas te praten op zijn derde jaar. Op school zijn zijn prestaties zeer zwak. Hij kan heel moeilijk meekomen, is gemakzuchtig en wat onverschillig. De onderwijzer betwijfelt heel sterk of hij naar een ambachtsschool zal kunnen.

Moeder, die het thuis voor het zeggen heeft en die de klappen uitdeelt, wil dat hij naar een ambachtsschool gaat en dan timmerman wordt. Deze pressie is vrij sterk en Karelkje legt zich er bij neer, al heeft hij zelf hele andere idealen. Hij wil namelijk toneelspeler worden, iets wat ver buiten zijn bereik ligt en wat hij alleen maar idealiseert vanwege de romantische sfeer die ervan uitgaat. Ook zou hij graag automonteur worden, maar hier is moeder sterk tegen 'omdat hij dan niet genoeg verdient'. Vader is een meegaande figuur, bij wie de kinderen en vooral Karelkje nogal wat gedaan krijgen. Maar over het algemeen heeft vader weinig in te brengen.

In het onderzoek blijkt dat hij motorisch normaal begaafd is, maar dat zijn intellectuele capaciteiten ver beneden het gemiddelde liggen. Wij vermoeden dat hier een neurotische leerstoornis aanwezig is, op basis van lichte zwakbegaafdheid. In verband hiermee zijn de perspectieven voor een l.t.s.-opleiding zeer ongunstig.

Karelkje gaat naar de lagere technische school. Zijn prestaties in het eerste jaar zijn slecht. Hij blijft dan ook zitten. De jongen is hier zelf helemaal down en paniekerig van. Hij wil helemaal geen timmerman meer worden, voelt zich minderwaardig en terneergeslagen. Thuis zijn de conflicten ook niet van de lucht. Er wordt een sterke druk op hem uitgeoefend, vooral door zijn vader die hem verwijten maakt over zijn doublure. Moeder begint echter in te zien dat zijn slechte prestaties niet te wijten zijn aan zijn slechte manier van werken, maar voor het merendeel aan zijn gebrekkige leervermogen.

Op aanraden van de directeur zal Karelkje, eventueel met bijlessen, nogmaals de eerste klas doen. Hij wordt echter al heel spoedig van school gestuurd wegens slechte schoolprestaties. Karelkje is helemaal overstuurd. Er

moet een andere oplossing gezocht worden. Hij gaat als handlanger werken in een speelgoedfabriekje. Hij verdient aardig en het bevalt hem goed.

Kareltje is een wat vreemde 'lobbes' van een jongen geworden. Hij neemt in het gezin een aparte plaats in. Hij is stil, heeft weinig vragen en eisen, weinig aspiraties. Hij is vrij slap. Moeilijkheden kan hij helemaal niet aan; hij heeft sterke leiding nodig.

Kareltje maakt zodoende een debiele indruk, wat de ouders wel zien, maar wat ze niet willen toegeven. Zij weten in ieder geval niet veel met hem te beginnen en zijn erg blij dat hij nog zo goed terecht is gekomen. Hij klimt op de fabriek gedurende de jaren dat hij er werkt, langzaam een beetje op. Tenslotte komen er echter moeilijkheden met zijn patroon. Er schijnt gekletst te worden over Kareltje. Zijn vader krijgt hierover ruzie met de baas en de jongen gaat dan werken in een timmerfabriek. Hij is van plan om naar de avondschool te gaan om iets van het bouwvak te leren, maar dit is een heel vaag plan en het is nog maar de vraag of hij het zal realiseren.

Commentaar. Het ontwikkelingsbeeld, met het lage niveau van prestaties en de weinig adequate wijze van sociale aanpassing, doet aan debiliteit denken. Rekening houdende met de testgegevens zou men echter toch eerder van pseudo-debiliteit moeten spreken. De zeer sterke druk tot presteren, die door het gezin werd uitgeoefend, is voor deze weinig vitale en vrij zwak begaafde jongen zo zwaar geweest, dat hij er onder is bezweken. Hoewel de ouders later deze druk wat minder manifest uitoefenen, komt hun teleurstelling over de carrière van Kareltje natuurlijk toch op allerlei wijzen tot uitdrukking. Veel mogelijkheden tot herstel zijn daardoor niet aanwezig.

J 89 Onno: stimulerende geldingsdrang

IQ Sn 115

Tm 123

Wp 119

Nog voor de geboorte van Onno stierf zijn vader. Enkele jaren later hertrouwde moeder en uit dit huwelijk kreeg Onno twee broers. De verhouding met zijn tweede vader is prima. De broertjes plaagt hij wel graag en hij vindt ze wel eens lastig, maar over het algemeen gaat het toch goed. Moeder vindt Onno een prettig kind, dat geen aperte moeilijkheden geeft. Wel is hij behept met een flinke geldingsdrang. Als deze niet bevredigd wordt, wordt Onno nerveus-agressief.

Ook op school komen deze verschijnselen nogal eens voor, zowel in zijn werk als jegens zijn klasgenoten, tegenover wie hij hoog van de toren blaast. In zijn schooltaken is hij ijverig, d.w.z. hij doet graag zijn best, maar tegelijk is hij erg slordig en eigengereid. Hij schiet als het ware telkens weer zijn doel voorbij, omdat hij het tē goed wil doen. In taal en lezen is hij uitgesproken slecht, de rest is heel behoorlijk. De school acht hem wel in staat u.l.o. met goed gevolg te doorlopen. Onno zelf wil naar de h.b.s., maar de ouders denken eerder aan u.l.o., juist om deze eenzijdige begaafdheid, zoals zij het noemen.

De prognose op grond van het psychologisch onderzoek is erg onzeker, zowel om zijn voor v.h.m.o. middelmatige capaciteiten, als om zijn persoonlijkheidsstructuur. H.b.s. zal waarschijnlijk niet lukken, maar bij u.l.o. zal hij gehandicapt worden door zijn slechte taalinzicht.

Onno gaat naar het u.l.o. Zonder doubleren haalt hij het eindexamen u.l.o.-B. In de wiskunde-vakken is hij goed. De talen en vooral Nederlands blijven zijn probleem-gebieden, maar het gaat vlotter dan op de lagere school. Het eerste jaar op het u.l.o. is hij zelfs een van de besten van de klas. Hij werkt vlot en goed. Onderwijl streeft hij naar populariteit in de klas. Ook dit lukt. Dit geeft hem weer nieuwe stimulansen tot sociale en intellectuele activiteit. Thuis is hij veel kalmer geworden. In de tweede klas zet dit alles door. Hij gaat zich man voelen en wil als zodanig behandeld worden. Alleen zodra iets hem tegen zit, valt hij weer even terug op de steun van de ouders en met name van moeder. Ook laat hij zijn talen door haar overhoren.

In de derde klas gaat hij zich op heel veel interesse-gebieden oriënteren, kunst, sport, lezen, radio enz. Bij zijn klasgenoten is nu zijn prestige onwankelbaar.

In de laatste u.l.o.-klas gaat hij ook zijn eigen problemen alleen en zelfstandig verwerken. In het clubleven op school en daarbuiten is hij zeer actief; hij organiseert avonden en springt in waar het nodig is. Na het u.l.o. met een redelijke eindexamenlijst te hebben afgesloten, begint Onno op de h.t.s., richting weg- en waterbouw. Ook hier gaat alles in dezelfde lijn voort. Met heel behoorlijke cijfers komt hij in het praktijkjaar terecht. Hij heeft er wel hard voor moeten werken, maar hij deed het met plezier. Hij blijft intellectueel en vooral sociaal breed georiënteerd, heeft naast zijn schoolwerk in allerlei commissies zitting gehad, doet aan sport en is vol enthousiasme voor de toekomst.

Commentaar. Doordat Onno op de u.l.o.-school, waar hij naar niveau

duidelijk boven de middelmaat uitkomt, de gelegenheid kreeg zijn geldingsdrang te bevredigen, is zijn ontwikkeling bijzonder gunstig verlopen. Naarmate hij ouder werd, kreeg hij ook meer sociale flair, hetgeen zijn mogelijkheden tot ontplooiing nog weer groter maakte. Deze stimulerende invloed maakte dat hij ook zijn leerhandicap voldoende kon compenseren. Achteraf gezien rijst nog de vraag, of hij toch niet beter naar de h.b.s. had kunnen gaan. Het antwoord moet vermoedelijk ontkennend luiden. In de veel zwaardere studie zou Onno minder kansen op een positieve ontplooiing hebben gehad, waardoor zijn geldingsdrang gemakkelijk averechts had kunnen werken, terwijl deze nu juist zeer veel tot zijn succes bijdroeg.

M 90 Ulrike: een knap meisje

IQ Sn 125

Tm 143

Wp 139

Ulrike is de oudste van twee kinderen uit een zeer welgesteld gezin. Zij is een opgewekt vrolijk meisje, dat op haar moeder lijkt. Beiden zijn bazig, dominerend en eierzuchtig en zitten boordevol standsbewustzijn. Vader, een rustige stille man, is jurist. Ulrike zou zelf ook graag juriste worden.

Op school is haar niveau heel behoorlijk, ze is ijverig en geïnteresseerd. Men verwacht dat ze middelbaar onderwijs zeker zal kunnen volgen. Ook op grond van de tests kan men haar een redelijke kans op het gymnasium geven.

Desondanks zakt Ulrike voor het toelatingsexamen. Zij gaat een opleidingsklas volgen waar haar de nodige leerdiscipline, die ze op de vorige school miste, wordt bijgebracht.

Ze komt dan op het gymnasium en werkt in de eerste klas zelfstandig en efficiënt. In de tweede klas moet zij bijlessen Latijn hebben en wordt zij zo nu en dan door haar moeder overhoord. Ze is intelligent en heeft grote belangstelling voor de politiek. De wens om rechten te gaan studeren leeft nog steeds.

Thuis is haar gedrag dominerend en egoïstisch. Haar jongere broertje komt hierdoor totaal in de verdrukking, aangezien zij alle aandacht van de ouders opeist.

In de derde klas begint zij vriendjes te krijgen. Ulrike is een aantrekkelijk meisje geworden en zij gaat veel naar feestjes. Zij staat overigens toch wat buiten de klas, omdat zij uit standsoverwegingen zeer kritisch t.o.v. haar klasgenoten ingesteld is. Zij heeft dan ook meer vrienden buiten

school. In deze geest gaat de ontwikkeling door. Zonder vertraging wordt de 6-A klas bereikt. Nog steeds is haar belangstelling voor de rechtenstudie groot. Aan haar schoolopgaven werkt ze bij vlagen. Ulrike heeft veel tijd en aandacht voor allerlei pretjes en vrienden. Zij is een flirt en kan iedereen om haar vinger winden. Desondanks, als het er op aan komt, werkt ze.

Thuis is ze egocentrisch en veeleisend. Moeder heeft echter veel bewondering voor haar knappe dochter met haar vele aanbidders en slikt veel van haar. Met haar vader heeft Ulrike, vooral op studiegebied, veel contact.

Ze slaagt voor haar eindexamen en gaat rechten studeren. Maar in de korte tijd dat wij nog contact met haar houden is Ulrike nog niet erg tot studeren gekomen. Het studentenleven neemt haar nog geheel en al in beslag. Ze gaat veel uit, heeft veel vrienden, maar daarentegen nauwelijks vriendinnen.

Commentaar. De schoolresultaten beantwoorden aan de prognose. Ondanks de vele afleidende invloeden weet Ulrike, dank zij haar zeer goede intelligentie, toch een zware studie goed te voltooien. Daarbij speelt de intellectuele eierzucht natuurlijk ook een rol. Deze maakt dat zij op kritieke momenten toch steeds voldoende aandacht aan het schoolwerk geeft, om behoorlijke resultaten te behalen.

M 91 Doortje: een positieve oplossing van een verloren concurrentiestrijd IQ Sn 107
Tm 107
Wp 107

Doortje is de oudste uit een eenvoudig gezin met twee dochters. Zij is een nerveus-eenzelfig, wat ouwelijk meisje. Met haar zusje heeft zij een hevige concurrentiestrijd te voeren, waarbij de ouders aan de kant van het zusje staan. Dit zusje is veel aardiger, vlotter, beter aangepast en slimmer dan Doortje, die zich minderwaardig en ten achter gesteld voelt en steeds teruggetrokken en afwerender wordt. Ook lichamelijk is ze niet bijzonder vitaal. Ze is wat sloom, snel vermoeid en kan niet lang achtereen lopen.

Zij heeft nauwelijks contact met leeftijdsgenoten, ze speelt altijd met kleine kinderen en is ook dol op dieren.

Haar beroepswens is fröbelonderwijzeres. De ouders hebben hogere idealen en hopen haar naar een h.b.s. te kunnen laten gaan. Op school is

haar niveau echter onvoldoende. Alle vakken en in het bijzonder de geheugenvakken zijn slecht. Ze doet alles maar gauw-gauw en maakt erg veel slordigheidsfouten. De onderwijzer twijfelt eraan of ze u.l.o. zal kunnen voltooien.

Ook uit de resultaten van het psychologisch onderzoek blijkt dat een middelbare school te hoog gegrepen is. U.l.o. zal waarschijnlijk alleen lukken als in de puberteit haar houding grondig verandert.

In de eerste klas van de u.l.o.-school werkt ze behoorlijk en zelfstandig. Zij gaat met redelijke cijfers over naar de tweede klas. Door het bezoek van deze school heeft ze zich een zeker prestige tegenover haar zusje kunnen verschaffen, wat haar zelfvertrouwen en haar motivatie verhoogt. De verhouding tot haar ouders blijft koeltjes. Ze krijgt niet veel affectieve steun. Bovendien hebben de ouders zich nog steeds niet met de schoolkeuze verzoend.

Doortje is ondertussen uitgegroeid tot een heel mooi meisje, dat veel aandacht van jongens trekt. Ze is echter erg verlegen en met al deze aandacht weet zij nog helemaal geen raad. Zij trekt zich stug en afwerend terug. Wel heeft zij reeds in de tweede klas een vaste vriend, een jongen, die al even eenzellig is als zij. Hij is haar enige vertrouwenspersoon, want ook met de meisjes van haar klas heeft ze volkomen geen contact.

In de tweede klas gaan haar prestaties weer sterk achteruit. Ze volgt een huiswerkklas en wordt regelmatig door haar vriendje overhoord. Toch moet zij deze klas doubleren. Haar zusje is nu ook op de u.l.o. gekomen en nu deze haar op school bijna heeft ingehaald, komt de ontmoediging weer sterk naar voren. Doortje wil nu maar het liefste van school af en geld gaan verdienen. De ouders zijn hiertegen en eisen dat ze minstens haar u.l.o.-diploma haalt.

Ook de derde klas moet Doortje doubleren. Nu zit haar zusje bij haar in de klas wat het conflict nog verscherpt. Het aanbod van haar ouders echter om naar een andere school te gaan wijst ze af, zoals ze afwijzend staat tegenover iedere tegemoetkoming of toenadering van de kant van de ouders.

Ze is thuis oppositioneel en eigenwijs en er is weinig warmte in de onderlinge verhoudingen. Ook op school is ze nog steeds eenzaam.

Het laatste schooljaar verloopt gunstiger, zij haalt haar eindexamen in één keer. Interesse voor verdere studie heeft zij echter niet, de oude wens om kleuterleidster te worden heeft zijn kracht verloren. Haar plannen zijn nu van geheel andere aard. Zij heeft zich inmiddels verloofd en zelfs ook op korte termijn trouwplannen. Daarna zal zij met haar man,

die naar het buitenland wordt uitgezonden, voorlopig het land verlaten. Tot die tijd neemt Doortje een kantoorbetrekking, maar deze is duidelijk alleen voor een korte tijd bedoeld.

Commentaar. Het beeld wordt in dit geval volkomen beheerst door de concurrentiestrijd tussen de twee zusjes, waarin Doortje de verliezer is. Toch verloopt de puberteitsontwikkeling minder ongunstig dan, gezien de verloren kamp en de geringe steun van de ouders, het geval had kunnen zijn. De vroege vriendschap betekent duidelijk voor Doortje een grote emotionele steun. Zij kan daardoor in de puberteit ook gemakkelijker het gezin ontgroeien en zich er zelfs reeds op zeer jeugdige leeftijd, door een vroeg huwelijk, vrijwel geheel van vrijmaken. Dit zal ongetwijfeld ook een belangrijke bijdrage hebben geleverd tot de verbetering van de schoolprestaties in de beide laatste jaren, in de geest van: 'nog even de tanden op elkaar zetten'.

J 92 IJsbrand: gebrek aan ambitie?

IQ Sn 98

Tm 113

Wp 107

IJsbrand is op één na de oudste uit een gezin met vijf kinderen. Hij is nerveus beweeglijk, egocentrisch van aard en ook erg plagerig. Vooral met zijn oudste broer, die op een b.l.o.-school zit, zijn er nogal eens conflicten.

Op school toont hij zich een behoorlijke leerling. Daar hij ijverig en gehoorzaam is en overal wel belangstelling voor toont, zou hij qua niveau naar u.l.o. kunnen. Zijn ambitie voor een verdere studie is echter toch vrij gering. De onderwijzer verwacht dan ook dat een technische opleiding meer in zijn lijn ligt. IJsbrand zelf weet helemaal nog niet wat hij wil en de ouders nemen in deze een wat afwachtende houding aan.

Op grond van het psychologisch onderzoek wordt verwacht, dat hij in een beroep op geschoold niveau wel zal slagen.

IJsbrand gaat naar de l.t.s. en volgt daar de opleiding voor metaalbewerker. Zijn prestaties zijn goed. Hij toont een sterke voorliefde voor de tekenvakken. Na 2 jaar haalt hij zijn getuigschrift. De ouders zijn geweldig trots op hem en uiten hun bewondering dan ook geestdriftig.

IJsbrand blijft nog op dezelfde school om een kopklasse autotechniek te volgen. Na een jaar behaalt hij het diploma. Hij gaat dan in een garage werken.

Thuis heeft hij veel aan prestige gewonnen, vooral ten opzichte van de jongere kinderen. Aanvankelijk voelt IJsbrand niets voor nog verdere studie, maar hij begint toch aan een avondcursus, die hij echter voortijdig moet afbreken, wegens een hersenschudding, waardoor hij op school te veel achter raakt.

Anderhalf jaar lang doet hij niets, buiten zijn baan in de garage, waar hij het erg naar zijn zin heeft. Hoe zijn ouders ook aandringen, dat hij nog eens aan een avondcursus begint, ze hebben nauwelijks invloed op hem. IJsbrand onttrekt zich trouwens wat aan het gezin. Hij gaat volkomen zijn eigen gang en is erg gesloten. Hij is nu thuis moeilijker dan de voorafgaande jaren. Hij heeft veel kritiek en spot overal mee. Hij is overigens weinig thuis en de ouders weten weinig van zijn doen en laten af.

Doordat zijn baas hem stimuleert, begint IJsbrand op een gegeven moment toch weer opnieuw aan de avondcursus en haalt na een jaar het diploma hulpmonteur. Hij wil nu wel verder gaan voor het examen tweede monteur, maar een erg vast besluit is dit toch nog niet. Hij toont zich wat slap en gemakzuchtig en moet steeds weer aangespoord worden. Voor zijn dagelijks werk is hij wel goed. Hij kan goed met zijn baas opschieten en het werk bevalt hem uitstekend. Thuis is hij gesloten en heeft een wat superieure houding tegenover zijn ouders. Deze hebben niet veel vat meer op hem. Wel zijn ze nog steeds vol lof over zijn prestaties.

Commentaar. Dank zij zijn behoorlijk begaafdheidsniveau heeft IJsbrand in zijn beroepsontwikkeling inderdaad het peil van geschoolde arbeid bereikt. Hij heeft zeker ook wel perspectieven om straks het diploma tweede monteur te behalen. Men kan zich nu afvragen of er bij deze jongen sprake is van onvoldoende ambitie of dat het beeld van zijn carrière als normaal kan worden beschouwd. Vermoedelijk is het laatste het geval. De doelgerichte, ambitieuze jongen, die zich, naast zijn dagelijkse werk, ook nog aan een geregelde avondstudie zet, is veeleer uitzondering dan regel. In zoverre kan men IJsbrand, hoewel hij misschien geen gemakkelijke karakter heeft, een heel gewone jongen noemen.

J 93 Hugo: traag tempo

IQ Sn 121

Tm 135

Wp 116

Hugo's ouders zijn gescheiden toen hij drie jaar was. De moeder werkt nu al jaren als verkoopster. In het gezin is nog een jonger zusje. Hugo

zelf is een rustig, langzaam sprekend ventje, met een ruime woordkeus. Hij maakt een sensitieve indruk.

Hij heeft veel interesses. Hij houdt van muziek, zelf speelt hij blokfluit. Ook doet hij graag aan sport, zoals zwemmen, kanoën en korfballen. Verder leest hij veel en hij knutselt graag.

Moeder noemt hem erg nerveus, driftig en plagerig: hij voelt zich gauw de mindere, en komt moeilijk in slaap.

Hugo zou graag naar een lyceum of gymnasium willen. Volgens de onderwijzer is hij eigenwijs, en daardoor niet zo erg geliefd in de klas. Maar zijn prestaties zijn goed. Men acht hem geschikt voor m.o.

Ook volgens de testresultaten is hij geschikt voor v.h.m.o.

Op het gymnasium is hij ijverig. Met een vrij zwak rapport gaat hij over naar de tweede klas. Geschiedenis en het uitpluizen van stambomen zijn nu zijn hobby. Hij is geen lid van een vereniging en heeft zeer oppervlakkige contacten met vrienden. De moeder vindt hem in sommige opzichten wijs en vroegrijp, in andere opzichten kinderlijk.

Met de hakken over de sloot wordt hij bevorderd naar de derde klas. Vooral zijn zeer langzaam werktempo speelt hem parten.

Hugo is nu opvliegend, arrogant en speelt niet meer op straat. Hij zit meestal binnen. Hij gaat meer met meisjes dan met jongens om. Hij eet en slaapt nog slecht. Zijn ambitie is geschiedenisleraar te worden.

Omdat het op het gymnasium slecht gaat, wordt in de loop van het jaar besloten dat Hugo zal overschakelen naar de h.b.s. Vanwege de slechte aansluiting betekent dit echter, dat hij weer in een tweede klas moet plaats nemen. Hier gaat het veel beter. Zijn eetlust wordt beter.

Op deze school is hij wel gezien. Hij heeft zelfs zo nu en dan een leidende rol in allerlei schoolactiviteiten. Hij zoekt nu contacten buitenshuis. Zonder verdere problemen doorloopt hij de tweede en derde klas.

Het tempo in de vierde klas ligt hem echter te hoog. Daarom gaat Hugo nu naar de kweekschool. Op deze school mag men hem wel. Hij is wat traag, maar wel sympathiek. Geregeld wordt hij nu bevorderd.

In de derde klas kweekschool heeft Hugo zich ontwikkeld tot een boom van een vent met allerlei interesses. Hij is lid van een politieke partij, wil vrijmetselaar worden enz. Zijn aspiraties zijn onderwijs en politiek. Meisjes ziet hij als kameraden. Moeder heeft nu ineens veel steun aan hem. Hij heeft een kamp voor moeilijke kinderen geleid, wat hem goed schijnt te liggen.

Commentaar. Naar begaafheidsniveau was Hugo wel geschikt voor

v.h.m.o. Maar het te trage leertempo, dat op de lagere school niet opviel, speelt hem parten. Daardoor zijn de studieresultaten toch wat teleurstellend, al haalt hij dan ook de overgang naar de vierde klas h.b.s. en al zijn de prestaties op de kweekschool zeer behoorlijk. De persoonlijkheidsontwikkeling verloopt langzaam, maar niet abnormaal; geleidelijk komt Hugo psychisch toch wel tot volle ontwikkeling.

J 94 Engel: sociaal isolement

IQ Sn 100

Tm 100

Wp 108

Engel is een slungelachtige lange jongen. In het contact met anderen is hij uitgesproken onhandig en in zijn reacties zelfs wat gestoord. Hij is bang in het donker, heeft last van angstaanvallen tijdens de slaap en van minderwaardigheidsgevoelens. Alleen als hij echt in het nauw zit, kan hij even driftig uitschieten. Op school wordt hij een wat goedige sufferd genoemd. Hij is dan ook meer afgezonderd en alleen, dan echt de uitgestotene. Zijn gebrek aan contact met leeftijdsgenoten voelt hij wel als een gemis. In de natuur bij planten en dieren zoekt en vindt hij compensatie voor zijn eenzaamheidsgevoelens. Ook tekent en schildert hij, vrij aardig zelfs.

De verhoudingen in het gezin liggen moeilijk en moeizaam. Vader is grondwerker. Moeder heeft een h.b.s.-opleiding. Zij is zenuwpatiënte en staat onder behandeling van een psychiater. Moeder manoeuvreert het gezin in een sociaal isolement, aangezien ze haar standbewustzijn projecteert op de 'mindere' buurt, waar men moet wonen. Ook in het gezin distantiëert zij zich, met de kinderen, van de vader.

Volgens de onderwijzer heeft Engel, die nu in de zevende klas zit, een vrij zwakke intelligentie. Hem wordt een tuinbouwschool aangeraden. Zelf heeft Engel al zijn wensen geconcentreerd op het beroep van boswachter. Moeder zou hem, gezien zijn belangstelling voor de natuur, graag in tuin- of bosbouw werkzaam zien.

Op grond van de tests wordt de verwachting uitgesproken, dat Engel nog een moeilijke innerlijke ontwikkeling zal doormaken. Er zijn echter aanwijzingen, dat deze ontwikkeling in positieve richting zal gaan. Zou deze verwachting verwerkelijk worden, dan is een redelijke aanpassing in een agrarisch beroep waarschijnlijk.

Na nog driekwart jaar in de achtste klas meegelopen te hebben gaat Engel in mei voor goed van school af. Hij kiest fruitteelt als beroep. Nu

hij de druk van de school kwijt is en zich in het werk geaccepteerd weet, wordt hij wat soepeler. Zijn toewijding aan het vak valt op. Zijn baas vertrouwt hem, kiest hem uit voor speciale opdrachten. Dit stimuleert Engel en het bevordert de positie, de binding en inzet ten aanzien van het werk. Ook thuis wordt Engel minder moeilijk. Hij komt iets losser te staan tegenover zijn familie en met name tegenover zijn moeder. Met zijn vader gaat hij nu meer contact zoeken. Hij blijft wel een eenling, zonder vrienden of kennissen, die aan thuis gebonden is en volkomen op thuis georiënteerd. Na enkele jaren gaat de zaak, waar Engel werkt, failliet. Na enig zoeken komt hij terecht op een bloemkwekerij. Hij blijft ook hier stil en teruggetrokken onder collega's. Maar hij is flinker geworden en durft nu toch meer voor zichzelf op te komen, ook tegenover zijn baas, die de naam heeft niet makkelijk te zijn. Nog steeds heeft hij goed contact met zijn vader, maar naarmate hij meer zijn eigen zelfstandigheid gaat ontdekken, wordt hij brutaler, eigenzinniger soms, en met vader gaat het soms hard tegen hard.

Het laatste jaar werkt Engel nog steeds bij de bloemkwekerij. Het bevalt nog steeds goed; de verstandhouding met zijn baas is prima, hij werkt erg hard.

Thuis blijft zijn veilige basis. Hij is nu rustig, gaat zijn eigen gang. Hij is zelfs wat ijdel geworden en precies, vooral op zijn kleding. Vrienden heeft hij nog steeds niet, voor meisjes heeft hij nog geen belangstelling. Hij blijft gesloten en volkomen op zijn ouderlijk huis georiënteerd.

Commentaar. De beroepsontwikkeling is wel in positieve richting gegaan. De innerlijke ontwikkeling is nog niet helemaal afgerond. De zelfstandigheid is toegenomen en hij is iets zelfbewuster, vooral door zijn werkprestatie, maar zijn afhankelijkheid van thuis en zijn angst voor sociale contacten bleven onveranderd. Misschien dat de militaire dienst hem hierin vooruit kan helpen.

J 95 Hans: een vitale persoonlijkheid met goede capaciteiten

IQ Sn 132

Tm 149

Wp 136

Hans is een zeer vitale, lichamelijk robuuste jongen. Hij heeft veel hobbies, waarbij padvinderij, knutselen en natuurstudie vooral zijn hart hebben. In het gezin, waar hij de oudste van de drie zoons is, heeft hij nogal eens problemen gegeven. Door zijn vitaliteit domineert hij in het

bijzonder over de tweede zoon, zodat men deze tegen hem moet beschermen. Hij plaagt graag en men weet dikwijls ook niet wat er in hem omgaat, omdat hij weinig vertrouwelijk is. Vader is zakenman, het gezin heeft een behoorlijk welstandsniveau.

Op school geldt hij als een wat slordige, maar in zijn intellectuele prestaties zeer goede leerling. Men zou voor hem het gymnasium willen aanbevelen. Voor Hans en zijn ouders spreekt ook wel vanzelf dat hij een school voor v.h.m.o. zal gaan bezoeken. Zijn ambitie is, piloot te worden. Mocht dat niet kunnen, dan lokt ook een ingenieursstudie wel.

De testgegevens wijzen op een zeer goede verstandelijke begaafdheid. Daarbij valt de taalbeheersing echter wat tegen, zodat wij eerder aan h.b.s. dan aan gymnasium de voorkeur zouden geven. De karaktertests wijzen op het bestaan van vrij sterke onderdrukte spanningen, die echter in deze vitale persoon geen belangrijke storende invloed op de prestaties zullen hebben.

Voor het toelatingsexamen is Hans niet goed voorbereid, maar na een herexamen wordt hij toch tot het lyceum toegelaten. Hier haalt hij over het geheel goede cijfers, zodat hij vlot wordt bevorderd, waarna hij de h.b.s.-richting kiest. Hierbij speelt vooral een rol de overweging, dat hij veel voelt voor een studie in de techniek. Thuis is hij geen gemakkelijke jongen; hij is erg in de oppositie, men vindt hem nogal egoistisch en egocentrisch.

In de volgende jaren gaat de studie vrij voorspoedig. Voor de talen moet hij hard werken, hier valt wel eens een onvoldoende. Maar in de wiskunde en de exacte vakken levert hij zonder moeite goede prestaties. Het oorspronkelijke plan om piloot te worden komt af en toe nog wel eens naar voren, maar steeds meer is er toch sprake van een ingenieursstudie. Lichamelijk groeit hij snel. Hij krijgt ook al spoedig aantrekkingskracht op meisjes, maar psychisch blijft hij nog echt een puber.

Gezien zijn toekomstplannen en schoolresultaten spreekt het wel vanzelf dat hij de h.b.s.-B richting kiest. Ook hier haalt hij behoorlijke cijfers. Maar omdat hij in de vierde klas in het bestuur van de schoolclub wordt gekozen, ligt toch het niveau van zijn resultaten wat lager dan in de eerste drie jaar. Hij gaat nu op een vrij infantiele wijze 'groot' doen. Hij gedraagt zich studentikoos-arrogant, laat zich niets meer aan de opvattingen - en de gevoelens - van de andere gezinsleden liggen. Ondanks zijn goede leerprestaties geeft hij toch zijn ouders wel zorgen, vooral omdat hij zeer eenzijdig ontwikkeld is. Hij heeft geen culturele belangstelling en ook weinig begrip voor menselijke situaties.

De eindexamenlijst vertoont maar één onvoldoende, overigens zijn er veel meer achten en negens dan middelmatige cijfers. Hans heeft er niet hard voor hoeven werken, gemiddeld zelfs in dit laatste jaar niet meer dan een uur of twee. Het spreekt voor hem wel vanzelf dat hij gaat studeren: elektrotechniek in Delft. Financieel schijnt dit ook zonder meer mogelijk.

De laatste maal dat wij van hem horen, blijkt de aanvankelijke studie goed te verlopen. Hij heeft op tijd zijn eerste examen gedaan. Hij maakt een veel volwassener indruk, is zelfbewuster en 'verstandiger' geworden.

Commentaar. De ontwikkeling is voorspoedig verlopen. De verdringingsverschijnselen, die bij het psychologisch onderzoek werden opgemerkt, hebben blijkbaar vooral remmend gewerkt op de ontwikkeling van zijn gevoelsleven. Het is niet onwaarschijnlijk dat hij altijd een vrij eenzijdig technicus zal blijven, die echter door zijn vitale, dominante persoonlijkheid wel over natuurlijke leidersgaven beschikt.

M 96 Emmy: een over-ambitieuze vader

IQ Sn 101

Tm 118

Wp 102

Emmy is een overgevoelig, nerveus kind, dat gauw huult. Ook is zij overdreven nauwkeurig en precies en evenals haar vader zeer eerzuchtig.

Op school presteert ze dan ook boven het gemiddelde, niet zo zeer door haar intelligentie als wel door haar conscientieus en plichtsgetrouw werken. Zelf heeft ze nog geen toekomstplannen, maar haar ouders en met name de vader zijn in dit opzicht zeer ambitieus. Daardoor zijn zij misschien niet geheel reëel in oordeel en verwachtingen omtrent hun dochter. Vader verwacht dat ze naar de h.b.s. kan en daarna de kweekschool zal voltooien.

Het streven naar maatschappelijk prestige is zeer groot in het gezin en Emmy is zo vertrouwd met het idee dat ze aan haar stand een middelbare school verplicht is dat er op dit punt geen moeilijkheden zijn.

De vraag die zich echter bij het psychologisch onderzoek voordoet is of ze de h.b.s. wel zal kunnen halen. Haar kansen worden, gezien de testresultaten, ongunstig geacht. U.l.o. of een m.m.s. verdient de voorkeur.

Emmy gaat naar de h.b.s., waar ze in de eerste klas heel goed start. Ze werkt dan ook overdreven hard. Ze is altijd bezig en werkt zeer geconcentreerd en zelfstandig. Haar vader controleert en corrigeert alles.

Ook in de tweede klas blijft vader haar voortdurend terzijde staan. Hij zorgt ervoor dat Emmy met zeer goede resultaten over gaat naar de derde klas. Moeder, die zich bezorgd maakt over het vele huiswerk en het lange werken van Emmy, gelooft niet, dat zij het zonder vaders hulp ook zou halen. Toch wil ook zij dat het kind doorzet en later onderwijzeres zal worden.

Emmy zelf, die tot nog toe met plezier naar school was gegaan, krijgt er nu een hekel aan. Ze wil niet meer, heeft huilbuien en nachtmerries van het vele huiswerk. Maar onder strenge leiding van vader en dank zij haar eigen eierzuchtige en plichtsgetrouwe aard, wordt zij bevorderd naar de vierde klas, waar zij de A-richting kiest.

Het blijft op school een harde dobber voor haar. Met louter negatieve gevoelens doorloopt zij de vierde en de vijfde klas. Ze is nerveus, gauw in tranen, gespannen en paniekerig. Thuis is ze ook moeilijk, wil van school af en heeft voortdurend ruzie met haar zusjes.

De grote slag komt, als ze zakt voor haar eindexamen. De hekel aan de school en de weerzin tegen de leraressen en het werk hebben hier waarschijnlijk een grote rol bij gespeeld.

Het jaar daarop slaagt Emmy wel. Haar vader wil nu dat ze naar de kweekschool gaat, maar Emmy wil absoluut niet. Hij laat haar echter ook niet de gelegenheid zelf initiatief te tonen en tolereert haar eventuele eigen beslissingen niet. Moeder is wel op Emmy's hand maar durft uit angst voor vader hier niet aan toe te geven. Emmy doet nog enkele pogingen om de kweekschool te ontwijken met een plan om naar het buitenland te gaan, of een opleiding van huishoudkundige te volgen, zoals haar door een beroepskeuze-adviesbureau was aangeraden. Alles mislukt echter en, in het nauw gedreven, komt ze natuurlijk toch, zij het volkomen tegen haar zin, op de kweekschool terecht.

Precies een week houdt ze het hier uit. Dan weigert ze verder pertinent. Hevige scènes met haar vader volgen, maar Emmy houdt voet bij stuk en vader moet tenslotte wel toegeven.

Emmy zoekt een baantje en is nu administratief werkzaam in een warrenhuis. Bovendien is ze verloofd en gaat gauw trouwen. Vader heeft zich er nu langzamerhand bij neergelegd dat zijn dochter geen carrière in het onderwijs zal maken.

Commentaar. Zonder meer is duidelijk, dat Emmy door haar vader, die als een klassieke huistiran optreedt, is gesleept naar een diploma, dat boven het niveau van haar zelfstandig kunnen ligt. In feite weet ze met dit

diploma ook niets te beginnen, mede trouwens om het feit dat ze door het voortdurende opjagen, bij alle plichtsgetrouwheid, toch een weerzin tegen leren heeft gekregen. Een positieve beroepskeuze, die ook voor een meisje een belangrijk goed moet worden geacht, wordt daardoor onmogelijk gemaakt.

J 97 Huub: gebrek aan innerlijke vastheid

IQ Sn 106

Tm 105

Wp 93

De eerste indruk die Huub maakt, is die van een rustige pientere jongen. Al snel blijkt dan evenwel, dat hij tegenover volwassenen vriendelijk en behulpzaam is en zich volkomen naar hen richt, maar dat hij, aan zichzelf overgelaten, weinig kracht vertoont. Hij is snel tevreden met wat hij aan prestaties levert. De prestatie als zodanig zegt hem trouwens niets. Het gaat hem alleen om de waardering en erkenning die hij daarvoor krijgt in sociaal opzicht.

Thuis is Huub stil, wat meisjesachtig en overgevoelig, zeer op aanhalen gesteld. Hij hangt zeer sterk aan zijn moeder, die hem, vooral ook in materieel opzicht vrij sterk verwent.

Het beeld op school is geheel anders dan dat van Huub thuis. Onder leeftijdgenoten is Huub het centrum van pretmakerij. De onderwijzer vindt hem ijverig en ambitieus. Hij is een jongen die keurig netjes werkt en geconcentreerd bezig kan blijven. Zijn niveau is gemiddeld zeven. Hij lijkt wel geschikt voor v.h.m.o., zoals de ouders en Huub zelf ook wensen.

De prognose op grond van de tests luidt: de intelligentie is niet erg hoog en er zijn geen aanwijzingen dat het IQ gedrukt zou zijn. Verwacht wordt dat hij het op de h.b.s. met ijver en braafheid nog wel een eindje zal kunnen brengen. Ten aanzien van het behalen van het einddiploma bestaat echter weinig optimisme. In de beroepssfeer zal hij het vermoedelijk ook niet ver brengen, aangezien zijn zelfstandigheid onvoldoende is.

Huub zakt echter voor het toelatingsexamen van de h.b.s. en komt op een u.l.o.-school terecht. Hier gaat hij iets meer spontane interesse in het werk ontwikkelen. Op eigen verzoek gaat hij zelfs een huiswerkcursus volgen. In de tweede klas valt hij evenwel terug. Hij is nu dromerig, lui, en moet voortdurend overhoord en aan het werk gezet worden. Het liefst laat hij zich aan alle kanten verwennen. Ook ten aanzien van zijn kleding stelt hij hoge eisen. Door zijn zusje, dat zes jaar jonger is, laat hij zich echter ringeloren.

Dankzij bijlessen voor de wiskundevakken wordt hij voorwaardelijk naar de derde klas bevorderd. Langzamerhand gaat Huub dan inzien dat hij om de sociale erkenning te behouden, die hij zo hard nodig heeft ter handhaving van zijn gevoel van eigenwaarde, niet mag falen op de u.l.o. Om zich nu overeenkomstig de verwachtingen die anderen van hem hebben te gedragen, zorgt hij juist voldoende hard te werken om over te gaan. Vlak voor het eindexamen gaat hij zelfs hard werken. Hij slaagt voor het examen u.l.o.-A met wiskunde.

Het laatste schooljaar is Huub iets doelgerichter geworden in zijn handelen. Ook laat hij zich niet meer door zijn zusje op de kop zitten. Hij heeft een groepje vrienden waarmee hij gezellig doch verder vrijblijvend contact heeft. Hij wordt dus iets zelfbewuster; hij laat zich niet meer op zo kinderlijke passieve manier leven.

Na het u.l.o. gaat hij naar de derde klas van een middelbare handelsschool. Hier wordt tot zijn grote vreugde geen wiskunde gegeven. Hij vindt het op school prettig, de meisjes zijn dol op hem, hij werkt net voldoende om bij te blijven en alles gaat dus prima. Aan het eind van de vijfde klas doet hij examen en slaagt.

Thans zal Huub eerst in militaire dienst gaan. In feite is dit gelukkig omdat hij nog in het geheel geen toekomstplannen heeft. Wel praat hij vaag over iets met fotograferen en filmen, maar dit loopt niet uit op een concreet idee.

Commentaar. Huub is een zeer beïnvloedbare jongen, die sterke behoefte heeft aan sociale erkenning. Een falen op school zou hiermee niet te verenigen zijn. Deze omstandigheid redt hem in zijn schoolcarrière. Van echte intellectuele begaafdheid, blijkt weinig - zoals ook de testresultaten reeds deden verwachten. Wel heeft Huub steun van een goed geheugen terwijl ook het feit dat hij een 'aardige jongen' is, die bij de leraren wel sympathie wekt, hem van pas komt. Het gebrek aan innerlijke vastheid komt aan het einde nog weer duidelijk tot uiting bij de beroepskeuze. Op eigen kracht komt hij niet tot een beslissing, hij zal wel hulp van buiten nodig hebben.

J 98 Arno: slechte gezondheid

IQ Sn 89

Tm 93

Wp 93

Arno is de oudste van vijf kinderen uit een landarbeidersgezin. Hij is

altijd een agressief, opvliegend ventje geweest. In het gezin zijn trouwens veel spanningen. Moeder, die de autoriteit in huis is, is een ongeduldige, wat onverdraagzame vrouw.

Op school is Arno een vrij goede leerling, hij is ijverig en gehoorzaam in de klas. Een l.t.s. zal hij volgens de onderwijzer gemakkelijk kunnen halen. Arno zelf wil ook via de l.t.s. automonteur of elektricien worden. De ouders zijn het met deze wens eens.

Op grond van de testresultaten, die waarschijnlijk lager liggen dan zijn schoolprestaties, verwachten wij een redelijk succes op de l.t.s. U.I.o. zal wel te zwaar zijn.

Hij gaat naar de l.t.s., richting elektrotechniek. Zijn resultaten zijn niet zo goed als verwacht. Hij blijft zitten. Zijn belangstelling voor elektrotechniek is in dit jaar sterk gedaald en zijn werkhouding laat ook veel te wensen over.

Hij gaat in het jaar daarop aan de l.t.s. de tweede klas van de avondcursus voor rijwiel- en motorhersteller volgen. Overdag werkt hij in een rijwielhandel. Hij hoopt later automonteur te worden. Op school gaat het erg goed, hij haalt goede cijfers en wordt bevorderd. Het jaar daarop gaat hij een zomercursus rijwiel- en motorhersteller volgen in Amsterdam.

Arno is lichamelijk niet sterk. Hij is gauw moe en zijn moeder is dan ook bang dat hij het, met de avondschool erbij, lichamelijk niet zal kunnen volhouden.

Hij blijft werken bij een rijwielhandel, maar gaat het jaar daarop van de avondschool af. Op aandringen van moeder volgt hij nu een schriftelijke cursus. Hij wil nog steeds automonteur worden en hoopt dit in de zaak waar hij werkt te bereiken, daar zijn baas van plan is zich ooit nog eens op auto's te gaan toeleggen. Nu is Arno hulpmonteur. Hij verdient behoorlijk en heeft het er erg naar zijn zin.

Zijn gezondheid laat in deze periode veel te wensen over. Hij heeft vooral, nadat hij een hersenschudding had opgelopen na een ongeluk met zijn motor, veel last van hoofdpijn. Hij laat nu alle cursussen schieten, wil wel doorleren voor motorhersteller, maar mist toch het doorzettingsvermogen om dit resoluut aan te pakken.

Het volgend jaar gaat hij wederom een schriftelijke cursus bromfiets-techniek doen, maar moet deze vaak onderbreken wegens hevige hoofdpijn.

Hij tobt het laatste jaar erg, krijgt geelzucht en heeft bij spanning en opwindend last van hoofdpijn. Voor militaire dienst wordt hij afgekeurd.

Bij zijn baas heeft hij het erg prettig, de onderlinge verstandhouding is prima en hij is over het werk zeer tevreden. Thuis echter blijft hij een

weinig harmonische jongen. Soms is hij driftig-onbeheerst, dan weer lief en afhankelijk.

Commentaar. Arno's geringe succes is voor een groot deel te wijten aan zijn fysieke gesteldheid, die hem slap en weerstandsloos maakte of soms overdreven hardnekkig en gespannen. Deze spanning kon hij niet aan. Door de bezorgdheid van moeder hierover, die hem eerder remde dan stimuleerde, namen zijn wilsslapte en gebrek aan doorzettingsvermogen nog toe.

Het testoordeel over het niveau van zijn capaciteiten geeft uiteindelijk een betere indruk van zijn begaafdheid, dan de prestaties op de lagere school. Maar ook vergeleken met dit begaafdheidsniveau vallen zijn resultaten in de vakopleiding tegen. Men kan vermoeden dat hier de puberteitsonrust een belangrijke rol heeft gespeeld, temeer nu er door het gezin geen voldoende leiding aan zijn carrière wordt gegeven. Waarschijnlijk zal Arno nooit boven het niveau van halfgeschoolde arbeid uitkomen.

J 99 Rob: een goede werkhouding en veel leiding brengen ver

IQ Sn 105

Tm 112

Wp 115

Rob was voor moeder het begeerde kroonprinsje en is dat gebleven. Vader probeert een vent van hem te maken, maar hij doet dit op een nogal gestrengte wijze, die de veel teerhartiger moeder wel eens kwetst. Rob is een wat nerveus, snel op zijn teentjes getrapt, aanhalig kind, met een zeer ambitieuze ondergrond, maar met weinig zelfvertrouwen. Hij toont weinig spontane inzet ten aanzien van schooltaken, is echter wel plichtmatig met de uitvoering van die taken.

De school acht hem geschikt voor de h.b.s. of voor het gymnasium, al spreekt men enige bezorgdheid uit ten aanzien van zijn aanpassing aan de vele leraren, waarmee Rob dan te maken zal krijgen. Hij heeft namelijk een vertrouwdheid met de omgeving nodig, voor hij wat los kan komen. Ondanks het feit, dat vader weinig vertrouwen heeft in de capaciteiten van zijn zoon, nemen de ouders toch als vanzelfsprekend aan dat Rob naar de h.b.s. zal gaan.

De test geeft Rob wel een kans op de middelbare school, ondanks zijn lage resultaten in de intelligentie-test. Zijn arbeidskarakter is echter een tegenwicht.

Rob gaat naar het lyceum. In het begin heeft hij even moeite met wis-

kunde, maar met een goed rapport gaat hij over naar de gymnasiumafdeling. Hij accepteert de school wel, doet er mee, maar treedt op geen enkele wijze naar voren. Hij leest veel, doet aan sport, heeft geen speciale vrienden, doch wel de gewone schoolcontacten. Vader heeft zeer rigoureuus de studiebegeleiding van zijn zoon ter hand genomen.

Ook in de tweede klas houdt vader de touwtjes stevig vast. Rob wordt bevorderd naar de derde klas, met heel behoorlijke cijfers. In deze klas gaat hij het meer alleen opknappen. Hij doet dit plichtsgetrouw maar zonder echte interesse, het hoort er nu eenmaal bij. Wel controleert vader zijn huiswerk nog.

Rob blijft dezelfde. In de vierde klas krijgt hij moeite met vertalen. Ondanks enkele bijlessen en grondig overhoren door vader blijft hij zitten. Hij accepteert dit zonder zich er erg druk over te maken. In de vakantie, los van thuis, vindt hij een baantje, waar hij ineens zelfstandig actief gaat handelen. Iets flinker komt hij terug. Het tweede jaar in de vierde klas begint hij met een eigen mening voor de dag te komen, bovendien durft hij iets meer. Hiertoe zal wel bijdragen dat de strakke leiding van vader nu wat minder doeltreffend wordt, aangezien deze zelf geen gymnasium heeft. Hij kan dus wel overhoren, maar niet meer zo goed kritisch leiden. Steeds meer gaat Rob zich in de richting van de wensen en verwachtingen van de ouders ontwikkelen, wat weer tot gevolg heeft, dat zij meer aan zijn initiatief durven overlaten. Rob wordt bevorderd naar de vijfde klas gymnasium-B. Hij vindt het prettig op school, heeft belangstelling voor politiek en sport. Hij blijft nog kinderlijk. Hij is vriendelijk gelijkmatig en toont weinig diepgang. De ouders zouden hem graag laten studeren, rechten of iets dergelijks, maar Rob wil liever naar de politieschool. Het ouderlijk enthousiasme over deze keuze is niet zo groot. Aangezien Rob in de vijfde klas blijft zitten, is er nog alle tijd voor de keuze gemaakt moet worden.

Commentaar. Dat het middelbaar onderwijs kans op slagen bood is wel bevestigd. Behalve het plichtsgetrouwe werkkarakter van Rob heeft ook de zeer intensieve begeleiding van vader er toe bijgedragen dat Rob een niveau heeft gehaald dat de meesten met zijn begaafdheid niet zullen bereiken. Of hij het einddiploma zal behalen is overigens nog een open vraag, want hij is in een bekende valstrik gelopen: op het lyceum eerst de gymnasiumafdeling kiezen omdat de wiskunde moeilijk valt en dan later gymnasium-B omdat de oude talen zo lastig zijn, waarna men in de moeilijkste tak van ons voortgezet onderwijs is beland.

De persoonlijkheidsontwikkeling verloopt traag. Rob heeft eigenlijk nog maar weinig puberteitsverschijnselen laten zien. Zijn laatste beroepswens is waarschijnlijk dan ook nog vooral van romantische aard.

M 100 Zwaantje: een harmonisch kind in een harmonisch gezin IQ Sn 125
Tm 125
Wp 115

Zwaantje komt uit een gezin van vijf kinderen, waarvan zij de middelste is. Het is een gezellig druk gezin met een goede sfeer. Men maakt er zich niet al te druk om allerlei kleinigheden en de onderlinge verstandhoudingen zijn goed. Thuis geeft ze geen moeilijkheden. Zwaantje is een plezierig kind, niet gauw in verzet; zij hoeft ook niet achternagezeten te worden.

De onderwijzer op de lagere school is zeer tevreden over haar. Ze heeft een hoog prestatieniveau, werkt met veel plezier en doet vaak uit eigen beweging extra werk. In de klas is zij een gezellig kind, dat met iedereen goed kan opschieten. De school acht haar zeer geschikt voor het middelbaar onderwijs. Dit is ook haar eigen wens, ze wil graag naar het gymnasium en dan, eventueel na drie jaar, apothekersassistente worden. De ouders zijn het hiermee eens, moeder heeft dit beroep vroeger zelf ook uitgeoefend.

De resultaten van het psychologisch onderzoek geven een gunstig beeld van haar geschiktheid voor v.h.m.o.

Maar Zwaantje is slecht voorbereid op het toelatingsexamen en zakt hiervoor. Haar ouders zijn furieus en diep teleurgesteld in de school. Zwaantje gaat nu naar een u.l.o.-school, werkt ijverig en gelijkmatig en gaat over naar de tweede klas. Een h.b.s. of iets van dien aard wordt voorlopig niet meer overwogen, misschien kan ze na u.l.o. nog naar een h.b.s. Haar niveau op school is uiteraard vrij hoog, ze kan het makkelijk aan. Zij hoeft eigenlijk niet overhoord te worden, wat dan ook alleen bij uitzondering en dan op haar eigen verzoek gebeurt. Haar ijver verslapt niet, ze werkt serieus en nauwgezet. Ze gaat over naar de derde klas, waar ze meer moeite heeft, en besteedt nu veel meer tijd aan haar huiswerk. Nu wil zij ook wat meer overhoord worden. Zij heeft soms erge moeite met wiskunde.

Ze gaat over naar de vierde klas en haalt dan haar einddiploma-B. Al deze jaren heeft zij thuis geen problemen gegeven. Ze neemt de dingen niet zo zwaar op en zo is de hele sfeer in het gezin: hartelijk, wat romme-

lig, geen gezeur om onbenulligheden, vrij nuchter. De ouders zijn vrijlatend in de opvoeding en Zwaantje kan deze vrijheid goed aan.

Het jaar daarna begint ze met de opleiding voor apothekersassistente. Deze bevalt haar buitengewoon goed. Haar rapportcijfers zijn allen aan de hoge kant. Ze volgt een verplichte stage in een apotheek, waar haar moeder nu ook weer werkzaam is. Deze samenwerking gaat prima. Moeder haalt haar eigen kennis weer op tijdens de opleiding van Zwaantje. In het volgende jaar voltooit zij haar opleiding; ze doet een goed examen en is helemaal niet zenuwachtig.

Ze is nu werkzaam in dezelfde apotheek waar ze stage heeft gelopen en waar haar moeder ook nog steeds werkt. De verstandhouding tussen moeder en dochter is erg goed, ze bespreken alles samen.

Zwaantje heeft nu bereikt wat ze wil en het bevalt haar uitstekend. Het is altijd een makkelijk kind geweest en ze is erg zelfstandig opgegroeid. Ze is gelijkmatig van humeur, lost alles verstandig op, is zeer evenwichtig, maakt zich geen grote problemen en is prettig in het contact. Behoeft aan veel vrienden heeft ze echter niet.

Commentaar. De ontwikkeling bevestigt, ondanks het struikelen bij het toelatingsexamen, het goede niveau van haar capaciteiten. Dit struikelen, dat ook bij enkele kinderen uit ons onderzoek onverwacht kwam, hangt samen met de onervarenheid van de klasseonderwijzer, die nooit te voren een opleidingsklas had gehad. Jong en enthousiast voor moderne onderwijs-ideeën, verzuimde hij de training voor het toelatingsexamen, iets wat blijkbaar ook het hoofd der school is ontgaan. Na de aanvangelijke en begrijpelijke verontwaardiging verzoent het gezin zich met het feit dat Zwaantje dan maar een u.l.o.-school moet bezoeken. Men maakt hiervan verder ook geen probleem. Dit typeert trouwens de hele sfeer waarin zij opgroeit en daar Zwaantje blijkbaar ook van nature harmonisch is, verloopt de gehele persoonlijkheidsontwikkeling op weinig schokkende wijze.

M 101 Annie: prestaties onder pressie

IQ Sn 104

Tm 113

Wp 118

Annie is de oudste van drie zusjes. Haar vroege ontwikkeling geeft weinig bijzonderheden te zien. Zij is een lief kind, moeilijkheden zijn er niet geweest, alleen is zij soms wat erg nerveus.

Op school is zij ijverig en ambitieus. Zij steekt net iets boven de middelmaat uit, is een prettige, aardige leerlinge, en heeft veel vriendinnen.

De onderwijzer vindt haar geschikt voor u.l.o. Dit is ook de wens van de ouders. Annie's eigen verlangens gaat in een andere richting. Ze wil zelf graag naar de huishoudschool en dan costuumnaster worden.

De tests geven wel een u.l.o.-niveau aan; het is echter dubieus of haar goede werkhouding in de puberteit zal blijven, vooral omdat haar eigen ambitie niet parallel loopt met die van de ouders.

Na de lagere school gaat zij inderdaad naar het u.l.o. Hier zit een sterke dwang van thuis achter. Het is voor de ouders een prestigekwestie, bovendien is zij de enige van de drie dochters die behoorlijk kan leren. Op school doet zij wel haar best, maar het zegt haar niets. Ze wordt bevorderd naar de tweede. Hier verslapt ze echter. Ze toont geen interesse, onderschat het werk en blijft dan ook zitten. In deze jaren toont zij opvallende nervositeitsverschijnselen; haar maag komt namelijk bij de geringste spanning al in opstand en 's ochtends na het ontbijt moet ze ook altijd overgeven.

Aan het eind van de tweede klas komt het tot een conflict met de ouders. Zij willen per se dat Annie het u.l.o. afloopt, terwijl het duidelijk is dat het kind hier niets voor voelt. Over en weer worden er verwijten gemaakt, maar het slot is dat Annie toch op de u.l.o.-school blijft.

Voor de tweede maal in de tweede klas boekt ze zeer behoorlijke resultaten. De verhoudingen thuis zijn iets soepeler geworden; ze is ook niet meer zo nerveus. Het overgeven is sterk verminderd, vooral nadat ze 's morgens niet meer ontbijt. Ze gaat over naar de derde klas. Op school vindt zij het echter nog steeds niet prettig, ook de klas vindt zij niet aardig. Haar wens om costuumnaster te worden heeft zij laten varen. Het liefste zou zij nu winkeljuffrouw worden.

Het volgend jaar, in de vierde klas, wordt ze ineens een stuk volwassener. Ze krijgt dit jaar een vriend en heeft direct al trouwplannen. Ze is een zelfstandig meisje geworden, is niet uitbundig, vertelt niet veel, maar weet goed haar woordje te doen als het nodig is en weet wat ze wil. Toch blijft haar nervositeit in de grond bestaan, want nog steeds is zij slecht tegen spanningen opgewassen.

Zij slaagt voor haar eindexamen en zoekt dan een eenvoudige administratieve betrekking. Hier blijft zij enkele jaren. Haar werk is echter niet in de toekomstplannen opgenomen: ze wil gauw trouwen en wacht op een huis.

Commentaar. Het probleem van dit geval is het conflict tussen goede capaciteiten en een zwakke motivatie. Dit probleem wordt opgelost door het krachtdadig ingrijpen van de ouders. Het weinig vitale meisje geeft, na een periode van conflicten, toe en verricht verder trouw de haar opgedragen plichten. De vroege huwelijksplannen moeten dan echter wellicht toch worden gezien als een poging, zich zo snel mogelijk aan de druk van het gezin te onttrekken.

M 102 Tonia: werken onder te grote pressie

IQ Sn 115

Tm 115

Wp 106

Tonia is de oudste van drie kinderen. Haar ouders zijn gescheiden en de moeder oefent sindsdien haar vroegere beroep van telefoniste uit, waardoor ze de hele dag van huis is.

Tonia, als baby aanbeden, is een hypergevoelig, nerveus kind. Ze is zeer onevenwichtig, heeft gauw huilbuien en vaak last van hoofdpijn. Men spreekt zelfs van een 'vlucht in de hoofdpijn'. Ze is stil en gesloten en ook nogal afhankelijk. Ze is emotioneel meer aan haar vader gebonden en daar ze na de scheiding bij haar moeder woont, maar haar vader nog wel geregeld ziet, is dit voor haar een heel moeilijk probleem. Het is te begrijpen dat haar houding tegenover haar moeder wat vijandig is.

Moeder zou het zeer op prijs stellen als Tonia naar een middelbare school zou gaan. Zij is het dan ook helemaal eens met Tonia's eigen wens: naar het gymnasium en daarna sportlerares of advocaat.

Op school is ze een redelijke leerlinge, ze blinkt niet uit maar werkt met grote ijver en is ook in de klas een prettige leerlinge, geen buitenbeentje. De onderwijzer verwacht dat ze een h.b.s. wel zal kunnen halen. Volgens de testresultaten zou een m.m.s. de voorkeur verdienen. Tonia zal zich daar al flink moeten inspannen.

Helaas zakt Tonia voor het toelatingsexamen voor de h.b.s. Ze gaat dan naar een u.l.o.-school en doet een jaar later haar toelatingsexamen over, weer met negatief resultaat. Ze blijft nu maar op het u.l.o., waar ze intussen naar de tweede klas is bevorderd. Zelf is zij niet zo in de put over de gang van zaken. Op de u.l.o.-school redt ze het wel. Ze heeft het er leuk; ze heeft echter geen bepaalde toekomstideeën. De moeder, die hoopt dat ze ooit nog eens op een h.b.s. terecht zal komen, houdt streng toezicht en jaagt haar zelfs op.

Halverwege de tweede klas moet Tonia naar een andere school, omdat

haar moeder bezwaren heeft tegen de sfeer op de eerste u.l.o.-school. Het is er naar haar mening een vrije bende, er wordt veel gerookt e.d. Tonia belandt nu op een meisjesschool, wat ze vreselijk vindt. Met sommige vakken is ze wat achter en moet ze bijgewerkt worden. Tonia toont veel verzet tegen de nieuwe school en de verhouding met haar moeder wordt er niet beter op.

Op de nieuwe school wordt Tonia bevorderd naar de derde klas. Hier gaat het echter mis. Ze werkt helemaal niet en blijft dan ook zitten. Moeder voelt zich hierdoor gekwetst want ze wil haar toch ooit zover brengen dat ze naar een m.m.s. zal kunnen. Tonia zelf heeft geen interesse meer voor de school, ze weet alleen dat ze wel zal moeten leren om wat te bereiken. Wat dit betreft heeft ze nu wel plannen, ze wil namelijk heilgymnastiek en massage gaan doen.

Thuis is ze erg gesloten. Zij doet nogal lauw en onverschillig, voelt zich soms waarschijnlijk wanhopig en eenzaam. Sinds ze is blijven zitten is het contact met haar vader verbroken, van wie ze ook geen echte belangstelling meer kreeg. Nu zoekt zij toenadering tot moeder, waarbij ze zich ook weer stoot, omdat moeder haar veel te veel voortduwt en bekritiseert. Moeder is ongeduldig. Ze wil alles graag precies en snel geregeld zien en wordt kriebelig als Tonia niet zo vlot gaat als zij wil.

Tonia blijft nog een half jaartje op deze school in de derde klas. Dan gaat zij naar een andere school. Op de vorige werkte ze niet zo hard. Op de nieuwe school heerst meer discipline en de sfeer is beter, zodat zij nu ook met meer belangstelling werkt en overgaat naar de vierde klas.

Het contact met haar moeder wordt nu wat beter. Doordat moeder een tijdlang ziek is geweest, heeft ze ook een poosje alles los moeten laten. Ze heeft hierdoor ervaren dat Tonia het ook alleen kan. Ze heeft nu meer vertrouwen in haar dochter en is ook niet meer zo dwingend.

Tonia is wel gezien op school. Ze heeft een stel vriendinnen, ook nog van de vorige school. Ze is soms nog wat stil, maar niet meer zo in zichzelf gesloten.

Het laatste jaar op het u.l.o. heeft Tonia hard moeten werken. Ze had een zekere achterstand door het steeds van school verwisselen, maar ze haalt toch met een behoorlijke lijst haar examen. Deze laatste school lag haar wel goed, ze ging er graag naar toe, had belangstelling en werkte hard.

In het gezin zijn de verhoudingen nu veel soepeler geworden. Moeder ziet wel in dat Tonia er heus wel komt en laat haar steeds meer vrij. Tonia is nu een rustig, zelfstandig meisje geworden. Ze denkt lang en diep over

de dingen na en heeft soms een neiging tot piekeren. De mensen mogen haar graag, ze kan goed leiding geven in een groep. Ze is dol op sport. Zij wil nog steeds heilgymnastiek en massage gaan doen, maar ze is nog te jong hiervoor en gaat daarom eerst een jaar naar het buitenland. Het jaar dat ze in Zwitserland doorbrengt, als hulp in de huishouding, bevalt haar uitstekend, ze past zich goed aan en legt veel nieuwe contacten. Ze volgt daar ook nog een cursus Frans.

Teruggekomen begint ze vol goede wil en met het vaste voornemen, er iets van te maken, aan haar opleiding. Ze is erg flink en zelfstandig geworden, weet precies wat ze wil en heeft ook het volste vertrouwen van haar moeder, die erin toestemt dat ze op kamers gaat wonen.

De moeder is nu veel rustiger en tevredener geworden en het contact tussen moeder en dochter heeft zich verdiept. Over en weer hebben ze nu wel iets aan elkaar.

Commentaar. De schoolontwikkeling is in dit geval waarschijnlijk geremd door het te heftige verlangen naar mooie resultaten, dat vooral moeder typeert. Zodra Tonia wat meer vrijheid krijgt stijgt het niveau van de prestaties. Tegelijkertijd verdwijnen dan ook veel van de spanningen zowel in het gezin als in de persoon van Tonia.

M 103 Corrie: verwenningsbehoefte

IQ Sn 94

Tm 95

Wp 110

Corrie is de derde van de acht kinderen in het gezin van een bankwerker. De kinderen zijn verdeeld in twee groepen, die van 16—10 jaar, en die van 4—2 jaar. Het gezin heeft veel zorgen. Vader is maagpatiënt en moeder kan de situatie niet langer aan. Toch is de gezinsstructuur hecht.

Corrie's schoolverzuim is betrekkelijk groot. Ze moet vaak moeder helpen. Ze is een middelmatige leerling, maar toch nooit blijven zitten. Ze wordt door haar klasgenootjes geaccepteerd, laat zich de kaas niet van het brood eten, maar speelt nooit de baas. Ze is ook lid van een meisjesvereniging, vindt het daar, evenals trouwens op school, plezierig.

Met haar jongere zusje kan Corrie niet goed opschieten, zij noemt haar een 'nagelbijter', hoewel zij dit zelf ook doet.

Corrie zou wel graag naaister of verpleegster willen worden. Dit laatste schijnt, gezien haar verstandelijk niveau, wel wat hoog gegrepen.

Op de huishoudschool, waar Corrie na de zesde klas naar toe gaat, be-

valt het haar goed. Ze heeft redelijke cijfers. Toch wil ze liever gaan werken, vanwege de verdienste. De puberteit maakt zich reeds spoedig merkbaar. De ouders krijgen minder invloed op haar, ze wordt kattig en brutaal. Ze maakt het jongere zusje ook dikwijls aan het huilen, vooral als er anderen bij zijn. Als ze tezamen zijn, kunnen ze het erg goed met elkaar vinden.

Het volgend jaar heeft Corrie de huishoudschool zonder diploma verlaten. Zij werkt nu in de huishouding. Ze is mager, een echte teenager, en besteedt zeer veel aandacht aan haar uiterlijk.

Ze heeft het in deze betrekking wel naar haar zin, maar 'winkelmeisje' lijkt haar nog mooier. Corrie leest veel, ze zwemt graag, en is ook op dansles geweest. Ze heeft geen vriendinnen maar trekt veel met oudste zus op. Ook heeft zij reeds een vriend. Een jaar later trouwt haar oudste zuster. Corrie wordt nu winkeljuffrouw, waar ze erg trots op is. Ze heeft last van haar rug, is veel moe, maar klaagt hier nooit over, vooral niet tegen de ouders.

Ze voelt zich nu 'dame', maar is vrij eenzaam. Zij heeft geen vriendinnen en ook geen vriend meer, 'daar geeft ze niet om'. De verhouding met het jongere zusje is nog steeds zeer slecht; moeder vindt dit een probleem. Graag zouden de ouders haar nog een flinke leiding willen geven, maar het nodige gezag ontbreekt hen.

Commentaar. Corrie heeft waarschijnlijk meer onder de moeilijke situatie thuis te lijden gehad dan ogenschijnlijk blijkt. De vereenzaming, het verlies van vriendinnen en vriend en het moeilijke contact met de gezinsleden wijzen daar wel op. Het geringe gezag van de ouders wijst op een vrij sterke verwenning. Deze voert bij haar tot een zekere 'struggle for highlife'. Het 'dame' willen zijn, dat zij meent te kunnen verwerkelijken in het beroep van winkelverkoopster, is ongetwijfeld een uiting hiervan. Deze uiting wordt begrijpelijk als we bedenken dat de materiële situatie, in het grote gezin met weinig verdienende kinderen en een ziekelijke vader, uiteraard verre van rooskleurig is.

M 104 Sylvia: gebrek aan uithoudingsvermogen IQ Sn 119

Tm 140

Wp 128

Sylvia is een sociabel, bereidwillig en wat vroeg-rijp meisje. Zij is snel prikkelbaar en kan bijzonder te keer gaan als haar rechtvaardigheidsge-

voel geweld wordt aangedaan. Zij kan aardig tekenen, schrijft verhalen, toneelstukjes e.d. Haar toekomstdroom is echter varen, liefst als machinist, net als vader vroeger, maar als stewardess kan ook.

In haar bewegingen is Sylvia wat stijf, haar gedragingen zijn onzeker. Zij heeft last van flauw vallen en hoofdpijnen. Volgens de arts zullen deze verschijnselen, die het gevolg zijn van een tang-geboorte, mettertijd 'vergroeien'.

In verband met deze symptomen wordt zij op school erg ontzien. Haar capaciteiten acht men middelmatig, maar aangezien zij goed haar best doet en een flink doorzettingsvermogen heeft, kan zij voldoende meekomen met de opleidingsklas. De ouders voelen het meest voor de h.b.s., maar anders is u.l.o. ook goed.

Naar niveau is zij volgens de testresultaten wel geschikt voor v.h.m.o. Het is echter zeer de vraag of zij voldoende uithoudingsvermogen zal hebben, ook al is zij eierzuchtig.

Op advies van de onderwijzer gaat Sylvia naar het u.l.o. Zij doet haar best en werkt zelfstandig aan haar huiswerk. Bij bevordering naar de tweede klas staan er op haar rapport alleen voor de wiskunde-vakken onvoldoendes. In haar vrije tijd leest zij veel, zwemt en doet zij op doktersadvies aan gymnastiek.

Ook de tweede klas wordt goed doorlopen. In de tweede klas moet Sylvia al iets harder gaan werken. Moeder helpt wel eens met overhoren. Dit jaar krijgt zij in de klas diverse contacten, terwijl zij vroeger nogal alleen stond. Zij wordt lid van de schooltoneelclub, kortom zij gaat nu meer lijken op het doorsnee-meisje van haar leeftijd. Lichamelijk is zij nu al praktisch volgroeid.

Thuis is het contact met haar jongere zusje nog steeds uitstekend en intensief. Met vader komen er wel eens botsingen, volgens moeder, omdat zij beiden eenzelfde temperament hebben.

In de derde klas gaat het werk nog minder vanzelf. Weer moet Sylvia harder werken en ook de hulp aanvaarden van moeder, die overhoort en vader, die uitlegt. Zij heeft erg veel plezier op school en doet mee aan alles, ook wat er slechts zijdelings mee te maken heeft: met de klasgenoten zwemmen, schilderen, tekenen, fietsen, dansen, toneel, jazz-platen beluisteren. Zij is een echte teenager. Door haar ouders laat zij zich niet veel meer gezeggen. Zij gaat haar eigen gang. In deze klas blijft zij zitten.

De nieuwe klas is veel minder gezellig. Sylvia trekt zich wat terug en krijgt een hekel zowel aan de school als aan het schoolwerk. Zij heeft een vriendengroep buiten de school, waar zij veel mee optrekt. Zij zingt

in een bandje, speelt gitaar, tekent artistiek en wil beslist naar de tekenacademie. Zij regelt nu helemaal zelf wat zij doen en laten wil, en weet precies hoe zij haar moeder aanpakken moet om haar eigen zin door te zetten. Toch is het niet zo, dat zij er misbruik van maakt, daarvoor is de affectieve binding in het gezin te groot. Aangezien zo heel veel zaken prettiger en gezelliger zijn dan huiswerk maken, laat zij zich makkelijk hiervan afleiden. De bevordering naar de vierde klas is dan ook voorwaardelijk.

Dat eindexamenjaar zet zij nu alles op alles om het te halen. Noch tegenover zichzelf, noch tegenover haar ouders kan zij het zich permitteren in deze te falen. Wel kost het haar hoofdpijn, duizelingen en nervositeitsverschijnselen. In de klas blijft zij wat geïsoleerd. Haar contact met het andere clubje is nog steeds hoofdzaak. Tot grote opluchting van iedereen en van haarzelf niet in het minst, slaagt Sylvia voor het u.l.o.-examen, met heel mooie cijfers zelfs.

Van de plannen om naar de tekenacademie te gaan komt niets terecht. Sylvia gaat naar kantoor en heeft het in haar werkkring uitstekend naar haar zin. De tevredenheid is trouwens wederzijds, want zij is consciëntieus, heeft grote belangstelling voor het geheel en werkt met volledige inzet van haar krachten. Ook met haar chef en collega's kan zij uitstekend overweg. Zij heeft nu een vaste vriend, die veel van haar vrije tijd opeist. Het zingen in het bandje wil zij opgeven, de vriendenkring wordt kleiner. Wel leest zij veel.

Commentaar. Ten aanzien van het uithoudingsvermogen wordt de prognose bevestigd. Zij is kennelijk alleen in noodgevallen in staat zich op het schoolwerk te concentreren. Normaal laat zij zich voortdurend afleiden door sociale en artistieke belangstellingen. Bovendien is zij zeer afhankelijk van satisfactie verlenende persoonlijke contacten. De geleverde prestaties zullen wel voornamelijk op het goede begaafdheidsniveau berusten.

M 105 Tineke: te autoritaire opvoeding

IQ Sn 106

Tm 119

Wp 107

Tineke is de dochter uit een gezin van kleine middenstanders. Haar ouders zijn sterk autoritair ingesteld; de kinderen hebben zeer weinig vrijheid. Vooral met vader, die maagpatiënt is, geeft dit moeilijkheden.

Tineke komt dikwijls tegen hem in verzet. De ouders beschouwen haar als overgevoelig, eierzuchtig, jaloers en tegen de draad in.

Op school is ze buitengewoon ijverig, maar ze toont ook een groot gebrek aan zelfvertrouwen. Daardoor is ze geneigd sterk op de klasgenoten te steunen. Haar prestaties zijn, dank zij haar grote inspanning, van vrij goed gehalte. De onderwijzer geeft haar, als ze zo hard blijft werken, wel een kans van slagen op een h.b.s. Ook de ouders zouden haar wel graag naar deze school zenden, maar zij vrezen dat dit voor Tineke een te zware opgave zal zijn.

Dit wordt door de testresultaten bevestigd. Een h.b.s. moet te moeilijk worden geacht, voor m.m.s. is Tineke slechts marginaal geschikt, u.l.o. zou de voorkeur verdienen.

Na lang wikken en wegen wordt besloten Tineke liever naar het u.l.o. te zenden. Ze werkt hier zeer hard, zelfs zodanig dat ze er moeilijk van kan slapen. Ze is zeer beducht, door ziekte achterop te raken. Voorlopig is er geen reden om zich hierover reële zorgen te maken. Haar schoolprestaties zijn goed en ze wordt bevorderd. Ook in de tweede en derde klas heeft zij goede rapporten, maar dan komt er aan het einde van de derde een inzinking, zodat ze voorwaardelijk wordt bevorderd. Met hard werken haalt ze toch het diploma A en tevens een typediploma.

In deze jaren is het schoolwerk steeds nummer een geweest. Tineke heeft één vriendin, ze is lid van een turnclubje, maar overigens heeft ze weinig mogelijkheden om zich wat te ontplooien. Karakterologisch is ze nog altijd moeilijk, er zijn nog veel conflicten met vader. Toch is de oppositionaliteit niet meer de meest op de voorgrond tredende trek, eerder noemt men haar nu nerveus.

De ouders regelen alles voor haar onder het motto 'Tineke weet niet wat ze wil'. Dit komt ook in de beroepskeuze tot uiting. Vaste plannen heeft ze niet, wel ideeën die vrij snel wisselen. De ouders plaatsen haar daarom maar op kantoor.

Hier bevalt het haar goed en haar chef is zeer tevreden over haar. Ze heeft een steno-diploma behaald en is bezig met steno-Engels. Na verloop van tijd zal ze op kantoor wel secretaresse worden.

Moeder vindt haar een lastig kind en denkt dat ze dit wel zal blijven. Ze is gesloten en stug, alleen als moeder haar uitdrukkelijk naar iets vraagt, vertelt ze wat. In het laatste jaar heeft ze, overigens tot ongevoegen van haar ouders, een vriend.

Commentaar. De problematiek rond Tineke is vooral dat de ouders

haar te weinig gelegenheid hebben gegeven op te groeien tot een zelfstandige persoon. In wezen is de oppositionaliteit die Tineke toont, een gezond verschijnsel. Er is zeker geen sprake van een verwend kind dat zich niet voegen kan.

De zware druk waaronder zij leeft zal ook wel de verklaring geven van de inzinking in het laatste gedeelte van de school. Een combinatie van puberteitsverschijnselen en de last van de huiselijke omstandigheden was haar bijna te veel. Geleidelijk treedt weer een herstel op en hoewel Tineke nog lang nodig zal hebben om volwassen te worden, is de prognose toch niet ongunstig.

M 106 Claire: ongecompliceerde ontwikkeling

IQ Sn 110

Tm 115

Wp 112

Claire geldt als een bijdehand, opgewekt, goedhartig, maar wat erg sensitief meisje. De verhouding met haar oudere zusje en met vader en moeder is goed. Moeder is een erg actieve vrouw, die in huis niet voldoende bezigheid heeft. Daarom heeft zij een half-time baan genomen, hoewel dit materieel niet noodzakelijk was.

Op school is Claire een goede leerlinge. Men acht haar geschikt voor de h.b.s. Zijzelf wil daar ook wel heen, maar haar ambitie is beroepsdanseres te worden.

De testresultaten suggereren dat haar schoolprestaties meer door eerbij en ijver dan door begaafdheid worden bepaald. Als zij de concurrentiestrijd kan volhouden, heeft zij desondanks op een h.b.s. een behoorlijke kans van slagen.

Door slechte voorbereiding zakt zij voor het toelatingsexamen h.b.s. Zij gaat nu een u.l.o.-school bezoeken, waar zij aan het einde van de eerste klas met middelmatige cijfers wordt bevorderd. Het persoonsbeeld verandert aanvankelijk weinig, maar tegen het einde van het schooljaar merkt men, dat ze 'ineens geen kind meer' is.

Het tweede jaar behoort ze op school tot een goede middelmaat. Voor het paasrapport laat zij het even afweten maar na een flinke eindspurt wordt zij toch bevorderd. Het plan balletdanseres te worden is opgegeven, vooralsnog zonder veel vastomlijnde nieuwe ideeën. Claire is een druk, open, nog erg kinderlijk meisje, al begint ze wel aandacht te schenken aan de uiterlijke verzorging. Op school is zij wel gezien.

Ook de volgende klas blijven de schoolresultaten op hetzelfde niveau.

Ze gaat nu in de vierde klas de A-richting zonder wiskunde volgen. Toekomstplannen heeft zij nog nauwelijks. De persoonlijkheidsontwikkeling verloopt geleidelijk. Door haar vlotheid is ze op school populair; ze is tot klassevertegenwoordigster gekozen.

Als ze een jaar later het u.l.o.-A-diploma heeft behaald, wordt nog overwogen de studie op een m.m.s. voort te zetten. Maar Claire prefereert tenslotte de praktijk. Het wordt een kantoorbaan. Toekomstplannen verbindt ze er niet aan. Ze doet veel aan sport, maar heeft nog weinig contact met de andere sekse.

In de volgende jaar behaalt ze enkele kantoordiploma's. Het beeld blijft verder hetzelfde: een sportief, vlot, maar toch ook erg sensitief meisje, dat zich blijkbaar weinig gedachten maakt over de toekomst. Zij is nog zeer sterk op het ouderlijk gezin georiënteerd.

Commentaar. De totaalindruk is die van de ontwikkeling van een weinig gecompliceerde persoonlijkheid. Opvallend is vooral dat er blijkbaar ook vanuit het gezin weinig wordt gedaan om haar op een beroepskeuze te richten.

Men veronderstelt denkelijk, dat 'zij toch wel zal gaan trouwen', zodat men haar verblijf in de arbeidswereld als een voorbijgaande situatie van ondergeschikte betekenis beschouwt.

M 107 Gerardien: een zwakbegaafd meisje onder goede leiding

IQ Sn 81
Tm 76
Wp 76

Gerardien is de derde dochter in een gezin met zes kinderen. Vader werkt bij een expeditiebedrijf. Men heeft het niet breed, maar woning en huishouding maken een behoorlijk verzorgde indruk. Gerardien is geen probleemkind. De ontwikkelingsgang is wat traag geweest, maar zij is geleidelijk uitgegroeid tot een rustig, gewillig, prettig meisje. Alleen op school heeft zij moeilijkheden. Hoewel zij haar best doet kan zij niet goed meekomen, zodat zij de eerste en vijfde klas heeft gedoubleerd. Toch stelt men er thuis prijs op dat zij na de lagere school nog de huishoudschool zal bezoeken.

De onderzoekresultaten wijzen op zwakbegaafdheid bij een overigens vrij stabiele persoonlijkheid. Perspectieven voor een enigszins geschoold beroep worden niet gezien.

Op de huishoudschool haalt zij voor de praktijkvakken behoorlijke

cijfers. De leervakken zijn zwak, maar zij doorloopt op deze wijze toch de primaire opleiding. Het liefste zou zij daarna kinderverzorgster worden, maar de opleiding hiervoor is duidelijk boven haar niveau.

Wel doet zij na het verlaten van de huishoudschool een poging om een werkring in een kindertehuis te krijgen, maar als dit niet gelukt zoekt zij een betrekking als hulp in de huishouding. Bij het laatste contact, als Gerardien 20 is, heeft zij nog steeds dezelfde werkring. Deze bevalt haar goed, er heerst een goede verstandhouding en Gerardien is tevreden met haar verdiensten. Ook thuis zijn de onderlinge verhoudingen zeer goed, alleen maken de ouders zich wel eens zorgen over haar toekomst: ze is nog vrij kinderlijk, heeft nog vrijwel geen contact met de andere sekse, heeft ook geen eigen plannen.

Commentaar. Het lage begaafdheidsniveau bepaalt haar mogelijkheden en haar ontwikkeling. Bij een passief-gewillige grondhouding ontstaan er weinig moeilijkheden, zolang zij een behoorlijke leiding krijgt. Deze wordt nog aan het einde van de onderzoeksperiode door de ouders op adequate wijze gegeven, maar men kan zich voorstellen, dat zij t.a.v. de toekomst wat dit betreft zorgen hebben.

M 108 Jeanette: gezinswisseling

IQ Sn 106

Tm 117

Wp 112

Jeanette is enig kind. Haar ouders zijn gescheiden toen zij nog heel klein was. Zij bleef toen bij haar moeder, een ziekelijke, wat zeurderige, bangige vrouw. Vader woont in Brussel, waar hij een functie bij een internationale organisatie heeft.

Jeanette is een zacht, vriendelijk kind, wat rijper dan de doorsnee meisjes van haar leeftijd. Door de voortdurende ziektes van haar moeder kan ze soms wat uit haar evenwicht zijn. Met haar vader heeft zij een vrij regelmatig prettig contact.

Op school haalt zij een behoorlijk niveau. Ze werkt geïnteresseerd en plichtsgetrouw en is in de klas stil en gehoorzaam. De onderwijzer vindt haar wel geschikt voor middelbaar onderwijs. Zelf wil Jeanette journaliste worden. Haar moeder denkt aan een universitaire studie, haar vader zou echter de voorkeur geven aan iets in een commerciële richting.

Ook op grond van het psychologisch onderzoek wordt de keuze m.o. wel juist geacht, vooral gezien haar ambitie en ijver.

Jeanette doet toelatingsexamen voor het lyceum, maar zij is slecht voorbereid en zakt. Ze gaat nu de zesde klas doubleren en slaagt het volgend jaar voor het lyceum. Hoewel ze niet erg hard werkt en vooral veel moeite heeft met wiskunde, wordt ze wel bevorderd.

Het volgend jaar overlijdt haar moeder plotseling. Dit jaar doet Jeanette begrijpelijkerwijs nauwelijks iets aan haar schoolwerk. Zij blijft dan ook zitten. Jeanette komt in huis bij de ouders van een vriendinnetje, die de voogdij op zich nemen.

De opname in het gezellige harmonische gezin heeft een enorme uitwerking op Jeanette. Ze wordt volkomen als lid van de familie geaccepteerd. Het contrast tussen haar eigen zwaarmoedige angstige moeder en de levendige, vlotte, begrijpende pleegmoeder is bijzonder groot. Toch is zij in deze periode een twijfelend en onzeker meisje, vaak ook erg koppig en moeilijk. Haar pleegmoeder weet dit niet gemakkelijke probleem goed op te vangen.

Op school is Jeanette nu ijverig en conscientieus en zij werkt leuk samen met haar pleegzusje. In de derde klas blijft ze echter weer zitten. Ze weet niet erg wat ze wil en voelt zich erg onzeker. Haar vader zou haar wel naar een buitenlandse kostschool willen sturen, maar zolang ze nog geen achttien is, wil haar pleegmoeder hier niets van horen. Bovendien voelt Jeanette er zelf ook niet zoveel voor. Ze wil echter ook niet meer naar school terug en gaat dan eerst een half jaar in Zwitserland werken waar ze tegelijkertijd een cursus Frans volgt.

Haar vader is ondertussen hertrouwd met een vrouw die vooral op zijn geld uit was. Dit huwelijk is bijzonder slecht en eindigt met een huiselijke chaos. Na haar achttiende jaar stelt vader voor, dat Jeanette bij hem voor het huishouden komt zorgen. Haar pleegmoeder is hier tegen. Maar aangezien Jeanette erg graag naar Brussel wil en toch ook wel op haar vader is gesteld, wordt er na lang over en weer praten afgesproken, dat Jeanette van haar vader in Brussel een eigen flatje krijgt en een baantje in zijn organisatie. De verhouding tussen vader en dochter is redelijk goed. Vader pronkt graag met haar en geeft haar dure kleren. Jeanette is nu uitgegroeid tot een flinke zelfstandige jonge vrouw, knap en elegant van uiterlijk. Evenals haar vader heeft ze een zakelijk-materialistische instelling, waarmee ze zich in de omgeving, waar ze nu verkeert, goed kan handhaven.

Commentaar. Door het onverwachte overlijden van haar moeder is de ontwikkeling bij Jeanette een geheel andere geweest dan werd voorzien.

Het is verre van eenvoudig de structuur van het krachtenveld, waarin Jeanette nu kwam, goed te doorzien. Enerzijds werkt daarin natuurlijk de invloed van de moeder na, die het kind sterk op haarzelf, haar angsten en ziekten had betrokken. Daarnaast speelt de pleegmoeder een rol, een hartelijke vrouw die misschien echter - gezien de aanpassingsmoeilijkheden van Jeanette - teveel het beeld van de werkelijke moeder wil verdringen en die zeker tegen het einde ook duidelijk blijk geeft van jalouzie op de invloed van de vader. Deze laatste tenslotte, een gefortuneerd man van de wereld, wint - vooral door de materiële mogelijkheden die hij kan bieden - voorlopig de strijd. Hoe in dit geheel de persoonlijkheidsontwikkeling van Jeanette verloopt blijft een open vraag. Uitwendig is er een goede sociale aanpassing, maar dit zegt weinig over de conflicten die hier achter schuil kunnen gaan.

J 109 Frits: grote ijver en ambitie

IQ Sn 82

Tm 104

Wp 82

Frits is de jongste in een gezin van vier kinderen. Vader heeft uit een eerder huwelijk ook nog vier kinderen, nu allen getrouwd, die nog regelmatig in het gezin komen. De vader is een echte 'pater familias', hij is degene die thuis alles regelt en beslist en daardoor zijn kinderen een stuk van hun eigen leven uit handen neemt. Dit gaat niet op een nare manier, maar zo, dat het een idee van geborgenheid en veiligheid geeft. De moeder draagt hieraan ook haar steentje bij op een heel wat passievere en onopvallende manier. In wezen is ook zij de ondergeschikte van haar man.

Op intellectueel gebied is Frits geen hoogvlieger. Op de lagere school heeft hij tweemaal gedoubleerd. Hij is echter erg handig en al op de lagere school heeft hij het plan om timmerman, zo mogelijk scheepstimmerman, te worden.

De resultaten van het psychologisch onderzoek geven ten aanzien van zijn geschiktheid voor een geschoold beroep geen optimistisch beeld. Misschien zal hij het met veel steun van thuis weten te redden, maar er is nogal wat kans dat hij uiteindelijk op halfgeschoold niveau belandt.

Op de lagere technische school gaat, dank zij zijn grote ijver en ambitie, alles buiten verwachting goed. Wiskunde is zijn zwakste en ook minst geliefde vak, maar hij werkt er juist extra hard voor.

In twee jaar behaalt hij het diploma timmerman. Men was op school

zeer tevreden over hem. Hij werkte hard, plichtsgetrouw en met veel verantwoordelijkheidsgevoel.

Na het behalen van het diploma gaat hij werken bij een scheepswerf. Daar blijft hij tot hij in militaire dienst moet. Hij heeft het er geweldig naar zijn zin en ook daar is men erg tevreden over hem. Daarnaast heeft hij nog een avondopleiding op de l.t.s. gevolgd voor metaalarbeid en later een 'Bemetel'-opleiding, beiden met redelijk resultaat. Zijn werk doet hij met grote toewijding en hij gaat er helemaal in op. Het is voor hem geweldig om niet het manasje van alles te zijn, maar ook het meer fijnere werk te mogen doen. Hij is in zijn werk niet gauw tevreden, wil alles zo perfect mogelijk doen. Hij is dan ook geneigd de dingen wel eens wat erg zwaar op te nemen en overdreven serieus en plichtsgetrouw te werken, zodat de zenuwen hem wel eens parten gaan spelen.

Frits is altijd een heel stille, teruggetrokken jongen geweest die zich helemaal niet gemakkelijk aansluit. Hij is geen lid van verenigingen en heeft nauwelijks vrienden. Op school en in zijn werk isoleert hij zich van de rest. De enige mensen bij wie hij zich op zijn gemak voelt zijn zijn ouders en zijn zusjes (die hem vroeger nogal eens plaagden) en in latere jaren zijn vriendinnetje. Hij is een uiterst degelijke jongen, soms een beetje overdreven in zijn ijver en in zijn eerlijkheid. Hij is weinig spontaan, erg gesloten en introvert. Hij vertelt thuis nooit iets, ook niet over zijn werk, en vindt het vreselijk om over zijn werk geprezen te worden. Hij laat zich gemakkelijk door anderen overheersen. Hij is nogal passief en kan helemaal niet van zich afbijten. Hij heeft soms zwaarmoedige buien, waar hij door zijn meisje wel weer uitgehaald wordt.

Ondanks zijn geringe begaafdheid en ook ondanks zijn min of meer van de buitenwereld afgekeerde instelling heeft hij zijn opleiding tot een goed einde gebracht en zelfs op een manier die van hem niet was verwacht. Het is dan ook te begrijpen dat zijn ouders geweldig trots zijn en af en toe geneigd alles even prachtig te vinden. Het gezin met zijn patriarchale sfeer betekent voor Frits in elk geval een toevluchtsoord, waar hij helemaal zichzelf kan zijn. Hij hangt op zijn eigen stille, wat lauwe en passieve manier dan ook erg aan zijn ouders en vooral aan zijn vader. Het is begrijpelijk dat de scheiding van thuis in de militaire dienstperiode een ervaring is die negatief wordt beleefd. Hij vindt het vreselijk van huis weg te zijn en heeft dit, aan het einde van onze contacten met hem, nog lang niet verwerkt.

Commentaar. Door de zeer grote ijver en ambitie en ook dank zij de steun van thuis heeft Frits in de vakopleiding meer bereikt dan aanvankelijk werd verwacht. Toch is duidelijk, dat er in zijn geval ook nog veel onopgeloste problemen zijn. De puberteit heeft zijn normale functie, de zelfstandig-making, niet naar behoren verricht. De grote vraag blijft dus wat er zal gebeuren als die probleem op een gegeven ogenblik onder de dwang van de omstandigheden toch moet worden opgelost: zal dit dan ook op zijn werk een weerslag hebben?

M 110 Ada: een onwillige leerlinge

IQ Sn 96

Tm 102

Wp 118

Ada is een opgeruimd, levendig, voor haar leeftijd betrekkelijk speels en kinderlijk meisje. Zij is het enig kind uit een gezin uit de tamelijk gegoede middenklasse. Thuis geeft zij weinig problemen. Alleen heeft zij uit een oorontsteking een partiële doofheid overgehouden, waardoor de spraakontwikkeling ook wat traag is gegaan. In verband daarmee heeft zij al geruime tijd spraakles.

Op school is men ten aanzien van haar capaciteiten wat aarzelend. Zij heeft behoorlijke cijfers, maar de indruk bestaat dat zij deze behaalt door vrij sterk op een vriendinnetje te steunen. Op eigen kracht zal zij denkkelijk met u.l.o. reeds moeilijkheden hebben. Ada zelf ambieert de h.b.s., de ouders willen haar graag een goede opleiding geven, maar zijn toch ook wat tot behoedzaamheid geneigd.

De testprestaties wijzen op een niet meer dan middelmatige begaafdheid. De kansen op het behalen van een u.l.o.-diploma worden niet gunstig geacht, maar misschien zal zij enkele klassen weten te doorlopen en zich daarmee toch enige algemene ontwikkeling verwerven.

De eerste klas u.l.o. levert reeds aanstonds een negatief resultaat. Zij doet haar best niet en heeft vooral voor de talen slechte cijfers. In de klas speelt zij de grappenmaker en belhamel, wat haar bij de medeleerlingen meer prestige verschaft dan bij de leraren. Toch vinden de ouders dat ook de school niet vrijuit gaat. Naar hun idee moet Ada in ieder geval een u.l.o.-diploma behalen.

Na de doublure wordt Ada naar de tweede klas bevorderd. Zij geldt nog steeds als speels, opgewekt, weinig ambitieus. Haar toekomstwens is al sedert enige tijd, stewardess te worden. Lichamelijk groeit zij snel, zij heeft nu al een vriendje.

Helaas brengt het volgende schooljaar geen succes, hetgeen door de ouders wordt geweten aan het feit dat zij een gemengde school bezoekt: 'Ada kijkt alleen maar naar de jongens en voert niets uit'. Daarom wordt zij nu overgeplaatst naar een meisjes-u.l.o.-school. Thuis wordt zij een vrij moeilijk hanteerbaar kind. In de opvoeding is altijd erg de nadruk gelegd op een kameraadschappelijke verhouding, wat aanvankelijk een prettige relatie gaf, maar thans laat zij zich door de ouders niets zeggen.

Weer een jaar later wordt Ada naar de derde klas bevorderd. Zij bezoekt de school alleen, omdat de ouders per se willen dat zij een diploma behaalt. Zelf zou zij het liefste naar een winkel of kantoor gaan.

Het volgend jaar wordt Ada weer bevorderd. Na een zware inzinking in het tweede kwartaal was haar overgangsrapport vrij behoorlijk.

Het eindexamen blijkt echter te zwaar voor haar. Vooral de talencijfers zijn zwak, hetgeen aan haar hoge-tonen-doofheid wordt geweten, omdat daardoor de uitspraak slecht zou zijn. Ada heeft geen lust de vierde klas te doubleren, zij zoekt daarom een werkkring als typiste. Met de studie voor de diploma's steno en typen wordt snel een begin gemaakt, maar Ada heeft verder reikende plannen. Zij wil ook Spaans gaan studeren. Als persoon is zij inmiddels uitgegroeid tot een knap, levendig meisje dat zich gemakkelijk aanpast en met iedereen snel contact heeft. Bij jongens valt zij erg in de smaak, maar verder dan zeer veelvuldig flirten gaan de relaties nog niet.

Commentaar. De ontwikkelingsgang wijst er op dat de ouders de capaciteiten van Ada overschatten. Zij brengt het nog wel tot het eindexamen, vermoedelijk echter, omdat men haar heeft overgeplaatst naar een school die geen hoge eisen stelt, wat zich dan op het examen wreekt. De lichte gehoor- en spraakhandicap heeft vermoedelijk geen invloed van betekenis gehad; de slecht-gemotiveerde werkhouding daarentegen wel.

J 111 Bram: late puberteit

IQ Wv 117

Wp 112

Bram, zoon van een verzekeringsinspecteur, is een kinderlijk-speelse jongen die veel van het buitenleven houdt en weinig ambities heeft voor studie. Hij is een gevoelig kind met een vrij gesloten natuur. De verhouding met het jongere zusje is vrij gespannen, maar over het geheel heerst toch in het gezin een hartelijke sfeer.

Op school levert Bram behoorlijke prestaties. Wel heeft hij door schoolwisselingen een jaar verloren, maar hij geldt toch als een intelligente leerling die zeker het u.l.o. aan kan. Hij heeft technische belangstelling. Zelf praat hij over een opleiding tot automonteur, maar de ouders zouden hem dan liever via u.l.o.-B naar de h.t.s. zien gaan.

De testresultaten wijzen op een vrij goede verstandelijke begaafdheid; deze komt een flink stuk boven het gemiddelde u.l.o.-niveau uit. Na de lagere school lijkt u.l.o. inderdaad voor hem de beste keuze.

Even overwegen de ouders nog hem aanstonds naar een h.b.s. te zenden, maar om praktische redenen laat men dit voornemen schieten, zodat Bram inderdaad naar een u.l.o.-school gaat. Hij bereikt hier behoorlijke resultaten, vooral de talencijfers zijn goed. Toch houdt hij een voorkeur voor praktisch werk, maar gezien de middelmatige wiskundecijfers aarzelt men ten aanzien van de keuze van een technische loopbaan.

De puberteit verloopt bij hem vrij heftig. Hij is hyperkritisch, tegenover zijn ouders erg gesloten, terwijl de conflicten met zijn zusje nog aan intensiteit toenemen.

Bij de bevordering naar de vierde klas u.l.o. rijst de gedachte, hem toch nog naar een h.b.s.-A te sturen. Tezamen met enkele klasgenoten krijgt hij hiervoor extra onderwijs. Inderdaad wordt hij, na behalen van het diploma u.l.o.-A met wiskunde, in de derde klas van een lyceum geplaatst.

Nog altijd geldt hij als een prikkelbare jongen, betrekkelijk kinderlijk voor zijn leeftijd. Hij beschikt nu over een racefiets, die voor hem een middel is om conflict-spanningen af te reageren. In feite hebben de ouders hem dit instrument echter gegeven met de geheime bedoeling, dat dit hem voorlopig zal weerhouden contact met meisjes te zoeken; hiervoor is men erg bevreesd!

Met wat extra steun voor de wiskunde haalt Bram de overgang naar de vierde klas van de h.b.s.-afdeling, waar hij de A-richting gaat volgen. Een technische carrière blijkt voor hem niet weggelegd; hij begint nu te denken over een loopbaan als beroepsofficier of politie-inspecteur. Hoewel de schoolprestaties over het geheel op zeer behoorlijk niveau liggen, blijkt de studie bij hem toch vooral een plichtmatige aangelegenheid. Dank zij de gunstiger ijver wordt ook de overgang naar de vijfde klas goed gehaald.

Hoewel hij ondertussen reeds negentien jaar is geworden vertoont hij nog steeds het beeld van de puber in zijn kinderlijk-oppositionele houding thuis en ook in het vrijwel ontbreken van heteroseksuele contacten.

Voor het eindexamen h.b.s.-A slaagt hij met meest zeer goede cijfers. In het laatste jaar besluit hij beroepsofficier te worden en dit geeft hem

een extra stimulans voor de studie. Voor de ouders is dit besluit aanvankelijk vrij moeilijk te verwerken geweest. Men had liever gezien dat hij bijvoorbeeld was gaan studeren, na eerst de dienstplicht te hebben vervuld. Tenslotte verzoent men er zich echter mee en geeft aan het plan nu ook de volle steun. De ouders en vooral de vader hebben de laatste jaren wat beter contact met hem gekregen. Uit de informatie hierover blijkt, dat men hem nog als een echt kind ziet dat veel leiding nodig heeft, maar dat Bram anderzijds toch ook wel bepaalde wensen weet door te zetten tegen het ouderlijk advies in. De instelling van de ouders tegenover contacten met meisjes blijft erg afwerend. Als Bram in het laatste jaar hier inderdaad wel enige neiging toe toont wordt dit door zijn ouders vrij spoedig afgekapd.

Commentaar. De jongen groeit op in een nest, dat wel wat teveel koesterende warmte geeft, zodat hij zich niet goed van het gezin kan losmaken. De oppositionaliteit is waarschijnlijk een uiting van verzet tegen dit kleinhouden, maar deze reactie leidt toch niet tot een positieve persoonlijkheidsvorming.

De vraag is nog of Bram niet beter aanstonds naar de h.b.s. had kunnen worden gezonden. Nu heeft hij zeven jaar nodig gehad om, zonder doubleren, via een omweg het diploma te behalen. Wij zijn er niet van overtuigd dat deze omweg onjuist is geweest. Bij zijn zwakke begaafdheid voor wiskunde zou een struikelen in de onderbouw van de h.b.s. waarschijnlijk zijn geweest, met alle kansen op ontmoediging die daarmee samengaan. Bovendien zou een aanzienlijk vroeger behalen van het diploma, bij zijn immaturiteit, geen voordeel zijn geweest. Aangenomen mag worden dat de verbale intelligentietest wel ongeveer het niveau van zijn capaciteiten weergeeft. De goede resultaten aan het einde zijn dan op de meer dan gemiddelde vlijt terug te voeren.

J 112 Guus: blijvende speelsheid

IQ Sn 122

Tm 148

Wp 122

In het gezin van een gegoede middenstander is Guus, tussen twee zusjes, de stamhouder. Hij is een onrustige, driftige jongen die vooral slecht overweg kan met een inwonende tante, omdat deze 'de meisjes voortrekt'. De opvoeding is niet zeer consequent geweest. Moeder kan moeilijk haar genegenheid op een gelijkmatige wijze verdelen. Guus heeft daardoor aan-

vankelijk zeer veel aandacht gekregen, maar na de geboorte van het jongere zusje voelde hij zich blijkbaar tekort gedaan. Hij heeft op deze geboorte gereageerd met een vrij hardnekkige vorm van bedwateren die zelfs nu, aan het einde van de schoolkindperiode, niet geheel overwonnen is.

Op school is hij een slechte leerling. Volgens zijn onderwijzer moet hij veel beter kunnen. Hij concentreert zich slecht en thuis 'vergeet' hij zijn huiswerk te maken. Hij leest echter zeer veel en tekent graag. De school adviseert, hem eerst nog een zevende leerjaar te laten volgen en hem dan naar de h.b.s. te zenden. Anders zou u.l.o. moeten worden overwogen.

Guus en zijn ouders voelen niets voor u.l.o. Vader en moeder zijn geneigd de school een verwijt te maken van de slechte leerresultaten van hun zoon en ook van de vele conflicten die de jongen daar heeft.

Volgens de resultaten van het psychologisch onderzoek is Guus naar niveau zeker geschikt voor v.h.m.o. Zijn werkhouding is echter slecht, zodat de prognose dubieus is.

Op aandringen van de school herhaalt Guus, op een andere school, eerst het zesde leerjaar, hoewel de ouders dit in hun hart een schande vinden. Dan wordt hij toegelaten tot het lyceum. Hier levert hij redelijke prestaties, ondanks het feit dat hij nauwelijks tijd aan zijn schoolwerk besteedt. Met een taak gaat hij over.

In de tweede klas wordt vrijwel het gehele gezin ingeschakeld om hem althans enigszins aan het werk te houden, spontaan voert hij vrijwel niets uit. Dank zij het vele overhoren wordt hij toch bevorderd.

In deze drie jaar is Guus weinig uitgegroeid. Hij is nog steeds een schooljongen, speels, snel afgeleid. In de klas is hij wel gezien, hij heeft veel vrienden en wordt bij allerlei activiteiten betrokken.

In de derde klas blijft de gang van zaken dezelfde. Ditmaal wordt hij naar een huiswerkcursus gezonden, om hem op peil te houden. Maar zeer veel van zijn tijd gaat heen aan zijn talrijke hobby's: sport, lezen, tekenen, fotograferen. Er komen nu wat puberteitsverschijnselen en hij begint wat belangstelling voor meisjes te krijgen. Met een taak gaat hij over.

Eigenlijk zou Guus nu wel van school willen. Hij heeft er niet direct een hekel aan, maar het leren interesseert hem niet. Liever zou hij naar een kunstnijverheidsschool gaan. De ouders voelen hier echter niet voor en Guus gaat naar de vierde klas.

Deze blijkt voor hem een te zware opgave, nu hij alweer weinig uitvoert. Het doubleren treft hem toch zwaar. Hij reageert zeer ontmoedigd en vooral het verlies van de band met de oude klasgenoten drukt hem. Zijn toewending tot de school is tot het nulpunt gedaald. Ondanks be-

zoek van een huiswerkcursus gaat hij ook de tweede maal niet over.

Voor de ouders is dit geen reden de strijd op te geven. Het volgend jaar treffen we hem weer in de vierde klas aan, uiteraard op een andere school, die wat kleinere klassen heeft. Maar nog steeds is hij speels, wispelturig en nog altijd niet bereid spontaan te werken.

Commentaar. De slechte werkhouding is ongetwijfeld een uitvloeisel van de opvoedingssituatie. Guus is sterk verwennend en overbeschermend opgevoed in zijn eerste levensjaren en dit grondpatroon beheerst blijvend zijn gedrag. Wat hem gemakkelijk afgaat wil hij wel doen, mits het hem weinig tijd kost. Maar tot echte inspanning is hij niet bereid. Door zijn zeer goede intelligentie kan hij daardoor, na een extra jaar ter voorbereiding, de eerste drie klassen h.b.s. nog wel halen. Maar de vierde klas, vooral de B-richting, stelt hogere eisen en het is geen wonder dat nu zijn gemakzucht hem noodlottig wordt. Misschien dat hij toch, door de hardnekkigheid van zijn ouders, het eindexamen haalt. Maar ook dan zijn voor hem de problemen verre van opgelost: een duidelijk beeld ten aanzien van de te kiezen beroepsopleiding en over de kansen van succes daarin, hebben we ook bij het naderen van het twintigste levensjaar bij hem nog niet.

M 113 Henny: verlies van moeder

IQ Sn 117

Tm 116

Wp 132

Henny is de oudste dochter uit een gezin met vier kinderen. De vader, een strenge, gedecideerde man, legt een zware druk op het gezin. De moeder kan vaak niet tegen de strenge vader op, waardoor de liefdesbehoeften van de kinderen niet altijd worden bevredigd.

Henny is een vrij druk, soms opvliegend, levendig meisje. Haar ontwikkeling geeft weinig bijzonderheden te zien. Zij is dol op kleine kinderen en speelt veel met kleuters. Haar ambities zijn wisselend. Ze wil graag eerst naar het u.l.o. of naar de huishoudschool en daarna winkeljuffrouw in de kruidenierszaak van haar vader worden. Als tweede keus noemt zij verpleegster, kinderverzorgster, kleuterleidster of iets dergelijks.

Haar niveau op school is iets boven het gemiddelde en ze werkt ijverig. Volgens de onderwijzer kan ze zeker naar het u.l.o. Op grond van het psychologisch onderzoek luidt de prognose dat u.l.o. voldoende kans van slagen biedt.

Henny gaat naar het u.l.o. In het eerste jaar komt haar moeder te overlijden. Er wordt nu veel van Henny geëist in de huishouding, wat haar schoolprestaties benadeelt. Ze gaat echter wel over naar de tweede klas.

In dit jaar beginnen de moeilijkheden pas echt. De vader hertrouwt spoedig en Henny, die tot dan toe haar gestorven moeder heeft vervangen, voelt zich nu min of meer naar het tweede plan teruggezet. Zij kan de nieuwe moeder niet accepteren. Zij is thuis gesloten en stug en ontwijkt iedere toenaderingspoging.

Haar prestaties op school zijn dit jaar beneden peil. Alle vakken zijn slecht, vooral de talen. Ze toont weinig interesse en is snel ontmoedigd. Ze heeft een zeer negatieve houding en wil maar het liefste van school af. Vader eist echter dat ze de school afmaakt. Henny doubleert de tweede. Haar talencijfers zijn nog steeds niet best, maar de rest van de vakken is toch wel zo, dat ze bevorderd wordt.

In de verhouding met haar stiefmoeder zijn nog veel wrijvingen. Hoewel haar vader streng is, haar vaak controleert en haar veel beperkingen oplegt, ontvangt Henny van hem toch wel steun. Hij kan haar houding tegenover zijn vrouw begrijpen, hoewel niet goedkeuren. Met haar vader wordt Henny steeds vertrouwelijker.

In de derde klas werkt ze weinig. Ze is speels en direct afgeleid. Op school is ze populair en maakt veel pret. Ze leeft zo gemakkelijk mogelijk en doet erg onverschillig, of ze zich nergens druk over maakt. Ze wil nu verpleegster worden. De conflicten tussen Henny en haar stiefmoeder nemen nog steeds toe. Ze weet thuis alles beter, heeft altijd een grote mond en laat zich niets zeggen. De moeder die het goed meent, maar door deze afwijzende houding afgeschrikt wordt, kan Henny niet van replek dienen. Zij vindt ook weinig steun bij haar man, die nu, zij het niet zo openlijk, aan Henny's kant staat en volledig haar vertrouwen heeft.

Henny gaat over naar de vierde klas en doet haar eindexamen met succes. Tevens haalt zij het middenstandsdiploma. Thuis is de toestand vrijwel onhoudbaar geworden. Met haar negatieve houding, haar koppig tegen de draad in zijn, brengt zij haar moeder aan de rand van een zenuwcrisis. De behandelende arts vermoedt dat slechts een verandering in Henny's houding hier iets kan verbeteren. Dit gebeurt echter niet. De vader zit er niet achterheen en laat alles maar op zijn beloop. Het gevolg is, dat de verhouding moeder-dochter steeds meer verkilt. De moeder doet er haar best niet meer voor, Henny's vertrouwen en genegenheid te winnen, maar komt nu ook koel en afwijzend tegenover haar te staan.

Ondertussen bezoekt Henny de vormingsklas van een huishoudschool, omdat ze nog te jong is voor de verpleging. Ze volbrengt deze klas goed en wordt dan, om iets te doen te hebben tot ze in het ziekenhuis kan gaan werken, hulp in de huishouding.

Het jaar daarop krijgt zij een grote slag te verwerken. Ze wordt afgekeurd voor de verpleging. Een tijdlang is ze apathisch en gedeprimeerd, maar gaat dan het jaar daarna aan een opleiding voor kleuterleidster beginnen, ondanks het risico van een afkeuring bij een eventuele sollicitatie later. In dit opzicht wil zij per se haar zin doordrijven. Haar opleiding bevalt haar in ieder geval prima. Ze doet niets liever dan dit werken met kinderen.

Commentaar. Zoals gezien haar capaciteiten te verwachten was, heeft zij het u.l.o. goed volbracht. De vertraging in de tweede klas is te verklaren door de moeilijke omstandigheden thuis. Het overlijden van haar moeder en de intrede van de stiefmoeder, die ze niet kon accepteren, hebben een negatieve invloed gehad op Henny's ontwikkeling. Juist in haar puberteit moest zij echter moederliefde missen en haar vader, die zij altijd later als gezaghebber en tiran had ervaren, kon dit, hoezeer hij het ook probeerde, maar gedeeltelijk vervangen. Nog aan het einde van de puberteit is Henny daardoor een weinig evenwichtige persoonlijkheid, die het zichzelf en anderen moeilijk maakt.

J 114 Peter: een niet-passende opleiding

IQ Sn 104

Tm 117

Wp 126

Peter is van jongs af een zeer stil kind geweest. Hij is gauw tevreden, niet egoïstisch, netjes op zijn kleren. Met zijn drie jaar jongere broer kan hij zeer goed overweg. Kortom, hij geldt als een gemakkelijk kind.

Vader is typograaf. Hij zou graag zien dat zijn zoon dezelfde arbeidssector koos, maar dan op wat hoger niveau, bijvoorbeeld na eerst een u.l.o.-school te hebben doorlopen. Op school acht men het nog erg twijfelachtig of hij dit kan presteren. Peter tekent heel aardig, maar is overigens een middelmatige leerling. Peter zelf voelt wel iets voor lithograaf.

In het psychologisch onderzoek komt de jongen beter uit de bus dan het schooloordeel zou doen verwachten. Hij heeft zeker wel het begaafdheidsniveau voor u.l.o. Maar misschien is hij wat te passief om zijn capaciteiten ten volle te ontplooien. Omdat hij toch nog te jong is om reeds

een vakopleiding voor de grafische industrie te beginnen, ligt het voor de hand eerst u.l.o. te proberen.

In feite kiezen de ouders het driejarige handels-u.l.o. waar hij het eerste jaar zeer weinig uitvoert, zodat hij moet doubleren. Daarna doet hij beter zijn best. De belangstelling voor lithografie raakt wat verloren. Peter krijgt nu interesse voor luchtvaart. Veel puberteitsproblemen zijn er in deze jaren niet. Hij gaat wel 'groot doen', maar blijft toch een gemakkelijk te leiden jongen.

Zonder verdere schoolproblemen wordt het einddiploma behaald. Dit geeft echter geen entree in de wereld van techniek en vliegen, waar Peter nu naar verlangt. Vandaar dat hij een kantoorbetrekking accepteert, maar met het vaste plan, toch op een of andere wijze te leren vliegen. Hij volgt bijvoorbeeld een cursus zweefvliegen en hij speelt een rol in een jeugdluchtvaartvereniging. Een poging om als luchtmachtvrijwilliger tot piloot te worden opgeleid, stuit echter af op zijn vooropleiding.

Peter blijft daarom tot aan de tijd van zijn dienstplicht op kantoor werkzaam. Men is hier tevreden over hem, maar het boeit hem niet. Zijn hele hoop is er op gevestigd dat hij in dienst toch met de vliegwereld in blijvend contact wordt gebracht. Met veel smeebeden heeft hij weten te bereiken, dat hij bij de luchtmacht is ingedeeld, misschien dat hij via technische cursussen en praktijk vliegtuigmonteur kan worden.

Commentaar. In het gezin is Peter de intellectuele uitbinker, die door de anderen wordt bewonderd. Waarschijnlijk is hij zichzelf daardoor wat gaan overschatten. Het niveau van een gemiddeld piloot haalt hij lang niet! Achteraf gezien zou wellicht een lagere technische opleiding, met eventueel aansluitende u.t.s., meer in zijn lijn hebben gelegen. Maar op twaalfjarige leeftijd ontbrak voor deze keuze ten enenmale de belangstelling. De schoolresultaten die hij de facto heeft bereikt hebben voor hem weinig praktische waarde. Zij zijn niet strijdig met het vooraf uitgesproken vermoeden, dat hij op het 'echte' u.l.o. ook een behoorlijke kans van slagen zou hebben.

Een enkele opmerking nog over de persoonsontwikkeling. Het beeld van het stille, gezeglijke kind vinden we vooral in gevallen waarin een te dominerende ouder de spontane ontwikkeling heeft verstikt. Het testmateriaal biedt echter weinig aanwijzingen dat deze verklaring ook ten aanzien van Peter zou opgaan en ook de puberteitsontwikkeling suggereert dit niet. Vermoedelijk hebben we dus bij hem te maken met een van nature weinig problematische jongen. Hoogstens kan men in de wijze

waarop hij zich vastbijt in de weinig realistische voorkeur voor een luchtvaartberoep een indicatie van een wat kinderlijke, weinig flexibele natuur zien. Wordt zijn wens niet bevredigd, waar uiteraard veel kans op is, dan zal hij als jonge volwassene nog een moeilijke problematiek te verwerken krijgen.

**M 115 Elsje: ambitie en moeilijke
omstandigheden**

IQ Sn 110

Tm 109

Wp 114

Van de zes kinderen uit het gezin is Elsje de oudste. Vader is vrachtrijder. Het gezin heeft het niet breed, maar de onderlinge verhoudingen zijn wel harmonisch.

Elsje heeft thuis weinig moeilijkheden gegeven, afgezien van nu en dan botsingen met haar 1½ jaar jongere zusje, dat prikkelbaar en jaloers is. Haar toekomstplan is naar het u.l.o. en dan naar kantoor te gaan. De ouders vinden dit goed, zolang het financieel mogelijk is, maar moeder zou er ook helemaal geen bezwaar tegen hebben, als ze direct na de lagere school thuis zou komen helpen. Dit lokt Elsje echter niet. Ze wil 'hogerop' komen en wat van de wereld zien en dus liever niet thuisblijven.

Op school is ze een vrij goede leerlinge. Ze werkt ijverig aan alle vakken en is erg gehoorzaam. De onderwijzer vindt haar in ieder geval geschikt voor het u.l.o.

Bij ons onderzoek blijkt ook, dat zij zowel qua intelligentie als qua ambitie een voldoende niveau voor u.l.o. heeft.

Elsje gaat naar het u.l.o. Ze besteedt weinig tijd aan haar huiswerk, maar heeft geen hekel aan school. Op school doet ze zich nogal gelden. Moeder vindt dan ook, dat ze een beetje te veel eigendunk krijgt.

Dit jaar leeft het hele gezin in een angstige, gedrukte stemming, omdat vader waarschijnlijk kanker heeft, waaraan hij inderdaad het jaar daarop overlijdt. Elsje zit dan in de tweede klas, waar ze te weinig werkt, vooral door de omstandigheden thuis. Ze helpt daar veel mee, maakt zich erg bezorgd om haar moeder, die 5 maanden na vaders dood nog een dochtertje heeft gekregen, en zou het liefst helemaal thuiskomen. Vaak is zij erg vermoeid en zij slaapt te weinig. Moeder wil echter per se dat Elsje het u.l.o. toch probeert af te maken. Ze gaat over naar de derde klas. Tegelijkertijd gaat zij een andere school bezoeken, daar het gezin naar een andere gemeente is verhuisd. De financiële toestand is hachelijk, het gezin is vrijwel geheel afhankelijk van steun van de kerk.

Elsje vindt de nieuwe school niet leuk. Bij eventuele moeilijkheden 'slaat ze erop' en kan dan erg driftig worden, ook al is zij over het algemeen toch een vrolijk kind. Ze gaat over naar de vierde klas en slaagt met een redelijke lijst voor haar eindexamen u.l.o.-A. Op school heeft zij ook haar typediploma gehaald.

Een toekomst op kantoor lokt Elsje nu niet meer. Terwille van de financiën zoekt zij echter toch een werkkring als typiste. Liever was ze echter stewardess geworden, of iets bij een reisbureau, waar ze veel contact met mensen zou hebben.

Ze haalt al spoedig haar stenodiploma en begint aan een cursus handelscorrespondentie. Op kantoor vindt ze het niet prettig. Een vriendinnetje waar ze mee samenwerkt, snoept haar alle prettige werkjes af en de chef trekt dit meisje voor. Elsje is hierdoor nogal gekwetst. Thuis is zij erg gedeprimeerd en vaak lastig en prikkelbaar.

Het lukt haar op een andere afdeling van het kantoor te komen, met een andere chef. Zij heeft het nu veel plezieriger. De moeilijkheden thuis nemen echter nog toe. Ze heeft een hekel aan het grote huisgezin en bekritiseert alles. Ze ziet de opvoeding van de kinderen als een taak die zij van haar vader moet overnemen en heeft ook op dit punt veel kritiek op haar moeder. Doordat zij ook hier spoedig hardhandig optreedt zijn er veel conflicten. Moeder is niet bij machte om in deze toestand verandering te brengen maar vindt deze toch onhoudbaar. Zij overweegt Elsje te vragen op kamers te gaan wonen.

Commentaar. Het ontwikkelingsbeeld wordt beheerst door enerzijds de uitgroei van een tamelijk vitale, agressieve persoonlijkheid en anderzijds de zeer benarde gezinssituatie. Elsje identificeert zich blijkbaar sterk met de overleden vader. Haar pogingen, zijn rol over te nemen, mislukken echter omdat zij daarvoor de rijpheid nog niet heeft. Doordat zij dit zelf niet onderkent, zien we conflicten met moeder ontstaan. Daarnaast speelt ook haar eerzucht een belangrijke rol. Elsje wil wat bereiken. Stuit zij hierbij op weerstanden dan reageert zij agressief, of, als dit geen succes heeft, met een gedeprimeerde stemming. Het beeld doet verwachten dat Elsje ook later heel wat moeilijkheden zal krijgen, al kan zij met haar energie en haar vrij goede capaciteiten zeker maatschappelijk ook wel wat bereiken.

Sophie is de jongste uit een gezin met twee dochters. Ze is een lief, levendig meisje, dat zowel thuis als daarbuiten vele harten voor zich wint. Ze ziet er leuk uit en al van jongs af aan is ze gewend geraakt aan waardering en bewondering. Zo is zij opgegroeid tot een vrolijk, zelfbewust kind zonder veel problemen. Ze voelt zich overal thuis, heeft vele vriendjes en vriendinnetjes, maar is toch geen allemansvriend.

Hoewel de voorkeur van de ouders duidelijk naar haar schijnt te zijn uitgegaan, en niet naar het oudere zusje, dat veel moeilijker was, heeft dit toch niet dermate tot een verwenning geleid, dat Sophie daarvan duidelijk gevolgen heeft ondervonden. Zij is beslist niet het type van het verwende egoïstische meisje.

Het oordeel van de onderwijzer over Sophie is zeer positief. Zij is een goede leerlinge, die erg veel ijver aan de dag legt. Ze is zeer gezien in de klas, voert wel eens een beetje de boventoon, maar weet altijd de grens. Er zijn op school dan ook nooit ernstige moeilijkheden. De onderwijzer verwacht dat ze zeer zeker geschikt is voor middelbaar onderwijs. Dit is ook haar eigen wens, eerst naar het lyceum en daarna doktersassistente worden. Vader heeft nog hogere ambities. Hij zag Sophie graag kinderarts worden. Vooralnog is dit echter niet aan de orde.

De testresultaten geven een wat minder optimistisch beeld, een volledige h.b.s.- of gymnasiale opleiding zit er waarschijnlijk niet in. Wel kan men haar een redelijke kans van slagen geven op een m.m.s. en ook drie klassen h.b.s. is wel te halen.

Sophie doet toelatingsexamen voor het lyceum en zakt. Dit is toe te schrijven aan de slechte voorbereiding op de lagere school en Sophie volgt eerst een overbruggingsklas om klaar gestoomd te worden. Het jaar daarop haalt zij het examen wel. Ze heeft zeer ijverig en plichtgetrouw gewerkt, maar echte interesse is er niet bij.

Het jaar daarop, in de eerste klas van het lyceum, gaat het goed. Ze haalt redelijke cijfers, al heeft zij een hekel aan wiskunde en overwerkt zij zich beslist niet. Ze vindt het fijn op school en leidt een zorgeloos leventje. Ze is uitgegroeid tot een vlotte tiener, leuk om te zien en leuk in het contact. Ze heeft alles wat haar hartje begeert en de moeder is altijd bereid naar haar verhalen te luisteren, zodat er voor Sophie geen vuilte aan de lucht is.

Het volgend jaar brengt in het gezin een grote verandering.

Een klasgenootje van Sophie, dat na de dood van haar moeder alleen achter bleef, komt nu bij hen wonen. Iedereen spant zich in om dit meisje, dat er zielig aan toe is, een liefderijk tehuis te geven. Vooral moeder verricht hier wonderen. Ook Sophie, die zich eerst in haar positie bedreigd voelde, nu zij haar plaats met een leeftijdgenootje moet delen, past zich uitstekend aan. Maar op school gaat het dit jaar niet zo goed. Ze werkt niet erg hard en blijft dan ook zitten in de tweede klas.

Ze doet deze klas over, vindt de school erg leuk, maar is niet meer zo ijverig. Ze vindt het fijn om naar school te gaan, maar het interesseert haar niet. Thuis gaat alles uitstekend. Moeder die haar taak zeer serieus opvat, is jong van geest, begrijpt de problemen van de jeugd en zorgt ervoor dat er in huis altijd een prettige sfeer heerst waar de kinderen zich gelukkig voelen.

Het volgend jaar, als Sophie in de derde klas zit, wil ze kinderverzorgster worden. De derde klas wil ze echter nog wel afmaken. IJverig is ze niet meer; ze zou volgens moeder veel meer kunnen presteren. Ze is zeer populair op school, heeft talloze vrienden en leeft een onbezorgd bestaan vol pretjes.

Als zij bevorderd is naar de vierde klas gaat zij van school en begint aan een opleiding voor kleuterverzorgster. Dit loopt echter op een teleurstelling uit, omdat er conflicten komen met de directrice van het tehuis waar ze werkt. Sophie blijft nog wel een tijdlang, op aanraden van haar ouders die niet willen dat ze zo gauw de moed opgeeft, maar ze houdt het niet meer uit, gaat er slecht uitzien en wordt helemaal gedepriimeerd. Lust om elders de opleiding voort te zetten heeft zij niet. Zij wordt nu grondstewardess. Dit werk ligt haar goed. Maar haar vriendelijke natuur, haar zelfverzekerde en vlotte optreden is ze hier uitstekend op haar plaats. Sophie heeft zich ontwikkeld tot een zelfstandige, ook verstandige, vlotte jonge vrouw. Ze weet wat ze wil en is heel eerlijk in haar anti- en sympathieën. Ze regelt al haar zaken zelf en heeft in dit opzicht het volste vertrouwen van thuis. De verhouding tussen moeder en dochter is altijd goed geweest en is dat nog. Sophie kan alles met haar moeder bepraten en de moeder staat haar zo nodig met veel begrip terzijde.

Commentaar. De ontwikkeling van Sophie is zonder grote sprongen of schokken verlopen. Ze heeft een weinig problematische jeugd gehad en heeft door haar verschijning en wijze van optreden altijd sympathie gewekt. Echte moeilijkheden kan zij niet aan. Noch de relatief zware leersituatie op school, noch de conflicten in de opleiding tot kleuterverzorgster over-

wint zij. Maar wel slaagt zij er in een uitweg te vinden, die niet tot langdurige moeilijkheden leidt. Daarbij krijgt zij van moeder, die haar kennelijk bewondert en ook idealiseert, een belangrijke mate van steun.

J 117 Simon: moeders kindje

IQ Wv 103

Wp 121

Simon is de jongste zoon van een bedrijfsleider op een kleine machinefabriek. Het gezin telt vier jongens.

Volgens moeder is Simon een type, dat eigenlijk een meisje had moeten zijn. Bij zijn geboorte hadden de ouders trouwens ook op een meisje gehoopt. Simon is zowel in lichamelijke als in emotionele ontwikkeling ten achter. Hij maakt een schuwe indruk, is linkshandig, bang in het donker, praat in zijn slaap en zuigt nog steeds op zijn duim. Als zijn huiswerk niet af is, voelt hij zich doodongelukkig, en dat is gauw het geval. Hij speelt liefst met kleine kinderen, omdat hij niet tegen zijn leeftijdgenoten op kan. Deze laatste attaqueren hem graag met z'n allen, waar hij als de dood voor is. Uiteraard vindt hij voetballen vreselijk. Ook door zijn broers wordt hij veel geplaagd.

Hij werkt het liefst in de tuin en zijn ambitie is dan ook, boer of tuinder te worden. Zijn liefhebberijen zijn verder het verzorgen van katten, kippen, konijnen en duiven, en het lezen van geschiedenisboeken en natuurbeschrijvingen.

Simon maakt op school de indruk wel behoorlijk mee te kunnen. Hij is echter vroeger op een andere, vrij slechte school geweest en er zijn daarvoor nogal wat hiaten in zijn kennis. Dit maakt dat de school aarzelt ten aanzien van zijn geschiktheid voor u.l.o.

Ook bij het psychologisch onderzoek is de conclusie dat hij beter eerst nog een jaar lager onderwijs zou kunnen volgen, zowel met het oog op de aanvulling van zijn kennis als met het oog op de rijping. Daarna biedt u.l.o. wel perspectieven. V.h.m.o., waar de ouders wel voor voelen is beslist te zwaar. Aan de ouders wordt in overweging gegeven, eens contact te zoeken met een medisch opvoedkundig bureau.

Op eigen verzoek gaat Simon toch direct naar het u.l.o. en wel in een andere plaats, om zijn klasgenoten niet meer te zien. Dit blijkt een goed besluit te zijn. De schoolresultaten zijn goed, en hij durft zelfs aan sport mee te doen. Zijn contacten zijn overigens op deze school nog gering, hoewel hij nu twee vriendinnetjes heeft.

In de tweede klas van deze school komt zijn agressiviteit wat los. Hij is nu 'brutaal' tegen vader. Hij voelt zich tekort gedaan door de leraren, ook al omdat hij zeer leergierig is. Hij voelt nog steeds veel voor de 'natuur', wil zelfs naar Wageningen. Zijn prestige bij de leeftijdgenoten is echter nog steeds gering.

De bevordering naar de derde verloopt normaal, maar daarna zakt hij wat af. Hij wordt voorwaardelijk bevorderd naar de vierde klas. De relatie met zijn broers, behalve met de oudste, is nog steeds slecht: 'Simon is oppervlakkig, Simon is een moederskindje' - hij zuigt nog steeds op zijn duim.

Ondanks de voorwaardelijke bevordering haalt hij het u.l.o.-diploma, 'maar voor de h.b.s. ben ik te dom'. Zal hij nu naar een middelbare tuinbouwschool gaan? Maar dat is zo duur! Simon probeert eerst maar het u.l.o.-B diploma te halen, doch dit mislukt. Dan gaat hij toch maar naar de tuinbouwschool. In de tussentijd werkt hij nog enige maanden op een tuinderij in het buitenland, met goede resultaten, maar heimwee drijft hem terug.

De tuinbouwschool werkt echter op zijn zenuwen. Hij doet naar eigen idee te lang over het huiswerk, en voelt zich 'dom'. Hij is nu een echte puber geworden. Hij reageert fel op fouten van anderen en heeft zeer weinig zelfvertrouwen. Hij ziet bovendien enorm op tegen de militaire dienst, die hij zal moeten gaan vervullen als hij blijft zitten.

Commentaar. Het is verre van onwaarschijnlijk, dat het verlangen naar een dochter ook na Simon's geboorte nog heeft doorgewerkt en dat hij door moeder onbewust in een vrouwelijke rol is gedrongen. De van nature toch blijkbaar reeds zeer kwetsbare jongen kreeg, met de overbescherming die jongste kinderen dikwijls ten deel valt, zodoende niet de kans zich normaal te ontplooien. Hij werd een moederskindje en blijft dat.

De schoolontwikkeling verloopt, ondanks hiaten in de kennis en een groot gebrek aan innerlijke zekerheid, toch bevredigend. Het feit dat zijn werkinstelling goed is, speelt hier een belangrijke rol. In de latere fase begint eindelijk de puberteitsontwikkeling zichtbaar te worden, maar op een tijdstip waarop deze bij vele anderen reeds ten einde loopt. Dit maakt de situatie in het vervolgonderwijs onzeker. Misschien dat Simon de school met veel steun van thuis wel voltooit. Maar ook dan is de verdere ontwikkelingsgang zeer onduidelijk.

M 118 Rita: overwinning van minderwaardigheidsgevoelens

IQ Sn 131

Tm 126

Wp 124

Rita is een lang en al flink ontwikkeld meisje. Zij is wat afwachtend en schuw; toch heeft zij wel behoefte aan contact en vriendschap. Zij kan ook levendig zijn, maar dan alleen als reactie op de aanmoediging van anderen. Uit zichzelf durft ze niet. Temidden van haar leeftijdgenoten staat zij alleen. Niet omdat zij afwerend van aard is, integendeel. Het is meer een uitvloeisel van haar opvoeding. Toen zij vier jaar was verloor zij haar pasgeboren broertje. De ouders werden nu doodsbenauwd dat ook dit enig overgebleven kind hun zou worden ontnomen. Geen moment verloren zij Rita uit het oog. Buiten spelen was taboe. Ondanks alle kasplantjes-zorg waarmee de ouders hun dochter omringden, menen zij toch voldoende realistisch te zijn geweest, om haar telkens weer de bij haar leeftijd passende zelfstandigheid te laten ervaren. Rita leest veel. Zij heeft een wat jongensachtige belangstelling, is dol op meccano en figuurzagen. Ook toont zij een zekere artisticeit.

Op school noemt men Rita in alles wat geremd, zowel in haar gedrag ten opzichte van de klasgenoten als ten opzichte van de inzet tot haar werk. Qua capaciteiten zou zij een h.b.s. kunnen volgen. Haar prestaties verwijzen echter naar het u.l.o. als het meest geschikte niveau. Rita zelf wil graag naar de h.b.s. De ouders vinden dit goed, als zij het tenminste aan kan.

Op grond van het psychologisch onderzoek luidt de prognose: zij heeft een wat passief afhankelijke levenshouding. Ten opzichte van levensopgaven is zij nog wat onmachtig, maar als ze de steun krijgt die ze nodig heeft, dan moet zij, gezien haar capaciteiten, in staat geacht worden de h.b.s. te voltooien.

Rita gaat naar de h.b.s. Maar direct in de eerste klas blijft zij zitten. Ze heeft er wel voor gewerkt maar toch niet met voldoende animo. Ze had geen hekel aan school. Maar ze kwam er toch niet goed uit de verf, bleef gesloten, schuw en zeer verlegen.

Zij stapt over naar de tweede klas u.l.o. Hier gaat haar aanpassing beter. Zij gaat wat mee doen, raakt heel langzaam iets over haar verlegenheid heen. Zij werkt nu ook harder. In de derde klas moet zij voor de talen hard werken. Wiskunde gaat haar veel gemakkelijker af. Zij werkt nu doelbewuster en heeft bovendien een vriendin; zij doet mee met de klas. Ze heeft ook buiten schooltijd een clubje waar ze bij hoort en zelfs voor korte tijd een vriendje.

Nog steeds is de binding met de ouders bijzonder groot. Deze durven haar nu iets meer bewegingsvrijheid te verlenen.

In het begin van de vierde klas moet zij een operatie ondergaan. Hierdoor raakt zij teveel achter voor de B-kant en moet zij overstappen naar A met wiskunde. Zij slaagt voor dit examen, waar ze met volledige inzet voor heeft gewerkt. Zij is flink en zelfstandig, niet alleen uiterlijk, maar ook innerlijk. Steeds meer wordt zij als een medevolwassene door de ouders behandeld.

Nu eerst nog naar de h.b.s. gaan zou een groot aantal studiejaren extra kosten. Daarom gaat Rita een analisten-opleiding volgen. Deze heeft haar volle enthousiasme. Hoewel zij op de u.l.o.-school nooit scheikunde heeft gehad en zij zelf hierin moest zien bij te komen, gaat zij over naar het tweede jaar. Het jaar daarop slaagt zij voor het analistenexamen.

Op een laboratorium vindt zij een prettige werkkring met vrij zelfstandig werk. Zij wil 's avonds doorstuderen voor het tweede deel van het examen. Ook heeft ze nu een vaste vriend.

Over haar eigen problemen blijft Rita gesloten. Zij wil desnoods wel naar raad luisteren, maar verder tracht zij helemaal zelfstandig ermee in het reine te komen. De ouders accepteren dit en zijn trots op hun dochter, die zij nu helemaal op voet van gelijkheid behandelen. Ook haar sociale contacten laten niets te wensen over.

Commentaar. Het schuwe-buitenstaander-zijn is helemaal overwonnen. De opgaven waarvoor het leven haar stelt kan zij het hoofd bieden, zo goed men van een achttienjarige maar kan verwachten. De h.b.s. stelde haar waarschijnlijk teveel eisen tegelijk, door het hoger intellectuele niveau en vervolgens in verband met de aanpassing in het algemeen. Misschien heeft ook het verschil in milieu-achtergrond met de meeste andere leerlingen een rol gespeeld. Op de u.l.o.-school kon zij alle aandacht geven aan de sociale aanpassing, de andere punten leverden daar geen moeilijkheden op.

We kunnen hier dus zeggen dat de karakterologische ontwikkeling zich 'ten koste van' de intellectuele prestaties ten gunste heeft gekeerd.

M 119 Olga: een kille relatie tussen moeder en dochter

IQ Sn 109

Tm 133

Wp 111

Olga is de oudste van twee kinderen. Zij is een moeilijk kind thuis,

erg koppig en eigenwijs. Ze zegt weinig en is geheel op zichzelf gericht. Van enig contact met moeder is geen sprake. Moeder verwerkt dit moeilijk; zij heeft een koude, agressieve houding ten opzichte van haar dochter.

Op school heeft Olga een behoorlijk niveau. Ze is ijverig en heeft voldoende interesse. De onderwijzer geeft haar een goede kans voor de h.b.s. Zelf wil zij ook naar deze school. Zij heeft nog geen speciale beroepswens.

Ook op grond van het psychologisch onderzoek kunnen van haar redelijke resultaten op m.o.-niveau verwacht worden.

Olga gaat naar een h.b.s., waar de eisen in de eerste klas echter te zwaar blijken. Zij werkt erg lang en hard en toont vaak grote spanning. Bij proefwerken heeft zij last van duizeligheid en angst. Ze blijft zitten. Zowel de ouders als Olga accepteren dit nogal gemakkelijk. Men besluit haar de eerste klas niet te laten doubleren. Thuis is Olga nog steeds stil en stug. Zij staat zeer afwijzend tegenover ieder contact.

Olga gaat nu naar een u.l.o.-school waar zij in de tweede klas komt. Op deze school voelt zij zich wat meer thuis. Erg hard werken hoeft ze niet, want ze kan het gemakkelijk aan. Ze is echter zeer plichtsgetrouw, werkt toch wel ijverig en is tamelijk eerzuchtig. Op school heeft ze weinig vrienden en vriendinnen. Ze is verlegen en bleu, bloost gauw en is huiverig voor contact, schrikt terug bij toenadering. Thuis is ze vooral tegen moeder stug en onvriendelijk.

Ze gaat over naar de derde klas en wordt vervolgens voorwaardelijk naar de vierde bevorderd. Ze haalt echter wel haar eindexamen u.l.o.-A.

Specifieke toekomstplannen heeft zij niet; zij gaat op kantoor werken. Nog steeds is zij een verlegen en stil meisje, dat thuis stug is en koppig zwijgt. Ze gaat volkomen haar eigen gang en luistert naar niemand. Moeder, die agressief is, omdat ze maar niet het vertrouwen en de genegenheid van Olga krijgt, wordt ook steeds negatiever en treedt ongeduldig en resoluut op. Olga wordt hierdoor ook niet gestimuleerd om zich thuis wat liever en opener voor te doen.

Op kantoor bevalt het haar wel, vooral omdat er ook een vriendinnetje werkt. Olga doet achtereenvolgens examen steno en steno-Engels en is nu bezig aan een cursus Engelse handelscorrespondentie. Haar vriendin op kantoor is haar enige vertrouwde. Andere contacten vermijdt ze. Thuis wordt het contact ook steeds minder. Moeder en dochter zijn nu al zoveel uit elkaar gegroeid dat de agressie heeft plaats gemaakt voor koude onverschilligheid. Thuis lijkt Olga meer een kostganger dan een dochter des huizes.

Commentaar. Het probleem bij Olga is primair van karakterologische aard. Iemand die in de tweede klas u.l.o. met gemak behoorlijke cijfers haalt, nadat zij in de eerste klas h.b.s. geheel heeft gefaald, heeft zeker wel een voldoende verstandelijke begaafdheid voor het aanvankelijk middelbaar onderwijs. Blijkbaar is zij echter niet opgewassen geweest tegen de druk van haar eigen eerzucht. Het verlangen om op een vrij moeilijke school toch goede prestaties te leveren leidde tot nerveuse reacties en daardoor juist tot slechte resultaten.

In de verdere ontwikkeling, na de tweede klas u.l.o., valt vooral de lauwheid op. Olga interesseert zich vrijwel nergens meer voor. Zij geeft haar schoolwerk ook nauwelijks voldoende aandacht, hoewel zij zich na de waarschuwing van de voorwaardelijke overgang wel voldoende corrigeert. Ook later werkt zij wel plichtmatig, maar zonder duidelijke doelstellingen.

De vraag naar de oorzaak van de karakterologische moeilijkheden kan niet met zekerheid worden beantwoord. Uit de milieugegevens wordt bijvoorbeeld niet duidelijk of de houding van de moeder alleen een reactie is op de geaardheid van de dochter of dat deze meer autonoom van aard is. In dit laatste geval zou het voor de hand liggen, te vermoeden dat Olga al bij de geboorte een ongewenst kind was, dat bovendien ook geen grote natuurlijke contact-begaafdheid had en mede daardoor door moeder nooit geaccepteerd is.

J 120 Roel: een ongewenst kind

IQ Sn 95

Tm 92

Wp 108

Roel is geboren uit een gedwongen huwelijk. Dit huwelijk, dat zeer slecht was, werd na drie jaar ontbonden. Roel, die reeds vóór de scheiding bij een tante in huis was gekomen, komt nu weer bij zijn moeder. Moeder moet echter geld verdienen en gaat bij haar moeder inwonen. Door de grootmoeder wordt Roel heel erg verwend. De moeder verlaat na enige tijd het ouderlijk huis wegens onenigheid over geloofsaangelegenheden en Roel blijft tot zijn achtste jaar bij grootmoeder. Inmiddels is moeder hertrouwd en de jongen komt nu in dit nieuwe gezin, waar nog twee andere kinderen geboren worden.

Roel is een zeer moeilijk kind. In sociaal contact is hij ernstig gestoord. Hij is agressief, oppositioneel, volgt de weg van de minste weerstand en is gemakzuchtig tot lui.

Voor moeder is hij een ongewenst kind, dat haar herinnert aan een on-

aangename periode in haar leven. Zij kan hem niet de emotionele steun geven die hij nodig heeft.

Door de inconsequente, verwennende opvoeding heeft Roel geen plichtsbefef en verantwoordelijkheidsgevoel geleerd. Hij mist iedere doelstelling. Ook op school is hij gemakzuchtig. Hij liegt en steelt en toont over het geheel een vreemd gedrag.

Wat zijn toekomst betreft liggen de kansen dus niet erg gunstig. Op school is hij zwak. Zijn enige sterke zijde is tekenen en zo hij al iets zou willen, zou het in de richting van bijvoorbeeld reclametekenaar gaan.

Gezien zijn persoonlijkheidsstructuur is de prognose voor de verdere schoolontwikkeling ongunstig. Hij loopt zelfs kans om psychiatrisch patiënt te worden. Reclametekenaar ligt ver buiten zijn bereik. Iets in de richting van schilder, via l.t.s., lijkt reëler.

Roel gaat naar de l.t.s., maar wordt er reeds het eerste jaar verschillende malen en tenslotte definitief afgestuurd, wegens slechte prestaties en wangedrag. Op school volgde hij lessen in de richting schilderen, maar hij voerde niets uit, maakte nooit huiswerk, was brutaal, spijbelde en deed allerlei dingen die niet door de beugel konden.

Na dit fiasco gaat hij op initiatief van zijn moeder op een inpakkerij werken. Thuis is er geen land met hem te bezeilen. De ouders weten niet wat ze met hem aan moeten.

Na nog enkele baantjes, o.a. loopjongen in een apotheek en bediende in een zetters, gaat zijn gedrag dermate stoornissen vertonen, dat hij in een observatiehuis moet worden opgenomen. De toestand thuis is onhoudbaar geworden door zijn zwerfzucht - soms kwam hij hele nachten niet thuis - en zijn vandalisme, o.a. pogingen tot brandstichting.

De ouders, die Roel een hopeloos geval vinden en zeer negatief t.o.v. hem zijn ingesteld, willen niets meer met hem te maken hebben.

Via het observatiehuis komt hij tenslotte terecht op een orthopedisch instituut waar hij tewerk wordt gesteld in de schoenmakerij van deze instelling.

Na deze ontwikkeling moest het contact voortijdig worden afgesloten.

Commentaar. De ongunstige milieufactoren hebben op deze, in aanleg waarschijnlijk al enigszins gestoorde jongen, sterk psychopatiserend gewerkt. Het feit dat hij een ongewenst kind was en door zijn moeder niet werd geaccepteerd was al een ongunstige inleiding. Tot zijn achtste jaar uitsluitend door verschillende vrouwen opgevoed en bovendien erg verwend, kon hij de overgang naar het nieuwe gezin met de nieuwe vader

ook niet evenwichtig verwerken. Hij voelde zich ook door deze vader niet geaccepteerd en zo werd de situatie voor hem nog erger.

Zo zijn geleidelijk aan het afgewezen worden met het gebrek aan affectieve steun van moeder, de verwenning daartegenover door grootmoeder en het feit dat hij niet in een normaal gezin opgroeide, mede oorzaak geweest van de gestoorde ontwikkeling.

M 121 Magda: te hoog gemikt

IQ Sn 102

Tm 85

Wp 94

Magda geldt als een zacht, verlegen, schuw meisje. Zij is een kind uit het eerste huwelijk van haar moeder, die gescheiden is. Moeder hertrouwde en uit het tweede huwelijk is een jongetje geboren waar Magda dol op is. De kinderen bleven bij de moeder, maar Magda heeft nog wel af en toe contact met haar vader.

In Magda's opvoeding is nauwelijks ooit een vaderlijke invloed geweest. Zij is sterk emotioneel gebonden aan haar moeder, die haar reëel, zonder verwenning en met een grote dosis vrijheid heeft opgevoed. De verhouding tot de stiefvader is redelijk goed. Magda ziet hem echter niet als vader.

Op school liggen haar prestaties onder de middelmaat. Magda is wel een aardig kind op school, echter een beetje sloom. IJver toont ze ook niet zo erg. De onderwijzer vindt haar hooguit geschikt voor de huishoudschool.

Moeder vindt dat ze wat meer algemene ontwikkeling moet hebben en zou haar graag naar een kunstnijverheidsschool sturen. Magda's eigen verwachtingen zijn nog tamelijk diffuus. Ze tekent en boetseert graag en wil wel naar de kunstnijverheidsschool. Ze houdt ook veel van tuinieren.

Op grond van het psychologisch onderzoek blijkt, dat een kunstnijverheidsopleiding niet te verwezenlijken is, zowel gezien de bescheiden intellectuele capaciteiten als wegens een tekort aan artistieke begaafdheid. Veeleer komt in aanmerking een huishoudschool, met eventueel een verdere opleiding in de richting van bijvoorbeeld naaister.

Magda gaat toch maar naar het u.l.o. De huishoudschool wordt kennelijk beneden de stand geacht. Op het u.l.o. levert Magda slechte prestaties, ondanks bijlessen en hulp thuis. Ze moet de eerste klas doubleren. Het jaar daarop blijft ze weer zitten; het onderwijs is veel te zwaar voor haar. Haar houding op school is passief en gelaten zonder enige interesse. Ze

kan de stof niet lang vasthouden; alles wat ze leert, hoe goed ook, is ze de volgende dag weer vergeten. In tegenstelling tot haar apathische houding op school, is ze thuis lief, opgewekt en hulpvaardig. Zij kan over het algemeen met haar moeder goed opschieten.

Bepaalde plannen heeft ze nog niet. Ze heeft wel belangstelling voor het tuinbouwwak en ook wil ze wel in een winkel. Kinderverzorgster of naaister wijst ze echter absoluut af.

Het volgend jaar brengt grote veranderingen in het gezin. Moeder gaat opnieuw scheiden. De verhouding tussen de vader en de twee kinderen uit het eerste huwelijk werd volgens moeder op den duur onhoudbaar, zodat moeder moest kiezen tussen echtgenoot en kinderen. Het huwelijk op zich was bovendien, voor zover bekend, ook al geen succes.

Magda die nu het u.l.o. heeft verlaten, gaat naar de huishoudschool. Ondanks haar geringe vooropleiding komt zij in de assistentenklasse. Ook hier is haar niveau zwak en opnieuw heeft ze weinig interesse. Na een jaar gaat ze van school en wordt verkoopster in een warenhuis. Nog steeds is ze vaag van plan naar een tuinbouwschool of een kunstnijverheidsschool te gaan.

Magda is inmiddels een leuk meisje geworden, met veel vrienden en vriendinnen. Zij is sociaal goed aangepast.

Na enige tijd in het warenhuis en ook nog enige maanden als verkoopster in een drogisterij te hebben gewerkt, komt Magda als hulp in de huishouding en als kinderjuffrouw in een gezin, waar ze twee jaar blijft. Ze heeft het er prettig, hoort helemaal bij de familie, maar krijgt op de duur toch teveel werk op haar schouders geladen en gaat er weg.

Ze gaat dan in de zomermaanden in een hotelkeuken werken en daarna komt ze weer als huishoudelijke hulp in een gezin.

Thuis zijn de verhoudingen goed. Magda heeft zich ontwikkeld tot een zelfstandig, spontaan meisje. Ze is evenwichtig en eerlijk, heeft een goed sociaal gevoel en is prettig en open in het contact. Ze is verloofd en wil nu afwisselend 's zomers in een hotel, 's winters in de huishouding blijven werken tot ze gaat trouwen. Voor haar moeder is ze als een vriendin en deze op haar beurt laat Magda vrij in haar beslissingen.

Commentaar. De aanvankelijke débâcle op school is uiteraard een gevolg van het feit dat telkens te hoog werd gemikt. In een normale primaire opleiding van een huishoudschool zou Magda veel beter op haar plaats zijn geweest, daarna had de assistentenklas waarschijnlijk wel binnen haar bereik gelegen.

Naar persoonlijkheid is zij redelijk stabiel, wat ook wel blijkt uit de geringe reacties op de toch vrij moeilijke gezinssituatie. Men krijgt ook niet de indruk van een meisje met veel innerlijke diepgang; ook het gemak waarmee ze van werkkring wisselt wijst daar niet op. Maar wel is ze normaal evenwichtig en uiterlijk goed aangepast.

J 122 George: een te gemakkelijke schoolcarrière Tm 148
kan nadelig zijn Wp 123

George is een kleine, tengerere jongen. Hij is nerveus, verlegen en in zichzelf gekeerd, met zijn gedachten vaak bij verre dromen. Vrienden heeft hij niet, noch op school, noch in de buurt. Hij is in hoofdzaak aangewezen op het contact met zijn moeder. Het hele gezin trouwens leeft sociaal bijzonder geïsoleerd. Vader is veel van huis bovendien, en neemt nauwelijks deel aan de opvoeding van zijn zoon. Moeder gaat meer en meer haar greep op George verliezen. Als klein kind was hij lastig en humeurig, daarom is hij altijd erg toegevend behandeld, zelfs verwend. Thuis kan George driftig uitvallen. Hij probeert voortdurend zijn jongere broer te domineren.

Op school is hij stil en onopvallend. De vijfde klas heeft hij overgeslagen en in de zesde hoort hij nog steeds bij de besten.

Aardrijkskunde is zijn grote hobby. Hij vergaart zijn kennis uit encyclopedieën en leest er veel over. De onderwijzer acht hem in staat de h.b.s. te halen. Zelf wil George ook het liefst naar de h.b.s. De ouders vinden het te moeilijk om een verantwoorde keuze te doen.

Volgens de testresultaten is hij geschikt voor lyceum. Op de h.b.s. heeft George in den beginne enige moeite met de talen, omdat er voorbereiding door de lagere school te wensen overliet. Maar in de loop van het eerste jaar haalt hij dat in, met behulp van bijles en overhoren. In de straat waar hij woont gaat George nu enkele contacten krijgen, op school staat hij nog steeds alleen. Hij is erg kinderlijk en thuis wordt hij ook helemaal als zodanig behandeld.

In de tweede klas gaat hij proberen meer zeggenschap te verwerven. Thuis wordt hij brutaler, gaat hij tegen de ouders in. Ondanks zwakke cijfers voor de wiskundevakken gaat hij over naar de derde. In deze klas wil hij per se helemaal zelfstandig werken. Maar aangezien hij te snel tevreden is met zijn inspanningen, moet hij de derde overdoen.

Tot nu toe ging alles min of meer vanzelf, maar nu moet hij ervoor

gaan werken en dat is een hele overgang. Hij heeft helemaal geen zin in hard werken. Hij maakt ook veel ruzie, is egocentrisch en sluit zich volkomen van iedereen af. Het tweede jaar in de derde klas wordt dit nog geaccentueerd door een negatieve houding t.o.v. alles en iedereen; dat is zijn manier om zich te laten gelden. Bovendien voelt hij zich om het minste achteruitgesteld en ongelukkig. Hij heeft een hekel aan school, wil de wereld in als reisleader of iets dergelijks en kondigt alvast aan dat hij per se niet naar kantoor wil.

In de vierde klas h.b.s.-B komt de reactie. Hij is vermoeid en apathisch, bang voor alles wat vreemd is. Hij kropt alles op, maar bij vlagen schiet hij dan ineens zeer emotioneel uit. Ook de vierde moet hij doubleren. Het herhalingsjaar wordt George actiever t.a.v. zijn zelfbewustzijn. Hij komt met zeer uitgesproken meningen t.a.v. de politiek, is fel en rigoureuus in zijn oordelen, wil aller aandacht en vindt dat zijn wil als wet geaccepteerd moet worden; hij regelt en organiseert alles. De ouders geven hem zijn zin en laten hem zijn gang gaan. Ze weten niet meer wat anders met hem te beginnen. Gelukkig gaat hij over naar de vijfde klas.

Commentaar. Een zeer goede intelligentie kan ook nadelen hebben. Als de studie op de lagere school te gemakkelijk gaat, bestaat er kans dat de werkhouding niet krachtig wordt gevormd. Dit speelt bij George duidelijk een rol; het is zeker de hoofdoorzaak van zijn eerste doubleren. Bij de tweede zou ook de moeilijke en wat vertraagd verlopende puberteitsontwikkeling van invloed kunnen zijn geweest. Hoewel de uitingen bij hem heftig zijn, behoeft er geen bezorgdheid voor de latere ontwikkeling aan te worden verbonden; verwacht mag worden dat eerlang een stabilisatie zal optreden. Men bedenke hierbij dat George, doordat hij op de lagere school een klas heeft overgeslagen, in de vijfde klas h.b.s. pas achttien wordt. Verwacht mag worden dat hij ook het einddiploma h.b.s. wel zal halen.

M 123 Toos: pleegkind-problemen

IQ Sn 101

Tm 99

Wp 88

Toos is een dochter uit een zeer welgesteld Indisch-Chinees gezin. Van afkomst is zij half Nederlands. Door haar ouders is zij naar Holland gestuurd om hier haar middelbare schoolopleiding te krijgen. Zij woont bij een familie, die verschillende gastkinderen huisvest. Aanvankelijk zijn

er met haar nogal wat moeilijkheden geweest. Zij was agressief, confabuleerde veel, maakte een erg verwende indruk. Geleidelijk is de aanpassing echter wat beter geworden. De ouders hebben de wens uitgesproken, dat Toos een school voor v.h.m.o. zal gaan bezoeken.

Op school blinkt zij bepaald niet uit. Het feit, dat zij zeer veel heeft gewisseld, zal invloed hebben, maar zij is ook niet ijverig en men taxeert haar naar intellect ook niet zeer hoog. Een v.h.m.o.-school zal wel te moeilijk zijn; de onderwijzer adviseert liever u.l.o. te proberen.

In de intelligentietest levert Toos slechts middelmatige prestaties. Zij maakt een erg gespannen indruk. Vermoedelijk heeft zij de scheiding van het ouderlijk huis, die zij als een 'verraad' heeft beleefd, innerlijk nog lang niet verwerkt. Dit kan ook enige invloed hebben gehad op de testprestaties, maar een v.h.m.o.-niveau heeft zij zeker niet. Zelfs u.l.o. biedt maar een matige kans van slagen, gezien de werkhouding en de negatieve instelling tegenover deze, als 'minderwaardig' beschouwde onderwijsinstelling. Onze gedachten gaan daarom eerder uit naar een school, eventueel internaat, waar geen hoge intellectuele eisen worden gesteld, maar waar wel een opleiding wordt gegeven die een zekere mate van algemene vorming waarborgt.

Toos doet toch toelatingsexamen voor een lyceum, waar zij echter niet voor slaagt. Zij gaat dan naar een u.l.o.-school, werkt het eerste jaar behoorlijk en wordt met redelijke cijfers bevorderd. Volgens de pleegmoeder bezit Toos een bijzonder goed geheugen, dat een tegenwicht heeft gevormd tegen het gebrekkige inzicht. Ook het tweede jaar werkt zij hard, zodat zij opnieuw wordt bevorderd. Lichamelijk groeit Toos snel uit; zij is al spoedig bij de jongens in trek. Ook psychisch vordert de ontwikkeling vrij snel; zij past zich goed aan, hoogstens is zij wat grillig en dweperig.

In de derde klas wordt het niveau van de prestaties wat minder. De geheugenvakken zijn nog altijd zeer goed, ook op de talen behaalt zij dank zij haar geheugen nog behoorlijke cijfers. Maar waar inzicht een belangrijke rol speelt, zijn haar prestaties beslist onvoldoende. Toch wordt zij nog bevorderd.

De ouders zijn inmiddels naar Nederland teruggekomen, maar Toos woont nog steeds in het pleegezin. Vader en moeder hebben weinig oog voor het niveau van haar begripsvermogen. Zij hebben het voornemen Toos nog naar de h.b.s. en vervolgens naar de universiteit te zenden. Toos komt wel geregeld bij de ouders thuis maar veroorzaakt daar telkens scènes. Zij plaagt vooral haar moeder op een geraffineerde wijze, terwijl

vader heel weinig gezag over haar heeft. De ouders zijn blij als het kind weer naar het pleeggezin terug is.

Met heel hard werken slaagt Toos dan voor het eindexamen. Voor de verdere afronding van haar opleiding gaat zij nu naar een kostschool in Zwitserland. Uiterlijk is zij nu een volwassen, knap meisje geworden. Zij wordt beschreven als nogal berekenend en egocentrisch en als een echte 'flirt'.

Commentaar. De schoolontwikkeling valt achteraf gezien nogal mee. Hoewel haar niveau juist getaxeerd werd, is de invloed van de geheugenfactor positiever geweest dan verwacht, terwijl ook de werkhouding meevalt. De persoonsontwikkeling is in het licht van de onderzoeksresultaten wel begrijpelijk, in het bijzonder de wraakoefening, die in de eerste plaats op de moeder wordt gericht. Dat dit verwende en vooral door de vader waarschijnlijk erg bewonderde meisje, dat bovendien op een kritiek punt in haar ontwikkeling uit huis wordt gezonden, zich tot een egocentrisch wezen ontwikkelt is ook allerm minst verwonderlijk.

M 124 Gerda: gebrek aan gevoelswarmte

IQ Sn 106

Tm 113

Wp 115

Gerda is de jongste uit een gezin met drie dochters. Het is een beweeglijk, nerveus, heftig meisje. Ze is druk en schreeuwerig, koppig en brutaal tegen haar moeder.

De opvoeding is weinig consequent geweest. Vader is een drukke, nerveuze man. Moeder is wat ziekelijk; zij heeft een afschuw van het huishouden en van alle verplichtingen die daarbij horen, en kan de opvoeding niet aan. Er heerst thuis een wat ruzie-achtige sfeer en vooral met de zusjes botst Gerda vaak. Het gezin is klein behuisd en de zusjes delen één kamer, wat de onderlinge verstandhouding niet ten goede komt.

Op school zijn Gerda's prestaties middelmatig. Volgens de onderwijzer werkt zij beneden haar kunnen. Ze toont weinig ijver en interesse, echter wel ambitie in artistieke richting. De onderwijzer verwacht dat ze u.l.o. wel zal halen. Gerda zelf wil graag naar de m.m.s. en dan tandarts-assistente worden. Op grond van de testresultaten luidt de prognose, dat de kansen voor m.m.s. qua niveau gemiddeld, maar qua werkhouding gering zijn. U.l.o. is zelfs ook nog dubieus.

Gerda gaat naar het handels-u.l.o. Haar tempo ligt hoog maar ze werkt

slordig en met zeer geringe interesse. Ze voelt niet voor kantoor. Haar belangstelling gaat meer uit naar de handel of de verpleging.

Ze wordt voorwaardelijk bevorderd naar de tweede klas, maar dan wegens spijbelen van school gestuurd. Ze gaat naar een andere handels-u.l.o.-school, waar ze aan het einde van het schooljaar met een redelijk rapport naar de derde klas wordt bevorderd.

Thuis geeft ze veel moeilijkheden. Ze is erg lastig en brutaal, maakt veel ruzie met haar zusjes, voelt zich ook minderwaardig en achtergesteld bij hen. Ze is erg slordig, wat een voortdurende ergernis voor haar moeder is. Positieve bindingen zijn er tussen Gerda en de huisgenoten nauwelijks te vinden.

Het jaar daarop slaagt ze voor het eindexamen van dit driejarige u.l.o. Zij wil nu het modevak leren. Ze gaat als assistente op een atelier werken en is van plan een diploma costuumvak te halen. Daarna wil ze eventueel naar de modetekenacademie. Ze speelt ook met het idee om later een eigen zaak te beginnen. Voorlopig volgt ze een avondcursus aan een modevakschool. Het werk blijkt haar bijzonder goed te liggen. Gerda heeft zeer veel interesse en wil later eigen baas zijn.

Moeder is tegen deze plannen en er zijn nogal eens ruzies thuis. Gerda, brutaal en eigengereid, neemt niets van haar moeder aan.

Op de duur verliest ze echter haar aspiraties in het modevak. Het werk maakt haar zenuwachtig en ze wil er nu niets meer van horen. Ook naar de modevakschool wil ze beslist niet meer. Ze neemt nu toch maar een kantoorbaantje. Dit komt neer op simpel werk in de boekhouding, wat haar helemaal niet interesseert. Ze weet niet wat ze wèl wil, is lastig en brutaal thuis, maakt ruzie en is onaangenaam in haar uitlatingen. Buitenshuis schijnt ze wel populair te zijn want ze heeft veel kennissen en vrienden.

Langzamerhand komt er enige verbetering in Gerda's gedrag thuis. Eén van haar zusters is getrouwd en uit huis, wat aan vele spanningen en conflicten een eind heeft gemaakt. Gerda voelt zich daardoor vrijer en is rustiger en prettiger in de omgang geworden.

Ze heeft nu ook een vaste vriend. Het enige bezwaar van de ouders is dat hij musicus is. Gerda wil nu zelf ook in de muziek. Ze heeft een aardige stem en krijgt al zangles. Moeder is wederom tegen dit plan, al ziet het er dit keer serieus uit. Zij wil geen dochter die in het openbaar optreedt. En zo dreigen er weer nieuwe conflicten tussen Gerda en haar ouders.

M 125 Yolande: een carrière voor een dochter

uit een welgesteld gezin

IQ Sn 103
Tm 106
Wp 92

Het gezin is welgesteld. Vader is zakenman, een 'self-made man', die het zeer goed is gegaan. Men kan het zich zeer wel permitteren om Yolande eventueel op een particuliere school te plaatsen, als zij elders geen kansen heeft. Over het begaafdheidsniveau van Yolande maakt men zich thuis namelijk geen illusies.

De testresultaten wijzen op een middelmatig intelligentieniveau. Inderdaad zijn haar kansen van slagen in u.l.o. gering, vooral omdat zij zo traag reageert. Over dit laatste kenmerk wordt nog het oordeel van de schoolarts gevraagd, die echter meedeelt geen aanleiding te hebben te ver-

onderstellen, dat hier een hormonale of andere lichamelijke stoornis een rol zou spelen.

Yolande doet toelatingsexamen voor een 'particuliere m.m.s.', een school voor niet zeer begaafde meisjes uit welgesteld milieu, die vooral beoogt nog zoveel mogelijk algemene vorming te geven. Het is niet gemakkelijk een indruk te krijgen van het niveau van deze school. Vermoedelijk ligt dit wat beneden u.l.o.-peil.

Op deze school haalt Yolande, zij het met moeite, in één ruk de tweede klas. Reeds in dit eerste jaar begint zij lichamenlijk sterk uit te groeien. Ze ziet er veel ouder uit dan ze is en trekt al sterk de belangstelling van jongens. In haar gedrag thuis verandert ze ook duidelijk. Ze wordt opstandig, daagt moeder uit door haar eigen weg te gaan. Op school is zij populair. Dank zij de welstand van het gezin kan zij zich in de concurrentie met mooie kleren en andere dure dingen goed handhaven. Bovendien is zij vlot in de omgang en valt zij ook door haar snelle ontwikkeling te midden van de anderen op.

Door geregeld toezicht op het huiswerk en ook door de vele tijd die zij daaraan besteedt, haalt Yolande ook de overgang naar de derde klas. Vooral vader bemoeit zich veel met haar studie; hij moedigt haar aan, omdat hij het eigen gemis aan schoolopleiding toch blijkbaar als een tekort beleeft.

Lichamenlijk blijft Yolande zich voorspoedig ontwikkelen. Ze ziet er al uit alsof ze achttien is. In de kring van vrienden en vriendinnen is zij een zeer geziene figuur.

Alweer met veel moeite wordt de derde klas doorlopen. Yolande begint er nu echt wel genoeg van te krijgen. Ze begrijpt bij steeds meer vakken onvoldoende van de behandelde stof. Alleen door langdurig mechanisch van buiten leren haalt zij dan toch nog voldoende cijfers. De ouders willen toch graag dat zij de school afmaakt, maar het is wel duidelijk dat dit ten koste van nagenoeg alle vrije tijd van Yolande zou gaan.

Uiteindelijk probeert zij de vierde klas toch, maar het resultaat is onvoldoende. Yolande verlaat nu de school om een kantoopleiding te gaan volgen. Deze opleiding heeft blijkbaar vooral de functie om een beslissing over een eventuele werkkring nog wat uit te stellen. Er zijn hierover nog maar vage en steeds wisselende plannen gemaakt - stewardess, dokters-assistente, bij vader in de zaak, naar een zakenrelatie in Amerika. In veel opzichten is Yolande ondertussen al vrijwel volwassen geworden. Alleen ten aanzien van de vrijheid tot uitgaan leggen haar ouders nog aanzienlijke restricties op, maar overigens is hun gezag niet groot meer. Yolande

heeft inmiddels ook reeds een 'min of meer serieuze' vriend.

De kantooropleiding wordt evenwel niet voltooid. Na ruim een half jaar heeft Yolande er genoeg van, zij wil nu gaan werken. Dit gebeurt in de familiezaak, waar zij een taak bij het ontvangen van bezoekers krijgt. Het werk bevalt haar wel, maar het is evident dat het alleen dient ter overbrugging van de betrekkelijk korte periode tot haar huwelijk. Als nog niet achttienjarige is zij al officieel verloofd, en thuis vindt men het nu ook wel vanzelfsprekend, dat zij zeer binnenkort zal gaan trouwen.

Commentaar. Een opvallend verschijnsel is vooral dat de traagheid, die bij het onderzoek en het eerste contact met het gezin zo sterk op de voorgrond trad, geleidelijk geheel verdwijnt. Er zijn aanwijzingen dat deze eigenschap vooral moet worden gezien als een afweerreactie tegen de te sterk opjagende moeder. In de puberteit, als Yolande door haar snelle ontwikkeling spoedig aan de invloed van het gezin ontgroeit, verliest deze afweerreactie zijn betekenis. De schoolprestaties zijn, het begaafdheidsniveau in aanmerking genomen, redelijk te noemen. De vele inspanning die Yolande zich heeft getroost, heeft een behoorlijk rendement opgeleverd.

J 126 Koos: moeder is psychiatrisch patiënte

IQ Sn 117

Tm 124

Wp 118

Koos was een ongewenst kind. Zijn moeder heeft al van vóór de geboorte zeer agressief op hem gereageerd, op een wijze, die het normale ver te buiten ging. Haar gehele hart ging uit naar het enige andere kind, een meisje, dat een jaar of twaalf ouder is dan Koos. Toen Koos twee jaar was, werd moeder in een psychiatrische inrichting opgenomen. Na een shock-therapie werd zij weer ontslagen, maar ook nadien liet haar psychische gezondheid veel te wensen over. Acht jaar later volgde een tweede opname, ditmaal definitief. Koos heeft daardoor veel gezworven. Hij heeft bij zijn grootouders gewoond, hij is met vader een tijdlang in huis geweest bij een weduwe, hij is ook wel door zijn inmiddels getrouwde zuster verzorgd.

Uiteraard heeft deze geschiedenis voor Koos gevolgen gehad. Hij is dwangmatig-angstig en zuigt nog steeds op zijn duim. Zijn gedrag is agressief-onhebbelijk, waardoor hij voortdurend in conflict komt met zijn omgeving. Een behandeling op een medisch opvoedkundig bureau heeft hieraan niet veel kunnen veranderen.

Op school is hij aanvankelijk een goede leerling geweest, maar geleidelijk zijn zijn prestaties tot amper middelmatig gezakt. Eigenlijk weet men niet wat men hem nu moet aanraden. Hij is niet het type voor een l.t.s., maar voor u.l.o. zijn zijn prestaties te zwak.

In het psychologisch onderzoek blijkt hij goed begaafd. Maar door zijn pedanterie, zijn vroeg-wijsheid, zijn enorme woordenvloed en de ongeremdheid waarmee hij over zichzelf en zijn situatie praat, maakt hij een abnormale indruk. In de projectieve tests blijkt hij zeer angstig-labiel; er is vrijwel geen zelfcontrole. Tot normale gevoelsrelaties is hij nauwelijks in staat.

Een prognose over zijn schoolprestaties is onmogelijk. Veel zal er van afhangen of uiteindelijk zijn gestoord gedrag overwegend berust op een constitutioneel-afwijkende grondslag of dat er sprake is van een verwardheidstoestand, die primair voortkomt uit het gebrek aan vaste lijn in zijn levenssituatie. Voortgezet algemeen vormend onderwijs op eenvoudig niveau lijkt voor hem de beste weg.

Koos gaat daarom naar het driejarige handels-u.l.o. Met hulp bij het huiswerk haalt hij, voorwaardelijk, de overgang naar de tweede klas. Door zijn afwijkend gedrag en ook doordat bekend is, dat zijn moeder in een psychiatrische inrichting wordt verpleegd, wordt hij op school bijzonder veel geplaagd. Nadat vader het hoofd hierover heeft ingelicht, treedt het onderwijzend personeel enigszins beschermend op.

Het tweede jaar gaat het op school minder goed; hij wordt niet bevorderd - hetgeen vooral komt omdat hij van vakken als rekenen en handelsrekenen totaal niets terecht brengt.

Koos woont nu weer bij zijn grootouders, met wie hij echter door het leeftijdsverschil weinig contact heeft. Vader, zakenman, heeft het zeer druk met zijn werk en 'daarom' weinig gelegenheid zich om Koos te bekommeren. De jongen heeft ook weinig vrienden. Hij houdt echter veel van dieren en gaat vaak naar de dierentuin. Hier heeft hij enkele gelijkgezinde zielen ontmoet.

Na een herhaling van de tweede klas wordt hij bevorderd. In dit jaar gaat het wat beter met hem. Nu hij geruime tijd bij zijn grootouders woont, begint hij zich wat meer thuis te voelen en zij van hun kant doen hun uiterste best om hem een goede zorg te geven. Daardoor is hij wat rustiger en gezeglijker geworden.

Deze positieve ontwikkeling van de persoonlijkheid zet zich ook het volgende jaar voort. Uiteraard is hij nog steeds een zeer nerveuze jongen, die niet erg goed opgewassen is tegen moeilijkheden, maar hij wordt toch

zelfstandiger en wat evenwichtiger. Zijn schoolprestaties zijn tot Kerstmis goed. Dan besluit hij plotseling de school te verlaten, om bij vader op kantoor te gaan werken.

Als moeder, die al geruime tijd zo ernstig gestoord was dat geen contact meer mogelijk was, het jaar daarna komt te overlijden, betekent dit in feite voor hem een grote verlichting. Koos schijnt van een zware druk bevrijd. Hij wordt nu veel evenwichtiger en krijgt ook een veel betere relatie met zijn vader, bij wie hij nog steeds op kantoor werkt. In de twee jaar dat wij nog contact met vader en Koos onderhouden, gaat de ontwikkeling in dezelfde gunstige richting verder. Koos werkt nog steeds bij vader op kantoor, waar hij een steeds zelfstandiger functie krijgt. Hij volgt nu ook een vakcursus om vader later te kunnen opvolgen. Uiterlijk is hij nu een flinke jongen die tamelijk zelfbewust optreedt en in het contact beslist niet uit de toon valt. Bij nader toezien is toch nog heel wat van de oude nervositeit te merken; hij is nukkig en soms vergeetachtig, maar men krijgt toch de indruk dat dit langzamerhand overgroeit wordt.

Commentaar. De vraag die bij het aanvankelijk onderzoek open bleef: zijn de moeilijkheden bij Koos van constitutionele aard of is er alleen sprake van een reactie op het gebrek aan lijn in zijn levenssituatie?, wordt door de verdere ontwikkeling duidelijk beantwoord. Als er meer geborgenheid is, zien we aanstonds een ontwikkeling ten goede.

In de school realiseert Koos natuurlijk lang niet datgene wat hij aan mogelijkheden heeft. Maar hij heeft het geluk dat vader hem perspectieven kan bieden, die niet afhankelijk zijn van het bezit van schooldiploma's. Daardoor is ook hier het ontwikkelingsbeeld gunstig.

Al met al is het eindresultaat veel positiever dan wij aanvankelijk voor mogelijk zouden hebben gehouden. Het kan natuurlijk zijn dat er nog een terugslag komt - Koos zal onder meer nog vrij moeten komen van de zeer sterke binding aan zijn vader - maar wij hebben goede hoop voor zijn toekomst.

J 127 Bob: overbescherming

IQ Sn 103

Tm 101

Wp 96

Bob is enig kind. Hij is een hypersensitief knaapje, bang, geremd en onzeker. Bij emotionele spanningen vertoont hij allerlei nerveuze reacties, hoofdpijn en buikpijn. Ook heeft hij jarenlang last gehad van slaapwan-

delen. De ouders hebben hem slap en onzeker opgevoed. Vooral moeder geeft hem weinig leiding; zij is bang om fouten te maken. Zij adoreert haar zoontje en heeft een overbeschermende houding tegenover hem. De jongen is dan ook sterk aan zijn moeder gebonden.

De ouders verwachten veel van hem en willen hem naar een h.b.s. sturen. Bob wil dit zelf ook, om daarna naar de zeevaartschool te kunnen gaan en stuurman te worden. Het feit dat hij bijziende is en een bril draagt, wordt, noch door de ouders noch door Bob zelf, als een belemmering voor de realisering van dit plan gezien. Op school is zijn niveau vrij zwak. Hij toont geen grote ijver en is geen doorzetter. U.l.o. zou volgens de onderwijzer te proberen zijn, maar voor een h.b.s. acht hij hem zeker ongeschikt.

Ook bij het psychologisch onderzoek blijkt dat zijn niveau het h.b.s.-peil niet haalt. Wel vermoedt men dat het IQ wat gedrukt is door Bob's overangstige precisie tijdens het onderzoek. Verwacht wordt daarom, dat hij met enige moeite een u.l.o.-diploma wel zal kunnen halen.

Bob doet toelatingsexamen voor de h.b.s. en zakt. Het lukt zijn ouders niet hem nog op een ander lyceum te krijgen en hij gaat naar het u.l.o.

Op school is hij erg zenuwachtig; hij neemt snel op maar is het ook snel weer vergeten. Hij heeft nu de onmogelijkheid ingezien om stuurman te worden en vormt zich nu allerlei grootse en irreële toekomstidealen. In ieder geval wil hij toch naar de zeevaartschool.

Hij gaat over naar de tweede klas. Hier werkt hij niet hard en hij moet deze klas doubleren. Hij slaapt dit jaar slecht en heeft veel last van hoofdpijn. Hij is nog steeds dezelfde verwende jongen, die door zijn moeder klein en kinderlijk wordt behandeld.

In de derde klas werkt hij erg hard en onder grote spanning. Hij is nu erg eerezuchtig en begint reeds thans bang te worden voor het eind-examen, volgend jaar.

De plannen staan nu vast dat hij na het eindexamen naar een lyceum zal gaan. De ouders zijn bevriend met een rector, die in Bob een zeer redelijke h.b.s.-klant ziet. Daarna wil Bob in ieder geval verder studeren. Hij wil vooral een 'deftige' baan, architect of zoiets.

Op school heeft hij weinig vrienden. Hij is nog steeds wat verlegen en geremd. Het feit dat hij er wat dik en pafferig uit ziet, maakt zijn verlegenheid nog erger. Hij is het liefste thuis, waar moeder hem nu stevig aan de leiband heeft. Hij is weleens in de oppositie, maar doet toch bijna altijd wat zij wil.

Het jaar daarop slaagt Bob voor zijn eindexamen u.l.o.-B. Hij gaat

dan een proefjaar volgen in de vierde klas van het lyceum, tijdens welk jaar hij voor scheikunde bijgewerkt wordt. Hij moet echter na dit proefjaar de vierde klas nogmaals doen, ondanks protest en smeebeden van de ouders. Volgens hen waren zijn prestaties het gehele jaar behoorlijk en zijn niveau voldoende voor de vijfde, maar is er een 'nieuwe regeling' ingevoerd, waarvan Bob het slachtoffer wordt. De juistheid van deze mededeling laten wij voor hun rekening.

Het laatste jaar is hij nu sterk uitgegroeid. Ook in sociale contacten is hij een stuk vooruitgegaan. Hij staat echter nog steeds onder toezicht en controle van thuis. Hij wordt in veel opzichten als een klein kind behandeld. Vooral zijn vader is erg streng.

De ouders hopen nu dat hij na zijn eindexamen naar 'Nijenrode' zal gaan. Erg urgent is dit vraagstuk nog niet, aangezien de kans vrij groot is dat hij na zijn eindexamen eerst in militaire dienst moet.

Commentaar. Het lijkt niet erg waarschijnlijk dat Bob vlot de h.b.s. zou hebben gehaald als hij voor het toelatingsexamen zou zijn geslaagd. Dat hij het met zijn eindexamen u.l.o.-B in de vierde klas van de h.b.s. niet redt, is geen wonder. Alleen zeer goed begaafde kandidaten kunnen in de praktijk deze sprong maken en daartoe behoort Bob zeker niet. Misschien dat hij nu, na de doublure in de vierde, de overgang naar de vijfde en dan het eindexamen haalt, maar dit zal een verre van gemakkelijke opgave zijn. De wens 'Nijenrode' voor deze verlegen, onzelfstandige, nerveuze jongen lijkt weinig adequaat. Deze is wel typerend voor de irreële attitude die de ouders en Bob zelf ten opzichte van zijn mogelijkheden hebben.

J 128 Kees: een jongen die zich op school niet thuis voelt

IQ Sn 92
Tm 116
Wp 107

Kees is de oudste van de twee kinderen uit een oppervlakkig levend en wat luidruchtig gezin. Vader is musicus. Kees is dol op zijn zes jaar jongere broertje. De ouders hebben niet veel verstand van de opvoeding en niet veel begrip voor kinderen. Zij proberen dit te compenseren door ze materieel te verwennen.

Kees is een in zichzelf gekeerde, stille jongen. Hij is verlegen en sluit zich niet makkelijk aan. Volgens moeder 'vreet hij z'n moeilijkheden op' en heeft hij altijd een minderwaardigheidsgevoel gehad.

Wat hij later wil worden, weet Kees nog helemaal niet en de ouders hebben ook geen enkel idee. Op school is Kees een matige leerling. Hij kan aardig tekenen en zijn interesses zijn wel een beetje aan de artistieke kant. De onderwijzer vindt u.l.o. nog te hoog gegrepen voor hem. De school zegt ook, dat hij soms een beetje stiekum is.

Naar aanleiding van het psychologisch onderzoek menen wij dat - vooral gezien de werkhouding - een voortgezette algemeen vormende opleiding op veel bezwaren zal stuiten. Het beste lijkt een geschoold beroep, met gebruikmaking van zijn vrij goede tekenvaardigheid.

Kees gaat naar het handels-u.l.o. waar hij het eerste halfjaar moet doubleren. Hij toont weinig belangstelling en is lusteloos en apathisch. Thuis is hij even gemakzuchtig als gesloten. Niets interesseert hem, behalve zijn spoorrein waar hij nog hartstochtelijk mee speelt. Vriendjes heeft hij niet.

Voor de ouders is het een echt probleemkind geworden. Ze weten niet wat ze moeten doen, te meer daar er van hem zelf niets uit gaat. De vader wil dat hij in het etaleursvak gaat, maar hier reageert Kees helemaal niet op.

Hij houdt het op school vol tot het derde jaar. Na hevige scènes thuis gaat hij er af. Op school deed hij niets meer, het was een hopeloze zaak.

Kees laat zich nu inschrijven voor een kapperscursus en gaat in een kapsalon als leerling werken. Hier gaat het prima, het werk ligt hem goed, het vak interesseert hem. Nu is hij altijd ijverig en druk in de weer. Hij gaat over naar het tweede cursusjaar met goede cijfers. Hij loopt al met ideeën rond voor een eigen zaak later. Zijn werk is zijn lust en zijn leven. Dit creatief bezig zijn is echt iets voor hem.

Moeder is heel erg trots op haar zoon en Kees voelt zich geweldig. Hij ziet er over-gesoigneerd uit en heeft nu ook al een vriendinnetje, een kapstertje uit de zaak waar hij werkt.

Het volgend jaar, waarin hij het derde cursusjaar van de kappersschool volgt, is hij in zijn zaak de haarverfspecialist geworden. Dit jaar moet Kees trouwen, omdat zijn verloofde een baby verwacht.

De familie neemt dit nogal gemakkelijk op, en het jonge echtpaar trekt in bij Kees' ouders.

Hij haalt in het jaar daarop zijn kappersdiploma. De baby is geboren en het jonge gezin heeft nu een eigen woning. Kees is afdelingschef geworden, nog steeds in dezelfde zaak. Hij studeert nu voor zijn vestigingsdiploma, terwijl zijn vrouw haar middenstandsdiploma gaat halen. De be-

doeling is dat zij over enkele jaren een eigen zaak zullen beginnen.

Commentaar. De apathische, besluiteloze houding en slechte resultaten op school moeten vooral worden toegeschreven aan nog niet gevonden, of in ieder geval anders gerichte, ambities. Naar intellectueel niveau zou het handels-u.l.o. niet te moeilijk zijn geweest. In feite voelt Kees zich verweg het beste thuis in een praktisch beroep. Zodra hij hierin komt, verdwijnen de moeilijkheden op slag. Het kappersvak past ook goed bij de lichte artistieke inslag van zijn persoonlijkheid. Daar het niveau van zijn begaafdheid boven de middelmaat ligt, kan hij zich dan in het beroep ook zeer snel en goed ontwikkelen. De van nature wat naar binnen gekeerde aard blijkt voor het succes in de kappersloopbaan geen bezwaar te zijn.

J 129 Tom: positieve steun van vader

IQ Sn 106

Tm 123

Wp 118

Tom is de oudste van twee zoons van een winkelier. Hij is een lief jongetje, 'net een meisje'. De ouders klagen over zijn nachtmerries - hij gilt dan hard - en vinden hem ook overdag zeer bangelijk; daarbij is hij druk en bewegeijk. De moeder, een zeer nerveuze vrouw, heeft al eens gedacht dat hij achterlijk was. Zij kan beter met de jongste zoon opschieten. Tom is bijzonder op zijn vader gesteld.

De onderwijzer noemt hem 'heel onhandig' en ook buitengewoon onzelfstandig, een slap jongetje. Hij is eenmaal blijven zitten, 'omdat hij nog niet schoolrijp was'. De onderwijzer acht hem geschikt voor u.l.o., niet voor v.h.m.o. Ook de ouders overwegen u.l.o. Tom zelf 'vindt het fijn op school', maar speelt het liefst met jongere kinderen, meest met meisjes. Hij zwemt, maar niet in clubverband, leest veel en knutselt graag, houdt van bos en strand.

In de testsituatie is Tom een slome jongen, langzaam van begrip. Het schijnt dat het meeste langs hem heen gaat. Hij doet alles links, behalve schrijven. Verwacht wordt dat hij het u.l.o. wel zal halen.

Tom werkt op het u.l.o. zelfstandig. Zijn ouders overhoren hem nooit, hij vindt het fijn op school en doet goed zijn best. Thuis is hij gesloten en opvliegend, vooral tegenover het jongere broertje dat hij niet aan kan.

Als hij bevorderd is naar de tweede klas, blijft hij het fijn vinden. Hij schaakt, leest en puzzelt en speelt graag met treinen. Nog steeds heeft

hij last van lange, heftige huilbuien. Moeder en broer generen zich hiervoor, alleen vader troost. Tom heeft geen vriendjes, loopt hoogstens eens mee. Op school ontvlucht hij de huiselijke sfeer, die ook tussen de ouders slecht is.

In de derde klas is hij uitgegroeid tot een zware kerel. Hij heeft nu geregeld ruzie met zijn broer. Ze gaan ieder hun eigen weg. De vakanties brengt hij door met vader. Moeder gaat alleen naar familie.

In de vierde klas werkt hij nog steeds hard, maar zakt voor het eind-examen. Hij ziet er niet erg tegen op het over te doen. De verhouding tot de vader is goed, moeder behandelt hem als een klein kind. Tom is wat would-be onverschillig voor meisjes.

Het volgend jaar slaagt hij voor zijn eindexamen. Hij gaat nu in een meubelzaak werken, hetgeen hem en de chef goed bevalt. Hij toont geen initiatief, maar doet wat hem opgedragen wordt heel precies. Hij leest veel, alles achter elkaar. De meisjes hebben wel belangstelling voor hem, maar hij schijnt het zelf niet te merken. In de vakantie maakt hij met vader fietstochten. De volgende twee jaar komt er weinig verandering in de situatie. Tom werkt hard. Hij haalt diploma's en voelt zich op zijn plaats in de zaak.

Commentaar. Het feit dat Tom op school wat kan ontsnappen aan de druk van het gezin heeft ongetwijfeld een steun betekend voor zijn studie. Afgezien van de tegenslag op het eindexamen heeft hij steeds een prestatie geleverd die zeer behoorlijk mag worden genoemd. De brave aanpassing, hij heeft op school zelfs vrijwel nooit een standje gehad, heeft hierbij ook geholpen. Voor later, vooral in een commerciële carrière, is dit geen voordeel. Integendeel valt te verwachten dat hij op betrekkelijk eenvoudig niveau zal blijven werken.

In dit geval speelt de vader een bijzonder belangrijke rol als steun bij een toch nog vrij positieve ontwikkeling. De weinig evenwichtige moeder, die dit kind blijkbaar afwijst, richt daardoor minder schade aan dan men aanvankelijk zou hebben gevreesd.

M 130 Sonja: een teruggetrokken meisje

IQ Sn 92

Tm 100

Wp 99

Sonja is de jongste in een gezin van drie kinderen. Ze is niet sterk en nogal tenger gebouwd. Ook is ze wat nerveus en huilt vrij gauw. Op school

levert ze geringe prestaties. Volgens de onderwijzer is alles erg 'slap'. Hij beschouwt haar als een weinig vitaal kind, dat de dingen erg gemakkelijk neemt. Naar zijn mening moet zij meer kunnen presteren dan zij doet, gezien het feit dat haar resultaten in de lagere klassen gunstiger waren dan nu in de zesde. Over de schoolgeschiktheid aarzelt de onderwijzer. De ouders en ook Sonja zelf zouden het liefste hebben, dat zij naar een h.b.s. ging. Maar gezien haar geringe vitaliteit twijfelen de ouders aan het studiesucces; zij overwegen nu u.l.o.

Volgens de testresultaten zijn v.h.m.o. en u.l.o. beide te moeilijk voor Sonja. Misschien dat zij het op het handels-u.l.o. kan bolwerken, anders komt een huishoudschool in aanmerking.

Sonja gaat naar het handels-u.l.o. Hier wordt ze geholpen door een oudere zuster. Zo wordt ze bevorderd naar de tweede klas. In deze klas blijft ze echter zitten. Dit grijpt haar heftig aan. Pas na twee weken rust schijnt ze er weer wat over heen te zijn.

Sonja is op deze leeftijd zeer gesloten, erg stil, humeurig en vaak in de contramine. Vooral met vader, zelf ook geen gemakkelijk man, zijn er vaak botsingen. Volgens moeder kan ze op school veel meer presteren, maar 'dát meisje' houdt haar van het werk af. 'Dat meisje' is haar enige vriendin, een kind uit een 'armoedig milieu', waarover moeder slecht te spreken is. Sonja's eigen vader is lager kantoorbediende, maar men is zéér standsbewust, vooral moeder.

Het volgend jaar wordt ze bevorderd naar de derde klas en slaagt daarna voor het eindexamen driejarig u.l.o.

Sonja heeft geen vriendschappen met jongens. Moeder heeft wel contact met de school gehad vanwege 'vieze briefjes'. Ze vindt dat echter in wezen niet belangrijk: 'kinderen moeten er toch iets vanaf weten'.

Sonja zit bij voorkeur thuis. Moeder gaat wel eens met haar uit omdat vader toch geen interesse in uitgaan heeft. De ouders weten niet wat ze nu zal doen.

Het volgend jaar vinden we Sonja terug op een kantoor. Ze heeft nog geen verdere plannen, behalve dat ze 'in de talen' verder wil.

De verhouding tot vader is nu wat soepeler geworden. Sonja is rustiger geworden en ook zelfstandiger. Ze koopt haar eigen kleding en wil niet meer met haar ouders op vakantie. Ze speelt piano, puzzelt en luistert naar muziek.

Commentaar. In hoofdzaak wordt het beeld bepaald door de geringe vitaliteit van Sonja. Mede doordat ze de jongste is, is ze steeds overbe-

schermde. Daardoor groeit zij psychisch traag en blijft het liefste in de wat beschermde omgeving thuis.

Intellectueel wordt zij waarschijnlijk overschat. Haar leerprestaties zijn, haar bescheiden niveau in aanmerking genomen, zeer redelijk geweest. Maar veel perspectieven kan men niet zien, nu zij een kantoorbetrekking heeft genomen. Boven het peil van routine-administratief werk kan zij moeilijk uitkomen.

Het typisch kleinburgerlijk milieu waar Sonja opgroeit kleurt wel het ontwikkelingsbeeld, maar heeft toch op het totale verloop weinig invloed.

REGISTERS

1. NAMENREGISTER

Ada	M 110	Emmy	M 96	Jan	J 82
Alfons	J 1	Engel	J 94	Jasper	J 83
Alie	M 59	Erik	J 46	Jeanette	M 108
Andries	J 45	Evelien	M 8	Jenny	M 20
Anneke	M 52	Fanny	M 5	Jeroen	J 43
Annie	M 101	Flora	M 76	Joke	M 40
Arno	J 98	Frans	J 12	Joost	J 27
Arthur	J 6	Fred	J 16	Josje	M 22
Barbara	M 73	Frits	J 109	Judith	M 31
Barend	J 58	Geert	J 61	Julie	M 85
Bart	J 11	George	J 122	Kareltje	J 88
Bea	M 74	Gerardine	M 107	Kees	J 128
Bernadette	M 19	Gerda	M 124	Kitty	M 32
Bernard	J 29	Gerrit	J 55	Koen	J 34
Bert	J 66	Govert	J 53	Koos	J 126
Bob	J 127	Grietje	M 51	Laura	M 4
Bram	J 111	Guus	J 112	Leendert	J 39
Carola	M 70	Gijs	J 47	Lize	M 78
Carrie	M 38	Hannie	M 14	Loes	M 56
Charles	J 21	Hans	J 95	Louise	M 15
Chris	J 77	Henny	M 113	Lucy	M 42
Christine	M 71	Herbert	J 41	Ludo	J 2
Claire	M 106	Hillie	M 80	Lydia	M 49
Corrie	M 103	Hugo	J 93	Madeleine	M 28
Daan	J 17	Huub	J 97	Magda	M 121
Dirk	J 72	Ida	M 37	Marianne	M 54
Dolf	J 24	Ineke	M 69	Marina	M 9
Doortje	M 91	Inez	M 3	Matthijs	J 50
Eddie	J 64	Irene	M 67	Maud	M 44
Elsje	M 115	Jaap	J 23	Melanie	M 86

Monique	M 65	Rita	M 118	Toos	M 123
Nellie	M 87	Rob	J 99	Truus	M 18
Nico	J 62	Roel	J 120	Ulrike	M 90
Ninette	M 30	Sascha	M 26	Vera	M 68
Noortje	M 13	Sietze	J 7	Victor	J 60
Olga	M 119	Simon	J 117	Willy	M 33
Onno	J 89	Sonja	M 130	Wim	J 79
Oscar	J 57	Sophie	M 116	Wouter	J 25
Otto	J 35	Suze	M 81	Yolanda	M 125
Paula	M 75	Sylvia	M 104	Ysbrand	J 92
Peter	J 114	Thea	M 10	Yvonne	M 84
Petra	M 48	Tineke	M 105	Zwaantje	M 100
Pim	J 63	Tom	J 129		
René	J 36	Tonia	M 102		

2. REGISTER GEMIDDELD I.Q. (SNIJDERS EN TERMAN)

Tot 90 M 13 J 66 M 80 J 88 M 107

90—100 J 2 M 5 J 7 J 12 M 19 J 29 M 31 J 35 J 45
J 46 M 48 M 49 M 52 J 53 J 55 M 56 J 58
M 59 J 60 J 61 J 63 M 74 J 77 M 81 M 87
J 94 J 98 M 103 J 109 M 110 J 120 M 121
M 123 M 130

100—110 J 1 M 9 M 10 M 14 J 17 M 22 J 23 J 24 J 25
J 36 M 37* M 40* J 47 J 50 M 51 M 54 J 57
J 64 M 70 M 73 M 75 M 76 J 82 M 84 M 85
M 91 J 92 J 97 J 99 M 101 J 117* J 127 J 128

110—120 M 3 J 6 M 8 J 11 M 15 M 18 J 21 M 30 J 34
M 38 M 39 M 42 J 43 M 44 M 65 M 69 J 72
J 79 J 83 J 89 M 96 M 102 M 105 M 106
M 108 J 111* M 113 J 114 M 115 M 116 M 124
J 129

* I.Q. Wechsler V.

120—130 M 4 M 26 M 28 M 32 M 33 J 41 M 67 M 68
 M 78* J 93 M 100 M 118 M 119 J 126

130 en J 16 M 20* J 27* J 62 M 71 M 86* M 90 J 95
 hoger M 104 J 112 J 122*

3. SCHOOLCARRIÈRES (De gecursiveerde dossiernummers komen twee- maal voor)

Behaalde diploma's:

v.h.m.o. J 16 J 36 J 41 M 65 M 67 M 90 J 95 M 96 J 111

m.m.s. M 22 M 30 M 32 M 33 M 42 M 68 M 78

u.l.o. M 10 M 20 M 22 J 23 J 24 J 25 M 28 M 31
 M 33 J 36 M 38 J 64 M 69 M 76 J 77 J 79
 M 84 M 85 J 89 M 91 J 97 M 100 M 101
 M 102 M 104 M 105 M 106 M 113 M 115 J 117
 M 118 M 119 M 123 J 127 J 129

handels- M 19 J 35 M 40 M 44 M 52 M 73 J 114 M 124
 u.l.o. M 130

l.t.s. J 1 J 17 J 29 J 53 J 57 J 92 J 109

huishoud- M 5 M 51 M 59 M 81 M 87 M 107
 school

Schoolcarrière nog niet afgesloten:

v.h.m.o. J 6 J 21 J 27 M 40 M 48 J 62 M 86 J 93 J 99
 J 112 J 122 J 127

u.l.o. J 82 J 83

Schoolcarrière voortijdig beëindigd:

v.h.m.o. M 4 M 8 M 15 M 70 M 71 M 108 M 116

m.m.s.	M 125
u.l.o.	M 3 M 9 J 11 M 14 M 18 M 26 J 43 J 45 M 54 J 58 J 63 J 72 M 108 M 110
handels- u.l.o.	J 34 M 37 J 50 M 75 J 126 J 128
l.t.s.	J 39 J 60
huishoud- school	M 74 M 103

Voortgezette vakopleiding:

J 53 J 24 M 10 J 64 M 68 J 77 J 82 J 89 J 93
J 97

Overige: J 2 J 7 J 12 M 13 J 46 J 47 M 49 J 55 M 56
J 61 J 66 M 80 J 88 J 94 J 98 J 120 M 121

4. OVEREENSTEMMING VAN PROGNOSE MET SCHOOLRESULTATEN

goed	J 1 M 5 J 7 M 10 J 12 M 13 M 14 M 15 J 16 M 20 J 23 J 24 J 25 J 27 M 28 J 29 M 30 M 33 J 35 J 41 M 42 J 47 M 49 J 50 M 51 J 53 M 54 J 55 M 56 J 57 M 59 J 60 J 61 J 62 J 64 J 66 M 67 M 68 M 69 M 74 M 76 M 78 J 79 J 83 M 84 M 86 M 87 J 88 M 90 M 91 J 92 J 94 J 95 J 99 M 101 M 102 M 105 M 110 M 113 M 115 M 116 J 117 J 122 M 124 M 125 J 126 J 127 J 129 M 130
matig	M 4 M 8 J 17 M 18 M 19 M 26 M 38 J 39 J 43 J 45 M 52 J 58 M 65 M 70 J 72 M 73 M 75 J 77 M 81 J 82 M 85 J 89 J 93 M 96 J 97 M 100 M 103 M 104 M 106 M 107 J 111 J 112 M 119 J 120 M 123
slecht	J 2 M 3 J 6 M 9 J 11 J 21 M 22 M 31 M 32 J 34 J 36 M 37 M 40 M 44 M 48 M 71 J 98 M 108 J 109 M 118
onbeslist	J 46 J 63 M 80 J 114 M 121 J 128

5. TREFWOORDENREGISTER

- Aandacht, behoefte aan, J 63
Afhankelijkheid, blijvende, M 5
Ambitie, te grote, M 121
 weinig, J 92
Angsten, overwinning van, M 18
Begaafdheid, eenzijdige, J 53,
 J 128
 goede, M 86, M 90
 praktische, M 81
 zwakke, J 88, M 107
Beroepsideaal, onwerkelijk, J 79,
 J 114
Beroepskeuze, juiste, J 128
 onbewust juiste, J 58
 onjuiste, M 4
 onmogelijke, M 96
Capaciteiten, gebrek aan, J 45, J 66
Commercieel talent, natuurlijk, J 12
Concentratievermogen, zwak, M 69
Contact, behoefte aan, J 50
Dagdroomster, M 26, M 71
Doorzettingsvermogen, gering, J 17,
 J 60
 groot, M 10, M 31, J 36
Dwangmatige aard, J 23
Eerzucht, te grote, M 32, M 115,
 M 119
 positief werkend, J 6, J 16,
 J 64, M 90
Examensysteem, schaduwzijde van,
 J 62
Geborgenheid, gebrek aan, M 22, M
 67, J 126
Geldingsdrang, stimulerende, J 89
Gevoelsleven, weinig gedifferen-
 tieerd, J 95
Gezagsconflicten, J 61
Gezinsmilieu, bewondering van, J 16
 eenvoudig, M 13
 te hoge eisen, J 2
 een geïsoleerd, M 18, M 31
 harmonisch, M 100
 een moeilijk, J 1, M 44, J 46,
 M 49, M 51, J 55
 onharmonisch, M 9, M 22,
 M 51
 pressie van, J 41, J 88
 primitief, M 56, M 80
 stimulering van, J 64, M 85
 te weinig warmte in, J 2, J 45
 financiële zorgen, J 7
Gezondheid, slechte, M 28, J 98
Handicap, door discriminatie, M 84
 lichte gehoor- en spraak-, M
 110
 leer-, J 89
 licht neurologische, J 23
Identificatie met vrouwelijke rol
 ontbreekt, M 14
Instabiliteit, karakterologische,
 M 51
Interesse, gebrek aan, M 26
Invloed, ongunstige - van vriend,
 M 87
Leertempo, een goed, M 107
 een traag, J 93
Leiding, gebrek aan, M 37, J 43,
 J 45, J 46, J 60, M 71, M 75,
 J 98
Minderwaardigheidsgevoelens, over-
 winning van, M 84, M 118
 vlucht oplossing voor, J 35
Moeder, conflicten met, M 115
 sterke binding aan, J 24

- Moeder, dominante, M 5, M 28,
M 33, J 39, M 52, M 59,
M 74, M 76, M 86
gebrek aan warmte, J 72, M
119, J 120, M 124, J 129
geeft steun, M 73, M 116
geestelijk gestoorde, J 126
gescheiden, M 30, J 46, M 121
handhaaft goede sfeer, M 18
onevenwichtige, M 44
opjagende, M 125
overbeschermende, M 15
overleden, M 108, M 113
pressie van de, M 102
- Moederskindje, J 79, J 117
- Motivatie, gebrek aan, M 15, J 25,
J 39, M 101, M 124
onverwachte, J 57
sterke, M 10, J 53, M 68
- Nervositeit, J 41
- Ontwikkeling, een harmonische, M
85
een ongecompliceerde, M 106
een vertraagde, M 69, M 81,
J 93, J 111, J 117
- Onzekerheid, innerlijke, J 2
- Opleiding, niet passende, J 114
- Opvoeding, te autoritaire, M 105
gebrek aan begrip, M 8, M 14
gebrek aan leiding, J 2
een mislukt vrije, J 2, M 9
- Opvoedingssituatie, ongunstige,
J 11, M 54, J 72
verbeterende, J 25
- Ouders, dominerende, J 77, M 78
drijven kind te hoog op, J 21
geven veel steun, M 20, J 109
geven weinig steun, M 91, M
103
- Ouders, veeleisende, J 12, J 21, M
32, M 101
te weinig vrijlatende, J 111
zorgen alleen materieel, M 8
- Overbelasting, M 49
een intellectuele, M 70
- Overbescherming, M 30, J 39, M 76,
J 112, J 127, M 130
- Overschatting door ouders, M 110
door ouders en school, J 23
- Persoonlijkheidsontwikkeling, een
snelle stabilisering van, M 3,
M 13
een vertraagde, J 24
- Pleegkind, problemen van een,
M 123
- Reactie, heftig depressieve, M 70
- Richtingskeuze, onjuiste, M 4
- Rivaliteit in gezin, M 8, J 11, J 21,
J 29, J 34, J 55, M 71, J 72,
J 82, M 91
- School, onbegrip van, J 82
slachtoffer van de, J 43
- Schoolcarrière, een te gemakkelijke,
J 122
een onverwacht gunstige, M 6,
M 40
- Schoolrijpheid, zeer geringe, J 11
- Schoolwerk, vlucht in, M 65
- Sociale aanpassing, een moeilijke,
M 19, J 35, J 94
- Sociale erkenning, behoefte aan, J 97
- Speelsheid, blijvende, J 112
- Standsbewustzijn, te groot, M 70
- Stiefmoeder, een goede, M 67, M 108
problemen rond, M 22, M 113
- Uithoudingsvermogen, gebrek aan,
M 104
- Vader, ambitieuze, M 38, J 62, M 96

- Vader, dominante, J 45, M 54, J 61,
M 73, J 83
overleden, M 26, M 65, M 115
sterke binding aan de, M 18
steun van, M 33, J 99, J 129
veeleisende, J 1
- Vasthoudendheid, zeer weinig, J 11
- Verantwoordelijkheid, te vroege, M
49, M 80
- Verwaarlozing, emotionele, J 61, M
65, J 83
pedagogische, J 29
- Verwachtingen, te hoge, M 42, J 45
- Vitaliteit, geringe, M 5, J 12, M 19,
M 28, M 52, M 76, M 86,
M 130
grote, J 95
- Vluchtelingen, problematiek van,
M 31
- Weerstand, grote, M 38
de weg van de minste, J 60
- Werkhouding, goede, M 20, M 48,
M 85, J 117
- Werkhouding, kwetsbare, M 3
plichtsgetrouwe, J 99
slechte, J 11, M 44, J 50, J 62,
M 69, M 110, J 112, J 122
- Wilskracht, grote, J 36
- IJver, grote, M 38, M 40, J 109
plichtmatige, M 26
- Zelfontplooiing, geen ruimte voor,
M 59
- Zelfoverschatting, J 27
- Zelfrespect, J 27
- Zelfstandigheid, geringe, M 3, M 15,
J 97, J 109, M 116, J 127
late, M 78
- Zelfvertrouwen, gebrekkig, M 3, M
54, J 64
- Ziekte, van broertje, M 73
langdurige, M 78
plotselinge, J 47
van vader, M 103
verrassende wending na, J 63